PERVIGILIUM VENERIS,

EX EDITIONE
PETRI PITHOEI,
Cum ejus & JUSTI LIPSII Notis;
Itémque ex alio Codice Antiquo,
Cum NOTIS
CL. SALMASII ET PET. SCRIVERII.
Acceſſit ad hæc
ANDR. RIVINI COMMENTARIUS.

AUSONII
CUPIDO CRUCI ADFIXUS,

Cum NOTIS
MARIANG. ACCURSII, EL. VINETI,
PET. SCRIVERII ET ANONYMI.
Acceſſere ad Calcem
JOS. SCALIGERI ET CASP. BARTHII
ANIMADVERSIONES.

HAGÆ COMITUM,
Apud HENRICUM SCHEURLEER.
MDCCXII.

LECTORI.

EDIDERAT Vir Doctiſſimus *Petrus Scriverius*, anno MDCXXXVII, Hagæ Comitis, farraginem Opuſculorum, cui inſcriptionem hanc fecerat: *Dominici Baudii Amores, edente Petro Scriverio, inſcripti Th. Graſwinckelio Equiti.* In ea farragine, quæ rarior facta in paucorum manibus verſabatur, præter *Baudii*

nonnulla carmina, aliorúmque Recentiorum libellos, quædam antiqua erant; quorum præcipua ſunt *Pervigilium Veneris*, vetuſtum & elegans carmen, ignoti licèt Auctoris & *Auſonii Cupido Cruci adfixus*; cum ipſius *Scriverii* aliorúmque doctiſſimorum virorum animadverſionibus. Hæc, quum quæreret Bibliopola libellum, quem ederet, ei ſunt indicata & è ceteris decerpta; ut iterum in lucem prodirent, & harum elegantiarum ſtudioſis terenda denuo traderentur.

Quamvis ſatis conſtet *Pervi-*

gilium

gilium Veneris non esse *Catulli*, attamen non infimi ævi, neque proletarii Poëtæ esse satis ostendunt ingenium & stylus hominis; qui non procul abit ab illa elegantissima ævi Augusti simplicitate, ab omnibus longè accersitis ornamentis aliena, & nativâ pulcritudine placente. Fuerat hoc Opusculum primùm è veteribus membranis à *Petro Pithæo* Lutetiæ, anno MDLXXVII. apud *Mamertum Patissonium* editum; sed quum vitiosissimum esset ejus exemplar, manu medica summopere indigebat, quam ei haud mul-

tò pòst admovit *Justus Lipsius* Electorum Lib. I. cap. 5. qui loca ejus nonnulla, quâ erat sagacitate, felicissimè emendavit. Alii etiam, ut *Jan. Douza filius*, & *Joan. Weitzius* similia tentarunt, sed vix quisquam operæ pretium præstare potuit, sine meliore Codice; quem postea nactus *Claud. Salmasius*, & ab eo *Pet. Scriverius*, Poëmatium hoc non prorsus quidem emacularunt, sed multò tamen emendatius in lucem emittere potuerunt. Rem in se suscepit *Scriverius*, præstititque in eo libello, quem dixi;

nec

nec ſuas tantùm *Salmaſii*que animadverſiones edidit, ſed etiam alienas, quas hîc vides, collegit. Quum autem omnes *Pervigilio*, quale à *Pithœo* editum fuerat, ſubjici in inferiore pagina non poſſent; primùm editum eſt cum *Pithœi* & *Lipſii* notis, deinde è recenſione Scriveriana repetitum, cum ipſius *Scriverii*, *Weitzii* ſelectis & *Salmaſii* omnibus animadverſionibus. Satis illuſtratum videri poterat Opuſculum, imò verò interpretationum mole laborare; ſed quum exigua eſſet voluminis hujus moles, exſtarét-

que prolixus in *Pervigilium* Commentarius *Andreæ Rivini*, Lipsiensis olim humaniorum litterarum Professoris, isque non indoctus, Lipsiæ anno MDCXLIV editus, quamvis paullò operosior; addendum eum censuimus, & ceteris re ipsâ subjecimus. Si *Rivino* desit interdum acumen Criticum, at nusquam deest diligentia, quâ Lectoribus, nisi fallor, satisfaciet. Fuit amicus & admirator summus *Gasparis Barthii*, quem negant *Scriverio* amicum fuisse; quamobrem interdum fortè paullò asperiùs perstringit

Scri-

Scribam, ut eum vocat, *Batavum*; ſed acumen ejus non æquat, quod vel ex interpretatione augmenti Roſæ, quod deſcribitur in *Pervigilio*, intelligere eſt. Ceterùm vir fuit diligens &, more Barthiano, magnæ & multijugæ lectionis. Recudi Ultrajecti, anno MDCCI, curavit ejus Diſſertationes de *Majumis*, *Maicampis* & *Roncaliis*, deque *Venilia*, *Salacia*, nec non *Malacia*, qui eum olim audiverat, *Joan. Georgius Grævius*; cujus præfationem qui noſſe volent, ex ejus teſtimonio, *Rivinum* adibunt, in qua tamen

hujuſce opuſculi mirum eſt eum non meminiſſe.

In *Pervigilio* quidem *Veneris*, videre licuit Deam, apud Ethnicos, feſto conventu celebratam & cultam; quaſi arcanam omnium quæ generantur cauſam, adfectuúmque eò tendentium concitatricem: in *Cupidine* verò *Cruci adfixo*, à Poëta Chriſtiano, eóque feſtiviſſimi ingenii, irriſam & explosam, quaſi amantium commentitiam patronam, cui, ejúſque filio furores ſuos adſcribunt, quum in Fatum culpam non rejiciunt; cujus originem nuſquam alibi, quàm

quàm in adfectibus suis, quærere eos par erat. Ingeniosissimum *Ausonii* opusculum, præter notas à *Scriverio* editas, nonnihil illustrarunt *Barthius* & *Anonymus*, cujus animadversiones sunt Bibliopolæ commodùm traditæ, quum hanc editionem moliretur. Itaque *Barthii* caput Adversariorum, in quo legebantur subjecit *Scaligeri* Lectionum Ausonianarum Capiti, quod jam recuderat *Scriverius*, & *Anonymi* notas quum *Ausonii* contextui, tum interpositas Barthianis verbis, sed distinctas, typis describi curavit.

Fruan-

Fruantur hisce Lectores, & si quid hinc discant, Bibliopolæ consilium probent, aliisque similibus, quæ posthac emittere poterit, benignè faveant.

Calendis Martiis anni MDCCXII.

AND.

AND. RIVINI

DEDICATIO.

EXCELLENTISSIMO & de re literariâ deque omni Humanitate præclarè in geminâ Sereniss. Saxoniæ Electoris Academiâ merito PROFESSORUM PARI;

L. PHILIPPO MULLERO, Iatro-Mathematico &c.

AUGUSTO BUCHNERO, Poët. atque Hiſtorico &c.

Utrique in Concilio Communitatis Artium SENIORI VENERABILI, illi quidem *Lipsiæ*, huic autem *Witebergæ*, D. D. C. Q.

Vum PERSIUS, *gravis ille morum Cenſor & Virtutis Præceptor fidiſſimus, hominem vindictâ prætoris jure quidem libertatis gaudentem, animò tamen necdum liberum, ſed vitiis blandientibus ſervientem, atque honoribus ineſcandis deditum redargue-* *re*

re vellet, ab eodem, palpo illum hiantem post se trahens, atque sic adloquens introducitur

Cretata ambitio: VIGILA! CICER INGERE LARGE. &c.

Quod vetus Scholiastes Pseudocornutus, *seu* Probus *ille* Berytius (*ut aliis, aliisque nominatur, & à nobis, gustum hîc dantibus, aliquando bono cum Deo duplò auctior, quàm à* Pithoeo *factum, edetur) ita interpretatus est*: Ambitio ait: Largiendo honores à populo mercator, cui innotescas vigiliâ. Et sparge, inquit, populo cicer: hoc enim ludis floralibus inter cætera munera jactabatur, quando terræ ludos colebant, & omnia semina in populum spargebant, ut Tellus veluti suis muneribus placaretur. *Idem fortassè & mihi ab æmulorum aliquo objici ambituíque adscribi posset, quod non modò pervigilium* ÆSCULAPIO *nuper, reflorescente Vere, concelebraverim, atque chirothecas ciceris loco in vulgus sparserim; sed & nunc, eodem adhuc mense vigente, alteras quoque* VENERIS *in scenam reproducam excubias, cúmque ea ipsa, quarumvis rerum credita procreatrice, genitalia simul semina omnigena publicè mittere, atque Vobis præcipuè,* FAUTORES COLENDI, *largè ingerere studeam. Nec dubitabunt isti (ut sæpè suam allegant inscitiæ turpitudinem) nuda hîc Floralia aut Priapeia inquirere.*

Egre-

Egregii profectò ſanctique Catones, quos (ut apud Val. Max. lib. 2. cap. 10.) *aliquis moneat Favonius, ut è theatro hoc protinùs cum plauſu abſcedant omnium, nec tam gravi præſentiâ ſuâ &, quam ſibi tribuunt, majeſtate, poëtici ſpectaculi, non quidem triſtis, nec inhoneſti tamen impediant conſuetudinem; ſed horas has vernas, ſuas quoque habere Veneres & Gratias, inſubidi ipſi patiantur, ut tantiſper Tempus ſuis quaſi muneribus propitietur. Verùm mittamus iſtos Nemeſi & quantum velint, latrare, livere, maleferiari, tumultuari, atque adeò inſanire permittamus, dum ſciant, ſe nondum quicquam rei bonæ ſuô* Marte *in publicum, niſi convicia, mendacéſque calumnias in ſe longè meliores, ſpargere potuiſſe. Intereà aliis otioſè in utramvis aurem Vacunæ ſuæ indormientibus, laudabilis & cretâ notanda aures haſce vellat ambitio: Tu publico bono literiſque vigila, & ſi nihil aliud adeſt, quod poſſis diribere:*

—— —— Cicer ingere largè
Rixanti populo, noſtra ut floralia poſſint
Aprici meminiſſe ſenes. Quid pulchrius?

Erit quippe, cùm, vel crepante invidiâ, non malè auditura ſit induſtria & de ſtudiis benè merendi voluntas.

Vobis autem, Viri Ampliſſimi, *quicquid id eſt, inſcribere viſum eſt, cùm ut cœleſtis Vene-*

ne-

nonnulla carmina, aliorúmque Recentiorum libellos, quædam antiqua erant; quorum præcipua ſunt *Pervigilium Veneris*, vetuſtum & elegans carmen, ignoti licèt Auctoris & *Auſonii Cupido Crùci adfixus*; cum ipſius *Scriverii* aliorúmque doctiſſimorum virorum animadverſionibus. Hæc, quum quæreret Bibliopola libellum, quem ederet, ei ſunt indicata & è ceteris decerpta; ut iterum in lucem prodirent, & harum elegantiarum ſtudioſis terenda denuo traderentur.

Quamvis ſatis conſtet *Pervigilium*

gilium Veneris non esse *Catulli*, attamen non infimi ævi, neque proletarii Poëtæ esse satis ostendunt ingenium & stylus hominis; qui non procul abit ab illa elegantissima ævi Augusti simplicitate, ab omnibus longè accersitis ornamentis aliena, & nativâ pulcritudine placente. Fuerat hoc Opusculum primùm è veteribus membranis à *Petro Pithœo* Lutetiæ, anno MDLXXVII. apud *Mamertum Patissonium* editum; sed quum vitiosissimum esset ejus exemplar, manu medica summopere indigebat, quam ei haud mul-

tò pòst admovit *Justus Lipsius* Electorum Lib. I. cap. 5. qui loca ejus nonnulla, quâ erat sagacitate, felicissimè emendavit. Alii etiam, ut *Jan. Douza filius*, & *Joan. Weitzius* similia tentarunt, sed vix quisquam operæ pretium præstare potuit, sine meliore Codice; quem postea nactus *Claud. Salmasius*, & ab eo *Pet. Scriverius*, Poëmatium hoc non prorsus quidem emacularunt, sed multò tamen emendatius in lucem emittere potuerunt. Rem in se suscepit *Scriverius*, præstititque in eo libello, quem dixi; nec

ec ſuas tantùm *Salmaſiique* a-
nimadverſiones edidit, ſed
etiam alienas, quas hîc vides,
collegit. Quum autem omnes
Pervigilio, quale à *Pithœo* edi-
tum fuerat, ſubjici in inferiore
pagina non poſſent; primùm
editum eſt cum *Pithœi* & *Lipſii*
notis, deinde è recenſione Seri-
veriana repetitum, cum ipſius
Scriverii, *Weitzii* ſelectis &
Salmaſii omnibus animadverſio-
nibus. Satis illuſtratum videri
poterat Opuſculum, imò verò
interpretationum mole labora-
re; ſed quum exigua eſſet vo-
luminis hujus moles, exſtarét-

que prolixus in *Pervigilium* Commentarius *Andreæ Rivini*, Lipsiensis olim humaniorum litterarum Professoris, isque non indoctus, Lipsiæ anno MDCXLIV editus, quamvis paullò operosior; addendum eum censuimus, & ceteris re ipsâ subjecimus. Si *Rivino* desit interdum acumen Criticum, at nusquam deest diligentia, quâ Lectoribus, nisi fallor, satisfaciet. Fuit amicus & admirator summus *Gasparis Barthii*, quem negant *Scriverio* amicum fuisse; quamobrem interdum fortè paullò asperiùs perstringit

Scribam, ut eum vocat, *Batavum*; ſed acumen ejus non æquat, quod vel ex interpretatione augmenti Roſæ, quod deſcribitur in *Pervigilio*, intelligere eſt. Ceterùm vir fuit diligens &, more Barthiano, magnæ & multijugæ lectionis. Recudi Ultrajecti, anno MDCCI, curavit ejus Diſſertationes de *Majumis*, *Maicampis* & *Roncaliis*, deque *Venilia*, *Salacia*, nec non *Malacia*, qui eum olim audiverat, *Joan. Georgius Grævius*; cujus præfationem qui noſſe volent, ex ejus teſtimonio, *Rivinum* adibunt, in qua tamen

hujuſce opuſculi mirum eſt eum non meminiſſe.

In *Pervigilio* quidem *Veneris*, videre licuit Deam, apud Ethnicos, feſto conventu celebratam & cultam; quaſi arcanam omnium quæ generantur cauſam, adfectuúmque eò tendentium concitatricem: in *Cupidine* verò *Cruci adfixo*, à Poëta Chriſtiano, eóque feſtiviſſimi ingenii, irriſam & explosam, quaſi amantium commentitiam patronam, cui, ejúſque filio furores ſuos adſcribunt, quum in Fatum culpam non rejiciunt; cujus originem nuſquam alibi, quàm

quàm in adfectibus ſuis, quærere eos par erat. Ingenioſiſſimum *Auſonii* opuſculum, præter notas à *Scriverio* editas, nonnihil illuſtrarunt *Barthius* & *Anonymus*, cujus animadverſiones ſunt Bibliopolæ commodùm traditæ, quum hanc editionem moliretur. Itaque *Barthii* caput Adverſariorum, in quo legebantur ſubjecit *Scaligeri* Lectionum Auſonianarum Capiti, quod jam recuderat *Scriverius*, & *Anonymi* notas quum *Auſonii* contextui, tum interpoſitas Barthianis verbis, ſed diſtinctas, typis deſcribi curavit.

Fruan-

Fruantur hisce Lectores, & si quid hinc discant, Bibliopolæ consilium probent, aliisque similibus, quæ posthac emittere poterit, benignè faveant.

Calendis Martiis anni MDCCXII.

AND.

AND. RIVINI

DEDICATIO.

EXCELLENTISSIMO & de re literariâ deque omni Humanitate præclarè in geminâ Sereniss. Saxoniæ Electoris Academiâ merito PROFESSORUM PARI:

L. PHILIPPO MULLERO, Iatro-Mathematico &c.

AUGUSTO BUCHNERO, Poët. atque Historico &c.

Utrique in Concilio Communitatis Artium SENIORI VENERABILI, illi quidem *Lipsiæ*, huic autem *Witebergæ*,

D. D. C. Q.

Vum PERSIUS, *gravis ille morum Censor & Virtutis Præceptor fidissimus, hominem vindictâ prætoris jure quidem libertatis gaudentem, animò tamen necdum liberum, sed vitiis blandientibus servientem, atque honoribus inescandis deditum redarguere*

re-

re vellet, ab eodem, palpo illum hiantem post se trahens, atque sic adloquens introducitur

Cretata ambitio: VIGILA! CICER INGERE LARGE. &c.

Quod vetus Scholiastes Pseudocornutus, *seu* Probus *ille* Berytius (*ut aliis, aliisque nominatur, & à nobis, gustum hîc dantibus, aliquando bono cum Deo duplò auctior, quàm à* Pithœo *factum, edetur*) *ita interpretatus est*: Ambitio ait: Largiendo honores à populo mercator, cui innotescas vigiliâ. Et sparge, inquit, populo cicer: hoc enim ludis floralibus inter cætera munera jactabatur, quando terræ ludos colebant, & omnia semina in populum spargebant, ut Tellus veluti suis muneribus placaretur. *Idem fortassè & mihi ab æmulorum aliquo objici ambituíque adscribi posset, quod non modò pervigilium* Æsculapio *nuper, reflorescente Vere, concelebraverim, atque chirothecas ciceris loco in vulgus sparserim; sed & nunc, eodem adhuc mense vigente, alteras quoque* Veneris *in scenam reproducam excubias, cúmque ea ipsa, quarumvis rerum credita procreatrice, genitalia simul semina omnigena publicè mittere, atque Vobis præcipuè,* Fautores colendi, *largè ingerere studeam. Nec dubitabunt isti (ut sæpè suam allegant inscitiæ turpitudinem) nuda hîc Floralia aut Priapeia inquirere.*

Egregii profectò sanctique Catones, quos (ut apud Val. Max. lib. 2. cap. 10.) *aliquis moneat Favonius, ut è theatro hoc protinùs cum plausu abscedant omnium, nec tam gravi præsentiâ suâ &, quam sibi tribuunt, majestate, poëtici spectaculi, non quidem tristis, nec inhonesti tamen impediant consuetudinem; sed horas has vernas, suas quoque habere Veneres & Gratias, insubidi ipsi patiantur, ut tantisper Tempus suis quasi muneribus propitietur. Verùm mittamus istos Nemesi & quantum velint, latrare, livere, maleferiari, tumultuari, atque adeò insanire permittamus, dum sciant, se nondum quicquam rei bonæ suô* Marte *in publicum, nisi convicia, mendacésque calumnias in se longè meliores, spargere potuisse. Intereà aliis otiosè in utramvis aurem Vacunæ suæ indormientibus, laudabilis & cretâ notanda aures hasce vellat ambitio: Tu publico bono literisque vigila, & si nihil aliud adest, quod possis diribere:*

—— —— Cicer ingere largè
Rixanti populo, nostra ut floralia possint
Aprici meminisse senes. Quid pulchrius?

Erit quippe, cùm, vel crepante invidiâ, non malè auditura sit industria & de studiis benè merendi voluntas.

Vobis autem, Viri Amplissimi, *quicquid id est, inscribere visum est, cùm ut cœlestis Vene-*

neris, atque adeò veri honestique Amoris & cultûs erga Vos mei pervigilis quoddam publicè exstaret monumentum: tùm verò, ut si Vestris Dignitatibus, harum rerum adprimè intelligentibus, illud adprobavero, cuivis statim adpareat, non inelegans; nec adeò lascivum aut ciceris saltem cucullum esse posse scriptum hoc, cujus patrocinium tanti tamque graves Viri subire postulentur. Quo ipsô Vestro favore si communitum fuerit, jam non pervigilium *ampliùs, sed transpositis leviter literis* privilegium Veneris *sano sensu veniet nuncupandum. Accipite ergò fronte vespertinâ, quâ invigilari jucundis rebus solet, hoc est serenâ, & si mereri visus est, contra Theoninos dentes non Trochaicum modò illum, sed & ejus emendatorem atque commentatorem defendite: atque ita singulari quopiam complecti dignemini Anterote*

Qui dab. Lipsiæ ipsis Floralibus Mensis Aprilis, Veneri antiquitùs consecrati, Ærâ MDCXLIV.

Vestri amantissimum

AND. RIVINUM.

PER-

PERVIGILIUM VENERIS.

CRAS AMET, QUI NUMQUAM AMAVIT; QUIQUE AMAVIT, CRAS AMET.
Ver novum, ver jam canorum: ver natus orbis est,
Vere

PERVIGILIUM.] Vetus Glossarium: *Pervigilium*, Παννυχισμὸς, καὶ ἡ διὰ νυκτὸς ἀγρυπνία. *Pervigilatio*, Παννυχὶς. *Pervigilat*, Παννυχίζει. Et alterum: Παννυχὶς, *hoc excubium*, *pervigilium*. Debebatur Veneri, quam Plautus facetè *Noctuvigilam* adpellavit, triduanum; ut est infra, verf.41. Vide Janum Guilielmium in Curculionem Plauti, cap. III. WEITZIUS.

2. *Ver canorum*] Propter aviculas, *quæ prolectante verno tempore concentus suaves adsonant*, ut ait Apuleius lib. XI. IDEM.

Ibid. *Ver natus orbis est.*] Fortassis melius, *Vere natus orbis est.* Nam hæc fuit non Judæorum modò, sed ceterarum ferè gentium, quæ quidem mundo natalem tribuerunt, sententia: nisi quis mage figuratè scriptum malit, *Ver juventus orbis est.* Aut, *Ver renatus orbis est.* PITHOEUS.

Ibid.] Eleganter Pithœus, *vere natus orbis est.* Nec malè ego, *ver renatus orbis est.* Sententia gemina huic Pliniana: *Arborum flos est pleni veris indicium, & anni renascentis.* LIPSIUS.

Ibid. *Ver renatus orbis est.*] Basilius Magnus Homil. VI. Hexaëm. ἐπανάγει τὴν εὐκρασίαν, καὶ γίνεται ἔαρ, πᾶσι μὲν φυτοῖς τῆς βλαστήσεως ἀρχηγὸν, δένδρων δὲ τοῖς πλείστοις παρέχον τὴν ἀναβίωσιν, ζώοις τοῖς δὲ χερσαίοις καὶ ἐνύδροις ἅπασι τὸ γένος φυλάσσον ἐκ τῆς τῶν ἐπιγινομένων διαδοχῆς. Et quod *Ver* gratissimum sit ex quatuor annorum partibus, testis est parœmia, qua utimur, cùm è re, seu negotio quippiam eximium præcipuumque auferri indicamus: *Ver ex anno tollere.* Vide Virgilium II Georg. v. 336. & ibi Interpretes. Calpurnius Eclog. v. v. 21.

Tunc florent silvæ, viridisque renascitur annus.

Lipsius Physiolog. Stoicor. lib. II, cap. IX. legit, *Vere natus orbis est.* Vere videlicet natum esse Mundum volunt, Sole in Ariete

Vere concordant amores, vere nubent alites,
Et nemus comam resolvit de maritis imbribus.
Cras amorem copulatrix inter umbras arborum

Im-

existente. Panegyristes ad Maximinianum: *Divinus ille vestræ Majestatis ortus ipso, quo illuxit, auspicio Veris illustrior, augustiore fulgens luminis claritate, quam cum* ORIGINE MUNDI NASCENTIS *animavit.* Et statim: *O felix beatumque Ver novo partu! ô tempus, quo meritò* OMNIA NATA *esse credantur!* Vide inibi alia quoque: & plura de controversia, *Num in Vere Mundus creatus*, apud Rodolphum Hospinianum de Origine Festorum Judæorum & Ethnicorum, pag. 5. Eliam Cüchlerum in Problemate, *Verene an Autumno Mundus sit conditus*; Scaligerum De emendatione temporum; Bernardum Calellium De mundi creatione, & alios. WEITZIUS.

3. *Vere concordant amores.*] Oppianus dilucidè hoc exponit Cyneget. I. v. 377. Quem locum non parum declarari ait Philologus ille eximius Conradus Rittershusius, collatione ejus facta cum Pervigilio hoc Veneris. Vide eundem Oppianum Halieut. I. v. 473. IDEM.

Ibid. *Vere nubent alites.*] Scribo, *nubunt.* LIPSIUS.

ibid. *Nubunt alites*] Συνδυάζουσιν, ἢ ἀφροδισιάζουσι. Joh. Isaacus Pontanus in Macrob. lib. VII, cap. XVI. legit, *pubent*, h. e. vernant. Porro de Vere elegantissimam habes descriptionem Anthologiæ lib. I. quam inde pete, & confer ejus Latinam metaphrasin C. Rittershusii ex Commentario ad lib. I. Halieut. Oppiani. WEITZIUS.

4. *Et nemus comam resolvit.*] Ἀνοίγει τῶν φύλλων τὰ χείλη, ut loquitur Achilles Tatius lib. II. de Rosa. *Comam.* φύλλα, seu frondes, arborum comæ sunt, sive crines. Vide Indicem Dracontii mei in *Come*, & Hadrianum Junium in Commentario de Coma, cap. IV. IDEM.

Ibid. *De maritis imbribus*] Venusta translatio ab hominum conjugatione ad res alias. Virgil II. Georg. v. 325.

Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ descendit.

Lucret. I. v. 246. Claudian. II. de Raptu, v. 89. de Zephyro:

— *Et glebas fecundo rore maritat.*

De Nilo Alcimus lib. I.

At postquàm largo fecundans germina potu
Lympha maritavit sitientis viscera terræ.

Vide

Implicat gazas virentes de flagello myrteo.
Cras Dione jura dicit, fulta sublimi throno.

Cras

Vide quæ ad Horatium noto, Epod. II. v. 10. IDEM.

5. *Cras amorem copulatrix.*] Perspicuè legendum, *amorum*. PITHOEUS.

Ibid. *Inter umbras arborum*] Mater enim amorum circumfusa umbræ nebula oberrare solet. Favet enim furtis Veneris umbra: pavidos alioqui amatores confirmat, & velo suo involvit. Joh. Wouwer. de Umbra, cap. XXIV. WEITZIUS.

6. *Implicat gazas virentes*] Meliùs, *casas*. Tibullus:

Ludit, & ex virgis exstruit arte casas. PITHOEUS.

Ibid. *De flagello myrteo.*] Isidorus Origin. XVII. cap. v. & VI. *Summitates vitium & fruticum, flagella nuncupantur.* Myrtum esse frondem Veneris, ex omni prope antiquitate discimus. Ideoque populari epitheto dicta est à Virgilio *Paphia*, II. Georg. & *Cythereïa* Ovidius. (*Vide uberiores Notas, aut Carolum Paschalium in Opere Coronario, lib.* VII. *cap.* XVIII. & XIX.) WEITZIUS.

7. *Cras Dione.*] Mater Veneris. Hic pro ipsa Venere. Et quoties *Dione* pro Venere? Scaliger in Senecæ Medeam. v. 661. IDEM.

Ibid. *Fulta sublimi throno.*] Sunt qui malint *thoro*. Sed & in vetusto Epigrammate de Augusti cœna δωδεκαθέων meminimus scriptum:

Fugit & auratos Juppiter ipse thronos. PITHOEUS.

Ibid.] Casaubonus ad Suetonium lib. II. pag. 145. hic legere mavult, *toro*, Seneca Agamemnone, v. 9.

—— Hoc sedent alti toro,
Quibus superba sceptra gestantur manu. WEITZIUS.

Ibid.] Hinc ποικιλόθρονον vocat Ἀφροδίτην Sappho. Quamvis id vel de variegata & florida Veneris veste accipi possit, argumento illius Homerici Iliad. X. ἐν δὲ θρόνα ποικίλ' ἔπασσε. Vel de variis pharmacis quæ mortalibus propinat Venus, *curis hominum gaudia miscens*, ut Catullus loquitur. Nam cùm πολύθρονος dicatur multa habens θρόνα seu pharmaca, ejusdem vocabuli vim ad ποικιλόθρονον etiam extendi posse ratio suadet. DOUZA.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

* Tuno quiuore desuper huc spumeo pont' de glouo
Cærulas inter catervas, inter & bipedes equos,
Fecit

9. * *Tuno quiuore desuper huc spumeo pont' de glouo.*] An potius,

Tunc liquore de superno, spumeo ponti è globo,
Cærulas inter catervas, inter & bipedes equos
Fecit undantem Dionem de maritis imbribus.

Nota sunt Epigrammata Veterum εἰς Ἀφροδίτην ἀναδυομένην ἐκ θαλάττης. Et in fragmento Polyhistoris Pontici, quod Julio Solino in veteribus libris adscriptum reperimus, de Venere legas:

—— quæ semine Cæli
Parturiente salo divini germinis æstu,
Spumea purpureis dum sanguinat unda profundis,
Nasceris è pelago, placido Dea prosata mundo. PITHOEUS.

Ibid.] Amicus ille noster, *Juno rore de supernis.* Mihi correctio apud Janum Douzam fabulanti feliciter sub manu nata,

Tunc cruore de superno ac spumeo ponti è globo.

Nihil clarius. Tangit Fabulam qua fingitur Venus è spuma maris nata, & è sanguine prolium (ut honeste dicam) Cœli. Tibullus:

—— is sanguine natam,
Is Venerem è rabido sentiet esse mari.

Arnobius: *Nunquid à nobis dicitur ex pelagi spuma & ex Cæli genitalibus amputatis Cythereæ Veneris concretum coaluisse candorem?* LIPSIUS.

Ibid. *Spumeo ponti è globo.*] Venus ex mari concepta dicitur, quoniam ex humecta natura consurgit coëundi aviditas. Hinc & *salax* dictus homo Venerius & libidinosus, à salo. Sanè Venus Ἀφροδίτη dicta, quod è maris spuma sit nata, juxta Hesiodum. Et rationem adsignat Joach. Camerarius senior Ὑπομν. Decur. I. cap. IV. Aristoteles tamen lib. II. de Generat. animal. ita vocatam Venerem tradit, quod seminis natura sit ἀφρώδης, id est spumosa. Vide Notas ad Dracontium, v. 276. & ad Musæum, v. 249. *& uberiores Notas in Pervigil.* Aliam tamen ab istis rationem ad-

Fecit undantem Dione de maritis imbribus.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Ipsa gemmas purpurantem pingit annum floribus,

Ipsa

adsignat ὁ θαυμάσιος Heinsius, qui in Aristarcho seu Exercit. sacrar. cap. I. Ἀφροδίτην dictam adserit, quòd Luciferum aut Venerem stellam, maris unda, ut Poëta loquitur, perfusam manè salutaret. Unde & *Frutinal* Romanis, ut & *Fruti*, quæ est ipsa *Aphrodite*. WEITZIUS.

10. *Cærulas inter catervas.*] Nereides ac Neptuni pecudes. Seneca Hippol. v. 335. *Cærulus grex Nereidum.* IDEM.

Ibid. *Bipedes equos.*] An ita adpellat, quia pectoribus tenus molles eriguntur in auras? ut loquitur de Tauro Ovidius, XV. Metam. v. 512. Virgil. IV. Georg. v. 388. de Proteo,

— magnum qui piscibus æquor,
Et juncto bipedum curru metitur equorum.

Turnebo lib. XXVI. cap. XXIII. *Neptunii equi*, hippocampi, qui priores pedes habent, posterioribus carent, sed pontum legunt & natant. Statius I. Achilleid.

Pone natant, delentque pedum vestigia cauda. IDEM.

11. *Fecit undantem* &c.] Scribe,

Fecit undantem Dionem de maritis imbribus.

Maritos imbres adpellat Spumam & Cruorem, sanè quàm eleganter. Desunt autem hîc minimùm seni aut septeni versus, quod adparet ex versu intercalari præpropere posito. LIPSIUS.

Ibid.] Ἐξ ἁλὸς ἀφρπλόχουτοι, ut Nonnus Dionys. lib. XLI, v. 99. loquitur. Vel, ut Anacreon,

Χαροπῆς ὅτ᾽ ἐκ θαλάσσης
Δεδροσωμένην Κυθήρην
Ἐλόχευε πόντος ἀφρῷ. WEITZIUS.

13. *Ipsa gemmas purpurantem.*] Pithœus *gemmans*. Potest etiam, *gemmeis*. LIPSIUS.

Ibid. *Purpurantem pingit annum.*] Pindarus Pyth. IV. Φοινικανθέμου ἦρος ἀκμὰν, *Veris purpureos-habentis-flores vigorem* dicit. Apud

Ipsa surgentis papillas de Faboni * paritu
Urguet in totos * pentes; ipsa roris lucidi,
Noctis aura quem relinquit, spargit umentis aquas,
* Et me canat lacryme trementes detadum pondere.
Gutta

Apuleium lib. VI. in nuptiis Cupidinis & Psyches, *Horæ* dicuntur *rosis & cæteris floribus purpurare omnia.* Et lib. X. *Quod Ver in ipso ortu jam gemmulis floridis depingeret & jam purpureo nitore prata vestiret.* Ver autem *pictor mundi* non temerè cuidam veterum adpellatur: tanquam de Apelle, aut acupictore Phrygione sermo esset, qui colorum varietate multijuga suam illustrant & distinguunt picturam. Vid. Not. *Gemmeis floribus.*] Instar gemmarum lucentibus, annumque suavissima varietate distinguentium aut condecorantium. V. N. WEITZIUS.

14. *Ipsa surgentis papillas de Faboni paritu.*] Rectiùs fortassis,

Ipsa turgenteis papillas de Favoni spiritu
Urguet in toros stupentes —— PITHOEUS.

*Ipsa surgentis papillas de Faboni * paritu Urguet in totos * pentes.*] Truncatam vocem arbitror, & scribo, *Unguet in thoros tepentes.* Priori etiam versu malim, *Turgentes papillas.* Favonii *spiritum* verè invenit & ingeniosè Pithœus. LIPSIUS.

Ipsa surgentes papillas.] Rectum puto *surgentes*, quod interpretor tumescentes ac sororiantes, & veluti strophio obnitentes, atque, ut cum Catullo dicam, *luctantes.* Eas *horridulas* vocat Plautus in Pseudolo: *Papillarum horridularum oppressiunculæ.* DOUZA.

Ipsa turgentes papillas] *Turgere* aut *tumere* propriè virginum est, quarum plena pubertate habitus viro maturus est, toto velut corpore tumescente, præsertim pectore & mammis. Unde & *tumida virginitas* à Papinio dicitur II. Thebaid. & Cypriano in Sodoma, de Lothi filiabus, *Virginitas in flore tumet.*

Papillas.] Catullus in Argonaut. *Strofio luctantes* adpellat *papillas.* Nonnus lib. XII. v. 393. οἰδαλέων ἀγναμπτος ἄντυγα μαζῶν. Pulchrè Martialis lib. VIII. epigram. LXVIII.

Et talis tumor excitat papillas,
Qualis cruda viro puella servat.

Idem *crescentes* dixit; Prudent. in Symmach. II. v. 38. *tumidas*, Maximian. *duras stantesque.* WEITZIUS.

15. *Unguet* (ita laudat, cum Lipsius aliique ediderint *Urguet*) *in toros tepentes.*] *Unguento* enim *fragrantissimo proluvium libidinis* susci-

Gutta præceps orbe parvo ſuſtinet caſus ſuos.
In pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ.
Umor ille, quem ſerenis aſtra rorant noctibus,
Mane virgineas papilla ſolvit umenti peplo.

* Ipiuſſit

ſuſcitatur, ut habent verba Apuleii lib. x. Sicuti inibi, *matrona quædam pollens & opulens, cuncto prorſus ſpoliata tegmine, de ſtanneo vaſculo, ſeſe perungit oleo balſamo*, &c. vide locum.

16. *Noctis aura quem relinquit.*] Legerim, *quom reliquit.* Lipsius.

Ibid.] Non aſſentior, inquit doctiſſimus Johan. Wouwerius ad Apulejum, hîc corrigenti: *quum reliquit.* Ipſa Dione ſpargit humorem roris, quem relinquit aura lucidæ noctis. Weitzius.

17. * *Et me canat lacrime trementes detadum pondere.*] Videor pro parte emendare poſſe, *Et micant lacrimæ trementes.* Intelligit autem guttulas illas è rore ſubſilientes & laſcivientes. Cetera non poſſum. Lernutius noſter, *decadivo pondere.* Lipsius.

Ibid.] Pulchra tralatione *roris guttas* nuncupat *lacrymas.* Apud Achillem Tatium lib. vi. pag. 149. *τὸ τῶν δακρύων παίνεται, τὸ δὲ μέλαν πορφύρεται, καὶ εἶναι ὅμοιον, τὸ μὲν ἴῳ, τὸ δὲ ναρκίσσῳ.* Sicut verſa vice *ros* pro *lacrymis* poni amat. V. N. Weitzius.

Ibid. *Decidivo pondere.*] *Decidivum & deciduum.* Nonius Marcellus cap. ii. n. 241. *Pondere.*] Eſt etiam rebus minutiſſimis ſuum pondus; ut hic guttæ. Virgil. Culice, v. 7. *Pondere vel Culicis levior.* Plautus Perſa, 2, 2. *Neque ſtipulæ levius pondus eſt.* Et quid levius pondere guttæ? & tamen aliàs dicitur, *Gutta cavat lapidem.* De quo V. N. i Pont. i. 70. Idem.

19. *In pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ.*] Videtur legendum, *prodierunt.* Nec abs re ſuſpicetur quis, & hæc & alia quædam in hoc carmine confuſa, nec ſuo loco poſita. Pithoeus.

21. & ſeqq. *Mane virgineas papilla ſolvit umenti peplo.* &c.] Placet conjectura: (ea Lipſii, & Douzæ eſt)

Manè virgines papillas ſolvit humenti peplo:
Ipſa juſſit mane ut udæ virgines nubant roſæ,
Fuſæ aprino de cruore, deque Amoris oſculis,
Deque gemmis, deque flammis, deque Solis purpuris. Pith.

Mane virgineas papilla.] Scribo, *virgines papillas*, nondum oppreſſas & maritas. Lipsius.

Ibid. *Humenti peplo.*] Omnis veſtis *peplo* denotari videtur. Simile quid notat elegantiſſimus Barthius ad Claudian. pag. 458. Weitzius.

22. * *Ipiuſ-*

* Ipiussit mane tuæ virgines nubant rosæ
* Fusta prius de cruore deque amoris oculis,
Deque gemmis, deque flammis, deque Solis purpuris.
Cras ruborem qui latebat veste tectus ignea,
Unica marito nodo non * pudent solvere.
Cras amet, qui numquam amavit, quique amavit, cras amet.
Ipsa Nimfas Diva loco jussit ire myrteo,
Et Puer comes puellis. Nec tamen credi potest
Esse Amorem feriatum, si sagittas vexerit.

Ite

22. * *Ipiussit mane tuæ virgines nubant rosæ.*] Pithœus, *Ipsa jussit.* rectè. Reliqua sic Janus Douza: Douza, inquam, meus, non iterum in transcursu dicendus. Tot mihi in illum justi amoris caussæ, tot admirationis sunt. Omitto poësim, & cum poësi supra hoc sæculum doctrinam: probitas, & ingenui mores, &, quæ nihil gratiæ caussa facit, gratia, dî boni, in quo homine paria sunt, aut erunt! Ut verè de illo hoc elogium & ad præstationem, quod dicitur, scripturus sim, *Vera proles Musarum, & alumnus Gratiarum.* Nec abripit amor me. Judicio hoc scribo, si quid umquam: & peto quæsoque (vita tantùm mihi, aut fama apud posteros sit) ita hæc legant non quasi laudem ab amico; sed sententiam à jurato teste. Redeo in viam. Douza, inquam, legebat. —— *mane ut udæ virgines nubant rosæ.* rectissimè. Venus jussit, ait poëta, ut mane virgines tegant se ornentque udis ab humore noctis & quasi ebriis rosis. Nec fallet lectorem *Nubendi* hîc verbum, prisca significatione, Velandi. Lipsius.

Ibid. *Virginis nubant rosæ.*] Id est, velent. Onomasticum: *Nubo*, Καλύπτω. Est enim *nubo* propriè operio. Arnob. lib. III. *Quod aqua nubat terram, adpellatus est Neptunus.* Weitzius.

23. * *Fusta prius de cruore, deque amoris oculis.*] Pithœus, *osculis.* Non diu, sed intente mihi quæsita correctio; quam reppe
ri, & lego, *Fusæ aprino de cruore.* Ab Historia hæc lectio, vel à Fabula potiùs. Nam rosas à sanguine Adonis, quem aper occiderat, traxisse ruborem vulgo volunt Poëtæ. *Fusæ* ergo, tinctæ sive perfusæ. nisi quis eligit, *Fuscæ.* Bion de hac re,

Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δὲ δάκρυα τὰν ἀνεμώναν.

Ovidius, & alii. Lipsius.

25. *Cras ruborem solvere.*] Ut apud Virgil. IV. Æneid. *pudoris*

jura

Ite Nimfæ: posuit arma, feriatus est Amor.
Jussus est inermis ire, durus ire jussus est:
Neu quid arcu, neu sagitta, quid igne læderet.
Sed tamen cavete Nimfæ, quod Cupido pulcer est:
Totus est inermis idem, quando nudus est Amor.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Compari Venus pudore mittit ad te virgines.
Una res est quam rogamus, cede virgo Delia,
Ut nemus sit incruentum de ferinis stragibus.

Ipsa

jura resolvere, & *solvere pudorem*: quod est, claustra pudicitiæ effringere, disrumpere, solvere: interprete Tiraquello Connub. 9. n. 154. Weitzius.

26. *Unica marito nodo non * pudent solvere.*] An potiùs,

Unico marite nodo non pudebit solvere.

Varro apud Nonium: *Novus maritus tacitulus taxim uxoris solvebat cingulum.* Pythoeus.

Unico marito nodo.] Quid si: *mariti nodo*, ut sit ὑφὴν? Douza.

Mariti nodo.] Festiva tralatio. Qua & usus Lucretius lib. IV, v. 1146. — *validos Veneris perrumpere nodos.* V. N. Weitzius.

28. *Ipsa nimfas diva loco jussit ire myrteo.*
Et puer comes puellis. —] Meliùs,
Ipsa Nymphas Diva luco jussit ire myrteo,
It puer comes puellis. — Et paulò post, *nudus ire jussus est.*
Sic enim infra,
Jussit & nudo puellas nil Amori credere. Pythoeus.

30. *Si sagittas vexerit*] *Vehere* hic est recondita habere arma. Alcimus ad Fuscinam sororem, v. 755. dixit, *Vehere fercula.* Weitzius.

35. *Totus est inermis idem quando nudus est Amor.*] Lege, *in armis.* Pythoeus.

Ibid.] Ea *arcum*, *sagittam*, *ignem* supra nominat. V. N. nostras ad Ovid. 1 Amor. v. 20. Porrò *hominem in armis* & *sub armis*, ar[illegible]m vocabant. Virgil. Plura hujus notæ observavit eruditissimus Salmasius ad Trebellium Pollionem, pag. 323. Weitzius.

38. — *Virgo Delia.*] Diana, quia in Delio nata, V. N. Idem.

Ipsa vellet ut venires, si deceret virginem:
Jam tribus choros videres feriatos noctibus:
Congreges inter catervas ire per saltus tuos,
Floreas inter coronas, myrteas inter casas.
Nec Ceres, nec Bacchus absunt, nec Poëtarum Deus;
* Detinent & tota nox est pervigila cantibus.
Regnet in silvis Dione: tu recede Delia.

Cras

40. *Ipsa vellet ut venires, si deceret Virginem.*] Auctor poëmatii de Herone & Leandro,

> Παρθένον οὐκ ἐπέοικεν ὑποδρήσσειν Ἀφροδίτῃ,
> Παρθενικαῖς οὐ Κύπρις ἰαίνει]. —— PITHOEUS.

Ibid. *Ipsa.*] Domina, Venus. WEITZIUS.

41. *Jam tribus choros videres feriatis noctibus.*] Meliùs, *feriatos*: Est & pervigilii triduani exemplum apud Livium XIII. sed hoc Veneris in silva, aut nemore, ante diem nuptiarum. PITHOEUS.

42. *Congreges inter catervas.*] Gloss. ὁμόφυλος, *tribulis, congrex, gentilis.* Auson. ep. ad Paulin. *congrege vulgo Angustas fervere vias.* Et Idyl. XI. Lege Scaligerum Auson. Lection. lib. I. cap. XVII. *Segrex* exstat apud Prudentium. V. N. WEITZIUS.

44. *Nec Ceres, nec Bacchus absunt.*] D. Hieronymus adversus Jovinianum lib. II: *Esus carnium, & potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis est. Unde & Comicus*: Sine Cerere, *inquit*, & Baccho friget Venus. IDEM.

Ibid. *Poetarum Deus.*] Id est Apollo. IDEM.

45. *Detinent & tota nox est pervigila canticis.*] An potius? *pervigilata c.* ut apud Cornelium Tacitum, *pervigilata nox convivio.* PYTHOEUS.

Ibid.] A fine lego, *pervigil à canticis.* syllaba præter vulgi morem scilicet producta, ut iambum vitemus. Pythœus, *perviglanda.* Ad principium emendandum conor, *Detument.* id esset, tumorem & fastum dii illi ponunt, effusi in jocos, & solitam pervigilio hilaritatem. Scio Statium Papinium non absimiliter ea voce usum: (VI. Thebaidos, v. 478. *Detu[illegible]e animi maris, & clementior auster Vela vocat.* ——) tamen adh[illegible]delibero. LIPSIUS.

Ibid. *Perviglanda canticis.*] Ita in libro vetustissimo & optimo scriptum reperiri, testis est præstantissimus Salmasius ad Trebell. Pollionem, pag. 303. *Vigla*, pro *vigilia.* Unde βίγλαι Græcis bar-

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Jussit Hiblæis tribunal stare Diva floribus.
Præsens ipsa jura dicit, adsederunt Gratiæ.
Hibla totos funde flores quidquid annis adtulit.
* Hibla florum rumperest equant' ethne cāp-

Ruris

barbaris. Inde hîc verbum *perviglare.* Vide ibidem alia hujus commatis. WEITZIUS.

Ibid.] Alii, *pervigilata.* Sic Tacitus *vigilatam convivio noctem* dixit XIII. Annalium. DOUZA.

48. *Stare floribus.*] Id est, oppleri, ornari, redimiri, consper-gi. Sic apud Virgil. VI Æneid. *stant lumina flamma*; valet, pleni flamma sunt oculi. Ut & XII Æneid. dixit: *Jam pulvere cœlum stare.* quod est, oppletum esse pulvere. V. N. WEITZIUS.

49. *Præsens ipsa jura dicit, adsederunt Gratiæ.*] Bene Douza; *Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ.* Et lepida herclè fictio est, ut Venus in illo tribunali quasi Præses Quæsitorque sit: Gratiæ, adsestrices. LIPSIUS.

Ibid. *Adsidebunt Gratiæ.*] Scribit Phornutus, adsidentes Venerem sibi habere Gratias, & Suadelam, & Mercurium. Venus Gratiarum choro stipatur, & toto Cupidinum populo comitatur, apud Apul. lib. II. VI. & X. V. N. WEITZIUS.

50. *Hibla totos funde flores quidquid annis adtulit.*] Omnino legendum, *annus*, vel *Ænnas*, ut apud Arnobium lib. V. vetus exemplar: *Et in altera fabula Ennade nemus.* PYTHOEUS.

51. *Hibla florum rumperest equant' ethne cāp-*] An? *Hibla florum rumpe vestes quantus Ætnæ campus est*: ut *vestium* nomine significet thecas & vaginas florum; & *campi*, planitiem ad radices montis Ætnæ, fontibus floribusque amœnissimam. Nisi quis malit, *Hibla florum rumpe restes quantus Ennæ campus est.* Nam & sic Plinius *allii restes* dixit, & in nemore Ennensi flores legens Proserpina rapta dicitur. PITHOEUS.

Ibid.] Pythœus, *quantus Ætnæ campus est.* Fortasse sic,

Hibla florum rumpe vestem quantus Ennæ campus est. LIPSIUS.

Hybla florum rumpe vestem.] Jucunda oppidò perquam tralatio: cujus exempla require in Indice Dracontii. WEITZIUS.

Ibid. *Quantus Ennæ campus est.*] Campus Ennensis in floribus semper est, & nullo non tempore vernus: ut ait Solinus & Cicero, & utroque prior Aristoteles inter Naturæ miracula refert.

De

Ruris hic erunt puellæ, vel puellæ montium,
Quæque silvas, quæque lucos, quæque montes incolunt.
Jussit omnis adsidere pueri Mater alitas,
Jussit & nullo puellas nil Amori credere.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit,
cras amet.

Et

De *Ætna* (ut legit Pythœus) Claudian. lib. I. de Raptu, v. 72. *Ætna parens florum.* Ubi vide sequentia: quanquam Parrhasius *Enna* pro *Ætna* legendum esse contendat, quem vide in Comment. IDEM.

52. *Vel puellæ montium.*] *Vel* pro *&*. Exempla convasavit Salmasius in not. ad Capitolin. pag. 90. ad Lamprid. pag. 184, & ad Capitolin. pag. 260. IDEM.

55. — *pueri mater alitas.*] Lege *alitis.* Id est, Amoris, sive Cupidinis. PYTHOEUS.

56. *Jussit & nullo puellas nil Amori credere.*] Supra monuimus legendum, *nudo.* Id est, sine armis. IDEM.

57. *Et rigentibus vergentes ducat umbras floribus, &c.*] Fortassis rectiùs legatur,

Et recentibus virentes ducat umbras floribus.
Cras erit, qui primus æther copulabit nuptias.
Ut pater roris crearet vernus annum nubibus,
In sinum maritus imber fluxit almæ conjugis:
Ut fetus immistus omnes aleret magno corpore.
Ipsa venas atque mentem permeante spiritu
Intus, &c.

Euripides non apud Aristotelem modò lib. VIII. Ethic. sed & Athenæum lib. XIII. & Stobæum in Physicis:

Ἐρᾷ μὲν ὄμβρου γαῖ', ὅταν ξηρὸν πέδον
Ἄκαρπον αὐχμῷ, νοτίδος ἐνδεῶς ἔχει·
Ἐρᾷ δ' ὁ σεμνὸς οὐρανὸς πληρούμενος
Ὄμβρου πεσεῖν εἰς γαῖαν Ἀφροδίτης ὕπο·
Ὅταν δὲ συμμιχθῆτον ἐς ταυτὸν δύο
Τίκτουσι μὲν πάντα, καὶ ἐκτρέφουσ' ἅμα.

Hic etiam confer Virgiliana illa lib. II. Georg.

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.

Pa-

Et rigentibus vergentis ducat umbras floribus.
Cras erit qui primus æther copulavit nuptias,
Ut * pāt totis crearet vernis annum nubibus
In finum maritus imber fluctus alma & conjugis,
* Ut fletus immixtus omnis aleret magno corpore.
Ipsa venas atque mentem permeante spiritu
Intus occultis gubernat procreatrix viribus,

Per-

Pater igitur *roris* Juppiter, vel est Æther, ut Arnobio lib. v. & Lucretio lib. I. De natura rerum:

—— pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium matris Terraï præcipitavit.

Unde illa Virgiliana expressa videntur. Et *vernus*, ut Juvenali Sat. v.

—— fremeret sevâ cum grandine vernus
Juppiter. —— Nec abludunt illa Solini ex Pontico, quæ supra. IDEM.

58. *Cras erit qui primus Æther.*] Fortè, *quo primus Æther.* LIPSIUS.

59. *Ut pater roris.*] Pindarus Olymp. XIII. ὕδατα ὄμβρια nominat παῖδας νεφέλης, *aquas pluvias, nubis filias.* Hanc in rem aliquammulta comportavit Rittershusius ad Oppian. I. Halieut. v. 735. WEITZIUS.

60. *In finum maritus imber fluctus.*] Lego, *fluxus.* Ita apud Lucanum:

—— æther defluxus in Austrum. Pithœus, *fluxit almæ conjugis.* LIPSIUS.

Ibid.] Arnob. lib. v. *Vos Jovis & Cereris coitum, imbrem dicitis, dictum telluris in gremium lapsum &c.* V.N. WEITZIUS.

61. *Ut fletus immixtus omnis aleret magno corpore.*] Dixi, & non muto, legendum *fœtus*: ex sententia, & Virgilio, quem expressit. Turbat me tamen quòd insolens eo loco Poëtæ nostræ spondæus est. Itaque per me sanè legatur, *Utque fœtus mixtus omnes.* LIPSIUS.

62. *Ipsa vernas atque mentem.*] Pithœus, *Ipsa venas.* IDEM.

Ibid. *Mentem permeante spiritu.*] Docebat Empedocles *mentem sacram*, id est, Deum, per universa diffusam, vegetare atque movere omnia. *&c.* Illa mens hic *Veneris* nomine insignitur, ut vult ingeniosus Barthius ad Claudianum. (*Ad versus proxime sequentes vide uberiores Notas.*) WEITZIUS.

65. *Tra-*

Perque cœlum, perque terras, perque pontum ſubditum,
Pervium ſui tenorem ſeminali tramite
Imbuit, juſſitque mundum noſſe naſcendi vias.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Ipſa Trojanos nepotes in Latino trânſtulit;
Ipſa Laurentem puellam conjugem nato dedit;
Moxque Marti de ſacello dat pudicam virginem.
Romuleas ipſa fecit cum Sabinis nuptias,
Unde Rames & Quirites, proque prole poſterûm
Ro-

65. *Tramite.*] Turpiculum quid hîc latet. V.N. IDEM.

66. *Imbuit.*] Sæpe hoc verbum ad rem traducitur Veneream. Horatius, Valerius Flaccus, Silius, Nemeſianus. V. N. IDEM.

68. *Ipſa Trojanos nepotes in Latino tranſtulit.*] Meliùs, *in Latinos.* PITHOEUS.

Ibid.] Virgil. in Æneide. WEITZIUS.

69. *Laurentem puellam.*] Laviniam, Latini Regis, qui Laurenti regnabat, filiam. *Conjugem nato.*] Æneæ. IDEM.

70. *Moxque Marti de ſacello dat pudicam virginem.*] Dionyſius nominat *Iliam Veſtalem.* Livius lib. I. *Rheam Silviam.* V.N. *De ſacello.*] *De* pro *ex.* Tertullianus de Præſcriptionibus: *Et ipſe Chriſti traditor de Apoſtolis fuit.* Vide plura exempla apud Adamum Dürrerum de particulis Lat. linguæ, in *De.* IDEM.

71. *Romuleas ipſa fecit.*] Verſûs ratio exigit ut ſcribatur, *Romuleas.* Et paulò poſt:

Unde Ramnes & Quirites: proque prole poſterûm
Romuli, patrem creavit, & nepotem Cæſarem. PITH.

72. *Unde Rames & Quirites, proque prole poſterûm*
Romoli matrem crearet, & nepotem Cæſarem.] Falſa lectio. Quid? an ex nuptiis Sabinarum cum Romanis creata mater Romuli? Atqui Romulo jam regnante junctæ illæ innuptæ nuptiæ; nedum ut ex illis Romulo mater. Perſevero ergo legere,

— proque prole poſterûm
Romoli, patrem crearet & nepotem Cæſarem.

Sen-

Romoli matrem crearet & nepotem Cæſarem.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Rura fœcundat voluptas: rura Venerem ſentiunt.
Ipſe Amor puer Dionæ rure natus dicitur.
Hunc ager cum parturiret, ipſa ſuſcepit ſinu,
Ipſa florum delicatis educavit oſculis.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Ecce, jam ſuper geneſtas explicat * aonii latus.
Quiſ-

Sententia non dubiè in gratiam Auguſti; Venus, inquit, conciliatrix fuit Romanorum Sabinarumque nuptiis, ut ex iis Rhamnes & Quirites crearet, & in poſtera ſæcla utrumque Cæſarem, patrem cum nepote. LIPSIUS.

Ib. *Unde Rhamnes.*] *Rhamnes* alii à Romulo adpellatos; alii *Rhamnes* & *Luceres* vocabula eſſe Tuſca volunt, ut refert Varro lib. IV. Ovid. III. Faſtor. v. 131. In Arte v. 342. Horatius in Arte Poëtica:

Celſi prætereunt auſtera poëmata Rhamnes.

Id eſt, equites, vel juvenes feroces atque elati; Lambino interprete, & Turnebo lib. III. cap. II. Vide Sex. Aurel. Victorem de Viris illuſtribus, cap. II. WEITZIUS.

Ibid. *Quirites.*] Feſt. & Iſidor. Orig. IX. cap. II. Gloſſ. *ἀνὴρ Ῥωμαῖος*, *Quiritis.* Et alterum: *Quirites, πολῖται Ῥωμαῖοι.* IDEM.

75. *Rura fœcundat.*] Gloſſ. *γονοποιῶ*, *fecundo.* V.N. IDEM.

77. *Hunc ager cùm parturiret, ipſa ſuſcepit ſinu.*] Lego & diſtinguo,

Hunc ager, cùm parturiſſet ipſa, ſuſcepit ſinu:
Ipſa florum delicatis educavit oſculis. LIPSIUS.

Ibid. *Ipſa ſuſcepit ſinu.*] Virgilius:

— tellure cadentem
Excepi, fovique ſinu — PITHOEUS.

80. *Ecce jam ſuper geneſtas explicant * aonii latus;*
Quiſque tuus quo tenetur conjugali federe.] Melius fortaſſis,

Qui-

Quisque tuus quo tenetur conjugali fœdere.
Subter umbras cum maritis ecce balantum gregem.
Et canoras non tacere Diva jussit alites.
Jam loquaces ore rauco stagna cygni perstrepunt,
Adsonant aërei puellæ subter umbram populi,
Ut putas motus Amoris ore dici musico,
Et neges queri sororem de marito barbaro.
Illa cantat: nos tacemus: quando ver venit meum?
Quando

Quique cœtus continetur conjugali fœdere.
Ecce, jam super genestas explicant tauri latus.
Subter umbras, cum maritis ecce balantum greges.

Calpurnius Eclog. I. iisdem fere verbis:

Cernis ut ecce, pater quas tradidit, Ornite, vaccæ
Molle sub hirsuta latus explicuere genesta. IDEM.

Ibid.] Pithœus, *aëdon.* Aut ego me amo, aut Phœbus me amavit, cùm correxi, *explicant agni latus*: Nec sanè significantiùs exprimi potuit decubitus ille ovium in latus, quasi apricantium. Id enim solent super genistas, myricas & humiliores frutices. LIPSIUS.

Ibid. 80. *Super genistas.*] Clarissimus Zehnerus in Nomenclatore idem ait esse, quod *Spartum* & *Spartium*, Germanicè, Pfrimmen. Adi Plin. lib. XXI. cap. XII. & lib. XXIV. cap. IX. WEITZIUS.

81. *Quisque tuus quo tenetur.*] Fortasse, *Quisque cœtus continetur*. LIPSIUS.

Quisque cœtus.] Universè hoc verum. V.N. WEITZIUS.

83. *Jam loquaces ore rauco cygni.*] E Virgilio II Æneid. v. 458.

Dant sonitum rauci per stagna loquacia cygni. IDEM.

85. *Adsonant aërei puellæ, &c.*] Scribe potius, ac distingue sic:

Adsonant Terei puellæ subter umbram populi,
Ut putes motus amoris ore dici musico,
Et neges queri sororem de marito barbaro.
Illa cantat, nos tacemus: quando ver venit meum?
Quando fiet muta chelidon, & tacere desinam? PITH.

Adsonant Terei puellæ.] Philomela & Progne: de quibus abunde Naso Metamorphos. lib. VI. ad quem vise. Vide & N. WEITZIUS.

86. *Ut*

Quando * faciam ut celidon, ut tacerет desinam.
Perdidi Musam tacendo, nec me Phœbus respicit.
Sic Amyclas, cum tacerent, perdidit silentium.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

EXPLICIT PERVIGILIUM VENERIS.

86. *Ut putas motus amoris.*] Lego *putes*, & deleo ubique notam rogandi. Nec plura de hoc Pervigilio, ne ipse pervigilem. LIPSIUS.

87. *De marito barbaro.*] Tereo, qui & Ovidio Metam. lib. VI. *Barbarus* indigitatur. WEITZIUS.

88. *Quando ver venit meum?*] Signum pro re signata. *Ver* ponit pro ipsa hilaritate, ad quam invitant florentia Veris tempora. Adi Horat. I. Carm. IV. Q. d. Quando ille tandem illucescet mihi dies, ut, veterno excusso effundatur animus in lætitiam & sensibus imis, voceque ac gestu eamdem explicem atque expromam? V. N. IDEM.

89. *Quando fiet muta chelidon.*] Ita legendum, pro *facit*; quod metri ratio non admittit. Hirundines tempore hiberno conticescunt. IDEM.

PERVIGILIUM VENERIS,

Trochaico metro:

SUNT VERO VERSUS XXII.

[Hunc Titulum præfert Msc. Cl. Salmasii.]

CRAS AMET, QUI NUMQUAM AMAVIT;
QUIQUE AMAVIT, CRAS AMET.

Ver

2. VEr novum, ver jam canorum, vere natus Orbis est.] Hæc lectio sola mihi vera videtur. Nempe Orbem vere natum fuisse vult. Hoc hausit è Virgilio: Georg. II. 336.

Non alios primâ crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim; Ver illud erat, Ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri:
Cùm primum lucem pecudes hausere, virûmque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis.

Ex eodem certe loco etiam sumpsit quæ infra leguntur:

In sinum maritus imber fluxit almæ conjugis,
Unde fœtus mixtus omnes aleret magno corpore.

Sic enim ibidem Virgilius, ubi cecinit Orbem Vere natum esse:

Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commixtus corpore fœtus.

De quo, ad locum. Videbis tamen in meo Codice legi, *Vere natus Jovis est*. Quod neminem morari debet. Ex vitioso enim scribendi modo hæc menda nata est, *Orvis est*, ex quo *Jovis* fecêre.

Ver novum, ver jam canorum, vere natus Orbis est.
Vere

cêre. Ne quis laboret inquirere in Fabulas, an Juppiter verno tempore natus sit. Salmasius.

Ver novum, ver jam canorum, vere natus Orbis est.] Ita vulgo ex conjectura P. Pythœi. Nec aliter citat Lipsius Physiologiæ Stoicæ, lib. II. cap. IX. ubi mundum vere natum videri adseritur: auctoribus Virgilio, D. Ambrosio, Damasceno, & Panegyriste ad Maximianum. Tamen in Electis eidem placuit, *ver renatus orbis est.* Vulgatam probat Salmasius. Cujus membranæ scribunt, *Vere natus Jovis est*: aut, *aovis.* Quid si? *Ver renatus annus est.* Boëthius de Consolatione Philosophiæ lib. I. carm. V.

O stelliferi conditor Orbis, &c.
Tu frondifluæ frigore Brumæ
Stringis lucem breviore mora;
Tu, cùm fervida venerit Æs
Agiles noctis dividis horas;
Tua vis vernum *temperat* An
Tu, quas Boreæ spiritus aufert,
Revehis miti Zephyro frondes;
Quoque Arcturus *semina reddat*,
Sirius letas urit segetes.

Ita illum locum emendo, variè interpolatum vulgo. Idem lib. IV. carm. VI.

— *Vere tepenti*
Spirat florifer Annus *odores*;
Æstas *Cererem fervida siccat*;
Remeat pomis gravis Autumnus;
Hiemem *defluus irrigat imber.*

Vide & lib. II. sect. II. Petronius in fragmento:

Ante oculos stabat quidquid promiserat annus.

Complura alia possent adferri firmandæ huic conjecturæ. Sed præstat, antequam progrediamur, hîc audire incerti quoque Auctoris pulcherrimam verni temporis descriptionem, ex Anthologiâ Græcâ, Conrado Rittershusio interprete:

Postquam Bruma polo tandem ventosa recessit;
Florida purpurei rident jam tempora Veris,

Et

Vere concordant amores, vere nubunt alites,
Et nemus comam resolvit de maritis imbribus.
Cras amorum copulatrix, inter umbras arborum,
Implicat casas virentes de flagello myrteo.
Cras Dione jura dicit fulta sublimi throno.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Tunc

Et pulla est viridi circumdata gramine tellus.
Jamque comas reparant plantæ, nova frondibus arbor
Luxuriat, campisque redit silvisque juventa.
Jam matutinum vario gemmantia flore
Prata bibunt tenerum rorem, calycesque rosarum
Dum sese lento pandunt conamine rident.
Fistula pastorem delectat, montibus altis
Dum canos hœdos salientes spectat & agnos:
Spectanti tacitum pertentant gaudia pectus.
Jam tumidum mare nauta secat, dum carbasa complent
Innocuæ Zephyrorum animæ; crinesque revincti
Flore hederæ, læti adsuescunt agitare choreas,
Euoë vitifero clamantes Euoë Baccho.
Taurigenis studium est apibus sua cerea mella
Fingere, multiforisque eadem densare coacta
Alveolis: mireris opus, stupeasque laborem.
Aëra concentu mulcet genus omne volucrum,
In fluctu Halcedo, tectorum ad culmina Hirundo.
Fluminis ad ripas cycnus, luscinia luco.
Cùm tellus igitur cumque omnis floreat arbos,
Cùm pastor cantu pecoris demulceat aures,
Cùm mare nauta secet, cùm ducas, Bacche, choreas,
Parturiant & apes, & cantu perstrepat ales;
Quidni conveniat cantare hoc tempore vatem?
Quis taceat, dum cuncta vigent, dum cuncta loquuntur?
Quis non Vere lubens lumen vitale relinquat?

Et nonne probabile est, ait Lipsius, amœnissimo, & maximè vegetabili tempore, cuncta cœpisse? cùm & animantes pleræque fœtificant, & aliæ naturæ partes concipiunt aut parturiunt, εὐλόγως dicamus & ipsam totam peperisse. At sunt tamen qui fortiter abnuant, Hebræorum auctoritate confisi, quibus principium anni in Autumno fuit: ergo & Mundi. Exstat Hadriani Junii V. C. erudita disceptatio cum sacrifico quodam,

Qu•

Tunc cruore de superno, spumeo Pontus globo,
Cærulas inter catervas, inter & bipedes equos,
Fecit undantem Dionen de maritis imbribus.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Ipsa gemmis purpurantem pingit annum floribus.

Ipsa

Quo anni tempore conditus sit Mundus, Animadversorum lib. III, cap. VIII. SCRIVERIUS.

3. — *Vere nubunt alites,*
Et nemus comam resolvit.] Dracontius in Hexaëmero. v. 144.

Pennigerum vernare nemus vapor urget in usus
Pignoris. — IDEM.

6. *Implicat casas virentes de flagello myrteo.*] Benè sanè ita correxêre, pro *gazas*: quas hîc etiam præfert meus Codex. *Myrteas casas* infra nominavit;

Floreas inter coronas, myrteas inter casas. SALMASIUS.

9. & seq. * *Tuno quiuore desuper buc spumeo pont' de glouo.*] Clare in meo exemplari: *Tunc cruore de superbo.* Hoc pro *superno.* Nec alia medicina opus. Idem etiam expressè habet, *spumeo pontus globo*, & *Fecit undantem Dionen.* Nec aliud quærendum. *Spumeus globus* pro spuma in globum conformata, ut sæpe visitur. E spuma & sanguine Cœli nata Venus. *Fecit*, pro creavit. Sic infra de Rosa ex eodem codice, *Facta de cruore.* Idiotismus illius ævi. Sic apud Scholiasten Juvenalis, *Si tres liberos fecerit*, pro procreaverit. IDEM.

Ibid.] Cùm disertè in Pythœano legatur, *Dione*, videtur fortasse meliùs:

Tum cruore de superno spumeum Ponti globum
Cærulas inter catervas, inter & bipedes equos,
Fecit undantem Dione de maritis imbribus.

Si cui displiceat, *Fecit*, legat, me non admodum reclamante, *Excit.* SCRIVERIUS.

13. *Ipsa gemmas purpurantem.*] Noster Codex: *gemmis*, pro *gemmeis.* SALMASIUS.

Ipsa gemmis purpurantem pingit annum floribus.] Et hîc poterat scribi, *Ipsa gemmeis.* Et apud Prudentium Περὶ στεφ. hymno I.

 Scripta

Ipsa surgentes papillas de Favonî spiritu

Urguet

Scripta sunt cœlo duorum Martyrum vocabula,
Aureis quæ Christus illic adnotavit litteris,
Sanguineis notis & idem scripta terris tradidit.

Pro, *Sanguinis notis.* SCRIVERIUS.

14. *Ipsa surgentes papillas de Favonî spiritu.*

Urguet in notos penates.] Ita clarè, de plano ut legi possit, MSC. Salmasii. Corruptissima hæc in exemplari Pythœano. *Turgentes papillas* Lipsius malit, &, qui Lipsio heic nimiùm tribuit, Pythœus. Frustra. Quanquam non displiceret, *turgentes*, si ita liber vetus haberet: cùm habeat *surgentes*, id retinendum esse nemo non videt. Quod rectum quoque putabat filius Douza. At verò interpretatio, quam eruditissimus adolescens adhibet, frivola. *Surgentes papillas* interpretatur tumescentes ac sororiantes, & veluti strophio obnitentes, atque (voce Catulliana) *luctantes*: quasque *horridulas* Plautus in Pseudolo vocat:

Papillarum horridularum oppressiuncula.

Mihi profectò hæ papillarum oppressiunculæ verè horridulæ. Nec vult Auctor surgentes papillas de Favonii spiritu Venerem compressisse & sororiantes coercuisse strophiis aut zonis. Longè aliud est, quod hic latet. Meliùs me divinet, qui se id posse speret. Dicit igitur, Rosas surgentes de Favonii spiritu Venerem ursisse maritis suis imbribus, in hunc aut illum usum. *Papillæ* sunt rosarum alabastri, & prima gemmina. De quibus ubertim infra. Nunc ea quæ videntur obscurissima, illustremus si fieri potest. Lipsius ex schedis Pythœanis edidit:

*Urguet in toros * pentes.*

Et truncatam vocem arbitratus rescripsit, *thoros tepentes.* Ipse Pythœus, in editione Mamerti Patissonii, *totos pentes*, & conjecit, *toros stupentes.* Ego aliquando somniabam, *toros parentes*, vel *tepentes.* Quicquid conjecturarum hactenus adlatum, non convenit. Videamus, an ferri & explicari possit scriptura codicis Salmasiani:

Urget in notos penates.

Amico cuidam meo in mentem veniebat, *Urget in nodos tenaces.* Certè librarius ille *notos* ubique scripsit pro *nodis.* Sic disertè infra,

Unico marita noto non pudebit solvere.

Id

Urguet in notos penates. ipsa roris lucidi,

Noctis

Id est, *nodo*, quomodo est in Pythœano. Et, *Ipsa jussit, mane ut ute.* id est, *uda.* Quæ scriptura clamat rectè conjecisse Douzam patrem: cùm legeretur, *mane tuæ.* Vide ad vers. 22. *Nodos tenaces* accipiebat idem strophiorum & zonarum: in eodem ut videtur lecto eruditus cum filio Douza, & papillarum horridularum oppressoribus. Nullum mihi dubium, *notos* valere *nodos.* Jam illud *nodos* corruptum puto; & legendum *nudos.* Ut nudos Penates dicat hiberno tempore destitutos. floribus ac coronis; redimendosque vernis & novis. Rosarum usus in cubiculis averruncandæ vertigini. Plinius Naturalis Historiæ lib. xx. cap. xiv. *Ad recreandos defectos animo dignior è pulegio corona Varroni, quam è rosis, cubiculis nostris pronunciata est.* De corona rosacea discumbentium & potantium, pleni poëtarum libri, Martialis, & veterum Epigrammatum Anthologia. Idem magnus Auctor, Natural. Hist. lib. xxi. cap. iii. postquam meminisset Coronæ rosaceæ, subdit: *Et jam tum coronæ Deorum honos erant, & Larium publicorum, privatorumque; ac sepulchrorum & Manium: summaque auctoritas pactili coronæ. Sutiles aliorum sacris invenimus, & sollemnes cœnis. Transiêre deinde ad Rosaria.* &c. Vide eumdem capite sequenti, quod est de Rosarum coronis. *Rosa nascitur & germinat inclusa granoso cortice, quo intumescente & in virides alabastros fastigiato, paulatim rubescens debiscit ac sese pandit, in calycis medio sui stantes complexa luteos apices. Usus ejus in coronis prope nimius est.* Plinianos hos *alabastros* noster Auctor designat per *surgentes papillas.* Nam *surgentes*, omnimodis retinendum. i. e. nascentes, germinantes, crescentes. Sic *surgere messem* Maro i. Georgicôn, & optimi quique auctores. i. e. crescere. De *papillis*, neminem morari debet. B. Hieronymus Epistola xxvi. ad Pammachium, Consolat. super obitu Paulinæ uxoris: *Quis parturientem rosam, & papillatum corymbum, antequam in calathum fundatur orbis, & tota rubentium foliorum pandatur ambitio, immaturè demessum, equis oculis marcessere videat?* Quem Plinius *alabastrum*, dicit *papillatum corymbum* vir sanctus. Etsi corymbus racemi species sit, hederaceo similis: hìc tamen corymbum vocat rosæ nondum apertæ fastigiatum mucronem. Vetus Epigramma hactenus ineditum, quod ex Codice Salmasii descripsi:

DE ROSIS.

O quales ego mane Rosas procedere vidi!
Nascebantur adhuc: neque erat par omnibus ætas.
Prima papillatos ducebat . . . . corymbos;

Altera puniceos apices umbone levabat;
Tertia non totum calathi patefecerat orbem;
Quarta simul nituit mutato tegmine floris.
Dum levat una caput, dumque explicat altera nodum,
Huic dum virgineus pudor extenuatur amictu.
Ne pereat, lege mane rosam; citò virgo senescit.

Lacuna, quæ versu tertio est, videtur commodè suppleri posse, si scribatur *nata*, aut *spica*. Versu penultimo *τὸ extenuatur* nonnihil turbat. Lege cum Salmasio, *exsinuatur*, & vide Eidyllium de Rosis; ubi simile. Versu ultimo adscriptum erat à docta nescio qua manu, *cito.* quod videbatur desiderari. Ex eodem codice ejusdem ferè argumenti Carmen exhibuit olim Salmasius ad Historiæ Augustæ Scriptores. Nempe hoc, & quidem nomine

FLORI.

Venerunt aliquando Rosæ. Proh, Veris amœni
Ingenium! una dies ostendit spicula florum,
Altera pyramidas, nodo majore tumentes;
Tertia jam calathos; totum lux quarta peregit
Floris opus. Pereunt hodie, nisi mane legantur.

Auctores ii cum Hieronymo & Ausonio, Rosam in vasculum explicitam, *calathum* vocant, à similitudine; quæ mox foliis in ambitum læte lateque expansis, imminere prænunciat casum suum, ostentans brevis ævi florem. Lusit & hoc argumento Ausonius, (sive quis alius potiùs Scholasticus poëta: nam Eidyllium hoc, & quædam alia ejusdem ferè commatis poëmatia falsò diu credita Maronis esse) in Rosas. Quod Eidyllium totum, quia bellissima occasio est, aliquot locis à me interpolatum, heic adscribam.

ROSÆ. EIDYLLIUM VI.

VER *erat: & blando morientia frigora morsu*
Spirabat croceo mane revecta dies.
Strictior Eoos præcesserat aura jugales,
Æstiferum suadens anticipare diem.
Errabam riguis per quadrua compita in hortis,
Maturo cupiens me vegetare die.
Vidi concretas per gramina flexa pruinas
Pendere, aut olerum stare cacuminibus.
Caulibus & patulis teretes colludere guttas,
Et cœlestis aquæ pondere tunc gravidas.
Vidi Pæstano candere rosaria cultu,
Exoriente novo roscida Lucifero.

Rara

Rara pruinosis canebat gemma frutetis,
Ad primi radios interitura die.
Ambigeres, raperetne rosis Aurora ruborem,
An daret, & flores tingeret orta dies.
Ros unus, color unus, & unum mane duorum:
Sideris & floris nam domina una Venus.
Forsan & unus odor; sed celsior ille per auras
Difflatur: spirat proximus iste magis.
Communis Paphie Dea sideris, & Dea floris,
Præcipit unius muricis esse habitum.
Momentum intererat, quo se nascentia florum
Germina comparibus dividerent spatiis.
Hæc viret angusto foliorum tecta galero:
Hanc tenui folio purpura rubra notat.
Hæc aperit primi fastigia celsa obelisci.
Mucronem absolvens purpurei capitis.
Vertice collectos illa exsinuabat amictus,
Jam meditans foliis se numerare suis.
Nec mora; ridentis calathi patefecit honorem,
Prodens inclusi semina densa croci:
Ac modò quæ toto rutilaverat igne comarum,
Pallida collapsis deseritur foliis.
Mirabar celerem fugitivâ ætate rapinam;
Et dum nascuntur, consenuisse rosas.
Ecce & defluxit rutili coma punica floris,
Dum loquor: & tellus tecta rubore micat.
Tot species, tantosque ortus, variosque novatus,
Una dies aperit; conficit una dies.
Conquerimur, Natura, brevis quod gratia florum est.
Ostentata oculis illicò dona rapis.
Quàm longa una dies, ætas tam longa rosarum;
Quas pubescentes juncta senecta premit.
Quam modò nascentem rutilus conspexit Eous,
Hanc rediens sero vespere vidit anum.
Sed bene, quòd, paucis licet interitura diebus,
Succedens ævum prorogat ipsa suum.
Collige, virgo, rosas, dum flos novus, & nova pubes
Et memor esto, ævum sic properare tuum.

Hoc Eidyllium, quod hodie inter Ausoniana legitur, numero VI, Mariangelus Accursius olim, Hieronymo Aleandro auctore & impulsore, Burdigalensi poëtæ adseruit una cum aliis nonnullis opusculis, quum ea reperissent inter Ausonii scripta, cujus videbantur potiùs, quam Maronis: cum quo omnium primò excusa sunt. Cujus sanè non sunt: uti nec fortassis Ausonii. Quod in membranis ipsius operibus reliquis conjungantur, ficulneum ar-

Noctis aura quem relinquit, spargit humentes aquas.
Lacrimæ micant trementes de caduco pondere;
Gutta

gumentum est: nec ideo ipsius esse magis probes, quam quæ circumferuntur Disticha Moralia, Dionysio Catoni nunc adscripta. De quibus vide Eliam Vinetum in hoc Eidyllium; & Josephum Scaligerum Ausonianarum Lectionum capite penultimo; quo ostendit Catonis Disticha perperam Ausonio adtributa. Nos è diverticulo in viam tandem redeamus. *Papilla* igitur alabastrus, rosæ calyx nondum dehiscens & patens, convolutis foliorum paniculis connivens. Epigrammata superiora *nodum* vocant: & Germani hodieque, tam superiores quàm inferiores, *Rosentknopfflin* & *Rosenknopken*. Quare hîc fascia pectorali aut strophio non opus ad tumorem papillarum cohibendum. IDEM.

Urguet.] Propellit, effundit in folia. Hoc Maro *trudere* dixit II. Georgicôn:

Sed trudit gemmas & frondes explicat omneis.

De avibus vernantibus Dracontius dixit,

—— *vapor urget in usus Pignoris.* —— Vide l. 5.

Unguet quorundam, fatuum, insulsum, & ineptum est. Dixi disertè in MSC. haberi, *Urguet in notos penates.* Quomodo edidimus. Vix ausi illud *notos* in *nodos*, aut *nudos*, interpolare: cùm nonnemini fortasse videbitur retinendum, & aliam interpretationem, quam commenti sumus, comminisci poterit. Hoc agat. Palma in medio posita est. Nihil temerè mutavimus. Quod si hæc nota displiceat, deleatur. IDEM.

15. & 16. —— *Ipsa roris lucidi,*
Noctis aura quem relinquit, spargit humentes aquas.] Ita lege ex meo Codice. Ex eo rore, inquit, quem noctis aura relinquit spargit aquas. Sæpe fanè noctis aura omnem humorem roremque exsugit & exsorbet, præcipuè si sit vehementior. Ubi minima est aura nocturna, tum solet esse manè maxima roris copia. SALMASIUS.

Ibid. —— *Ipsa roris lucidi,*
Noctis aura quem relinquit, spargit humentes aquas.] Fortassis melius, *Noctis aura quum reliquit.* Ut Virgilius VII. Æneid. *Cùm venti posuere, omnisque repente resedit Flatus.* —— SCRIVERIUS.

17. * *Et me canat lacrime trementes detadum pondere.*] Ita hactenus editum. Disertè vetus Codex: *Et micant.* Lego: *Emicant.*
In

Gutta præceps orbe parvo ſuſtinet caſus ſuos;
In pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ.

Humor

In fine verſus idem habet diſertiſſimè ſcriptum: *de caduco pondere.* Veriſſima eſt lectio:

Emicant lacrimæ trementes de caduco pondere.

Nihil crebrius hac loquutione apud hunc Auctorem. Lacrimæ roris emicant trementes de pondere caduco; pondere ipſo, dum cadunt, trementes emicant. Sic *ſurgentes papillas de Favonii ſpiritu* ſupra dixit. Et infra multis locis præpoſitionem *De* ſic uſurpat. SALMASIUS.

Lacrimæ micant trementes de cadivo pondere.] Ita ſcripſi, ut verſui conſuleretur: *de cadivo pondere* verè & ingenioſè conjecerat Lernutius. Sic diſertiſſimè in membranis præſcriptum inveni. Sed Lernutius ex monſtroſo illo *detadum*, faciebat unica voce *decadivo*: nondum enim ad eum elegantiæ pervenerant quæ auctori noſtro familiares, *De Favonii ſpiritu De caduco pondere. De cruore* & *oſculis.* Et ſic multis locis Præpoſitio *De* occurrit in hoc opuſculo. SCRIVERIUS.

19\. *In pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ.*] Idem liber, *pudore.* qui & *prodiderunt* retinet. Fortaſſe ſcribendum:

Hinc pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ.

Purpuræ roſarum ab illis roris guttis perſperſæ prodiderunt ruborem ſuum, qui calycis nodo latebat tectus. Eamdem ſententiam ſequenti verſu exſequitur. Elegans porrò metaphora, *pudorem* pro *rubore* dicere. Sic veteri Poëtæ *pudoricolor*, pro *rubicundo*, SALMASIUS.

In pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ.] Suſpicabar,

In pudorem floris Ennæ prodierunt purpuræ.

Natas vult jubente Venere roſas purpureas & ardentiſſimi ruboris (Mileſias vocant,) quæ roſas Ennenſes confunderent & colore vincerent. *Campus Ennenſis in floribus ſemper, & in omni vernus die*, ut ait Solinus. Meminitque Cicero VI. in Verrem. Et utroque prior Ariſtoteles. Propter campum illum eſt demerſum foramen, quà Ditem patrem ad raptus Liberæ ſeu Proſerpinæ exeuntem fama lucem hauſiſſe, eodem Solino auctore. Claudianus De raptu Proſerpinæ lib. II.

Ennæ

Humor ille, quem serenis astra rorant noctibus,
Mane virgines papillas solvit humenti peplo.

Ipsa

Enna parens florum. Et eodem:
——— *nec mollia desunt*
Prata tibi; Zephyris illic melioribus halant
Purpurei flores, quos nec tua protulit Enna.

Lib. III.

Non qualem roseis nuper convallibus Ennæ
Suspexêre Deæ. ———

Ibidem:

Sic ait, & primâ gressus molitur ab Enna,
Exitiique reos flores, ipsumque rapinæ
Detestata locum. ———

Quibus locis, & præterea aliis, *Enna* scribendum; non cum vulgo, aut etiam cum Parrhasio, *Æthna*. Quin etiam apud Oppianum Halieuticôn III. non dubitem rescribere Ἐνναίοιο pro Αἰτναίοιο. Hoc loco:

——— Ἄλλοτ' ὅτι κούρην
Περσεφόνην ἥρπαξεν ἀπ' Αἰτναίοιο πάγοιο.

——— *Sed cùm virginem*
Proserpinam rapuit ab Ætnæo monte.

Imò ab *Ennæo monte*. De quo raptu lege, præter Claudianum, Diodori Siculi narrationem initio lib. V. Ovid. IV. Fastor. *Raptus ut Virginis edam.* Meminit & Cicero d. Verrin. VI. item Livius lib. XIV. complureſque alii. Arnobius lib. V. *In nemore Ennensi quondam flores Proserpina virago lectitabat.* Et: *Cùm in Siciliæ patulis purpureos legeret nondum mulier flores, sed adhuc virago Proserpina.* Idem alibi. SCRIVERIUS.

21. *Mane virgines papillas.*] Imperitè interpretantur, nondum compressas & maritas. Nullæ aliæ & hîc papillæ, quàm quas supra descripsimus; Rosarum, nempe, non *strophio luctantes* Catullo in Argonauticis. Miserè hîc natant, & in tenebris palpant Interpretes. IDEM.

22. *Ipsa jussit mane ut udæ virgines nubant rosæ.*] Ita rectè viri docti. Ita ferè noster Codex: *Ipsa jussit manet tute. Utæ* pro *udæ*, ut supra (vers. 14.) idem librarius *notos* scripserat, qui *nodi* sunt: & infra *noto*, pro *nodo*. SALMASIUS.

Ipsa

Ipsa jussit, mane ut udæ virgines nubant Rosæ.
Facta Cypris de cruore, deque Amoris osculis,
Deque

Ipsa jussit, mane ut udæ virgines nubant Rosæ.] Ex membranis Salmasianis adparet, quàm feliciter sic olim de conjectura emendaverit locum aliàs corruptissimum pater Douza. In Msc. exstant vestigia veræ lectionis: *Ipsa jussit manet tute.* Ita librarius; sed auctor voluit: *mane ut udæ.* T pro D scribere ipsi perfamiliare & propemodum sollemne: *Antipotes, Busiritis, potager, potium, causiticus, servitus, avitus,* pro *Antipodes, Busiridis, podager, podium, causidicus, servidus, avidus,* & sexcenta talia non oscitanti in eo Codice occurrunt. In hoc Carmine vers. 26. scribit: *Unico marita noto.* Ubi Pithœus aliique rectè ediderunt, *nodo.* Et contra, D pro T etiam sæpissime scriptum reliquit: *Ad, adque, pudres, prodinus. pladanus, medus, vades, musta videa:* pro, *At, atque, putres, protinus, metus, vates, musta vitea:* & infinita ejusmodi. SCRIVERIUS.

23. *Facta Cypris de cruore, deque Amoris osculis*] Cùm in membranis repperissem, *Facta prius de cruore*: non, *Fusta prius*, quomodo Lipsius & Pithœus: *Prius* truncatam vocem (ut multæ aliæ in illo Codice) scribendumque omnino censui, *Facta Cypris de cruore.* Explosa ea lectione, in qua sibi mirè placet vir doctus, *Fusæ aprino de cruore.* Quâ quoque damnatâ, meam protinus arripuit in confabulatione Cl. Salmasius, tanquam elegantissimam & verissimam. *Facta* docuit ille hîc dici pro *nata* & *creata.* Sic supra, *Fecit undantem Dione*, pro *creavit.* Ad quem locum vide quæ nunc dicat, & olim ad Hist. Aug. observavit.

Facta Cypris, &c. Loquitur Auctor de Rosa: *Cypris* est genitivus. Inflexio Latina, *Hæc Cypris, hujus Cypris.* Non vult hoc loco Cyprin aut Venerem factam creatamve ex sanguine; sed Rosam, ex Veneris cruore ortam, aut purpuratam, Sed dices: Idipsum significanter correctione Lipsianâ exprimi, *Fusa aprino de cruore.* Quæ lectio ab Historia, vel à Fabula. Nam Rosas à sanguine Adonis, quem aper occiderat, traxisse ruborem vulgò volunt. Bion, Ovidius, & alii. *Aprinus* adjectivum ab *aper* secundùm analogiam quidem dici oportet, ut à *caper* vel *capra* dicitur *caprinus*: *Aprugnum* tamen video ab antiquis usurpari, conspirantibus Mssc. Codicibus vetustissimis. Plautus Persâ, & Pœnulo habet *aprugnum callum.* Plinius lib. VIII. cap. LI. *Jam Catonis Censoris orationes aprugnum exprobrant callum: in tres tamen partes diviso, media ponebatur, lumbus aprugnus adpellata.* Æl. Lampridius in Heliogabalo, *sumina aprugna*: Quanquam (quid dissimulem?) Salmasius ad Hist. Aug. Scriptores ob-

Deque gemmis, deque flammis, deque solis purpuris,
Cras

observat in Spartiani Vero, & in vitâ Getæ, *aprunam* frequentiùs scriptum in libris Mss. quàm vulgg. *aprugnam*. Demus itaque dici *aprinum*: malè nihilominus inepteque, καὶ ἀκυρολόγως dicetur *aprinus cruor*, Adonis quem aper occiderat cruor. Imò hìc cruor potius dicendus erat Adoneus; si locus esset fabulæ, quâ Rosas à sanguine Adonis colorem traxisse putant. Bion Epitaphio Adonis, Ovidius x. Metamorphoseôn, alii. De Rosa Luxurius, sive quis alius illorum temporum Poëta, in Codice Msc. Salmasii:

Aut hoc risit Amor, aut hoc de pectine traxit
Purpureis Aurora comis; aut sentibus hæsit
Cypris, & hîc spinis insedit sanguis acutis.

Ejusdem auctoris esse Epigraphe ostendit, cujus superius illud Carmen, quod incipit, *O quales ego mane rosas!* Eidem quoque sequens adtribuitur,

DE ROSIS.

Hortus erat Veneris roseis circumdatus herbis,
Gratus ager dominæ: quem, qui vidisset, amaret.
Dum Puer hîc passim properat decerpere flores,
Et velare comas, spinâ libavit acutâ
Marmoreos digitos: mox ut dolor adtigit artus,
Sanguineamque manum, tinxit sua lumina guttâ,
Proruit ad Matrem frendens, defertque querellas:
Unde Rosæ, Mater, cœperunt esse nocentes?
Unde tui flores pungunt latitantibus armis?
Bella gerunt mecum Floris color & cruor unum.

Quomodo Rosa alba, purpurea & rubra facta sit, disce ex Aphthonii Progymnasmatis, cap. IV. & Constantino Cæsare de R.R. lib. XI. cap. XVIII. *Adonide occiso*, aiunt, *Venerem nudis pedibus ingressam esse silvam, ibique spinis compunctam emisisse cruorem. Inde Rosam, quæ priùs esset alba, aspergine contactam cœpisse rubere.* Ex Veneris vulnere itaque hunc ruborem contraxêre. Vide Miscellanea Politiani cap. XI. Brodæi lib. VII. cap. VII. & cap. X. Alii aliter originem Rosæ narrant. Ausonius in Cupidine Cruci-adfixo;

Quædam, ignoscentum specie, ludibria tantùm
Sola

Cras ruborem, qui latebat veste tectus igneâ,
Unico

Sola volunt: stylus ut tenuis sub acumine puncti
Eliciat tenerum, de quo Rosa nata, cruorem.

Et paulò infra:

—— Roseo Venus aurea serto
Mœrentem pulsat Puerum, & graviora paventem.
Olli purpureum multato corpore rorem
Sutilis expressit crebro Rosa verbere; quæ jam
Tincta prius, traxit rutilum magis ignea fucum.

Ex Rosâ Alabandicâ Plinianâ, albicantibus foliis, (quæ vulgò Provincialis) factam vult Milesiam; cujus purpura satura, & ardentissimi coloris. De qua Plinius. Nostrâ vernaculâ linguâ hanc bruyne roode roose/ alteram illam Provensche roose adpellamus. IDEM.

Ibid. —— *Deque Amoris osculis.*] Video V. Cl. Johanni Meursio, amico quondam meo conjunctissimo, nunc Minervæ Danicæ Adsessori, placuisse, *Deque Adonis osculis.* Quam lectionem adnotarat ad oram libri sui, qui nunc penes Henricum Delmenhorstium, Medicinæ & amicitiæ nostræ veterem, nec humillimi spiritus poëtam. IDEM.

25. & 26. *Cras ruborem, qui latebat veste tectus igneâ,*
Unico marita nodo non pudebit solvere.] Dicit: Rosa Veneris, seu Rosæ potiùs globus nondum explicitus, perfusus nocturno rore & maritis imbribus, solvet mane unum nodum, dehiscente calyce. Folia rosarum adhuc inter se connexa, necdum tota patentia, *nodos* vocat. Vidimus supra in Epigrammatis recens erutis:

Dum levat una caput, dumque explicat altera nodum.

Item:

Altera pyramidas nodo majore tumentes.

Adludit autem ad ritum Nuptialem. De quo Festus: *Cingulo nova nupta præcingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis: ut sicut illa in glomos sublata conjuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus vinctusque esset. Hoc Herculanei nodi vinculum vir solvit ominis gratia: ut sic ipse felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui septuaginta liberos reliquit.* Et: CINXIÆ JUNONIS *nomen sanctum babebatur in nuptiis, quòd initio conjugii solutio erat cinguli, quo nova nupta erat cincta.* Apud Nonium Marcellum Varro Γεροντοδιδασκάλῳ: *Novus maritus tacitus taxim uxoris solvebat*

bat

Unico marita nodo non pudebit solvere.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Ipsa nymfas Diva luco jussit ire myrteo.
It Puer comes puellis. Nec tamen credi potest,

Esse

bat eingulum. Ex eodem Varrone B. Augustinus adstruit *Virginensem Deam fuisse, cui Virgines solvebant zonam.* de Civitate Dei lib. IV. cap. XI. Hinc Catullus, carm. II. de passere:

Tam gratum est mihi, quàm ferunt puellæ
Pernici aureolum fuisse malum,
Quod zonam solüit diu ligatam.

Item Epithalamio Manlii & Juliæ:

—— Tibi virgines
Zonulâ solvunt sinus.

Et in dialogo cum Januâ:

Ne quærendum unde unde foret nervosius illud
Quod posset zonam solvere virgineam.

Docuit verò Scaliger *zonam solvere* aliter Romanis, aliter Græcis accipi. Nam Latinis zonam solvere dicitur, quæ traditur viro: Græcis autem, quæ primùm parit. Vide ad Passerem Catulli, Achillem Statium, & quem dixi Scaligerum. IDEM.

26. *Unico marita nodo.*] Legitur in veteri exemplari meo, *Unicá marita noto.* Nec multum aliter in Pithœi. Sine dubio scribendum:

Cras ruborem qui latebat veste tectus igneâ
Unico, marita, nodo non pudebit solvere.

De Rosis quæ præcesserunt omnia sunt intelligenda, quas Venus è virginibus maritas fieri voluisse dicit. Hoc est, ex clausis ac tectis, ut erant in calycibus suis, aperiri & expandi. Hîc Rosam ipsam adloquitur. Cras, inquit, ô marita, quæ antea virgo fueras, non pudebit te ruborem, qui veste ignea calycis tectus latebat, unico nodo solvere, & in apertum prodere. Quod & supra dixit:

Hinc pudorem florulenta prodiderunt purpuræ.

30. Esse

Esse Amorem feriatum, si sagittas vexerit.
Ite, nymfæ; posuit arma, feriatus est Amor.
Jussus est inermis ire, nudus ire jussus est;
Neu quid arcu, neu sagitta, neu quid igne læderet.
Sed tamen, nymfæ, cavete; quòd Cupido pulcher est,
Totus

30. *Esse Amorem feriatum, si sagittas vexerit.*] Ita Editiones. Nec aliter vetustissimus Codex. Nec mutandum. Idiotismus illius ævi quo vixit Auctor Pervigilii. *Vehere*, pro *ferre* & *gestare*. Qui manu aliquid gestabat, etiam illud vehere tum dicebatur. Exempla hujus loquutionis apud Ammianum Marcellinum crebra. Nunc unum, atque alterum, succurrit. lib. XVI. *Anteriorem chlamydis partem utraque manu vehens, intrinsecus structuram omnem ut amictus adornaverat principalis.* lib. XVIII. *Quinquegenarias longioresque materias vexère cervicibus ingravate.* SALMASIUS.

Esse Amorem feriatum, si sagittas vexerit.] Sic ex suo exemplari Pithœus, neque aliter Salmasianum. Quare retinendum. Meursius in ora libri, *texerit* malè. Meliores codices Prudentii, contra Symmachum lib. II. v. 535.

Non armata Venus, non tunc clypeata Minerva.
Vexère auxilium. —— Aliàs, *Venère auxilio.* SCRIV.

32. *Jussus est inermis ire, nudus ire jussus est.*] Non dubium, quin hæc sit vera lectio. Sic enim noster Codex planè habet, nisi quod *nudos* legit. SALMASIUS.

34. *Sed tamen, Nymphæ cavete, quòd Cupido pulcher est.*] Sic etiam idem liber. Nec mutandum. Jussus est Amor ire nudus & inermis; nolite tamen, inquit, Nymphæ, fidere, quòd Cupido cùm nudus sit, etiam pulcher vobis videatur; totus est etiam armatus, cùm est nudus. Immo pulchritudo ipsius nudi, pro armis illi potest esse. Et hic est sensus. Cavete, Nymphæ, vobis ab inermi & nudo Cupidine. Quod enim pulcher est, totus est in armis idem etiam cùm nudus est, quia pulchritudinem habet pro telo. Sic igitur distinguendum:

Sed tamen cavete, Nymphæ; quòd Cupido pulcher est,
Totus est in armis idem, quando nudus est Amor.

Quod Amor pulcher est, etiam totus est armatus cùm armis exutus est. Nam pulchritudo illi satis valida armatura. IDEM.

Totus est in armis idem, quando nudus est Amor.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Conpari Venus pudore mittit ad te virgines:
Una res est, quam rogamus: cede, Virgo Delia,
Ut nemus sit incruentum de ferinis stragibus.
Ipsa vellet te rogare, si pudicam flecteret.

Ipsa

35. *Totus est in armis, quando nudus est Amor.*] Hominem *in armis, sub armis,* armatum vocabant. Ennius:

Ter me sub armis malim vitam cernere.

Id est, *malim armatam me vitam cernere.* Virg.

——— *sedes circum castella sub armis;*

Pro, *armatus circumsidet castella.* Idem:

——— *ludunt belli simulacra sub armis.*

Pro, *armati ludunt.* Sic *in armis* etiam pro eodem. Sic Manilio Centaurus *sub arcu*, & Centaurus *in arcu*, qui arcum gestat, arcu armatus. Sic *in hastis*, pro *hastati*. Ennius:

——— *levesque sequuntur in hastis.*

& cetera. IDEM.

35. *Totus est inermis idem, quando nudus est Amor.*] Ita disertissimè in membranis perscriptum. Ut sententiæ consuleretur, correxêre viri docti: *Totus est in armis idem.* Quod metrum vix concedat, nisi licentiam poëticam sæculi barbari excusemus. Potuisset scribere: *Totus est armatus idem.* Aut: *Neutiquam est inermis idem.* Simile quid debuisset. Aut trajectione constituendus locus:

Est in armis totus idem.

Sic laboranti versui ac sensui medebitur. Quod non displicet Salmasio, qui optimè hunc locum interpretatus est. SCRIVERIUS.

41. *Ipsa*

Ipſa vellet ut venires, ſi deceret virginem:
Jam tribus choros videres feriatis noctibus,
Congreges inter catervas, ire per ſaltus tuos,
Floreas inter coronas, myrteas inter caſas.
Nec Ceres, nec Bacchus abſunt; nec poëtarum Deus.
De tenente tota nox eſt perviglanda canticis.
Regnet in ſilvis Dione: tu recede Delia.

Cras

41. *Ipſa vellet ut venires, ſi deceret virginem.*] Ante hunc verſum legitur alius in noſtro exemplari, hoc modo:

Ipſa vellit erogare ſi pudicam flecteret.

Scribendum:

Ipſa vellet te rogare, ſi pudicam flecteret;
Ipſa vellet ut venires, ſi deceret virginem. SALMAS.

42. *Jam tribus chorus* (leg. *choros*) *videres feriatis noctibus.*] Hæc vetuſtiſſimi Codicis ſcriptura, & editionis Patiſſonianæ. Lipſius edidit, *feriatos*: & meliùs, judicio Pithœi. Atqui non rogatur Diana, aut invitatur, trinoctio & pervigilio triduano jam finito. Reliquit auctor, *feriantes*. Librarius ſcripſit, *feriantis*, id eſt, *feriantes*. Sic non longè ab initio ſcriptum, *Implicat gazas virentis*. Et in Pithœanâ editione, *Ipſa ſurgentis papillas*. Id eſt, *virentes*, & *ſurgentes*. SCRIVERIUS.

46. *De tenente* &c.] Non video, cur vera non poſſit videri tam expreſſa vetuſtiſſimi Codicis ſcriptura:

De tenente tota nox eſt perviglanda canticis.

Perviclanda quidem ille habet. Quod quis non ſentit eſſe ſcriptum pro *perviglanda?* Cùm βίγλας & βιγλάτωρας, dixit recens Græcia, palam eſt eam è Latino vocabula mutuatam, quæ *viglare* tum dixit, & *viglas* pro *vigiliis*, & *viglatores* pro *vigilibus*. Inde ergo & *perviglare* pro *pervigilare*. Idem liber ſcriptum habet, *De tinente*. Ex quo fecimus, *De tenente*. id eſt, uno tenore. Quod etiam in Idiotiſmo noſtro uſurpamus, *d'un tenant*, de uno tenente. Apud Melam *terra continens* dicitur quæ continenter juncta eſt; quam & abſolutè *continentem* dixêre. Sic *continenter ſedere*, conjunctim & uno tenore. Catullus Carm. XXXVIII.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Jussit Hyblæis tribunal stare Diva floribus.
Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ.
Hybla totos funde flores quotquot annus adtulit.
Hybla florum * superestem quantus Etnæ campus est.
Ruris hîc erunt puellæ, vel puellæ montium,

Quæ-

An, continenter quod sedetis insulsi
Centum, aut ducenti, non putatis ausurum.

Et *in continenti aliquid facere*, statim & nullâ interpositâ morâ. Hinc dicimus *in continenti*, pro statim. IDEM.

De tinente tota nox est, &c.] Ita V. C. Si cum Salmasio idiotismum illius ævi phrasinque Gallicam non admiseris, dic aliquem, dic, Quintiliane, colorem. Non variat exemplar Pithœi: nisi quòd in eo *t* litera superflua sit: *Detinentettota*. Plurimas in animo meo concenturio conjecturas: sed omnes vanas. Salmasio meliùs divinent, qui se id posse sperent. SCRIVERIUS.

50. *Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ.*] Ita de consilio nobilissimi Douzæ scripsi: & exigente carminis lege. Nam quod in Pithœi & Salmasii codicibus est, *adsederunt Gratiæ*, perquam insolens: nec locus iste spondæum admittit. Nisi & hîc ad licentiam poëticam barbari sæculi provocemus. IDEM.

51. & 52. *Hibla totus fundet quidquid annus adtulit*
Hibla florum superestem quantus Etnæ campus est.] Locus prorsus depositus: nec quicquam auxilii video. Ita enim membranæ quibus utimur. Nec integriores schedæ Pithœi: nisi quod priore versu scribant, *Hibla totos funde flores quicquid.* Posteriore, *Hibla florum rumperest equant'.* Ubi τὸ *rum* manifestò repetitum ex fine *florum.* Cetera divinet Phœbus. Ego non possum. Nisi novus Alexander ad Gordium nodum accessero, trajectis hemistichiis:

Hybla totos funde flores quantus Ennæ campus est,
Hybla florum subde messem quotquot annus adtulit.

Aut, *funde messem.* Sed quid nugamur? IDEM.

52. *Hybla florum rumperest equant' etbne campus est.*] V. C. *Hybla florum superestem.* Non displicet correctio doctorum, *rumpe vestem.* Fortasse etiam legi posset, & æque benè:

Hy-

Quæque ſilvas, quæque lucos, quæque fontes incolunt:
Juſſit omnes adſidere pueri Mater alitis.
Juſſit & nudo puellas nil Amori credere.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Ex recentibus virentes ducat umbras floribus.

Cras

Hybla florum ſparge veſtem quantus Enna campus eſt.

Quantum patet Ennæ campus, hunc ſparge florum veſte, ut totus, nempe, floribus ſit veſtitus. Nihil certius. SALMASIUS.

54. *Quæque ſilvas, quæque lucos, quæque fontes incolunt.*] Ita correxi de conjectura. Scripti atque editi omnes: *quæque montes.* Atqui *puellas montium* adfuturas, jam dixerat præcedente verſu. SCRIVERIUS.

55. —— *pueri Mater alitis.*] Ita liber noſter. Quod rectum eſt. SALMASIUS.

58. *Ex recentibus virentes ducat umbras floribus.*] Codex habet, *Et rigentibus ducat umbras floribus.* Non puto aliud elici poſſe, quàm *E recentibus virentes.* Mox lego ex eodem noſtro Codice:

Cras erit quo primus Æther copulavit nuptias.
Ut pater totum creavit vernis annum nubibus,
In ſinum maritus imber fluxit almæ conjugis.

Cras, inquit, erit dies quo primus Æther copulavit nuptias, & ut pater totum annum creavit, id eſt totius anni fœcunditatem, per vernas nubes auſpicatus eſt. Ex Virgilio habet; (Georg. II. verſ. 324.)

Vere tument terræ, & genitalia ſemina poſcunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ deſcendit. ——

Sic *patrem Ætherem* dixit, ut Virgilius. Nec hîc aliud ſuſpicandum eſt. *Annum* pro anni fecunditate dixit; ut Græci ἔτος, dum ajunt ἔτος plus facere quàm ἄρουραν. Ἔτος ποιεῖ οὐχὶ ἄρουρα. IDEM.

Ex recentibus virentes ducat umbras floribus.] Locum integrum, nec mutilum eſſe non auſim adfirmare. Inconcinna mihi hæc & frigida admodum cum præcedentibus & ſequentibus conne-

xio,

Cras erit quo primus Æther copulavit nuptias.
Ut pater totis crearet vernus annum nubibus,
In sinum maritus imber fluxit almæ conjugis;
Unde fetus mixtus omnes aleret magno corpore.
Ipsa venas atque mentem permeante spiritu
Intus occultis gubernat procreatis viribus,
Perque cœlum, perq; terras, perq; pontum subditum
Per-

xio, valdeque à lepore hujus Poëtæ aliena videtur. SCRIVERIUS.

59. & 60. *Cras erit quo primus Æther copulavit nuptias,*
Ut pater totis crearet vernus annum nubibus.] Ex Pithœi schedis editum, *crearet.* Membranæ nostræ, *creavit.* Ita ut legendum videatur:

—— copulavit nuptias,
Et pater totis creavit vernus annum nubibus.

Initio hujus Poëmatii: *Ver renatus Annus est.* Vel: *Vere natus est.* Arrisit mihi imprimis doctissimi Pithœi *vernus pater.* De quo vide ejus Notas. IDEM.

62. *Unde fetus* &c.] Vitium prodit vel versus malè ambulans. Vetus sic habet:

Unde fletus mixtus omnis aleret magno corpore.

Inde nullo negotio vera lectio elicitur:

Unde fetus mixtus omnes aleret magno corpore.

Virgilianum est:

Conjugis in gremium læta descendit, & omnes
Magnus alit magno commixtus corpore fetus. SALMAS.

63. *Ipsa venas atque mentem permeante spiritu*
Intus occultis gubernat procreatrix viribus.] Corruptissima hæc sunt. Ex vestigiis scripturæ Codicis nostræ sic ea emendo;

Ipsa venas atque mentem permeantis spiritus
Intus occultis gubernat procreata viribus.

Id

Pervium sui tenorem seminali tramite
Inbuit, jussitque mundum nosse nascendi vias.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Ipsa Trojanos nepotes in Latinos transtulit,
Ipsa Laurentem puellam conjugem nato dedit;
Moxque Marti de sacello dat pudicam virginem,
Ro-

Id est, Ipsa intus procreata gubernat occultis viribus spiritus permeantis venas atque mentem. Nihil verius. IDEM.

Ibid.] Secuti sumus membranas. Ex quarum vestigiis emendabat Salmasius:

Ipsa venas atque mentem permeantis spiritus
Intus occultis gubernat procreata viribus.

Aliò nos ducit Pithœus: apud quem, *procreatrix viribus.* Disertè V. C. *procreatis.* & versu antecedente, *permeanti.* i. e. *permeante.* Mihi divinatio sub manu nata:

Ipsa venas æquè amantum permeante spiritu
Intus occultis gubernat procreatrix viribus.

Ipsa Venus, inquit, creatrix, ut creator Æther. &c. SCRIVERIUS.

66. *Pervium sui tenorem seminali tramite Imbuit* ---] Lego & distinguo: ——— *perque pontum subditum.*

Pervia, in sui tenorem, seminali tramite
Inbuit, jussitque mundum nosse nascendi vias.

Vix puto aliud commodius adferri posse. IDEM.

71. *Moxque Marti de sacello dat pudicam virginem,*
Romulumque: cum Sabinis ipsa fecit nuptias.] Exigente omnino sententiâ ita hunc locum constitui. Meum immane (vereor, ne immune) facinus est: cùm legatur in omnibus, etiam nostro Msc.

Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias.

Quod quidem non prorsus damnarim: sed concinnior & potior mihi visa est hæc lectio, si non vera; saltem verosimilis. IDEM.

Romulumque; cum Sabinis ipſa fecit nuptias;
Unde Ramnes, & Quirites. perque prolem poſteram
Romuli, Mater creavit & nepotem Cæſarem.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Rura fecundat voluptas, rura Venerem ſentiunt.
Ipſe Amor puer Dionæ rure natus dicitur.

Hunc

73. *Unde Ramnes, & Quirites*] Cùm in manuſcripto exemplari exſtet, *Unde ſamnes & quirites*: nullo negotio feceris,

Unde ſanguis, & quirites.

Sanguis, pro genere & ſtirpe. Maro I. Æneide:

An Phœbi ſoror, an Nympharum ſanguinis una.

Et initio II: —— *quo ſanguine cretus.* Ubi Servius: *Quibus ſit parentibus natus.* Denique VII:

—— *tu ſanguinis ultimus auctor.* IDEM.

Quirites.] Cives. In funeris indictivi formulâ: *Ollus quiris leto datus.* Quod ſingulare nomen etiam uſurpant alii auctores non incelebres. IDEM.

Ibid.] —— *proque prole poſterûm*
Romuli matrem crearet & nepotem Cæſarem.

In hac lectione conſentiunt Pithœi & Salmaſii exemplaria. Quam tamen falſam pronunciat Lipſius, & corrigit,

Romuli patrem crearet & nepotem Cæſarem.

Ut hæ blanditiæ in gratiam Auguſti ſint quæſitæ; ſcriptumque Carmen in ejuſdem imperio: *Pater Cæſar* ipſi Divus Julius eſt, & *nepos Cæſar*, Auguſtus. Quam ſententiam ſequitur Pithœus; ut vara vibiam. Aliò nos rapit conſenſus duûm librorum, qui *matrem* retinent. Scribo:

—— *perque prolem poſteram*
Romuli, Mater creavit & nepotem Cæſarem.

Mater eſt ipſa Venus. Pluribus aliàs. IDEM.

76. — ru-

Hunc ager, cùm parturiret ipsa, suscepit sinu:
Ipsa florum delicatis educavit osculis.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Ecce, jam super genestas * explicataonii latus.
Quisque tutus quo tenetur conjugali fœdere.
Subter umbras cum maritis, ecce, balantum greges.
Et

76. —— *rura Venerem sentiunt.*] *Venerem rura sentiunt.* IDEM.

81. *Ecce jam super genestas explicant agni latus.*] Neque *agnos*, neque *hœdos* hîc recipio. Verbum *explicant* non convenire videtur cum minutis animalibus. Quomodo enim hæc explicare latus dicantur super genistas? Vetus scriptura habet TAONII, pro TAURI. Nam scriptum erat, *Taori*. N & R etiam sæpe permutantur. Genista frutex est, quem incubitu suo premere agnus & hœdus haud in proclivi possit. Legendum igitur:

Ecce jam super genistas explicant tauri latus.

Vetus Codex sequenti versu scribit:

Quisque tutus, quo tenetur, conjugali fœdere.

Quod retinendum est. SALMASIUS.

*Ecce, jam super genistas * explicataonii latus.*] Monstrosam scripturam exhibere, quàm conjecturas, hoc loco satius duxi; conspirantibus Salmasii & Pithœi codicibus. Pithœus legebat, *explicant tauri latus.* Placetque impensè hæc lectio amico meo, in suis ad me litteris. Alioquin ego adnotaram in adversariis: *explicant vaccæ latus.* Cùm Calpurnius idem dicat, Ecloga I.

Cernis ut, ecce, pater quas tradidit, Ornite, vaccæ
Molle sub hirsutâ latus explicuere genestâ!

Vide eadem prorsus verba de vaccis. SCRIVERIUS.

82. *Quisque tutus quo tenetur conjugali fœdere*] Supra fusè indicavi, librarium antiquum T pro D frequenter exarare, & contra. Ostensumque est UTE pro UDÆ scriptum. Nunc mihi in mentem venit, an non hoc loco eadem scribendi ratione usus librarius, *QuisquE Tutus*, nobis obtrudat pro *Quisque & udus*. Quod explicare non permittit pudor: pigetque ineptiarum. IDEM.

Et canoras non tacere Diva jussit alites.
Jam loquaces ore rauco stagna cygni perstrepunt:
Adsonat Terei puella subter umbram populi;
Ut putes motus amoris ore dici musico.
Et neges queri sororem de marito barbaro.
Illa cantat: nos tacemus. Quando ver venit meum?
Quando faciam ut Chelidon, ut tacere desinam?
Perdidi Musam tacendo, nec me Phœbus respicit.
Sic Amyclas, cùm tacerent, perdidit silentium.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

86. *Adsonant Terei puellæ.*] V.C. *Adsonat Terei puella.* SALMASIUS.

Adsonant Terei puellæ.] Ex codicis sui scriptura ita bellè Pithœus. Sed lectionem Salmasiani exemplaris omnino recipiendam esse, *Adsonat Terei puella*, docent sequentia. Ita igitur repone. SCRIVERIUS.

90. *Quando faciam ut chelidon.*] Idem Codex: *Quando fiam ut celidon.* Ut consulatur versui, scribendum: *Quando ego fiam ut chelidon.* SALMASIUS.

AND.

AND. RIVINI NOTÆ AD ANONYMI,

SED ANTIQUI TAMEN POETÆ, ELEGANS ET FLORIDUM CARMEN DE VERE, Communiter PERVIGILIUM VENERIS Inscriptum.

NONYMI, SED ANTIQUI TAMEN POETÆ.] Auctor hujus Carminis neuter CATULLUS est, (*Lipsio judice, Elect. lib.* 1. *cap.* 5. ubi tam mendosum istud legitur) neque Veronensis ille, nec etiam Urbicarius: illius enim ætate relinquitur, hunc verò minutum anteit. Quanquam enim præter *Aldum Manutium*, (à quo & *magnus Roterodamus* se vidisse, & *Lilius Gregorius Gyraldus* se audivisse, Catulli hoc Poëmation, quod VER inscribatur, haberi meminerant,) ipse quoque Phœbi ocellus *Jos. Scaliger Castigationibus in Catullum*, alterum huic cognominem, Urbicarium & Mimo-

mographum, nominatum *Juvenali*, auctorem fortaſſe fuiſſe cenſuerit illius carminis DE VERE, ex quo hoc citârit *Eraſmus in Adagiis:*

Sic Amyclas, dum tacebant, perdidit ſilentium.

attamen & *Claudius Salmaſius ad Solinum pag.* 277. *& pag.* 1131. voluit, nullo planè, vel ſaltem minùs recto judicio tribui Catullo hoc carmen ab eruditis, quum Auctor ille ſit mediæ ætatis, & Solino ſupparis, vel qui non longè ab eo vixerit. Contrà *idem Lipſius* iterùm elegantiâ carminis abductos fuiſſe ait eos, qui Catullum ejus ſcriptorem eſſe cenſuiſſent, quum in imperio Auguſti natum è verſu ejuſdem troch. 73. compertum ſit. Cui ſententiæ quoque ſubſcripſit *Taubmannus ad Culic.* Quin & *P. Pithœus JC.* ſcribit, bonos illos viros fefelliſſe exemplar, quandoquidem in illo ſanè vetuſtiſſimo, & fidei multæ, ex quo hæc primùm edita ſint, MScr. non longo intervallo præceſſiſſet Epithalamium Q. Valerii Catulli: cujus eſſe vix agnoſcas, quod Pervigilii hujus auctor in Cæſarum gratiam cecinerit. Et illa tamen ætatem arguere (addidit quoque *Pithœus*) majorem omninò; quàm quod ex hoc ipſo Poëmate verſûs quoſdam ſacrificali ſuo carmini παρῳδήσας quaſi inſeruerit *Fulgentius Afer Mytholog. lib.* 1. *Petrus* etiam *Scriverius ad hoc Pervigilium animadvertit*, ſi CATULLI eſſe hoc carmen, vel SENECÆ denique, (quod *V. N. Caſpari Barthio lib.* 16. *Adverſ. cap.* 6. unde & *Weitzius* citavit, aut cuipiam librario in mentem veniſſet) exiſtimaturus eſſet, tùm ipſum de ſe verè ſtatuere debuiſſe:

Πτωχὸς μὲν φρένας ἐιμὶ, νόυ δὲ μοὶ οὐκ ἐνὶ κόκκος.

Præſertim cùm *idem C. Barthius altero loco lib.* 44. *cap.* 7. de eodem Poëmatio hæſitantior loquatur: *Auctor Pervigilii Veneris*, inquiens, *nec Catullus, nec Urbicarius, fortè Seneca.*

Ambigo tamen & ego profectò, annon ipſe *Scriverius* magis ridiculè ineptiat, qui neſcio quem LUXURIUM auctorem hujus Pervigilii duxerit, & dixerit, quòd ejus aliquot Epigrammata, Poëmatiáque in eo ipſo MSc. Codice, (quem à *Cl. Salmaſio* commodatum accepiſſet, ubi & hoc carmen adſcriptum) comparuiſſent. Sed eamdem pla-

planè causam errorémque fovet cum iis, qui ob similem rationem Catulli esse putaverant. Minúsque probat istud adhuc, quod exinde constitisse tradidit, eumdem Luxurium Carthagine scripsisse, floruisséque sub Trasimundo Vandalorum Rege: sub quo certè Cæsarem, Cæsarúmque Romanorum prosapiam nemo laudâsset impunè, uti quidem fecit *Auctor Pervigilii*. Quam sanè ob rem tolerabiliùs ille credi potuisset *cum Salmasio* fuisse FLORUS, qui sub imperio Hadriani vixit, cujusque meminit *Spartianus*, & cujus elegantissimum Historiæ Romanæ breviarium habemus. Tametsi & hunc Epigraphe Trochaïcarum Eclogarum (quas *ab eodem Pervigilii auctore* profectas *Lipsius*, *Barthius*, *Pithœus*, *& alii* sunt arbitrati) videatur seduxisse. Non tàm *FLORI* enim insigniebantur titulo, quàm *FLORIDORUM*, quæ, uti *Apuleji*, & aliorum florilegorum excerpta, ita nuncupabantur, prout & *Lucretius* de se:

Floriferis ut apes in saltibus omnia libant:
Omnia nos itidem decerpimus aurea dicta.

Inter tot ergò summos, inque re literariâ facilè principes viros stylum interponere decretorium, periculosæ plenum opus aleæ, *cum Weitzio* pronunciamus:

Non nostrum inter nos tantas componere lites.

Maneat ergò ANTIQUUM sanè, sed ΑΔΗΛΟΝ.

CARMEN DE VERE, communiter PERVIGILIUM VENERIS dictum.]

TITULUM Poëmatii hujus quod spectat, iidem jam laudati Viri, *Aldus Romanus*, & *Lil. Gyraldus Itali*, *Erasmus Belga*, & *Jos. Scaliger Celta*, DE VERE inscriptum ostendêre. Quem (ut vocat) errorem inde natum *Scriverius* autumat, quòd versus intercalaris principio statim non lectitatus esset, sed initium poëmatis priùs tale fuisset:

VER novum, VER jam canorum, VER &c.

Nam si ita ponatur, & supernumerarius iste unicus omit-

mittatur, tùm carmen hoc rectè ait constare XCII. versibus, uti quidem *in Codice Salmasiano* scribi oportuisset, non verò XXII. ceu librarius depravâsset. Verùm enimverò *P. Pithœus*, & *J. Lipsius*, *Viri incomparabiles*, ex subscriptione: (EXPLICIT PERVIGILIUM VENERIS) rectiùs, illud non tàm VERI, quàm VENERI fuisse dictum, collegerunt. Sed quum tanta VERIS atque VENERIS reapse sit necessitudo, quanta vocum quoque est adfinitas, ut illius prioris nomen è posteriori contractum suspicari quis possit; nemo sanè, meâ sententiâ, à vero scopoque auctoris aberraturus esset, qui VENERIS quidem PERVIGILIUM & festam celebrationem; VERIS tamen Venereo planè tempore, Aprili puta, institutam dixerit, atque sic junctim utrique consecratum præconium duxerit. Antiqua namque regundi illius mensis controversia Veri Venerique fuit, quam *Venereus iste Vates IV. Fastorum* tetigit, è quo unum & alterum versum, quod præclarè carmen præsens & ejus quasi summam metaphrasticè nobis explanent, excerpere non pigebit.

Quò non Livor abit? Sunt qui tibi mensis honorem
Eripuisse velint, invideantque, VENUS.
Nam quia VER *aperit tunc omnia: densaque cedit*
Frigoris asperitas fœtaque terra parit:
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:
Quem Venus injectâ vindicat alma manu.
Illa quidem totum dignissima temperat annum:
Illa tenet nullo regna minora Deo.
Juraque dat cœlo, terræ & natalibus undis,
Perque suos initus continet omne genus.
Illa Deos omnes (longum est numerare) creavit;
Illa satis causas arboribusque dedit.
Illa rudes animos hominum contraxit in unum:
Et docuit jungi cum pare quemque suâ.
Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
Nec coëant pecudes, si levis absit Amor.
Vis eadem, lato quodcunque sub æquore vivit,
Servat: & innumeris piscibus implet aquas.

Sed & *idem ibidem Ovidius* nobiscum ita illam VENERIS VERISQUE litem tandem decidit;

Nec

Nec VENERI *tempus, quàm* VER, *erat aptius ullum:*
Vere nitent terræ, Vere remissus ager.
Et formosa Venus formoso tempore digna est.

Quid? quod ipsum animorum motum, qui fit à naturâ per aëris temperiem, dixerint Venerem, quod non modò ipsa exinde gignatur Venus, sed & omnia animalia ad procreandum impellat, inde rerum omnium procreatricem vocarunt antiqui: cùm illa sit præcipuè Verni temporis benignitas. Quemadmodum *Natalis Comes l. 5. mythol. c. 13. ex initio Lucretii* & *2. Georg. Virgil.* quæ loca alibi adducemus, confirmavit. Atque ab hac mente nec abluſisse video *Lipsium*, quum ita scriberet: *Ex titulo non ignotum argumentum. Laudatio enim Veneris fuit, composita quasi per occasionem pervigilii* (Verni, scil.) *quòd tres ipsas noctes in honorem Deæ agebant.* Facit illuc versus in hoc carmine 42.

Jam tribus choros videres feriatos noctibus.

Et illa *Plauti Curculione act. 1. sc. 3. v. 25.*

Quid tu Veneri pervigilare te vovisti Phædrome?
Nam hoc quidem haud multò post luce lucebit.

Et licet pervigilandi honos vulgatus quoque in cæteros Deos, ut anniversarius ille Fortunæ *apud Suetonium in Galba cap.* 4. Cereris *apud Tacitum*, Priapi *apud Arbitrum*, cujus magna pars desideratur: attamen Veneris cumprimis nobile & quasi proprium fuit pervigilium, exquisitissimè ita nuncupatum, quod sacris nocturnis pudoréque vacantibus præcipuè gauderet hæc Diva: illa proinde *Noctis vigila* Plauto l. cit. valdè apposito invocatur epitheto, quæ *Noctiluca Lævio* antiquissimo Poëtæ; φιλοπάννυχος, pervigilium cupiens, *Orpheo*; cujus palæstram *Casinæ Plautinæ Prologographus* vocavit *excubias.* Amat enim hoc numen, si quod aliud otiosos dies, operosas & pervigiles (*ut cum Apulejo è lib.* 10. *loquar*) noctes. Græcis itaque *in Vet. Glossario* πάννυχις, παννυχισμὸς καὶ ἡ διὰ νυκτὸς ἀγρυπνία *pervigilium* redditur. Quale Veneri triduanum, vel veriùs tri-

trinox, (si ita loqui liceret) aut sanè per totidem excubias pernox debebatur, varia Divæ illius elogia concelebrans. Quæ cùm initio ab uno saltem & altero amantum decantata essent, veluti *Naso eodem* 4. *Fastorum* subindicavit:

> *Primus amans carmen, vigilatum nocte negatâ,*
> *Dicitur ad clausas concinuisse fores:*

Postea à quamplurimis pervigilia hujusmodi junctim convivio, cantu & tripudio ad furorem usque celebrata. Ut non abs re AUCTOR LIBRI SAPIENTIÆ *cap.XIV. v.*23. talia in Deorum gentilium honorem peregrino ritu instituta pervigilia *insaniæ plenas vigilias* vocaverit, ceu insaniam sequi & antecedere insomnia solet. Quas etiam Hispanus Interpres *Cassiodorus Reinius* reddidit *Vigilias de otros ritos llenas de locura: Sebastianus* verò *Castalio insanas ex aliis ritibus bacchationes agitare* cùm dixisset, rem ipsam detegere visus est. Nihil enim aliud istiusmodi pervigilia, quàm *luxuriosorum & ebriosorum litaniæ* (ut *Rabelæsii interpres* jocatur) fuere, quæ ferè à vino incalescerent. Veneris ergò ut nocte pervigili & oleo lucerna & vino calix abundet ipsus Apulejus lib. 2. Mil. requirit. Ceu Bacchus juxta eumdem est Veneris armiger, si sit moderatus: alioquin largius merum somnum profundum conciliat, & Amores averruncat, juxta Antholog. lib. 2.

> (Βάκχος) Κιρνάμενος θαλάμοις ἐστὶν ἑτοιμότατος,
> Εἰ δὲ πολὺς πνεύσειεν, ἀπέστραπται μὲν ἔρωτας·
> Βαπτίσεται δ' ὕπνῳ γείτονι τοῦ θανάτου.

Hinc jam & *C. Plinii* Epigrammati dies oritur:

> *Huc mihi vos largo spumantia pocula vino!*
> *Ut calefactus Amor pervigilare velit.*
> *Ardenti Baccho succenditur ignis Amoris:*
> *Nam sunt unanimi Bacchus Amórque Dii.*

Et sic Noster infra v. 45.

> *Nec Ceres, nec Bacchus absunt, nec Poëtarum Deus:*
> *Decinunt & tota nox est pervigilata cantibus.*

ELE-

ELEGANS & FLORIDUM.]

CARMEN ipsum quod jam concernit, videri & illud alicui incondita bacchantium & ad rythmum qualemcunque saltantium cantilena: verùm usque adeò se præclaris Viris adprobavit hoc pervigilium, ut doctissimis lucubrationibus nocturnum istud sacrum illustrare non fuerint dedignati. Vernans quippe & *floridum* utique illud est, & haud invitâ natum Venere, nec eâdem aut Veris tempestie indignum, veréque Ἔρωτα πνεῖ, Ἀφροδίτην προξενεῖ, ut est apud *Achillem Tatium*, in divino Rosæ Encomio, atque adeò

Tam liquidum, tam dulce sonat, ut non ego malim,
Quod Peligna legunt examina, lambere nectar.

Jano Weitzio ita contestante, & ante ipsum *Justo* quoque *Lipsio* justè venustatem Venerii hujus Pervigili collaudante: *Elegans meherclè*, inquit; *& quantivis pretii carmen, molle, tenerum, sed Romanis, ut sic dicam, non Alexandriniis deliciis.* Qui Vir si prudentissimus & sagacissimus est, vel ipsius *Scriverii*, *Aristarchi severi* calculo, cur ergò tantoperè hoc illius judicium reprehendere ausus est? Nimirum ut *Luxurium suum Carthaginiensem* opusculo huic adsereret auctorem, stylum ejus inæqualem, qualis esset Afris, & quales *Cicero* Cordubenses Poëtas dixisset, pingue quiddam sonantes, ac peregrinum, accusavit. Nec dubitavit ad *V. C. Petri Pithœi* suffragium provocare, ut qui fragmenta hæc sanè antiqua, sive Catulli, sive alterius sint, Medicorum pueris commendâsset. Quasi scil. desperatum hoc carmen puerile credidisset; cùm παῖδες ἰατρῶν, & pueri, seu filii medicorum, pro summis atque experientissimis medicis haud rarò accipiantur. Audiamus potiùs ipsum *P. Pithœum*, ut exinde incorruptam de ejus animo sententiam proferre valeamus. Ita verò in Lutetianâ *Petronii* editione apud Mamertum Patissonium typographum Regium, ubi sub finem adjecta sunt veterum quorumdam Poëtarum carmina non dissimilis argumenti, quos *Errones Venereos* adpellarunt, quorum principem locum obtinet hoc Pervigilium Veneris; ita, inquam, *Pithœus* ille præfatus est:

LECTORI.

Qui mos veteribus, cùm desperatos ante januas collocarent, ut vel extremum spiritum redderent terræ, vel possent à transeuntibus fortè curari: idem mihi fuit consilium in deponendis hujus Poëmatis sanè antiqui, sive Catulli, sive alterius sit, reliquiis; quarum ego salutem commendatam cupio vel Medicorum pueris, dum, quâ fide à nobis exhibentur de vetustissimo, sed unico exemplari, eâdem, ut par est, ab omnibus tractentur.

Judicet jam prudens, & nullis partibus addictus Lector, an contemtibile visum *Pithœo* carmen, & non potiùs summâ curâ, & fide tractandum, pristinæque sanitati & integritati restitui dignum sit existimatum.

Incipiamus itaque illum usque adeò à librariis malè habitum amœnissimum, & de amœnissimo tempore ac Diva jucundissima scriptum Trochaicum nitori suo primævo reddere ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς, cum Homero.

Verſ. 1.

CRAS AMET, QUI NUMQUAM AMAVIT; QUIQUE AMAVIT, CRAS AMET.]

Hoc principium loco suo non saltem submovere, sed penitùs removere annixum fuisse *Scriverium* diximus, ut modò numerus ille XCII. versuum responderet: sed ut à *Lipsio* profertur hoc carmen, totidem utique manent versus, si vel in capite quoque non minùs, atque in calce, versus iste intercalaris retineatur. Neque sanè versiculi quintus & septimus usque adeò quadrare videntur, si exordium hoc, veluti ver ex anno sustuleris. Et quum Veneri pervigilandum Amorique operam dandam per integrum carmen inculcare vellet Auctor, ratio persuadendi potissima fuit, temporis ipsius ad amorem à naturâ facti oportunitas & amabilitas. Proponendum igitur priùs, quàm inferendum

dum probandumve fuit, ἀποδεῖξαι γὰρ μὴ ὑπάρχοντα (τὸ πρᾶγμα, περὶ ὃ) ἀδύνατον, inquit *Aristot.* 2. *Rhetor.* Nec sanè juverit *Scriverium*, quod versus iste intercalaris præproperè nimis, & quidem ter inter alios novem saltem recurrat. Nam vel ipso quoque *Scriverio* arbitro, & *Lipsium*, qui eandem ob causam post versum VIII. aliquid deesse senserat, refutante, non semper versus intercalaris interjicitur, aut subjicitur versibus pari numero; sed diverso pro re natâ: interdum post duos, tres, quatuor, & quinque, interdum post plures. Quod cùm alibi, tùm ex *Virgilii Eclogâ* 8. & *Catulli Epithalamiis* liquet. Quæ ipsa tamen probatissimorum artificum carmina cùm utrobique non à tali statim inchoentur intercalari, exinde dicto interposito, quod non præponatur, sed in medio carminis intercaletur, ut in anno bis-sextili dies non à principio mensis: inde fortean subsumsit & Sinone ab uno ad omnes conclusit *Scriverius*, nullibi auspicalem esse posse, qui sit intercalaris. Sed *ad v.* 8. (ne uno loco effundamus omnia) respondebitur.

Vers. 2.

Ver novum, ver jam canorum, vere natus orbis est.]

Ita quidem juvit *Pithœus* hunc versiculum: eaque lectio sola videbatur vera *Salmasio:* nec aliter citavit *Lipsius Physiolog. Stoicæ lib.* 2. *cap.* 9. ubi mundum vere natum videri adseritur: auctoribus *Virgilio* 2. *Georg. v.* 336. *D. Ambrosio*, *Damasceno*, & *Panegyrista ad Maximum.* Et sequens sanè versus ita legendum esse evincit, repetitur namque eadem vox eodem casu:

Vere concordant Amores, Vere nubunt alites.

Nisi quis malit magè figuratè cum eodem *Pithœo:*

Ver juventus orbis est.

Veluti & ex *incerto Græco auctore in Anthologiâ*, qui vernum tempus pulcherrimum pulcherrimè descripsit, *Conrad. Rittershusius* ait ad versum illum: καὶ φύτα θηλήσαντα νέοις ἐκόμισσε πετήλοις.

Jamque comas reparant plantæ, nova frondibus arbor
Luxuriat, campisque redit silvisque juventus.

& *Guntherus lib.* 6. *vers.* 482.

- - - senii cum frigore pulso
Grata repubescit jucundi temporis ætas,
Dum viret omnis ager tellúsque decore resumto
Floribus & viridi juvenescere gramine gaudet.

Non malè tamen quoque *Lipsius in Electis* censuit legi posse:

Ver renatus orbis est.

Quæ lectio *Buchnero* quoque probata *ad hymn. Venantii Fortun. paschal. vers.* 31.

Ecce renascentis testatur gratia mundi.

Quâ de causâ, addit, *& vetus Poëta in Pervigilio Veneris, incomparabilis venustatis carmine, Ver renatum orbem nimis quàm eleganter adpellavit*, utpote, quòd ea sententia sit gemina huic *Plinianæ lib.* 16. *N.H. cap.* 25. Arborum flos est pleni veris indicium, & anni renascentis. *Prudentius* quoque prudentissimus Poëta, cùm *hymn. XI. in nat. Domini:* vernantis orbis ordium dixisset, addit:

Nam tunc renatus sordidum
Mundus veternum depulit.

Quod nec *Erasmus*, nec *Fabritius* intellexit, nec *Weitzius* aliique animadverterunt. Unde fortean conjectura *Scriverio* ex allegato *Plinii* loco ducta:

Ver renatus annus est.

cùm in *Salmasiano codice* exstaret:

Vere natus aovis est.

Sic *Calpurnius Ecloga* 5. *vers.* 11. (ubi *Barthius* laudat elegantissimum & delicatissimum hoc Pervigilium:)

Tunc

Tunc florent silvæ, viridisque renascitur annus.

Verni quippe aëris temperie cuncta quasi reviviscunt & renata adparent, quæ hiberno frigore penitùs enecta videbantur. Unde Ver *κατ' ἐξαίρετον annus* & *annus novus* indigitatur, ut *Columellæ lib.* 10.

- - Tunc versicoloribus anni
Fœtibus alma parens cingi sua tempora gaudet.

& *Boëthio de Consolatione Philosophiæ lib.* 1. *carm.* 5.

Tua vis vernum temperat annum.

& *lib.* 4. *carm.* 6.

- - - Vere tepenti
Spirat florifer annus odores,
Æstas Cererem fervida siccat,
Remeat pomis gravis Autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber.

Sic & *Petronius in fragmento:*

Ante oculos stabat, quidquid promiserat annus.

id est, *Ver.* Quod ipsum *Novum* hîc dicitur: Nam *Ovid.* 1 *Fast.*

Omnia tunc florent, tunc est nova temporis ætas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Tunc patitur cultus ager & renovatur aratro,
Hæc anni novitas jure vocanda fuit.

Notavit tamen & Servius *Ver novum*, adultum, extremum & cætera anni tempora sic dici pro initio, medio, & fine Veris, quomodo Græci in singulis mensibus tres decades statuentes, primam dicant μηνὸς ἱσταμένου, secundam μεσοῦντος, tertiam φθίνοντος, i. e. mensis stantis, medii & desinentis. Quod autem *Ver canorum* hîc indigitatur, propter aviculas est, quæ prolectante verno tempore concentus suaves adsonant, ut ait *Apulejus lib. XI.* allegante quoque huc *Weitzio.*

zio. Sic *Virgilius* 2 *Georg. verf.* 328. in Veris defcriptione, quam nofter fedulò imitatus eft:

Avia tum refonant avibus virgulta canoris.

Quem expreffit & *Petronius:*

- - - verno perfona cantu
Mollia difcordi ftrepitu virgulta loquuntur.

Sic & *Ovidius* 1 *Faftorum verf.* 154.

Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent.

De quibus *Excubitor nofter* ita porrò:

Verf. 3.

Vere concordant Amores, Vere nubunt alites.]

Veluti *Lipfius* optimè pro *nubent*, fcribendum duxit: *nubunt*, id eft, συνουσιάζουσιν, ἢ ἀφροδισιάζουσι. Nam poft concordem confenfum, qui facit conjugium, fequitur nuptialis congreffus. Ita *Johannes* tamen *Ifacius Pontanus in Macrob. lib.* 7. *cap.* 16. propiùs ad prius illud *nubent*, legit *pubent*, idque idem vult valere ac *vernant*, ut apud *Plautum:*

Dum aviculæ vernant.

& *Dracontium in Hexaëm, verf.* 144.

Pennigerum vernare nemus vapor urget in ufus
Pignoris.

Quam fententiam fuam ait adftruere, quod hîc fequitur:

——— *Et nemus comam refolvit.*

Cui applaudit & *G. Erhardus in Symb. Petronianis ad illum verf.*

— *ceci-*

— — cecidere capilli,
Vernantésque comas tristis abegit hiems.

Idque totum expressum esse *ab Ovidio:*

Prataque pubescunt variorum flore colorum,
Indocilique loquax gutture vernat avis.

Quomodo autem *verno tempore concordent amores*, *Oppianus* 1. *Cyneget. vers.* 377. & 1. *Halieut. vers.* 473. exponit. Unde *Bion Idyll.* 6. quoque Ver fœcundum singulis anni τεταρτημορίοις longè prætulit:

Εἶαρ ἐμοὶ τριπόθατον ὅλῳ λυκάβαντι παρείη,
Εἶαρ πάντα κύει, πάντ' εἴαρος ἁδέα βλαστεῖ.

vers. 4.

Et nemus comam resolvit de maritis imbribus.]

Quanquam venustâ quidem tralatione folia in arboribus, & viridis ille ornatus universus dicatur *coma*, ut apud *Senecam Herc. Oet. vers.* 1577.

Dum comam silvis hiemes recident,
Vel comam silvis revocabit æstas.

& *Venantius Fortun. in hymno de Resurrect. vers.* 21.

Tempore subque hiemis foliorum crine revulso,
Jam reparat viridans frondea tecta nemus.
Plaudit quæque suis arbor opaca comis.

Unde & apud *Isidorum Glossis: comat, frondet:* ad ritum tamen nuptialem (quem in hoc & præcedente versu innui video) propiùs videtur accedere, quod *nemus* quoque *comam resolvat imbri* pariter, ut sponsa passis crinibus marito in manus cedebat. Quo ipso motus dubitavi, annon meliùs, & nuptiis accommodatiùs legatur:

Et nemus zonam resolvit de maritis imbribus.

 Certè

Certè ob vicinam adliterationem & paronomasian eò videtur digitum intendisse.

Vers. 5.

Cras amorum copulatrix, inter umbras arborum,
Implicat casas virentes de flagello myrteo.]

Videri poterat hoc distichon è *Lucretii principio* ductum:

Tu, Cypri, per maria ac montes fluviósque rapaces
Frondiferasque domos avium camposque virentes
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupidè generatim secla propagent,
Sic quoniam rerum naturam sola gubernas.

Hinc sanè fortè *amorem* servandum hìc dixeris, sed *Pithœus* iterum pro *amorem* maluit *amorum*, ut & pro *gazas* legit (adprobantibus *Lipsio* & *Salmasio*) *casas*, nemorales, scilicet inter arbores, & myrtos præsertim, quæ sacræ sunt Venerj. Unde *Virgilius Ecl.* 7.

Populus Alcidæ gratissima, Vitis Iäccho,
Formosæ myrtus Veneri.

Cui & Kal. Aprilis cum floribus & myrto sacrum fiebat, sicuti *Ovidius Fastorum IV.* ita Latias fœminas adfatur:

Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
Vos quoque sub viridi myrto jubet illa lavari,
Causáque, cur jubeat, discite, certa subest:
Littore siccabat rorantes rore capillos,
Viderunt Satyri, turba proterva, Deam,
Sensit, & oppositâ texit sua corpora myrto,
Tuta fuit facto, vósque referre jubet.

Pausanias verò *in posterioribus Eliacis* rationem isthanc adfert, cur huic Deæ rosa & myrtus consecrata, quoniam utraque planta eximiam præ se fert pulchritudinem: rosa inter flores, myrtus inter arbores. Et sic paulò inferiùs in hoc carmine v. 44. (ubi plures causas, cur myrtus Veneri dicata) invenies.

Flo-

Floreas inter coronas, myrteas inter casas.

Ipsa quoque Venus Myrtea,. & postea Murcia dicta fuit, *Plinio* testante in Pandectis suis *lib. XIV.* & *Plutarcho in Quæstion. Rom.* 20, *Ausonius in Ecloga*, *quâ Cupido crucifigitur*, propter occultantem & refrigerantem umbram gratas Veneri venereisque statuit myrtos:

Myrteus amentes ubi lucus opacat amantes.

Ad *casas* adfert *Pithœus* hunc *Tibulli* versum;

Ludit; & ex virgis exstruit arte casas.

Flagella verò *Isidorus Orig. lib.* 17. *cap.* 5. summitates fruticum, & vitium interpretatur. Flagellis myrteis rectissimè quoque dicitur Venus implicare casas suas rurestres, circa tribunal proprium, quod ante aliud, Paridis sc. tribunal, faustam fortunatámque sibi deprehendisset Venus myrtum, quum illâ ornata Dea ad judicium de forma cum Deabus esset profecta, victoriámque reportâsset. Quod *Nicander in Alexipharmacis* adtigit;

Πρὸς δέ τι σοι Δίκτυννα θεὰς ἐχθήρατο κλῶνας &c.

Præterea Dictynna tua est ex arbore ramos
Aspernata, tuam nec cepit Juno coronam,
Quod Venus Idæis est illâ in montibus olim
Comtâ comas, ubi de forma contentio nata est.

Vers. 7.

Cras Dione jura dicit fulta sublimi throno.]

Rectiùs scribi opinatus est *Lipsius & Casaubonus ad Suetonium lib.* 2. *pag.* 145.

—— *fulta sublimi thoro.*

Sed ego lectionem receptam servaverim, quòd Dea in judicio præses, cum assestricibus suis, Reginæ potiùs perso-

D 5 nam

nam in throno ac tribunali repræſentatura adſidere, nequaquàm verò in thoro adcumbere deberet; quod ne in conviviis quidem pudor muliebris ferebat. Cum viris enim cubantibus ſedentes fœminæ cœnitabant. Quæ conſuetudo ex hominum convictu ad divina penetravit. Nam Jovis epulo ipſe in lectulum, Juno & Minerva in ſellas ad cœnam invitabantur. Quod genus ſeveritatis ſuâ ætate diligentiùs in Capitolio, quàm in domibus privatis ſervatum meminit *Val. Max. lib. 2. cap. 1.* Cùm magis ad rem pertineat Dearum, quàm mulierum, diſciplinâ contineri. Et ſic in Auguſti cœnâ *δώδεκα θεῶν*, impudici accubitûs, legimus *veteri Epigrammate:*

Fugit & auratos Juppiter ipſe thronos.

Niſi planè fallor, legendum quoque hîc erit:

Cras Dione jura dicet.

ut infra v. 49. Vid. & ad verſ. 57.

Verſ. 8.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.]

J. C. Scaliger lib. 2. poët. c. 30. inter verſuum adfectus aut probatos lege, aut uſu permiſſos, aut uſurpatos licentiâ, quoſdam conſtitui ait in ordine ſive diſpoſitione, tùm partium ad totum: *ut apud Ovidium:*

Militat omnis amans & habet ſua caſtra Cupido:
Attice crede mihi, militat omnis amans.

Tùm verò totius ad totum, id eſt, non tanquam pedum ad verſus, (quemadmodum in exemplo adlato) ſed tanquam verſuum ad poëmatium, veluti quum repetitur verſus in fine Epigrammatis, qui initio fuerit conſtitutus. Ejuſdemque naturæ & inſtituti quoque dicit eſſe intercalares, ſpeciem eorum, qui dicantur interpoſiti, Græcis *παρεμβεβλημένοι*, quod ſalvo ſenſu tolli poſſint. Quamobrem & *Scriverius* cùm à capite hunc quoque præpoſitum, imò

imò προοιμίου vice propositum, sede suâ sustulisset, atque huc in ordinem redegisset, & vix ut interpositum tolerâsset, cogitare debuerat, versus hujuscemodi quoque rectè à principio collocari, (præsertim si rei summam aperiant) & tandem in idem iisdem verbis aut paulò saltem mutatis desinere. Apud *Theocritum* namque, primum fortassè talium versuum auctorem, idyllio primo, à Thyrside, principe persona inscripto, quo loco hæc carmen suum bucolicum auspicatur, ita statim insurgit:

Ἄρχετε βουκολικᾶς, Μῶσαι φίλαι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.

Postremò verò sic conclusit:

Λήγετε βουκολικᾶς Μῶσαι, ἴτε, λήγετ' ἀοιδᾶς.

Incipe }
Desine } *Bucolicas mecum, mea Musa, Camœnas.*

Ubi *vetus Scholiastes* observavit: Τοῦτο δὲ λέγεται προοίμιον, καὶ ἐπιμελῴδημα, καὶ ἐπῳδή. Τὸ δὲ ἄρχετε καὶ λήγετε ἐπῳδοῦ τάξιν ἔχει.

Quò innuit, eumdem versum, quem *Servius ad Virg.* intercalarem vocavit, Græcis pro diversâ quidem ratione & positu, nunc quidem illud denotare, quod Latini præludium seu prolusionem, *Cicero* & *Gellius* præcentionem indigitavit, sed vulgus *præambulum*: quod & Græcis quoque deprehendo fuisse usitatum. Sic enim Hesychius: προαύλια, τὰ προαυλήματα, ὥσπερ προοίμια, τὰ προκιθαρίσματα. Jam verò eumdem intercalarem ἐπιμελῴδημα esse, veluti carmen in poëmate frequenter repetitum & interpositum, quod Galli *refrein de ballade*, quasi refrenationem chori dicunt: postrémò verò notare & clausulam carminis, quod *Tertullianus* epicitharisma *l. adv. Valentinianos* Græcâ voce dixerat: in hymnis quod succinitur, ἐφύμνιον, vulgò *versiculum* nuncupari *Budæus in Epist.* adnotavit. Quare *Scaliger* rectè *ibidem* ad interpositos illos retulit omnia ἐπιφωνήματα & προσφωνήματα. Qualis acclamatio est etiam *apud Catullum in epithalamio Juliæ & Mallii*, ubi statim in fronte adfatur Hymenem, quem toties repetitâ invocatione posteà subdidit:

Collis

Collis ô Heliconii
Cultor, Uraniæ genus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem, ô Hymenææ hymen,
Hymen ô hymenææ!

Atque ita nec Noſter malè *Theocriti* & *Catulli* exemplo auſpicatus eſt ab ejuſmodi adloquio, quo juvenes pariter & viros, virgines & fœminas, cœlibes & viduos ad amorem convocaturus & concitaturus, eosdem crebriùs inclamare & interpellare voluit. Ut proinde verſus iſte non modò ſit *intercalaris*, ſed verus *Veneris Calator*, quemadmodum *in Gloſſ.* ἐκβιβαστὴς ἱερέων adparitor ſeu viator ille ſacerdotum & ad ſacra citans alios, ut & *in Gloſſ. Iſidori* Miniſter ſacrorum ita redditur. Sic autem videtur Calator hic inclamare & excitare Deos & homines:

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Quemadmodum tale eſt præconium apud *Arnobium lib.* 7. *adv. gent. fol.* 140.

JOVIS EPULUM CRAS EST.

Verſ. 9

Tunc liquore de ſuperno, ſpumeo ponti è globo,
Cærulas inter catervas, inter & bipedes equos,
Fecit undantem Dionen de maritis imbribus.]

Amicus ille Lipſii *Pithœus* hæc quidem ſic poſteà emendavit, cùm ab initio legere cœpiſſet:

Juno rore de ſupernis.

Sibi verò apud Douzam fabulanti hanc correctionem feliciter ſub manu natam eſſe idem ait *Lipſius:*

Tunc cruore de ſuperno ac ſpumeo ponti è globo.

Addit-

Additque nil clarius esse posse: tangi enim fabulam, quâ Venus è spumâ maris nata fingatur, & è sanguine prolium (ut honestè dicat) cœli. *Tibullus lib.* 1. *Eleg.* 11, 40.

— — Is sanguine natam,
Is Venerem rabido sentiet esse mari.

Et *Arnobius lib.* 4. Numquid à nobis dicitur ex pelagi spumâ & ex Cœli genitalibus amputatis Cythereæ Veneris concretum coaluisse candorem? *Fulgentius* ita *μυθολογεῖ lib.* 2. Exsectis falce Saturni virilibus atque in mare projectis, quod Venus nata fertur, Poëtica vanitas proponere voluit, quòd vires Chroni seu Temporis, id est, fruges falce abscissæ, & in humores viscerum, velut in mare projectæ, libidinem saturitate gignant, necesse sit. *Varro de L. L. lib.* 4. *pag.* 16. Poëtæ de cœlo semen igneum cecidisse dicunt in mare, ac notam è spumis Venerem, conjunctione ignis & humoris. Quo nomine aliquis fortè legerit:

Tunc calore de superno ac spumeo ponti globo.

Julius quoque *Solinus in fragmento Pontico* de Venere:

— — quæ semine cœli,
Parturiente salo, divisi germinis æstu,
Spumea purpurei dum sanguinat unda profundi,
Nasceris è pelago, placido Dea prosata partu.

Quod *Apulejus* ita extulerat *lib.* 4. Deam, quam cærulum profundum pelagi peperit & ros spumantium fluctuum educavit, novo cœlestium stellarum germine non maria, sed terras pullulâsse. Sanè Venus Ἀφροδίτη dicta, seu quòd è maris spumâ sit nata *juxta Hesiodum & Macrobium lib.* 1. *Saturn. cap.* 8. Ad quem locum laudat *Isacius Pontanus* istud, supra hanc ipsam Deam decenti orationis velo in ejusdem *pervigilio* scriptum:

Tunc cruore de superno ac spumeo ponti globo &c.

Retinens Lipsianam lectionem. Sic apud *Anacreontem*:

Xα-

Χαροπῆς ὅτ' ἐκ θαλάσσης
Δεδροσαρθρῶν Κυθήρην
Ἐλόχευσε πόντος ἀφρῷ.

Seu, *ut Ariſtoteli lib. 2. de Generat. animal. cap. 2.* placuit, quòd ſeminis natura & concitatio ſit ἀφρώδης & ſpumoſa, & non aliud, quàm ſpuma ſanguinis & ſupernatans. Vel quòd ſicut ſpuma, libido momentaliter ſurgat, & in nihilum veniat, *Fulgent. lib. 2. mythol.* Ego tamen fortaſſe & ſic verſum iſtum repoſuerim:

Tunc Jovis viro ſuperno, ac ſpumeo ponti è globo.
Fecit undantem Dione de maritis imbribus.

Quanquam enim in verſu hoc ſequenti *Lipſius* ſcribere *Dionen* voluit, cúmque deeſſe videret Veneris auctorem, vel, qui feciſſet illam undantem ventóque fluctuantem, ſex ergò vel ſeptem verſiculos hîc amiſſos deſideravit. Verùm ego vulgatam lectionem vel ideò quoque retinuerim, cùm ita nihil deficiat, utpote, cùm *DIONE* non ſemper Venus, ſed Veneris aliquando mater prædicetur, ut *apud Ciceronem in 3. de Natur. Deor.* Tertia (Venus) Jove nata, & Dione, quæ nupſit Vulcano, quámque πανδήμου, juniorem & popularem *Plato in Convivio* vocavit. Quamobrem & *Theocritus in Syracuſis*, Κύπρι Διωναία & *Apollodorus lib. 1. Biblioth.* ac *Phornutus pag. 72.* Ἀφροδίτην Διώνης θυγατέρα vocant. *Arnobio lib. 1.* Dionæa Venus proles dicitur. Unde nobis orta eſt iſta correctio. Et quamvis hîc prætulerim

de marinis imbribus,

propterea, quòd ter ita *maritos imbres* repetierit, non ſine tautologiæ crimine: tamen, quia *Lipſio* ſanè quàm eleganter *mariti imbres* cruor & ſpuma dici videntur, permittamus. *Virus* autem ſemen aliquando dicitur, atque idem quoque *ſanguis*, optimè ſcil. elaboratus. *Plinius lib. 28. cap. 11.* Virus verrinum è ſcrophâ in coitu exceptum, priuſquàm terram adtingat, gravitati aurium prodeſt. *Tertullianus de anima cap. 27.* Genitale virus expellere voluptatis ultimæ æſtum dicit. Quin & apud *Lucretium lib. 2.* pro virtute naturali *juxta Nonium* accipitur:

— ſer-

— — *servare & condere virô.*

Cumprimis autem marinæ aquæ convenit, quæ vetustate virus deponere dicitur *Plinio lib.* 31. *cap.* 8. Ipse *Petrus* quoque *Scriverius*, cùm disertè *in Pithœano* legi vidisset, *Dione*, ita hoc distichon tentavit:

Tùm cruore de superno spumeum ponti globum
Fecit undantem Dione de maritis imbribus.

Et si cuiquam displiceat *fecit*, legat is eodem non admodùm reclamante: *Excit.* Quanquam *Salmasius* fecit, pro creavit, idiotismo illius ævi dictum arbitretur, ut *apud Scholiasten Juvenalis:* Si tres liberos fecerit, pro, procreaverit. Unde & idem *Salmasius* clarè in suo exemplari ita legi adtestatus est, sicuti & *ad Solinum pag.* 277. citavit:

Tunc cruore de superbo spumeo pontus globo
Fecit undantem Dioneu de maritis imbribus.

Superbo autem pro *superno* dictum putat, & *spumeum globum* pro *spumâ in globum conformatâ*, uti sæpè visitur. Quod autem Venus nata è Jove & Dione creditum, ideò factum, quoniam cupiditas procreandi è calore concipitur, & ex illâ inferiore corruptibilique elementorum materiâ. *Nat. Comes.*

Verf. 10. qui inter duos istos jam enarratos medius,

Cærulas inter catervas inter & bipedes equos.

Cærulus grex Nereidum, *ut Seneca Hippolyto verf.* 335. loquitur, hîc intelligitur, & Neptunii equi, quales & Proteo *apud Virgilium* 4. *Georg. verf.* 388.

— — — — *æquor*
Qui juncto bipedum curru metitur equorum.

Qualesque hippocampi, qui priores pedes habent, posterioribus carent, & pontum remigant, *Statio* quoque 1. *Achilleid.* describuntur:

Ponè natant, delëntque pedum vestigia caudâ.

Ut

Ut adnotavit doctissimus *Weitzius*. Haud absimiliter apud *Apul. lib.* 4. *Metam.* Veneri, fluctuum spumeum rorem calcanti, adsunt Nerei filiæ, chorum canentes & Portunus cærulis barbis hispidus, & currus bijuges subnatant alii. *Marius Victor. lib.* 3.

Icarium Notus ut confidens flamine tranat,
Cærula verrentes sic freta Nereides.

Vers. 12.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.]

Nihil hinc deperditum fuisse, tametsi de subito intercalaris iste recurrat, jam tum ad v. 1. & 11. præcedentem satis evictum. Nam quemadmodum in primâ strophâ (ita namque propriè in fabulis versus eos, quos Chorus ad populum spectatoresque conversus pronunciabat, atque in altera parte theatri decantabat, adpellatos fuisse *Commentator Aristophanis in Nebulis* nos docuit) totius Mundi & omnium, quæ in isto Universo contineantur, ortus universaliter quoque nos ad amorem & Venereæ copulæ complicationem invitâsset: in sequenti verò ipsam quoque pulcherrimam Anadyomenen haud aliter, quàm è Jovis Dionesque congressu natam ostendisset, & satis jam de re, tegi potiùs, quàm propalari expetente, in virginum, verba nupta abhorrentium, præsentiâ dixisset, statim abrupit, ne in limine offenderet, exemplo potiùs ipsiusque Veneris factis, quàm sordidâ navitate ejus puellas permoturus.

Vers. 13. legò *cum Pithœo:*

Ipsa gemmans purpurantem pingit annum floribus:]

Sed cùm *vetus Poëta* in laudibus hortuli dixisset:

Flores nitescunt discolore germine,
Pingúntque terram gemmeis honoribus.

Id est, gemmarum instar lucentibus, inde *Lipsius* legi posse *gem-*

gemmeis in trochaico isto putavit, sed syllaba sic abundaret, nisi fortè *gemmeîs* legerit, ut dissyllabum, ceu *Scriverius* voluit, qui *apud Prudentium* sanguineîs *hym.* I. in simili trochaico observavit. Unde fortean quoque factum, quòd *in Salmasiano Codice* legeretur; *ipsa gemmis purpurantem:* quamvis & ipse ibidem præmiserit:

Ipsa gemmas purpurantem.

Atque hinc nobis, ut *Buchnero* quoque *ad Venantium*, magis adridet prius illud *gemmans.* Nam & *Lucretius* habet *lib.* 2.

— — herbas gemmantes rore recenti.

Item *lib.* 5.

— — gemmantes rore per herbas.

Et *Prudentius Hamartig. vers.* 239. gemmantia germina: nec non *Dracontio Hexaëm.* locus describitur *vers.* 64.

Floribus ambrosiis gemmato vertice pictus.

Vomannus quoque *Scholasticus Poëta in Catalect. Virgil.* cùm quatuor anni tempestates variaret:

Ver pingit vario gemmantia prata colore.

Et ipsemet *Archipoëta in Culice vers.* 69.

Florida cùm tellus gemmantes picta per herbas
Vere notat dulci distincta coloribus arva.

Ubi inspici poterit *Taubmannus* versum hunc *Pervigilii* 13. laudans & ex allegatis *Lucretii* versiculis herbas rore gemmantes explicans illas, quas (*ut Pervigilium loquitur*)

Humor ille, quem serenis astra rorant noctibus,

quibusdam veluti oculis aut gemmis illustrat. Venus igitur *gemmans* ita hîc sumitur pro eo, quod est *renidens*, vel gemmarum in modum resplendens, ut *apud eumdem Dracontium vers.* 229.

Orbe micant gemino gemmantia lumina visu.

Et sic *Columella lib.* 10.

Jam Phrygiæ Loti gemmantia lumina promunt,

nisi quis activè accipere velit, *gemmans*, id est, gemmas protrudens & oculos, prout *Nicol. Perottus* explicat illud *Columellæ:* cùm primùm gemmare vites incipiunt, id est, gemmas emittere: sic *in Solini Polyhistoris Pontico ad Venerem:*

— — — *Tibi primùm candidus æther*
Astrigeram faciem nitido gemmavit Olympo.

A quo & *Dracontii* adlatum passivum est: gemmato vertice; & *Martialis* gemmati calices & aurum, *lib.* 14. *epigr.* 109. ut & *Papinii:*

Hic ubi sidereo moles gemmata colosso.

Sicuti *purpurare* hîc quidem ceu neutrum sumitur, *annus purpurans*, id est, Ver purpureum; *Apulejo* verò *lib.* 6. veluti activum usurpatur, cùm Horæ omnia floribus purpurare dicuntur. Et *apud eumdem Asinarium aureum lib. X.* insigniter præsens versiculus illustratur, cùm ait: quòd Ver in ipso ortu jam gemmulis floridis cuncta depingeret, & jam purpureo nitore prata vestiret. Quasi Ver pictor quidam mundi esset, qui colorum varietate multijugâ suam variaret distingueretque tabellam; prout est φοινικάνθεμον ἔαρ *Pindaro Pith.* 4.

Pingit & in varios terrestria sidera flores.

Columell. lib. X. Quumque flores isti gemmei Veris felix autumni puerperium polliceantur, veluti *Fortunatus* de vite florescente argutatur:

Cortice de matris tenerâ lanugine surgens,
Præparat ad partum turgida gemma suum.

Quo-

Quocirca post versum illum 13. compositè admodum sequitur

Vers. 14.

Ipsa turgentes papillas de Favonî spiritu
Urget in toros tepentes, ipsa roris lucidi,
Noctis aura quem reliquit, spargit humenteis aquas.]

Uti quidem *Pithœus* cum *Lipsio*, cum quibus & *Weitzii* scholia faciunt, sed quæ omnia ad verbum *è Turnebo lib.* 25. *cap.* 30. hausta, cùm ita scripsit: *Turgere*, aut *tumere*, inquit, propriè virginum est, quarum plenâ pubertate habitus viro maturus est, toto velut corpore tumescente, præsertim pectore & mammis. Unde & tumida Virginitas à *Papinio* dicitur 2. *Theb.* & *Cypriano in Sodoma* de Lothi filiabus:

Virginitas in flore tumet.

Pulchrè *Martialis lib.* 8. *Epigr.* 64.

Et talis tumor excitat papillas,
Quales cruda viro puella servat.

Scriverius tamen *cum Salmasio*, manuscripto hujus fulti, de plano legi deprehenderunt:

Ipsa surgentes papillas de Favonî spiritu
Urget in notos penates.

Quod rectum quoque putabat *filius Douza in fine Notar. in Triumviros Cat. Tib. Prop.* At verò ejus interpretatio *judicio Scriverii* frivola, cùm *surgentes papillas* interpretaretur tumescentes ac sororiantes, & veluti strophio obnitentes, atque (*voce Catulliana*) luctantes, quasque horridulas *Plautus in Pseudolo* vocasset, id est, prominentes & exstantes, ut *Taubmannus ad Moretum* scripsit & *Douzæ* subscripsit. Quæ ipsæ tamen papillarum oppressiunculæ *Scriverio* visæ verè horridulæ. Nec enim vult auctor, inquit, surgentes papillas de Favonii spiritu Venerem compressisse, & sororiantes coërcuisse strophiis aut zonis. Longè aliud est,

 quod

quod hîc latet: meliùs me divinet, qui se id posse speret. Dicit igitur, Rosas surgentes de Favonii spiritu, Venerem ursisse maritis suis imbribus, in hunc aut illum usum. Papillæ sunt rosarum alabastri; & prima germina, atque calices nondum dehiscentes, sed convolutis foliorum catenulis conniventes. *Hæc Scriverius.* Et *paulò inferiùs ad vers.* 25. Virgines papillas iterum vult esse rosarum, ubi *Lipsium* & alios interpretes miserè natare, & in tenebris palpare censuit. Sed nec nobis sudum illud Scriverianum satis liquidò adparet, quod aliis veluti è crepusculo conjectandum adhuc reliquit. Somniat ille, *Pervigilii* hujus XIV. versibus à 12. ad 27. nonnisi de rosis sermonem esse, quod profectò secus se habet. Nimirum cùm in Veneris elogio divinum ejus ortum prædicasset, similiter, ut *Auctor Pontici fragmenti*, statim subjunxit, quomodo ejusdem Divæ numine cuncta fœcundarentur, ut idem iterum *Solinus* ad eamdem Venerem:

— — Tu fœtibus auges
Cuncta suis: totus pariter tibi parturit Orbis.

Haud absimiliter sanè, quàm *Lucretius lib.* 5.

Ordine cùm videas tam certo cuncta creari:
It Ver, & Venus & Veneris prænuncius antè
Pennatus graditur, Zephyrus vestigia propter:
Flora quibus mater præspargens ante viäi
Cuncta coloribus egregiis & odoribus opplet.
Inde loci sequitur calor aridus, & comes unà
Pulverulenta Ceres &c.

Itaque generatim præmisit, quod & *amico cuidam Scriverii* placuit, cui propterea legi posse in mentem venerat:

Urget in nodos tenaces.]

Venerem surgentes, seu, ut *Martialis* vocavit, crescentes suas papillas nodis & strophiis coërcuisse, vel etiam ipsam Venerem leni Zephyri flatu tumefactas papillas in toros tepentes unxisse, prout (*Apuleji verbis*) unguento fragrantissimo proluvium libidinis suscitatur. Quod nec *Weitzio* improbatum, qui inde legit:

Un-

Unguet in toros tepentes,

eò quòd *Lipsius* aliique edidissent: *Urguet.* Inde porrò illa ipsa Diva, ut similiter & terram inungat, & veluti prægnantem faciat, roris lucidi, noctis aurâ relictas, guttulas fœcundissimas undique spargit. Sed tamen prævalet meritò apud nos illud *Urget*, nec ullum turbet scriptum fuisse *Urguet* veteri more, ut videmus in *Varronis* distichò:

Qui pote plus urguet, pisces ut sæpè minutos
Magnu' comest, ut aves enecat accipiter.

Vers. 16. Non immeritò *Salmasius*, ut & *Janus Wowerius*, atque *Weitzius à Lipsio & Scriverio* secessum faciunt, quum hìc corrigerent:

Noctis aura quùm reliquit,]

exemplo *Virgilii:*

Cùm venti posuère, omnisque repente resedit
Flatus. —

Ipsa enim Dione spargit humorem roris, quem relinquit aura lucidæ noctis, quæ ipsa sæpè noctis aura omnem humorem rorémque exsugit, & exsorbet, præcipuè si sit vehementior. Ubi minima est aura nocturna, tùm solet esse manè maxima roris copia, ceu testatur *Salmasius.*

Summatim ut de his tribus versiculis dicamus, expressos illos esse, ut plures alios, *de 2. Georg. Virgil.* è graphicâ Veris adumbratione, *à vers.* 324. penitùs persuasi sumus:

Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt:
Tùm pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Conjugis in gremium lætæ descendit, & inde
Parturit almus ager; Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus: superat tener omnibus humor:
— nec metuit surgentes pampinus Austros.

Hoc fundamento corruit *Scriverii* structura, nostra autem hæc nititur correctio:

Ipsa surgentis papillas de Favonî spiritu
Turget in toros tepentes: ipsa roris lucidi,
Noctis aura quem reliquit, spargit humentes aquas.

id est, Domina Venus, procreationis præses, simul ac reserata viget genitabilis aura Favonî, (*ut canit Lucretius*) quoad proprias turgida fit papillas, atque propterea & ipsa quoque omnia fœcundatura, toros tepentes & concubitum desiderat, & hinc terræ quoque fructificationem sollicitatura promovet.

Vers. 17. Iterùm *Lipsius* pro parte emendavit:

Et micant lacrymæ trementes.

Intelligit autem guttulas illas è rore subsilientes, & lascivientes. Reliquum se non posse, ultrò confessus est: *Lernutium* verò sic ait supplevisse:

decadivo pondere.

unicâ voce, sicut & *J. St. Verbesius*, *prædecessor noster*, illud *in Miscellaneis suis* haud dubiè hinc mutuatus expressit:

Jam rore decadivo
Suæ maritus imber
Fœcundat arva terræ.

Weitzius ponit pro deciduo *decidivo* è *Nonio*, uti recidivus dicitur. Sed *Scriba* iste *Batavus* ita scripsit, versui, quod putabat, consulturus:

Lacrimæ micant trementes de cadivo pondere.

quòd *nostro Auctori* perquàm essent familiares illæ elegantiæ: *de Favonii spiritu*, *de caduco pondere*, *de cruore & osculis.* Atque sic etiam *Salmasius* disertè in veteri codice:

Emicant lacrymæ trementes de caduco pondere.

ut sit sensus: Lacrymæ roris, pondere ipso dum cadunt, trementes emicant. Sed ego ad scripturam veterem, quam *Lipsius*

Lipsius habet, *detadum pondere*, non minùs propè accedere arbitrabar, si versus iste ita exararetur:

Et micant lacrymæ trementes de rosarum pondere.

id est, de rosis gravitate roris conquiniscentibus & caput inclinantibus. Ita namque Auctor Idyllii εἰς τὸ ἔαρ.

Οἴδ' ἁπαλὴν πινόντες ἀεξιφύτου δρόσον ἠοῦς,
Λειμῶνες γελόωσιν, ἀνοιγομένοιο ῥόδοιο.

Jam matutinum vario gemmantia flore
Prata bibunt tenerem rorem, calycesque rosarum
Dum sese lento pandunt conamine, rident.

Sicuti vertit *Rittershusius in Anthol. lib.* 1. *in fine*. Vel sanè ita quoque non malè scriberetur:

Et micant lacrymæ trementes vitium de vulnere.

Ab oculis namque vitium ad rosas speciatim jam progredi videtur. Nec aliter in Archetypo *Georg.* 2. *Virgil.*

— nec metuit surgentes pampinus austros,
Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas.

Atque sic Christianus Poëta *Fortunatus in hymno Paschali*, quo multis idem vernum tempus depinxit, cecinit:

Caudice desecto lacrymat sua gaudia palmes,
Unde merum tribuat, dat modò vitis aquas.

Suspicabar etiam priùs:

—— *déque tectûm pondere*
(Vers. 18.) *Gutta præcepi orbe parvo sustinet casus suos.*]

Quasi ros matutinus, superveniente Sole, de tectis sensim stillet, ita, ut guttulæ, tametsi in præcipitio positæ, in semetipsas collectæ, casum quodammodo sufflaminent. Sed tamen, ut quod res est, fatear, vel hic posterior versus

adferit illud *caduco* vel *cadivo* in versu priore. Id enim videtur dicere *Pernoctator:* Quùm Venus imbrica roris lucentis guttulas longè latéque manè diffuderit, emicant illæ ad instar lacrimularum, urgente suo-pondusculo tremulæ, ut jamjam casuræ videantur, & nihilominùs tamen ob figuram orbicularem à casu retinentur. Atque in ejusmodi maceratione & humectatione atque commistione elementorum vim Veneris potissimam regnare *Euripides* demonstratum ivit.

Ἔργῳ δὲ δείξω τὸ σθένος τὸ τῆς Θεοῦ·
Ἐρᾷ μὲν ὄμβρου γαῖ᾽ ὅταν ξηρὸν πέδον
Ἄκαρπον αὐχμῷ, νοτίδος ἐνδεῶς ἔχῃ·
Ἐρᾷ δ᾽ ὁ σεμνὸς οὐρανὸς πληρούμενος
Ὄμβρου πεσεῖν εἰς γαῖαν, Ἀφροδίτης ὕπο.
Ὅταν δὲ συμμιχθῆτον εἰς ταὐτὸν δύο
Τίκτουσι μὲν πάντα καὶ ἐκτρέφουσ᾽ ἅμα.

Enucleabo robur ipsa re Deæ.
Amavit imbrem terra; cùm siccum solum est,
Non est ferax squalore, poscitque humidum:
Amatque cœlum pluribus plenum imbribus
Ob hanc Deam terris deorsum cedere.
Ubi duo miscentur ista, unúmque fit,
Nascuntur inde cuncta, quæ nos nutriunt,
Ob quæ viret vigétque vis mortalium.

Citavit *Arist.* 8. *Ethic. Athenæus* 13. & *Stobæus in Phys.*

Vers. 19.

In pudorem florulentæ prodierunt purpuræ.]

Ita *Pithœus.* Nec abs re (*adjicit:*) suspicetur quis & hæc, & alia quædam in hoc carmine confusa, nec suo loco posita. *Scriverio* prorsus idem visum, nec pauca desiderari in hoc poëmate. Quod si verum est, liceat quædam aliter ponere, & alias simul lectiones exponere. Nam quid tentare nocebit?

Tum Chroni vi de supernâ	}	*spumeum ponti globum*
Tum calore de superno		

Cæru-

Cærulas inter catervas, inter & bipedes equos;
Fecit undantem Dione de maritis imbribus.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Facta Cypris de cruore, deque Amoris osculis,
Deque gemmis, deque flammis, deque Solis purpuris;
Ipsa gemmeis purpurantem pingit annum floribus:
Ipsa surgentes favillas de Favonî spiritu
Urguet in focos tepentes: ipsa roris lucidi
Noctis aura quem reliquit, spargit humentes aquas.
Emicant lacrimæ trementes decidivo pondere:
Gutta præceps orbe parvo sustinet casus suos.
Hinc pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ.
Humor algens, quem serenis astra sudant noctibus,
Mane virgineas papillas solvit humenti peplo.
Ipsa jussit, manè ut udæ virgines nubant rosæ:
Cras ruborem, qui latebat veste tectus igneâ,
Unico, marita, nodo non pudebit solvere.

Videat Lector, quàm eleganter hæc omnia correspondeant, & quadrent invicem! Illa videlicet Diva, quæ de cruore & gemmis est, gemmeis quoque floribus purpurantem annum, seu ver pingit; & quæ calore de superno, deque flammis orta est, latitantes quoque sub cinere amoris ignes, atque favillas flabris Favonii excit, atque ventilat, inque notos, vel etiam nudos penates, aut focos quoque tepentes propellit & effundit: Quæ denique de Chroni maritis imbribus, spumeoque ponti globo profecta, & inter cærulas catervas reperta est, ea ipsa quoque rorem nocturnum circumfert, & guttatim destillat. At quæ de Solis purpuris, seu aurorâ prodiit, rosas quoque purpureas produxit; eásque noctu, velut à partu balneatas, postero statim die è virginibus maritas fieri voluit, ut loquitur *Salmasius.* De manè scilicet papillatum earum corymbum humenti peplo solvens, inque nuptias simul proritans, ut in crastinum tandem omnem ruborem, veluti nuptæ jam deponant, hoc est, jubet illa ex clausis ac tectis, ut erant in calycibus suis, aperiri & expandi. Quocircà rosam ipsam Venus adloquitur (*verbis Salmasii:*).

 Cras,

Cras, inquit, ô marita, quæ anteà virgo fueras, non pudebit te ruborem, qui veste igneâ calycis tectus latebat, unico nodo solvere, & in apertum prodere. Quam ad rem compendio quoque demonstrandum egregiè faciet gemmula *B. Hieronymi Epist.* 26. *ad Pammachium*, *Consolat. super obitu Paulinæ Uxoris:* Quis parturientem rosam, & papillatum corymbum, antequam in calathum fundatur orbis, & tota rubentium foliorum pandatur ambitio, immaturè demessum, æquis oculis marcescere videat? Exindéque *vetus Epigramma* hactenus ineditum, quod ex codice *Salmasii* descripsit *Scriverius*, confectum arbitror:

O quales ego mane Rosas procedere vidi!
Nascebantur adhuc: neque erat par omnibus ætas:
Prima papillatos ducebat spica corymbos;
Altera puniceos apices umbone levabat;
Tertia non totum calathi patefecerat orbem;
Quarta simul nituit mutato tegmine floris.
Dum levat una caput, dúmque explicat altera nodum,
Huic dum virgineus pudor exsinuatur amictu,
Ne pereant, lege mane Rosam; citò virgo senescit.

Evolvatur quoque *Eidyllium de Rosis inter Catalecta Virgiliana* haud dubiè quoque *Scholastici alicujus Poëtæ*, quale fuit & istud, quod jam recitavimus. Eidémque geminum est & hoc similis alicujus in eodem argumento præexercitamentum ἄδηλον: quod tametsi *de floribus*, & rosis præsertim agat, non propterea *Flori* est, sicuti eo nomine deceptum videmus & *Salmasium*, qui hoc primus *ad Historiæ Augustæ Scriptores* exhibuit, & *Opitium*, qui Germanicè loqui illud docuit. Ita autem habet:

Venerunt aliquando Rosæ: proh Veris amœni
Ingenium! una dies ostendit spicula florum;
Altera pyramidas nodo majore tumentes;
Tertia jam calathos: totum lux quarta peregit
Floris opus: Pereunt hodiè, nisi manè legantur.

Sed è diverticulo in semitam! atque ordinem vulgarem carminis nostri porrò persequamur. Ubi tamen *phrasi Scriverianâ* fatuum, insulsum, atque ineptum arbitramur, quòd

quòd idem *Scriverius* versum istum 19. ita voluerit corripere, non corrigere :

In pudorem floris Ennæ prodierunt purpuræ.

Quantò meliùs *Salmasius:*

Hinc pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ.

Id est, purpureæ rosæ ab illis roris guttis perspersæ prodiderunt ruborem, (qui eleganti metaphorâ *pudor* dicitur, ut aurora pudori color *Lævio apud Gell. lib.* 19. *cap.* 7.) cùm priùs calycis nodo tectus latitaret. Nam & *Fabius Planciades Fulgentius* illam voculam in suâ imitatione ita retinuit:

Guttulas ubi florulentæ manè rorant purpuræ.

Absque quo si fuisset, elegissem ego *rorulentæ*. Hæc enim causa est, cur se flores aperiant, quia rore maceratæ :

Dum teretes per prata micant ludúntque pruinæ,
Stilláque flammeolis dependet vitrea calthis.

Uti *Tagautius*, novus quidem, sed egregius Poëta cecinit. Sed *Verbesius* quoque *vers. hunc* 19. *&* 6. *suprà in Epithalamio nostri Corvini* æmulatus est parili trochaico:

Imperator magne cœli, Juppiter summi Jovis,
Purpurâ jam florulentâ pinge currum myrteis
Implicatum de flagellis &c.

Vers. 20.

Humor ille, quem serenis astra rorant noctibus;
Manè virgineas papillas solvit humenti peplo.

Lipsius has *virgines papillas* rescribens, nondum compressas & maritas interpretatur. Quod irrisit *Scriverius:* cùm tamen nec ipse negare possit, si vel de rosis intelligatur, eas quoque virgines maritis & manu veluti compressis opponi. Malim autem *virgineas papillas*, ut ab initio scriptum, nam

nam ſequenti ſtatim verſu *virgines roſæ* redeunt. Integer verò verſus ille 20. apud modò allegatum *Afrum Mythologum lib.* 1. ita legitur:

Humor algens, quem ſerenis aſtra ſudant noctibus.

Sudant pro *rorant*. Unde ipſe quondam argutabar:

Humor algens, quem ſerenis aſtra plorant noctibus.

Veluti viam præiverat *Lucretius lib.* 1.

— — Permanat aquarum
Frigidus humor & uberibus flent omnia ſuccis.

Columella lib 10. ſimiliter:

Aut fons illacrimat putei non ſede profunda.

De ſerenis noctibus vid. *Barthium ad Claudian.* Pro *umenti peplo*, *quo humor ſolvit papillas*, exoptarem *uvido* vel *uventi*, aut *udanti*; modò namque *umentes aquæ* adfuerant. Dicitur autem *peplum noctis*, uti *Varroni Atacino in carm. de Luna*, & aſtrimicum peplum *Capellæ lib.* 6. atque *Fulgentio* peplum ſtellatum.

Verſ. 22.

Ipſa juſſit, manè ut udæ virgines nubant roſæ,
Fuſæ aprino de cruore, deque amoris oſculis,
Deque gemmis, deque flammis, deque Solis purpuris.]

Poſt *Douzam* quidem & *Pithœum Lipſius* hæc ita, & addit: Venus juſſit, ut manè virgines tegant ſe ornentque, atque adeò priſcâ velandi ſignificatione nubant udis ab humore noctis & quaſi ebriis roſis, & quæ à ſanguine Adonis, quem aper occiderat, ruborem traxerunt. *Fuſæ* ergò, tinctæ, ſive perfuſæ, niſi quis eligat *Fuſcæ*. Sed *Scriverio* iterum ridiculus eſt *aprinus cruor*, pro Adonidis, quem aper occiderat. Mavult igitur legi:

Facta Cypris de cruore.

Quod

Quod & nos approbamus, non tamen in caſu gignendi, ſed recto. De ipsâ ſiquidem Venere, ut anteà demonſtravimus, non de roſis hic verſus loquitur, uti nec ſequens. Proinde nec *Lipſius* quoque rem acu hîc tetigit, quando indicem huc protendens, *roſis illis nullum Rubinum, nullum ignem, nullámque purpuram rubicundiorem pronunciavit.* Non abnuimus quidem *Fabio mythol. lib.* 2. Veneri quoque roſas in tutelam adjectas, quòd eæ & rubeant & pungant; uti & libido rubet verecundiæ opprobrio, pungitque peccati aculeo: & ſicuti roſa delectat quidem, ſed celerrimè tranſit: ita & libido libet momentaliter, & fugit (dolet) perenniter. Non ignoramus quoque roſas Veneris ſanguine tinctas erubuiſſe, atque lacrimis oculo ſtillantibus alias quoque enatas, uti *Bion* de hâc re:

Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δὲ δάκρυα τὰν ἀνεμώναν.

At verò illud *priùs* & *Cypris* me ita tranſverſum abripuit, ut roſas hîc fundi vel creſcere poſſe non capiam, ſed trajectione omninò opus hîc eſſe exiſtimem. Et ne quid diſſimulem, nondum ſanè mihimet ipſe, nec alii in *verſ.* 23. ſatisfecerunt. Senſus quidem hic eſſe debuit, quòd Venus ipſa, quæ ex humido ſemine, & in humido nata elemento, virgines quoque ſuas roſas nupturientes humore gaudere voluerit. Quare neſcio, an non verſiculus iſte tantoperè depravatus:

Fuſta prius de cruore, déque amoris oculis.

ita quàm proximè ſit conſtituendus:

Fuſa Cypris de cruore, {déque amaris / de mariſque} poculis.

Vel ſanè:

Fuſa Cypris de cruore, déque Amoris oſſulis.

Niſi quis pro *oculis*, quos etiam *Dn. Barthius ad Calpurnii Eclog.* 5. hîc agnovit, ſed metri ratio non patitur, *ocellulis* exigat. Nam & Venus, ſeu libido inde nata, ἡ γὰρ ὄψις λαβὴ τοῦ πάθους ἐστί, viſus veluti anſa adfectûs Veneriſque eſt *Stobæo*

ſerm.

ferm. 74. Video tamen ab aliis præferri *Amoris oſculis*; queîs florem hunc volunt coaluiſſe, uti *infra verſ.* 78. *florum oſculis Amor* viciſſim fertur *educatus*; Sed id Veneri accommodare nequibunt, de qua hîc agi prorſus perſuaſi ſumus. Unde neque iſtud *de ſolis purpuris* ita accipiendum, quaſi illa ex conchyliis modò nata eſſet; quod quidem *Plauto* non omninò imus denegatum, apud quem Trachalio ſervus *in Rudente* Venerem ita adfatur: *Te ex concha natam eſſe autumant, cave tu harum conchas ſpernas.* Sed de *Solis cœleſti oſtro* præſumendum eſt, quod, Venere lucem ferente, ſub auroram adparet. Hoc inſigniter illuſtrat *Roſæ* matutinæ iſtud jam tùm laudatum *Eidyllium*:

Ambigeres, raperétne Roſis Aurora ruborem,
An daret, & flores tingeret orta dies?
Ros unus, color unus, & unum mane duorum:
Sideris & floris nam Domina una Venus.
Forſan & unus odor: ſed celſior ille per auras
Difflatur: ſpirat proximus iſte magis.
Communis Paphie Dea ſideris & Dea floris,
Præcipit unius muricis eſſe habitum.

Verſ. 25.

Cras ruborem, qui latebat veſte tectus igneâ,
Unico, marite, nodo non pudebit ſolvere.

Quemadmodum viſum eſt *Pithœo* & *Lotichio*, atque *Goldaſto*. Novus enim maritus tacitulus taxim uxoris ſolvebat cingulum, ut *apud Nonium Varro in γεροντοδιδασκάλῳ*, & *Lucretio lib.* 4. *verſ.* 1146.

— Validos Veneris perrumpere nodos
Difficile eſt.

Janus Douza: Quid ſi *mariti nodo*, ut ſit ὀφὶν? quod nec *Lipſio*, nec *Pithœo*, nec *Weitzio* video diſplicuiſſe. Sed ſi Roſam hîc adloquatur Poëta, ut *cum Salmaſio* diximus, cum eodem quoque legendum erit:

Unico, marita, nodo non pudebit ſolvere.

Nam

Nam & *Catullus in Epithalamio Manlii & Juliæ:*

— Tibi Virgines
Zonulâ solvunt sinus.

Et ex eodem Varrone *B. Augustinus lib.* 4. *de Civitate Dei cap.* 11. adstruit, Virginensem Deam fuisse, cui virgines zonam solverent.

Reliqua anteà jam dum *ad vers.* 19. adlata sunt.

Vers. 27.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Cùm in eo potissimùm *Nostri* & omnium pervigilantium amatorum scopus præfixus sit, ut rudes cumprimis in amore puellas à lanâ ac telâ ad otium, ferias, & voluptatem pertrahant;

— Ita ut ingenium est omnium
Hominum à labore proclive ad libidinem:

ceu *Terentius de Andria sua* sensit; itaque cùm meris floribus, gemmis, purpuris præcedaneâ strophâ pluisset: ipsa jam Venus in ejusmodi lucum hortúmque myrteum, ubi illa omnia abundarent, ad festivas choreas convocasse hîc dicitur virgines; Néve Amorem extimescere possent, eumdem quoque feriatum, nudum & inermem prorsus comitari Nymphas Mater voluit, qui nullâ quidem re, nisi fortè suâ nuditate, lasciviores saltem lædere posset.

Vers. 28.

Ipsa Nymphas Diva luco jussit ire myrteo,
It puer comes puellis; nec tamen credi potest,
Esse Amorem feriatum, si sagittas vexerit.]

Hæc iterum *Lipsius cum Pithœo & Weitzio*, cui *vehere* hîc est; recondita habere arma, sicuti *Alcimus ad Fuscinam* sororem dixit: *Vehere fercula.* Quo nomine haud usque adeo improbanda foret adnotatio *Meursii* in orâ libri: *texerit.* Quam-

Quamvis *Scriverio* ſecus viſum, qui ex melioribus codicibus *Prudentii contra Symm. lib.* 2. *verſ.* 533. hunc citavit:

Non armata Venus, non tunc clypeata Minerva
Vexere auxilium. id eſt, tulere: aliàs *Venêre auxilio.*

Atque ſic ſanior quoque *Salmaſii* explicatio, quâ *vehere* pro ferre & geſtare ævo illo, quo vixiſſe putat *Pervigilii auctorem*, dixit uſitatum; ut *apud Ammianum Marcell.* crebrò: ex. gr. *lib.* 16. anteriorem chlamydis partem utraque manu *vehens.* Sagittas verò Amor idcircò geſtare dicitur *Servio ad* 1. *Æn.* vel quia Amorem & libidinem ſequitur punctura pœnitentiæ & dolor: vel quia ipſæ incertæ veloceſque ſunt. Quam poſteriorem rationem reddidit quoque *Propertius Eleg.* 12. *lib.* 2.

Et meritò hamatis manus eſt armata ſagittis,
Et pharetra ex humero Gnoſſiâ utroque ſonat.
Antè ferit quoniam, tuti quàm cernimus hoſtem,
Nec quicquam ex illo vulnere ſanus abit.

Verſ. 31.

Ite Nymphæ, poſuit arma, feriatus eſt Amor,
Juſſus eſt inermis ire, nudus ire juſſus eſt,
Neu quid arcu, neu ſagittâ, neu quid igne læderet.]

Nam cùm *Orpheus in hymno* ipſius habitûs ita patefeciſſet:

Τοξαλκῆ, πτερόεντα, πυρίδρομον, ἡδὺν ἔρωτα.

Arciferum, alatum, celerem, flammiſque potentem

celebrans Amorem: *Palladas* contrà nudo inſignia, potentiam animorúmque motûs ſignificantia addidit:

Γυμνὸς ἔρως διὰ τοῦτο γελᾷ, καὶ μειλιχός ἐστιν
Οὐ γὰρ ἔχει τόξον καὶ πυρόεντα βέλη. &c.

Nudus amor ridet, lætatur & ille, nec arcûs,
Nec flammata gerit ſpicula, vel pharetram.
Jure quidem rectò florem delphináque geſtat:
Continet hâc terras, hac maris alta manu.

Sic

Sic in *Psyches commento Apulejano lib. 5.* Ante lectuli pedes jacebat arcus, & pharetra, & sagittæ, magni Dei propitia tela. Cùm ergò pro *nudus* anteà legeretur *durus: Scaliger* edidit *purus.* Sed *Lipsius* & *Salmasius* laudant istud *Pithœi nudus*, & ad sententiam rectè valere censent. Sic enim & *infrà vers. 55.*

Jussit & nudo puellas nil Amori credere.

Amor feriatus & inermis, neu quid arcu, neu quid igne lædat, Cœlitem indicat Amorem, mitem, honestis cupiditatibus & viribus sacræ caritatis exsultantem, antiquissimum numen, cui se naturæ debet æternitas, mortalibus liberos usitatâ conjugii pietate præstantem; non alterum vulgarium, inquietum, lascivientisque ætatis instinctu tumultuosum ac petulantem, telis funereis facibúsque armatum, & incesta, libidines, adulteria & meretrices procurantem. Verba *Quintiliani declam. XV.*
Et in illo, qui jam proximum sequitur:

Vers. 34.

Sed tamen cavete Nymphæ, quod Cupido pulcher est:
Totus est in armis idem, quando nudus est Amor.]

Ita benè iterum *Pithœus*, judice *Lipsio.* Arma enim jam tum nominaverat, arcum, sagittam, ignem. Homo verò *in* aut *sub armis* vocabatur: Ut *Virgil.*

— *Sedet circum castella sub armis.*

Quem imitatus & *Prudentius adversus Symmach.* infrà *ad vers. 51.* adducendus. Et *Ennius:*

— *Levésque sequuntur in hastis:*

pro, *armatus*, & *hastati.* Et hic est sensus *Salmasio:* Cavete Nymphæ vobis ab inermi & nudo quoque Cupidine. Quod enim pulcher est, totus est armatus, etiam cum armis exutus, & nudus est. Nam pulchritudo illi satis valida armatura, quam utique pro face & telo habet. Sic *Au-*

rel. Prudentius in Psychomachia, pugnam cum sobrietate describens Luxuriæ:

Quæ cùm pervigilem *ructabat marcida cœnam*
Sub lucem, quia fortè jacens ad fercula raucos
Audierat lituos, atque inde tepentia linquens
Pocula, calcatis ad bellum floribus ibat.
O nova pugnandi species! non ales harundo
Nervo pulsa fugit, frameam nec dextra minatur:
Sed violas lasciva jacit, foliisque rosarum
Dimicat, inspirans labefacta per ossa venenum,
Et malè dulcis odor domat ora, & pectora & arma.

Cùm ergò *Scriverius* scriptum hîc reperisset:

Totus est inermis idem,

ut non modò sensui, sed & versui laboranti mederetur, trajectione constituendum locum putavit, & *Salmasio* quoque adprobavit:

Est in armis totus idem:

Nisi quis ita velit:

Totus est armatus idem.

aut simile quid, ut:

Neutiquam est inermis idem.

Ipse verò cùm cernerem, argutiolam geminam hîc adfectatam à nostro *Auctore*, ut sicuti prægresso tetrasticho, Amorem non feriatum & feriatum iisdem verbis prædicâsset: ita eum ipsum hisce quatuor proximis versibus nudum & non nudum, item inermem, nec tamen prorsus inermem, neutrâ mutatâ voce dixerit: itaque lego:

Totus haud inermis idem, quando nudus est Amor:

Hoc est, licèt videatur aliquâ ex parte exarmatus, haudquaquam tamen ex omni; nec totus armis exutus, sed vel in

in nuditate illâ & pulchritudine quibusdam adhuc munitus & metuendus est.

Αὐτὸν Ἄρη γυμνὴ γὰρ ἀφώπλισας Κυθέρεια.

Id est,

Nuda dearmasti Martem Cytheréa vel ipsum,

inquit *Leonides in Anthol. lib.* 4. *Tit. XII.* & *Moschus in Amore fugitivo:*

Γυμνὸς μὲν τόγε σῶμα, νόος δὲ οἱ ἐμπεπύκασται.

Id est,

Nudum corpus habet, mentem fallacia velat.

Εὕδεις ἀγρύπνους ἐπάγων θνητοῖσι μερίμνας,
  Εὕδεις ἄτηρης, ἆ, τέκος Ἀφρογενοῦς.
Οὐ πεύκην πυρόεσσαν ἐπηρμένος, οὐδ' ἀφύλακτον
  Ἐκ κέρως βάλλων ἀντιτόνοιο βέλος,
Ἄλλοι θαρσείτωσαν· ἐγὼ δ', ἀγέρωχε, δέδοικα,
  Μή μοι καὶ κνώσσων πικρὸν ὄνειρον ἴδῃς.

Dormis, qui vigiles curas mortalibus indis,
  Dormis, ah fili Spumigenæ indomite;
Igniferam haudquaquam faculam erigis, aut tuo ab arcu
  Improvisa jacis spicula flexibili.
Sint securi alii, sed ego timeo, improbe, ne vel
  Cùm dormis videas somnia acerba mihi. Anth. 4.

Cupido namque nudus pingebatur *Philostrato in Eicone ejus*, & simulacrum Cupidinis nudi est *apud C. Plinium lib.* 36. *cap.* 5. Rationes vide *Alexandr. Probl. cap.* 85. laudante quoque loca illa *Th. Dempstero additam. ad Antiq. Rom. lib.* 2. *pag.* 138. Et infrà plura *ad vers.* 55.

Atque hîc obiter in mentem venit Neronis, qui tanquam alter Veneris Martisque filius crudelitate & libidine Cupidinem superabat; nunc quidem voluptatibus muliebribus totus immersus & amicus, positisque veluti armis nudus & mitis; mox resumtis Cæsaris viribus armatus, nec unquam ferians, sed virorum tam juvenum, quàm se-

F 2 num

num flagitia diris modis exſequens. Sicuti illa omnia *Petronius in Satyrico ſuo* verè, non minore tamen cum flagitio revelavit. De quo JULII cujuſdam carmen *à Bineto Romæ in Vaticana Bibliotheca* mendoſiſſimè deſcriptum habetur, quòd cùm à maximis viris nondum reſtitui potuerit, hîc perfectè adſerere & poſtliminiò reducere ſatagamus.

Petronî carmen divino pondere currit,
Quo juvenum mores arguit atque ſenum.
Quartillæ proſâ gaudet laſciva puella,
At quoque delicias frigida ſentit anus.
Nam pariter diri (duri) *ſcripſitque Neronis amici*
(amantis)
Arbiter, arbitrio dictus ita ipſe ſuo.

Id eſt, *Petronius* & venâ Poëticâ & vi pollet Rhetoricâ; illâ virorum ferè vitia & circa Remp. errata eluit & caſtigavit; hâc magis ſcortorum anuúmque decrepitarum Venereas expeditiones in ſolutâ oratione depexuit, Quartillam cumprimis Priapi Sacerdotem cum virgunculâ in maximum repentè riſum effuſam, & mox Divo ſuo pervigilantem exagitans. Sic enim *Petronius* ſcribere geſtiit, ut ſimul diri crudeliſque Neronis illinc, at hinc ejuſdem amici atque mitis voluptuarii arbiter jure poſſit, & ſuo quidem ipſius arbitrio ſalutari. Cæterùm quum & *verſu hoc* 34. & *antecedenti* 32. Cupido *inermis* feratur, qui ſaltem aliquantiſper arma poſuerit; mirum ſanè eſt, quî Deorum ſummus Juppiter planè exarmatus præſumi valeat, ſiquidem vindictæ foret ſtudioſior. Planè igitur adverſus majeſtatem Numinis eſt non arma deſerere, ſed ab armis deſeri. Quemadmodum quidem communiter ita *Naſon. verſiculus* 2. *Triſtium* in ore omnium ſonat:

Si quoties peccant homines, ſua fulmina mittat
Juppiter, exiguo tempore inermis *erit.*

Ubi *MSc. Sophologium Jacobi Magni lib.* 2. *Tract.* 3. *cap.* 4. *de miſericordia & juſt.* expreſsè præfert, *mitis erit.* Quod oppoſitè quoque verſui ſequenti reſpondet. Hic eſt enim ſenſus *Ovidii*, ſi juſtitia divina prævalere deberet, tùm Deus

Deus rarò admodum vel numquam misericors esse posset: cùm tamen & de consuetudine & de natura vel essentia Numinis sit, ut misericordiæ potiùs, quàm justitiæ studeat. Hinc sudum crebriùs atque diutiùs cœlum esse patitur, infrequentiùs tonat atque fulminat, idque exiguo temporis spatio:

Nunc ubi detonuit, strepitûque exterruit orbem,
Purum discussis aëra reddit aquis.
Jure igitur genitórque Deûm rectórque vocatur, &c.

i. e. Ut *Accius in Bacchis* etiam trochaico reddidit: Sæpè *splendet idem, ac idem nimbis* interdum *nigret.* Comparet mihi verò aliquis hæc ipsa cum illo *inermis*, & minùs cohærere hoc tetrastichon conspicabitur.

Vers. 36.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Compari Venus pudore mittit ad te virgines:
Una res est quam rogamus, cede virgo Delia,
Ut nemus sit incruentum de ferinis stragibus.]

In hâc strophâ adloquitur jam Deam silvarum, ut *Ovidius* 3. *Metam. vocat*, seu Nemorensem illam Dianam, in Delo natam, ut abesse tantisper dignetur ab hoc luco, quem visitare virgines voluisset Venus. Tametsi namque (*ut est in Seculari Catulli carmine* ad hanc Divam:)

Dianæ foret in fide
Puella & puer integer:
Dianæ hinc pueri integri
Puellæque canebant:
O Latonia Maximi
Magna progenies Jovis,
Quam Mater prope Deliam
Deposivit olivam:
Montium Domina ut fores,
Silvarumque virentium,
Saltuúmque reconditorum,
Amniúmque sonantum.

Nunc tamen eædem virgines & puellæ eamdem veniunt rogatum Dianam, ut de nemore hoc paulisper, juréque suo cedens det locum Veneri: non quòd non eædem Nymphæ tam pudicæ essent, quàm ipsa forsan Diana; ipsas tamen teneriores regerit & molliores esse, quàm quæ sanguinem & stragem ferarum in venatu ferre possent, aliàs ipsa quoque Venus Divam alteram facilè pateretur.

Quæ namque tempestivæ erant virgines ad nubendum, illæ in more habebant canistrum ferre Dianæ &c. *Interpres Theocriti Idyll.* β. ad sesquiversum illum:

Ἦλθ' ἁ τῶ Εὐβούλοιο κανηφόρος ἄμμιν Ἀναξὼ
Ἄλσος ἐπ' Ἀρτέμιδος.

Ad lucum Dianæ venit Eubuli filia cistifera nobis Anaxo. Ἐκανηφόρουν δὲ τῇ Ἀρτέμιδι αἱ ὥραν ἔχουσαι γάμου, ὥσπερ ἀπολογούμεναι περὶ τῆς παρθενίας τῇ θεῷ, ἵνα μὴ ὀργισθῇ αὐταῖς μελλούσαις τὸ λοιπὸν φθείρεσθαι. *Dianæ canistros gerebant nubiles, quasi Deæ pro virginitate respondentes, ne irasceretur ipsis in posterum corrumpendis.*

Indéque porrò post hunc versum ultimum, alium in suo exemplari reperit *Salmasius*:

Vers. 40.

Ipsa vellet te rogare, si pudicam flecteret,
Ipsa vellet, ut venires, si deceret Virginem.]

Pithœus huc transtulit ex auctore Poëmatii de Herone & Leandro:

Παρθένον οὐκ ἐπέοικεν ὑποδρήσσειν Ἀφροδίτῃ,
Παρθενικῆς οὐ Κύπρις ἰαίνεται.

Innuit autem *Pervigilii auctor*, quòd ipsa Venus quoque Dianam cuperet adesse invitam sacris suis, si modò hæc quicquam cum Venere commune habere vellet, & à suo decenti pudore, atque severitate virginali tale quid impetrare posset, præsertim verò, ut nocturnis hisce spectaculis interesset. Cùm non rarò auditum, κόρην βίᾳ διαπαρθενωθεῖσαν ἐν παννυχίσιν, ut loquitur *Heraclitus in Epistolâ ad Her-*

Hermodorum. Gellius quoque *lib.* 11. *cap.* 23. & *Plautus in Aulularia* meminere vitiatarum noctu in Veneris Pervigiliis. Quamobrem & *M. Tullius lib.* 2. *de Leg.* nocturnas istas in Diis colendis pervigilationes *post Aristophanem* improbavit, sanciendúmque putavit, ut mulierum famam multorum oculis lux clara custodiat. Quare à pannychiis hujusmodi Augusti seculo juvenes abesse utriusque sexûs jussi, nisi cum aliquo majore natu propinquorum. Unde sequitur:

Vers. 42.

Jam tribus choros videres feriatos noctibus,
Congreges inter catervas ire per lucos tuos,
Floreas inter coronas, myrteas inter casas.]

Ad hujusmodi festa Pervigiliorum tripudia videtur respexisse *Venusinus*, vel veriùs *Romanus Lyricen in Oda:*

Solvitur acris hiems gratâ vice Veris & Favoni:
Jam Cytherea choros ducit Venus imminente Lunâ,
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes
Alterno terram quatiunt pede, &c.

Pervigiliúmque hoc tàm sollemne non adeò absimile videtur ludis secularibus, quos *idem Horatius* ait fuisse,

Ter die claro, totiesque gratâ
Nocte frequenteis.

Et *Politianus* in versione carminis Sibyllini de eadem re:

— — Tùm digna sedilia Divis
Perque dies juxtà & noctes multesima turba
Complento.

Nam tùm ad instar Cereris initiorum Pervigilia fiebant, ubi verò jam advenit festus dies, triduum, trinoctiúmque sacris intenti in ripâ ipsâ Tiberis agitabant, quemadmodum verba sonant ejusdem *Angeli de monte Pulciano in Miscell. cap.* 58. Apud *Arnobium* quoque *lib.* 5. hujusmodi sancta Pervigilia & Pannychia memorantur, ut & *apud Livium*

vium lib. 23. triduana. Septiduanorum quoque Pervigiliorum apud Ægyptios meminit *Juvenalis Sat. XV.*

— — Cum magnæ gaudia cœnæ
Sentirent positis ad templa & compita mensis,
Pervigilique thoro, quem nocte ac luce jacentem
Septimus interea Sol invenit.

Illud quoque ἐν παρόδῳ: *Ire* toties hîc repetitum, non deambulationem modò, sed saltationem innuere, itaque & *choris* additum, ad choragium indicandum. Unde exteri: *entrar in danza*, à quibus & ipsas choreas *intradas* dixere vulgò Musici. Sic *Virgil. lib.* 9. *Æneid.* cùm præmisisset:

— — Juvat indulgere choreis,

statim subdidit:

— — Ite per alta
Dindyma, ubi adsuetis biforem dat tibia cantum.

Silius lib. 8. *Punic.*

Ibant, & læti sanctum pars voce canebant.

Nam & *juxta Arnobium lib.* 4. *fol.* 89. Gentis illa genetrix Martiæ regnatoris & populi procreatrix, amans saltatur Venus, & per omnes adfectus meretriciæ vilitatis impudicâ exprimitur imitatione bacchari. Id quod *lib.* 2. *fol.* 43. clariùs prostituit: Idcircò animas misit, cantionibus ut præirent obscœnis numerositer, & scabillorum concrepationibus sonoris, quibus animarum alia lasciviens multitudo incompositos corporum dissolveretur in motus, saltitaret, & cantaret, orbesque saltatorios verteret.

Congrex caterva hîc, ut *apud Prudentium segrex*, adjectivè. Est autem, *ut in Glossis:* ὁμόφυλος, tribulis, congrex, gentilis. *Ausonius Epist. ad Paulinam:*

— — Congrege vulgo
Augustas servare vias.

Quod

Quod verò facrum cum rofarum floribus, & myrto Veneri inde Murciæ dictæ, (prout U Latinorum, & υ Græcorum eodem fono prolatæ) factum, *fuprà ad verf.* 5. præmonftravimus. Sic quoque *Ovidius Nafo* 4. *Faftorum:*

Numina vulgares Veneris celebrate puellæ:
Cúmque fuâ Dominæ date grata fiſymbria myrto,
Textáque compofitâ juncea vincla rofa.

Et *Horat. Od.* 4. *lib.* 1. jam citatâ, poft Veneris choros fubdit:

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt folutæ.

Servius quoque *in* 2. *Georg.* Paphiam Myrtum Veneream dixit à Papho infulâ, in quâ Venus colatur, cui myrtus confecrata fit, vel quòd hæc arbor gaudeat litoribus, (*unde* 2. *Georg. litora myrtetis lætiffima*) & Venus de mari dicatur procreata; vel, quòd, ut Medicorum indicarunt libri, hæc arbor apta fit mulierum neceffitatibus plurimis.

Nec ficcè prætereundus eft hoc loco mos ille vetus, honoris gratiâ dominis benè-merentibúfque obviantium, quo totum iter floribus coronifque confternebant, *ut Bagophanes Alexandro* Babylonem ingrefluro fecit, *apud Curtium lib.* 5. Et Perfæ vias omnes myrto fternebant, odoréfque per vicos incendebant Sufis, cùm nunciatum effet, Xerxen Athenis potitum. *Herodot. lib.* 8. & *Claudian. in Magn.*

Limina cinguntur fefta frondentia myrto.

Apulejus lib. 4. per plateas commeantem Venerem alteram populi frequenter floribus fertis & folutis adprecantur. *Lucretius lib.* 2.

— *Sternunt iter omne viarum*
Largifica ftipe ditantes, ningúntque rofarum
Floribus umbrantes matrem comitúmque catervas.

Uti quidem *Cafpar Gevartius ad Silvarum Papinianarum carm.* 2. *verf.* 20. unà cum hoc ipfo correxit:

Serta ferunt, nec blandus Amor, nec Gratia ceffat
Floribus innumeris & olenti fpargere nimbo.

Quem locum & *Claudianus* fertur æmulatus *in Nupt. Honorii:*

Nec miles, pluviæ, flores dispergere, ritu
Cessat, purpureóque ducem perfundere nimbo.

Istud φυλλοβολεῖν videsis *apud Pausaniam lib.* 4. *Heliodorum* 3. *Appianum* 2. *Civilium*, *Herodianum lib.* 1. *Florum lib.* 2. *Lucianum Dialog. marin. Euripidem Hecuba*, *Suetonium Nerone cap.* 31, *& apud alios*, quorum vel nomina libellum concinnaverint, veluti *C. Barthius*, *optimè de literis nobisque adeò meritus Semo*, *ad Claudianum*, (quem nova planè iteratæ recensionis indutum veste exspectat Orbis) censuit. *Elmenhorstius* multos *ad Minutium* quoque laudavit *p. LXX. Hesiodus* etiam *in Theogoniâ* statim atque spumâ prodiisse Cyprúmque pervenisse tradidisset Aphroditen Cyprigenam, circum herbas sub pedibus ejus mollibus erupisse atque crevisse adseruit.

— — ἀμφὶ δὲ ποίη
Ποσσὶν ὑπὸ ῥαδινοῖσιν ἀέξετο.

Quorsum & illud *Satyrici* spectat:

Quicquid contigeris, rosa fiat.

Scriverius cùm hîc à librario scriptum vidisset: *Feriantis:* maluit scribi *feriantes:* non *feriatos:* quod Diana finito jam trinoctio haud veniret invitanda. Rectissimè quoque feriari dicitur chorus Venereus. Nam & *Diogenes apud cognominem Scriptorem*, τὸν ἔρωτα σχολαζόντων ἀσχολίαν definivit.

Vers. 44.

Nec Ceres, nec Bacchus absunt, nec Poëtarum Deus.]

id est, *Apollo*, qui *Amoris discipulus* dicitur *Platoni in Conv. pag.* 1190. & apud *Stobæum serm.* 61. *in fine:* quia quilibet, licèt anteà rudis, Poëta evadit, cùm primùm Amor eum adflaverit. Unde in eam deveni opinionem, quatuor elegantes trochaicos alibi à nobis explicatos, & quos præter *Lipsium Barthius incomparabilis lib.* 56. *cap.* 5. ejusdem *auctoris*,

ris, qui *Pervigilii* fuit, esse credidit, statim præcedaneo illi ita subjungendus:

> *Nec Ceres, nec Bacchus absunt, nec Poëtarum Deus,*
> *Hîc Apollo, deinde Liber hîc videtur ignifer;*
> *Ambo sunt flammis creati, prosatique ex ignibus;*
> *Ambo de comis calorem, vite, radio conferunt:*
> *Noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.*

Nullo sanè modo sententiam impedirent, sed adjuvarent, & explicarent meliùs. Præterquam enim, quòd ad Pannychia illa lumine indigerent, aliqua etiam re tempus somnúsque fallendus fuit. Unde *Maro lib. 9. Æneid.*

> *Collucent ignes, noctem custodia ducit,*
> *Insomnem ludo.*

Accedebat & hoc, quòd in minimè siccis Pervigiliis Ἀφροδίτης γάλα esset οἶνος *Aristophani apud Athenæum:* & saturitatis abundantia libidinem creet *Fulgentio Mythol. lib.* 2. Cùmque *juxta D. Hieronymum adversus Jovinianum lib.* 2. esus carnium & potus vini, ventrisque saturitas seminarium libidinis sit; *unde & Comicus:* Sine Cerere, *inquit*, & Baccho friget Venus; pleno insuper ventri, qui plerumque in libidines despumat, caput quoque hilare *nostratium paræmiâ* impositum est, quod in carmina læta solvitur. Nam ut *Aristophanis Interpres in Equitibus* tradidit: εἰώθασι δὲ ἐν τοῖς συμποσίοις ἁμιλλᾶσθαι περὶ ἀγρυπνίας, καὶ ὁ διαγρυπνήσας μεχρὶ τῆς ἕω ἐλάμβανε τὸν πυραμοῦντα. Certamen apud priscos in Symposiis fuit Vigiliarum, ut qui vigilando auroram adtigisset, ille placentam auferret. Das Deisselbrodt. Quare præsentibus Cerere, Baccho & Apolline

Vers. 45.

Decinunt, & tota nox est pervigilata cantibus.]

Ita ego quidem. Non enim dubium est, quin in istâ festivitate pervigili Musica prædominata fuerit, vocalis præsertim, sed & instrumentalis. Quod mensium vetus pictura *in fragminibus veterum Poëtarum Pithœi* nobis insinuat: Ubi

Sacra

Sacra Dionææ referens ſollemnia matri,
Laſcivus crotalis plaudit Aprilis ovans.

Quo ipſo, ſcilicet, tempore hoc Pervigilium vernum actum eſt. Unde fortaſſis ad utrumque tonum tàm cantillantium, quàm ſcabillis, & crepitaculis æneis tinnientium exprimendum, haud malè quoque legi poſſe crediderim:

Tintinant, & tota nox eſt pervigilata canticis.

Ita *Arnobius lib.* 7. *pag.* 140. Quid ſibi volunt excitationes illæ, quas canitis matutini, collatis ad tibiam vocibus? obdormiſcunt enim Superi, remeare ut *ad Vigilias* debeant? *Lipſius* verò pridem hîc in alia omnia abiit, legens:

Detument, & tota nox eſt pervigil à canticis.

Fatetur nihilominùs ipſemet, ſyllabam hîc præter vulgi morem productam, vitandi ſaltem ïambi gratiâ. De verbo autem *detument*, id eſt, tumorem & faſtum Dii illi ponunt, effuſi in jocos, & ſolitam Pervigilio hilaritatem: quamvis etiam *Statius Papin. lib.* 5. *verſ.* 468. non abſimiliter eâ voce uſus fuerit, adhuc tamen *idem Lipſius* deliberavit. *Salmaſius* porrò ait, ſe non videre, cur vera non poſſit videri tam expreſſa vetuſtiſſimi codicis ſcriptura:

De tenente tota nox eſt pervigilanda canticis.

id eſt, *Continenter*, *uno tenore*, & ut Galli dicunt: *d'un tenant*, de uno tenente. Neque tamen negat ſcriptum: *Detinent & tota*, quod etiam *Scriverius* agnovit; qui & ipſe, cùm omnes in animo ſuo concenturiaret conjecturas, vanas omnes deprehendit, meliùs divinare jubens, qui ſe id poſſe ſperaverint. Quid verò ſperatu facilius, quid planius, quid aptius, quid propius Poëtarum Deum inſequatur? quid choris tripudiantium, & conſuetæ Pervigiliorum lætitiæ convenientius, quid ad ſomnum pellendum fortiùs, & meliùs faciat, quàm *decinent*? Siquidem de nondùm abſoluto feſto fiat ſermo. Quamobrem non modò *Pithœus apud Lipſium* ſcripſit *Nox pervigilanda*, ſed & *Salmaſius ad Trebellium Pollionem pag.* 303. legit: *perviglanda canticis*, cùm

cùm ſcriptum exſtaret vet. cod. *perviclanda*. Nam βίγλας & βιγλάτορας Græcia quoque recens, dubio procul è *Vigliis*, & *Viglatoribus* pro Vigiliis ſuxerat & ſtruxerat. Inde ergò & *perviglare*, pro *pervigilare*, quod adriſit etiam *Weitzio*. Atque etiamnum hodiè *Senenſes* vocant *Veglie*, hoc eſt, Pervigilia, congregationem & adunationem illam, quam hiberno tempore viri fœminæque ad voluptatem & recreationem inſtituere poſt cœnam ſolent. *Vide Theſaurum trium linguarum*. Tametſi nihil impediat, quò minùs *pervigilanda* expreſſis omnibus literis hîc ſcribatur: ceu *Tacitus pervigilatam* convivio noctem 13. *Annali* dixerat. Similiter *Maximiano*:

Haſta cluit Veneris pervigil obſequiis.

Et *Galienus Imperator* ejuſmodi Veneris Pannychium flagitans, lychnos pervigilare voluit:

Ludite, ſed vigiles nolite exſtinguere lychnos:
Omnia nocte vident. Nil cras meminêre lucernæ.

Verſ. 46.

Regnet in ſilvis Dione, tu recede Delia.]

Videtur hæc cantiunculæ illius, quæ totam noctem perſtrepuit, fuiſſe primaria portiuncula: Quaſi non Diana ampliùs, ſed Dione debeat lucis hujuſmodi præeſſe, & ſola inibi in poſterum dominari. Quanquam *ſuprà pag.* 49. totum hoc carmen bacchantium, & ad rythmum ſaltantium non prorſus negaverimus fuiſſe cantilenam.

Verſ. 47.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Licitè, ſcilicet, ut explicat *Tobias Magirus in Polymnemone* (qui undecies hunc intercalarem repetitum ipſe quoque notavit, & adprobavit:) quod & ipſum verbum *amare* involvit. Multum enim intereſt, utrum Amor cœleſtis, an Cu-

Cupido, quem Plato vocat δημόσιον, aliquem adflârit. *Cupido inconsiderata est necessitatis, Amor judicii*, inquit *Nonius*, citátque *Afranium: — Amabit sapiens, cupient cæteri.* Et *Plaut. Bacchid. — Cupido te conficit, anne Amor.* Et *Curc. act.* & *sc.* 1. *Venus Cupidoque imperat, suadétque Amor.* Rationem moderati amoris addit ibidem *Comicus*:

Nemo ire quemquam publica prohibet via,
Dum ne per fundum septum facias semitam:
Dum tete abstineas nupta, vidua, virgine,
Juventute, & pueris liberis, ama quod lubet.

hoc est, *Elige, cui dicas: Tu mihi sola places. Ovid. de Art. amand.*

Amandum itaque licitè, non licenter; & moderatè, non insanè: Alioqui si non ames, inhonesto igne flagrabis, si verò ames, calamitate & adversitatibus tamen haud carebis. Ut rectè huc Arietinum Oraculum transferas è *Gell. l.* & *cap.* 8.

Peribo, si non fecero;
Si faxo, vapulabo.

Quicquid sit, amores potiùs ampliandi & odia restringenda. Ut non amicus modò, sed & amica è *gemma vetusta* verbis *Rigaltii* castigatis videatur aliquem ita adfari:

ΕΙ ΜΕ ΦΙΛΟΥΝΤΑ ΦΙΛΕΙϹ, ΔΙϹϹΗ ΧΑΡΙϹ· ΕΙ ΔΕ ΜΕ ΜΙϹΕΙϹ,
ΤΟϹϹΟΝ Μ'ΟΥΜΙϹΕΙϹ, ΟϹϹΟΝ ΕΓΩ ϹΕ ΦΙΛΩ.

Gruterus inscriptione ultimâ; quod ita vertebam:

Si, qui amo te, redamas, dupla est Charis; oderis at me,
Non tam odisse potes, quàm te ego diligere.

Verſ. 48. *Josephus Scaliger* & *Douza:*

Jussit hyblæis tribunal stare Diva floribus:
Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ.

Lepi-

Lepida hercle fictio est, *inquit Lipsius*, ut Venus in illo tribunali quasi præses quæsitórque sit, Gratiæ adsestrices. *A. Alciatus JCtus emblemate L.* illud agnovit:

Tres Charites Veneri adsistunt, dominamque sequuntur,
Hincque voluptates atque alimenta parant, &c.

Quod *è veteri quodam Epigrammate, Romæ adhuc exstante*, traxisse illum statuit *Claudius Minôs*, qui & ipse non minùs, atque *Pithœus in sua collectione pag.* 124. hoc ita proposuit:

Sunt nudæ Charites niveo de marmore: at illas
Diva Columna suis ædibus intus habet.

Et paulò post:

— Veneris turba ministra fuit.
Inde alitur nudus placida sub matre Cupido,
Inde voluptates, inde alimenta Dei.

Has utique Veneris & Liberi filias nunciavit *Servius ad* 2. *Æn.* quòd per horum ferè Numinum munera concilientur Charites; quas alii, *prout Placidus Luctatius l.* 2. *Thebaid. vers.* 248. Veneris famulas scitati sunt, sicut & *Claudian. Epithal. Palladii & Serenæ:*

Idaliæ juxtà famulæ, triplexque vicissim
Nexa sub ingenti requiescit Gratia quercu.

Meminit quoque *Phornutus*, adsidentes Venerem sibi habere Gratias, & Suadelam, & Mercurium. Sicuti & *apud Apulejum* eadem Diva Gratiarum choro stipatur, & toto Cupidinum populo comitatur. Quorum partem *Weitzius* etiam adnotavit, & illud: *Stare floribus*, ait esse *oppleri, ornari, redimiri ac conspergi.* Sic *Virgil.* 6. *Æn.*

— — Stant lumina flammâ:

Id est, pleni flammâ sunt oculi. *Et* 12. *Æn.* pulvere cœlum *stare* valet oppletum esse pulvere. Tangitúrque hîc iterum illud vetustissimum honoris genus, non Romanis modò, & Græcis, sed & Barbaris (uti jam ostensum) fre-

frequentatum, quo Reges & Principes, victores præsertim reduces dispersis floribus, sertis & solutis excipiebantur. *Ovidius lib. 4. Trist. Eleg. 2.* de Augusto triumphaturo:

Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum,
Undique jactato flore tegente vias.

Similiter *Porphyrius Poëta Paneg. Constantini Aug.*

Post Martios labores
Et Cæsarum, parantes
Virtutibus per orbem
Tot laureas virentes,
Et Principis tropæa:
Felicibus triumphis
Exsultat omnis ætas,
Urbésque flore grato,
Et frondibus decoris,
Totis virent plateis.

Benè verò *adsidebunt Scal.* ut mox: *Ruris hîc erunt puellæ*, quas etiam *adsidere jussit pueri mater alitis:* Nec aliter lex metri toleraret.

Hybla porrò cumprimis florilegio, & mellificio celebratur, unde etiam *ingeniosissimus ille Epigrammatarius Bilbilicus lib. 5.* in Nomen EARINI, Cæsaris Domitiani Eunuchi, ludens dixit:

Nomen cum violis rosisque natum,
Quo pars optima nuncupatur anni,
Hyblam quod sapit, Atticósque flores.

Quorsum, ut & ad φυλλοβολίαν, spectant & sequentes versiculi:

Vers. 50.

Hybla totos funde flores, quicquid annus adtulit.
Hybla florum rumpe vestem, quantus Ennæ campus est.]

Pru-

Prudentius hym. 11. *Cathem.* Nato & adventanti Salvatori orbem vernantem, (quem mundum renatum, non verbo, aquâ & ſpiritu, ſed aëre tepido redivivum dixerat) prodiiſſe obviam cùm oſtendiſſet, ſubjunxit ad eumdem flores mittendi morem reſpiciens, & *Virgilium Ecl.* 4. *verſ.* 18. *& ſeqq.* imitans:

Sparſiſſe tellurem reor
Rus omne denſis floribus,
Ipſaſque arenas ſyrtium
Fragraſſe nardo & nectare.

Atque ſic *Hybla* h. l. *totos*, id eſt, omnis generis flores, & quantumcunque vernus annus proferre valeat, jubetur in occurſum Veneris, & ſociarum Venerum effundere. Eſt autem una Hyblarum ita dictorum montium in Siciliâ, non procul *ab Enno* vel *Ennâ*, quæ in umbilico ejus eſt inſulæ, Cereris olim templo nobilis, & nemore ſacro, ex quo Proſerpina fertur abrepta. Sic *Arnob. l.* 5. In nemore Ennenſi quondam flores Proſerpina virgo lectitabat. *In cujus raptu Claudian. l.* 2.

Enna parens florum.

Et *lib.* 3. ejuſdem Ennæ roſeæ convalles indigitantur. Campus Ennenſis utique in floribus ſemper, & in omni vernus die, *ut ſcribit Solinus.* Quin *Ætna* quoque florulenta dicitur, atque interdum pro *Enna* legitur. Quare ſic ego ſuſpicabar:

Hybla totos funde flores, quotquot Ennas (Ennus) *adtulit.*
Hybla odorum rumpe meſſem, quantus Ætnæ campus eſt.

Ita & tautologia evitaretur, & verbum *rumpere* non modò *meſſi* benè conveniret, ſed & hoc meliùs odoribus, ceu perfectis jam fructibus aptabitur, quàm floribus: veluti meſſis Sabæa Poëtis celebratiſſima. Haud abſimiliter *Dracontius v.* 317.

Ibant per flores, per tota roſaria læti,
Inter odoratas meſſes, lucóſque virentes.

Virgil. Georg. I.

Illius immensæ ruperunt horrea messes.

Atque hîc *Ætnam* quoque maluit *Pithœus*, quòd planities ad radices montis Ætnæ floribus benè olentibus sit amœnissima. Nisi quis priore carmine præferat:

Quicquid Enisis tulit.

Quasi Hybla amne illo Siciliæ fœcundetur.

Scriverius, uti novus Alexander, nodum hunc Gordium, trajectis ita hemistichiis, solvi posse autumavit:

Hybla totos funde flores, quantus Ennæ campus est,
Hybla florum subde messem, quotquot annus adtulit.

Non displicet quoque *Salmasio*, nec *Weitzio* correctio doctorum:

Hybla florum { *rumpe* / *sparge* } *vestem, quantus Ennæ campus est.*

Hoc est, quantum patet Ennæ campus, hunc sparge florum veste, ut totus nempe floribus sit vestitus: *Addúntque*, nihil certius eo esse, nam jucunda oppidò tralatio est, cùm terra gramine, floribus & segetibus amiciri quasi & indui dicitur. *Virgil.* 2. *Georg. vers.* 219.

Quæque suo viridi semper se gramine vestit.

Quod *Cl. Marius Victor*, *in Genesin lib.* I. & *Alcimus lib.* I. imitati:

— — *vestita est gramine tellus.*

Atque sic *Columella* ripas gramine vestitas dixit. *Ob. Gifanius ad Lucr.* Vestis continet omne tegumentum. Ita gramen, herbæ, segetes dici possunt vestes terræ. *Pithœus* vestium nomine thecas & vaginas florum significari innuit.

Nisi quis fortè legere malit:

Hybla

Hybla florum rumpe restes, quantus Ennæ campus est.

Quòd & *Plinius allii restes* dixisset. Sed retineamus florulentas *vestes*, quibus omni *Salomonæâ* gloriâ pulchrioribus aulæis voluit exornari tribunal Venereum. Et sic *Lipsius:*

Hybla florum prome vestem, quantus Ennæ campus est.

Ex quo iterum intelligitur mos ille priscus, flores & ramos, atque etiam vestes in ingressu triumphali spargendi, ut *Matth. XXI. vers.* 8. ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων, καὶ ἐστρώννυον ἐν τῇ ὁδῷ. Ita *Prudentius lib.* 2. *adv. Symm. v.* 729.

Quos spargam flores? quibus insertabo coronis
Atria? quæ festis suspendam pallia portis?
Immunis tanti belli, ac te stante sub armis
Libera?

Et *Panegyristes in Theodosium:* Quid portas virentibus sertis coronatas? quid aulæis undantes plateas, accensisque funalibus auctum diem referam? *Claudianus in nuptiis Honorii* iterum:

— — *Tu Gratia flores*
Elige, tu geminas, Concordia, necte coronas:
Hi nostrâ nitidos postes obducere myrto
Contendant, lucos & flammâ adolere Sabæos:
Pars infecta croco velamina lutea Serum
Pandite, Sidoniásque solo prosternite vestes.

Talis quoque Nympharum choréa sacra per urbis coronatos vicos *oraculo*, *Chalcedone lapidi inciso*, prædicta apud *Amm. Marcellinum*, *Cedrenum & Socratem* legitur:

Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ Νύμφαι ἱερὴν κατ᾽ ἄστυ χορείην
Τερπόμεναι στήσονται ἐϋστεφέας κατ᾽ ἀγυιάς. &c.

Verſ. 52.

Ruris hic erunt puellæ, vel puellæ montium;
Quæque ſilvas, quæque lucos, quæque fontes incolunt.]

Ita legebam, ne otioſè & odioſè *montes* bis ſtatim repedarent. Intelligit enim præter *Oreadas*, ipſas quoque *Naiadas*, ceu *Nymphas* propriè dictas. Nam & ſuprà *ad verſ.* 42. *ex Horat. Od.* 4. *lib.* 1. *Carm.* dictum: in ſodalitio chorisque Veneris junctas fuiſſe Nymphis Gratias decentes: Ubi per Nymphas mulieres intelligi voluit *Acron*, per Gratias Virgines. Atque eamdem conjecturam noſtram amplexatum quoque fuiſſe *P. Scriverium* poſtea comperi, non obſtante manuſcripto, & editâ omnium expreſſiſſima ſcripturâ:

— *Quæquè montes incolunt.*

Atqui puellas montium adfuturas, jam præcedente verſu (addit) dixerat. Nymphis verò illis fonticolis ferè magis gaudet Venus, quàm ipſo Vulcano & Baccho, uti *ex Aurelii Symmachi* Anacreontico *de Campania* liquet:

Ubi corniger Lyæus
Aperit ſuperna vite;
Vulcanus æſtuoſis
Media coquit cavernis.
Tenet ima piſce multo
Thetis & Baiæ ſorores.
Simul innatat Choreis
Amathuſium renidens,
Salis arbitra & vaporis
Flos ſiderum Diona.

Vel quoque pro & poni obſervavit *Weitzius ex Salmaſio*, qui *in notis ad Capitolinum pag.* 90. & 260. nec non *ad Lampridium pag.* 184. multa exempla convaſavit.

Verſ. 54.

Juſſit omnes adſidere pueri Mater alitis,
Juſſit & nudo puellas nil Amori credere.]

Ita

Ita *Pithœus*, pollicem prementibus *Lipsio* & *Scaligero*, atque *Salmasio*, nec contradicentibus *Weitzio*, *Douza*, aut *Scriverio*. Eſt autem *pueri Mater alitis* alma Cupidinis genetrix Venus, fugacis illius & fallacis puſionis, cui nec inermi fidendum ipſa quoque mater ſtatuit. Nam ut *ad verſ.* 35. ſuprà adductus *Moſchi* verſiculus ad verbum prodidit: Corpore quidem nudus eſt Amor iſte fugitivus, at mens illi tecta eſt.

Sed cur nuda Venus, nudi pinguntur Amores?
Nuda quibus placeat, nudos dimittat oportet.

Reſpondit *Epictetus Hadriano.* Cui adſtipulatur *Porphyrius* in Epigrammate:

Nudus, egens, Veneris naufragus in Pelago.

apud Fabium Planciadem Fulgent. lib. 2. *Mythol.* qui hoc corollarium adponit: Hunc etiam *nudum* pingunt, ſive quòd nudos ſui adſectatores dimittat, ſive quòd libidinis crimen numquam celatum ſit, ſive quòd numquam niſi nudis conveniat.

Videtur autem Cupido, cum cautelâ audiendus, hoc Nymphis inſinuare, quod *in fragm. Varronianis*, dimidiatis verbis legimus:

Parent vivere, quas finit puellas
Nunc ætatula ludere, eſſe, amare,
Et polchræ Veneris tenere bigas.

Verſ. 56.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Et rigentibus vegenies ducat umbras floribus.]

Scaliger, Codex quoque *Pithœanus* & *Salmaſianus* habuit:

Et rigentibus vergentes, aut virentes.

Nec aliud elici posse viderunt, quàm:

Et (vel *è*) *recentibus virentes ducat umbras floribus.*

Quid si verò legam:

Et vigentibus virentes?

ut apud *Ausonium* in Monostichis:

Annus ab exortu cum floriparum reserat ver,
Cuncta vigent, nemus omne viret.

Scriverius quoque versui intercalari statim illud:

Ex recentibus virentes &c.

subdi cùm vidisset, locum integrum, nec mutilum esse, non ausus est adfirmare. *Inconcinna* (inquit) *mihi hæc, & frigida admodùm cum præcedentibus & sequentibus connexio, valdéque à lepore hujus Poëtæ aliena videtur.* Itáne verò jam demum *Auctor Pervigilii lepidus* visus est, qui alibi tam pinguis, crassus, & puerilis est culpatus, & contrà *Lipsii* judicium, (qui delicias ejus commendaverat) planè insubidus? Amplector tamen, quoad locum hunc, tuum, *Scriveri*, judicium, & versum hunc trajectum & ipse crediderim, adque præcedaneam stropham ita referendum:

Jussit Hyblæis tribunal stare Diva floribus.
Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ,
Et recentibus virentes ducet umbras floribus.
Hybla totos funde flores, quotquot Ennus adtulit,
Hybla florum subde vestem. ——

Ut scilicet Venus cum Gratiis & Nymphis in loco & luco umbroso adsidere valeat molliùs & meliùs. Atque ita quoque in principio statim:

Cras Amorum copulatrix inter umbras arboribus
Implicat casas virentes de flagello myrteo,
Cras Dione jura dicet fulta sublimi throno.

Cras

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Atque ad eumdem planè modum porrò ſuccedens hîc ſtropha elegantiùs & firmiùs cohærebit:

Verſ. 57.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Cras erit, quo primus æther copulavit nuptias,
Ut pater roris crearet vernus annum nubibus
In ſinum maritus imber fluxit almæ conjugis,
Utque fœtus mixtus omnes aleret magno corpore.]

P. *Pithœus* hæc ferè ad eam faciem poſuit & *Lipſius*, qui tamen verſ. 60. ubi *fluctus* priùs exſtabat, ſubſtituit *fluxus*, veluti apud *Lucanum:*

— — *Æther defluxus in Auſtrum.*

Atque hos verſus 4. etiamnum mendoſos citavit quoque *Barthius lib.* 16. *Adverſ. cap.* 60. & ad illos *Olympii Nemeſiani eclog.* 1.

Omniparens æther & rerum cauſa liquores,
Corporis & genitrix tellus, vitalis & aër.

Illiſque *Noctiani noſtri* idem *Barthius*, non minùs ac *Pithœus* & *Salmaſius*, adludi putavit illos *Virgilianos* 2. *Georg. verſ.* 324.

Vere tument terræ, & genitalia ſemina poſcunt.
Tùm pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit, magno commiſtus corpore, fœtus.

Indéque *Lipſius* vidit, hujus Trochæi auctorem non *Catullum*, ſed *Virgilio* quendam eſſe poſteriorem, quem hic expreſſè fuerit imitatus. Quo, ut apud *Rutilium*, nihil aliud capi adjicit *Barthius*, *vir omni laude major*, quam Deum ſum-

ſummum omnium Patrem mundo quaſi conjugio permixtum imperare. Proinde *Valerius Soranus apud Varronem*, è noſtrâ quidem correctione & diſtinctione rectiſſimè:

Juppiter omnipotens, Regum, rerûmque Deûmque
Progenitor, genitrixque: Deûm Deus unus & omnis.

Et *Ennii* trochaïci *in Epicharmo apud eumdem Varronem:*

Iſthic eſt is Juppiter, quem dico; quem Græci vocant
Aërem, qui ventus eſt, & nubes, imber poſteà,
Atque ex imbre frigu', ventus, poſt fit aër denuò:
Hic quod omnes, & ſub hoc ſunt iſta, quæ dico Jove,
Quique mortales & arva belluáſque omnes juvat.

Eadem *Euripides* dixerat:*

— — — — αἰθέρα,
Τὴν γῆν πέριξ ἔχονθ' ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις, &c.

Quæ *Cicero* 2. *de nat. Deor.* & *Pacuvius in Chryſe* fuſiùs interpretatur, (quem & *Lucret. lib.* 5. ſecutus)

Hoc vide circum ſupráque, quod complexu continet
Terram, id noſtri memorant cœlum, Græci perhibent Æthera:
Quicquid eſt hoc, omnia is animat, format, auget, alit, ſerit,
Sepelit, recipitque in ſeſe omnia, omniúmque idem eſt pater.
Indidémque eadem, quæ oriuntur, de integro æquè eodem occidunt.

Hinc & Petronius:

— Ideo quales fudit de vertice flores,
Terra parens, quum ſe confeſſo vinxit amori
Juppiter, & toto concepit pectore flammas:
Emicuêre roſæ, violæque & molle Cyperum,
Albáque de viridi riderunt lilia prato.
Talis humus Venerem molles clamavit in herbas.

Scriverius poſt Salmaſium in membranis non *crearet*, ſcriptum

tum reperit; atque hæc ita rectiùs eodem combinari tempore judicavit:

> ——— *copulavit nuptias,*
> *Et pater totis creavit vernus annum nubibus.*

laudâtque hanc *Pithœi* lectionem, quâ Æther Vernus pater dicitur, ut *Juvenal. sat.* 5.

> — *fremeret sævâ cum grandine vernus*
> *Juppiter.*

Quod deinde *Pithœus* eumdem *Patrem roris* dixerit, illud *Weitzius* recognovit, cùm *apud Pindarum Olymp.* 13. ὕδατα ὄμβρεια παῖδας νεφέλης, aquas pluvias nubis filias nominari invenisset.

Salmasius non *roris*, nec *totis*, sed *totum* in suo codice vidit, & integrum hunc locum ita explanavit: Cras, inquit, erit dies, quo primus Æther copulavit nuptias, & ut Pater totum annum creavit, id est, totius anni fœcunditatem per vernas nubes auspicatus est. *Annum* dixit, ut initio hujus Pervigilii,

> *Vere natus*, aut *renatus annus est*,

& pro anni fertilitate, ut Græci annum plus facere, quàm arvum dicunt: ἔτος ποιεῖ, οὐχὶ ἄρουρα. Quanquam & *totis nubibus creare* non insulsè, sed ad illam formam dictum videri queat, quâ *Imperator Galienus* sponsos *in Epithal.* adhortatus erat:

> *Ite, agite, ô pueri: pariter sudate medullis*
> *Omnibus inter vos.*

Totis pro omnibus, ut *Sidonius*:

> *Ambitiosus hymen totas tibi contulit artes.*

Et *Porphyrius Poëta paneg.* anteà recitato:

> *Urbésque flore grato*
> *Totis virent plateis.*

Idem:

Faſtigia tota.

Quòd prætereà *in ſinum maritus imber fluxiſſe* dicitur, illud *ante Virgilium Lucretius* jam tùm *lib.* I. *de natura rerum* extulit:

— — pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium Matris Terrai præcipitavit.

Nec non *Columella lib.* X. *de cultu hortorum v.* 204.

Maximus ipſe Deûm, poſito jam fulmine, fallax
Acriſioneos veteres imitatur amores,
Inque ſinu Matris violento depluit imbri.
Nec Genetrix Nati nunc adſpernatur amorem,
Sed patitur nexus flammata Cupidine Tellus.

Et *Arnobius lib.* 5. Vos Jovis & Cereris coitum imbrem dicitis, telluris in gremium lapſum &c. *Et iterum:* An injuria gravior ulla potis eſt reperiri, quàm terram & pluviam Jovis & Cereris dicere atque adpellare concubitum? & cum Deorum criminibus labem imbris è cœlo, & telluris ſignificare madorem. Ex opinione quidem Scytharum, qui (ut *Herodotus lib.* 4. teſtatur) pluviam nihil aliud eſſe, quàm conjunctionem cœli & terræ credebant. Hinc *Statius* I. *Silvarum*:

— — ipſum in connubia terræ
Æthera, dum pluviis rareſcunt nubila, ſolvo.

Et *Alcimus lib.* I.

— — largo fœcundans germina potu,
Lympha maritavit ſitientis viſcera terræ.

Citat etiam hoc Pervigilium ſub nomine *veteris Latini Poëtæ J. L. de la Cerda ad* 2. *Georg. p.* 337. additque *Claud. Marium lib.* 3. *Rura maritat aquis.* Et lib. 2.

Tum ſe decoctis tellus pinguiſſima glebis

In

In fœtus movit varios, quos imbre marito,
Parturiens putri dissolvit rura meatu.

Accinit *Nonnus* 3. *Dionys.* à quo Nilus dicitur ὑγρὸς ἀκοίτης, maritus humidus. Et *Ennodius:*

Erigitur genio tellus tumefacta marito,
Natura in thalamis orbe tepente sedet.

S. Augustinus Confession. lib. 1. *c.* 13. ad Deum ipsum hæc transtulit: O virtus maritans mentem meam & sinum cogitationis meæ, non te amabam, sed fornicabar abs te, & fornicanti sonabat undique Euge! Euge!

Cúmque vitium proderet *versus* 62. malè ambulans: *Ut fletus*, &c. *Lipsius* rescripsit: *Utque fœtus.* Sed conjunctio copulativa sententiam non absolvit; *Salmasius* igitur, quod vetus codex præferebat, veram lectionem hanc adseruit:

Unde fœtus mixtus omnes aleret magno corpore.

Quod è *versibus Virg. adlatis* deductum & ipse voluit.

Cras erit, quo pr. æ. copulavit nuptias, ad eum modum dicitur, quo *apud Martialem:*

Cras te Cæciliane non vocavi.

Et *Varr.* Cras credo, hodiè nihil: ut & *apud Pers. sat.* 5.

Jam cras hesternum consumpsimus: ecce aliud cras.

Vers. 62.

Ipsa venas atque mentem permeante spiritu
Intus occultis gubernat procreatrix viribus,
Perque cœlum, perque terras, perque pontum subditum,
Pervium sui tenorem seminali tramite
Imbuit, jussitque mundum nosse nascendi vias.]

Semi-

Seminali tramite venas permeans ſpiritus.] Ita *Claudianus de raptu Proſerp. lib. 2.*

Compellat Zephyrum: pater ô mitiſſime Veris,
Qui mea laſcivo regnas per prata meatu,
Semper & adſiduis irroras flatibus annum,
In venas diſperge meas & flamine largo
Rura fove. Et *glebas fœcundo rore maritat,*
Quaque volat, vernus ſequitur color: omnis in herbas
Turget humus.

Quod ſpectat etiam *ad maritos imbres* & *ad verſ.* 14. ubi idem Favonii ſpiritus papillas Veneris inflare & imprægnari titillationéque ſuâ tumorem in iis ad fœtus educendos & educandos aptum excitare dicitur. Nam & *Catullo*:

Aura parit flores tepidi fœcunda Favoni.

Docebat *Empedocles*, mentem ſacram, id eſt, Deum per univerſa diffuſum vegetare, atque movere omnia. Nam cùm rejeciſſet eorum traditionem, qui Diis humanam naturam adfinxerant, ita deinceps canit, *citante Ammonio ad Ariſtot.*

Ἀλλὰ φρὴν ἱερὴ, καὶ ἀθέσφατος ἔπλετο μοῦνον
Φροντίσι κόσμον ἅπαντα, καταΐσσουσα θοῇσι.

Nec *Ariſtoteli* quoque 1. *de Philoſophia* temerariè loquutus, ſed præ aliis ſapuiſſe viſus, qui mentem in animalibus, omnique naturâ, ſed & cauſam fuiſſe mundi, totiúsque ordinis dixerit, atque ſic non modò principium rerum hanc cauſam ſtatuerit, ſed talem cauſam, unde motus extiterit, vel exſiſtat rebus. Sicuti & *Senecæ* Deus Mens univerſi dicitur. Illa Mens hîc Veneris nomine inſignitur, & nimis mollibus verſiculis *delicatiſſimo auctori* decantatur, ut vult *ingenioſus Barthius ad Claudianum:* niſi potiùs mentem mentis illius dicere lubeat Venerem. *Turnebus ad Lucretium lib.* 19. *adv. c.* 15. obſervavit, non temerè Poëtam illum, cùm de rerum naturâ carmen pangere vellet, à Venere procreationis præſide illud auſpicatum, quòd eam Deam Veteres Vere ad originem rerum, & animalium libidinem incitandam ſolitam eſſe terras &

maria

maria revisere, & maritare quotannis crederent. Ex eo scripsit *lib.* 1.

— Te Diva tuumque
Significant initum perculsa corda tuâ vi.

Traductus autem est iste locus de mundi animâ *ex Platonica sententia*, vel *à Columella loco cit.*

— — Nunc sunt genitalia tempora mundi.
Nunc amor ad coitus properat, nunc spiritus Orbis
Bacchatus Veneri stimulisque Cupidinis actus,
Ipse suas adamat partes & fœtibus implet. &c.
Hinc maria, hinc montes, hinc totus denique mundus
Ver agit: hinc hominum, pecudum volucrumque Cupido. &c.

Vel *à Virgilio lib.* 6. *Æneid. v.* 724.

Principio cœlum ac terras, campósque liquentes,
Lucentémque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totámque infusa per artûs
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum, pecudúmque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus,
Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant.

Eam ad rem vide notas *Servianas*, *Arnob. lib.* 3. *adversf. gent.* & *Macrob. lib.* 1. *in Somn. Scip. c.* 14. ubi *hic* ait, quòd DEUS unus omnium Princeps ac origo superabundanti majestatis fœcunditate de se mentem creârit, quæ Patrem si respiciat, plenam similitudinem servet auctoris, hæc animam verò de se creet, posteriora respiciens: quódque rursus hæc anima partem, quam intueatur, induatur, ac paulatim regrediente respectu in fabricam corporum, in corporea ipsa degeneret. Hanc, animam *ait* habere purissimam ex mente, de quâ est nata, rationem, quod λογικὸν vocatur, & ex suâ naturâ accipere præbendi sensûs, præbendique incrementi seminarium, quorum unum αἰσθητικὸν, alterum φυτικὸν nuncupetur, quæ convenientia sint caducis, uti primum verè divinum, & solis divi-

divinis aptum. Hinc igitur eſt, quòd à Jove ſummo ad Venerem tandem devoluta hæc divina ſit ſententia, ab hominibus puta terreſtria potiùs incrementa, quàm cœleſtem vigorem adfectantibus, à quibus rerum naturæ priſca parens & elementorum origo initialis, & orbis totius alma Venus ſalutatur, ut *Apulejo lib.* 4. *Metam. p.* 156. ſicuti & *Naſo* 13. *Metam. verſ.* 758. mirabundus exclamat:

— — prob quanta potentia regni
Eſt Venus alma tui!

Quanquam nec inconveniens *Salmaſii* adpareat emendatio & interpretatio:

Ipſa venas atque mentem permeantis ſpiritûs
Intus occultis gubernat procreata viribus.

Id eſt, ipſa intus procreata gubernat occultis viribus ſpiritûs permeantis venas atque mentem.
Scriverii autem fruſtranea fuit divinatio:

Ipſa venas æquè amantum permeante ſpiritu
Intus occultis gubernat procreatrix viribus.

Ipſa *Venus*, inquit, *creatrix*, ut *creator æther &c.* Non diſplicet tamen, quod *idem ibidem* corrigens ſubjunxit:

—— perque pontum ſubditum
Pervia, in ſui tenorem ſeminali tramite
Imbuit, juſſitque mundum noſſe naſcendi vias.

Ubi *ſeminali tramite imbui* idem valet, ac ſi genitali rore conſperſa cuncta generationi adaptari, & procreationis ordinem diſcere dixiſſet. Eſt enim *Via* hîc inſtructio, doctrina, ratio, *ut apud Prudentium:*

Senex fidelis prima credendi via eſt.

Et *in Apotheoſi:*

— Majeſtas de patre ſummo
Imò animus patris, & ratio & via conſiliorum.

Sedu-

Sedulius Junior: Via datur nobis intelligendi, quia his, qui legunt, & non intelligunt, litera sola est credita. *Vid. Nob. Barth. lib.* 44. *Adv. c.* 7.

Pervius tenor, & *permeans spiritus* autem sic accipiendus est, prout Amorem *Stobæus ex Orpheo cap.* 71. fingit, Diis & hominibus colludentem :

> — — πάντων κληΐδας ἔχοντα
> Αἰθέρος οὐρανίου, πόντου, χθονός. — —

Quóque pacto *Ausonius* de Venere, quòd sit

> *Orta salo, suscepta solo, patre edita cœlo.*

> Ἄπανθ᾽ ὅσα ζῇ, καὶ τὸν ἥλιον βλέπει,
> Τὸν κοινὸν ἡμῖν, δοῦλα ταῦτ᾽ ἔσθ᾽ ἡδονῆς.

Menander apud Plutarchum de audiendis Poëtis p. 21.

Quocirca gentes illi tanquam undiquaque bonæ atque beneficæ Servatrici aras & monumenta exstruxere. Sicut inter alia *Romæ in Quirinali ad Oratorium Neronis talis adhuc Statua Veneris cum Amore & arcâ, atque hac inscriptione visitur:*

ΑΦΡΟΔΙΤΗι ΘΕΑι ΠΑΝΑΓΑΘΩι
ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙ ΚΑΙ ΕΥΚΛΕΙΑ ΕΥΕΡΓΕΤΗι
ΟΙ ΜΑΡΩΝΙΤΑΙ ΑΝΕΘΗΚΑΝ.

Descripsit *Boissardus Topogr. Rom. f.* 116.

Vers. 67.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.]

Mirum profectò est, cur *auctor Pervigilii Venerei* crastinum toties amorem inculcârit, & non potiùs hodierno manum injiciendam suaserit, qui vel ipse sit incertus. Nam ut *Martialis* carmen paulatim mutatum huc detorqueamus:

Cras

Cras an ames? hodie jam ſerum eſt, Poſthume, amare:
Ille ſapit, quiſquis, Poſthume, amavit heri.

Atque *idem Epigrammatarius libro* 1. 15. dixit:

Non benè diſtuleris, videas quæ poſſe negari,
Et ſolum hoc ducas, quod fuit, eſſe tuum.
Exſpectant curæque, catenatique labores:
Gaudia non remanent, ſed fugitiva volant.
Hæc utraque manu complexúque adſere toto,
Sæpè fluunt imo ſic quoque lapſa ſinu.
Non eſt, crede mihi, ſapientis dicere, vivam:
Sera nimis vita eſt craſtina: vive hodiè.

Sed tamen, nî fallor, *procraſtinandum* paulisper *amòrem Noſter* putavit, ne pecudum more ſtatim irruamus, quò lubido traxerit. Valebit utique & hîc illud:

Differ, habent parvæ commoda magna moræ.

Aliàs enim *juxta Plautum Pœnulo act.* 3. *ſc.* 1. homo amans quicquid agit, properat omnia, imò præcipitat, atque vel ideò ſæpiſſimè

Errat, & in nullâ ſede moratur Amor.

Ovid. 3. *de art. am.* Εἴη δὲ καὶ ἐρᾶν καὶ ἔρωτι χαρίζεσθαι κατὰ καιρόν. Fas eſto amare & Amori tempeſtivè gratificari. *Scitum Pindari eſt apud Athenæum lib.* 5. Nec enim de noctе, & ubi vino fortè aliquis oppreſſus, amor occipiendus, ſed in craſtinum differendus eſt. Nocte latent mendæ, omnésque vaccæ ſunt nigræ, quæ poſteà multis pœnitentiam attraxere; contra de mane conſilium. Id verò *Cn. Mattius* inter veteres eruditiſſimus *in Mimiambis* ſuis intimavit *in corp. vet. Poët. p.* 473.

Jam jam albicaſſit Phœbus & recentatur
Commune lumen omnibus voluptáſque:
Quapropter edulcare convenit vitam,
Curáſque acerbas ſenſibus gubernare,
Sinúque amicam recipere frigidam caldo,
Columbatimque conſerere labris labra.

Verſ. 68.

Verſ. 68.

Ipſa Trojanos nepotes in Latinos tranſtulit.]

Ita *Pithœus* & *Salmaſius*, cùm priùs *in Latino* legeretur. Poſſet quoque ſcribi, nî fallor: *Ipſa Trojanos penates.* Quod verò Venus coloniam Trojanam in Latium duxiſſe hîc dicitur, id per filium Ænean feciſſe intelligitur. De quo eſt *Vetus Adonicum* carmen apud *Terentianum Maurum* & *Marium Victorinum* antiquos Grammaticos, *editionis Putſchianæ pag.* 2431. & 2564.

Troïus Heros,
Perdita flammis
Pergama linquens,
Exſul in altum
Vela reſolvit:
Sæpè repulſus
Auſone terra
Mœnia feſſis
Sera locavit:
Unde Latinum
Poſt genus ortum,
Altáque magnæ
Mœnia Trojæ. Lege: *Romæ.*

Deſumpti namque ſunt elegantes hi verſiculi è principio ſtatim *Æneidos Virgilianæ*, ubi

Arma virúmque canit, Trojæ qui primus ab oris
Italiam, Fato profugus, Lavinaque venit
Littora, multum ille & terris jactatus & alto
Vi Superûm, ſævæ memorem Junonis ob iram.
Multa quoque & bello paſſus, dum conderet urbem,
Inferrétque Deos Latio: genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altæ mœnia Romæ.

Conſulantur tamen & *poſtremi libri Æneidos*, ubi diſces quomodo

Verſ. 69.

Ipſa Laurentem puellam conjugem nato dedit.]

Id eſt, Venus ſuo Æneæ Laviniam, Laurentem Regis Latini & Amatæ filiam deſponſavit. *Vid. & Maphæus Vegius*, qui *appendice Æneid.* inter alia ſic loquentem inducit Heroëm illum Trojanum:

— — Jam finis adeſt, hic meta malorum
Stabit & optatam Latiâ cum gente quietem
Jungemus. Dabit inde mihi Lavinia conjux
Bello acri defenſa, Italo cum ſanguine miſtam
Trojanam transferre æterna in ſecula gentem.

Verſ. 70.

Moxque Marti de ſacello dat pudicam Virginem.]

Iliam, ut *Dionyſius Halicarnaſſ.* vocat, vel ut *Livius* Sylviam Rheam Veſtalem, Romuli matrem. Quam ſive hiſtoriam, ſive fabulam hirſutis ſuis verſibus *Ennius in annalibus* prolixè deduxerat, veluti de eo quoque *Naſo* 1. *Triſtium* 2. hæc prodidit:

Utque ſuo Martem cecinit gravis Ennius ore.
Facta ſit unde parens Ilia, nempe, leges.

Per ſomnum verò oppreſſam volunt plerique, ceu *P. Merula Ennii quoque convaſator ad* 1. *Annalem* verſus illos, quos *apud Ciceronem* 1. *de divinatione* reliquos cernimus, eò retulit:

Excita cùm tremulis anus adtulit artubu' lumen,
Talia commemorat lacrimans, exterrita ſomno:
Euridicâ prognata, Pater quam noſter amavit,
Vires vitâque corpu' meum nunc deſerit omne.
Nam me viſus homo polcher per amœna ſalicta
Et ripas raptare, locóſque novos. Ita ſola
Poſt illa, germana ſoror, errare videbar,
Tardaque veſtigare & quærere te, neque poſſe

Corde

Corde capessere: semita nulla pedem stabilibat.
Exin compellare Pater me voce videtur
His verbis: ô Gnata, tibi sunt antè gerundæ
Ærumnæ, pòst ex fluvio Fortuna resistet.
Hæc pater effatus, Germana, repente recessit,
Nec sese dedit in conspectum corde cupitus.
Quamquam multa manus ad cœli cærula templa
Tendebam lacrimans & blanda voce rogabam.
Vix ægro tum corde meo me somnu' reliquit.

Quod carmen *inter Antiquitatis rudera* pluribus explicuimus *è Porphyrione ad Horat. lib.* 1. *Od.* 2.

Sed *Ovidius* 3. *Fastorum* amœnioribus versiculis eadem est exsecutus:

Mars quoque inermis erat: cùm te Romana sacerdos
Cepit, ut huic urbi semina magna dares.
Silvia Vestalis (quid enim vetat inde moveri?)
Sacra lavaturas manè petebat aquas.
Ventum erat ad mollem declivo tramite ripam:
Ponitur è summâ fictilis urna comâ.
Fessa resedit humo: ventósque accepit aperto
Pectore; turbatas restituitque comas.
Dum sedet, umbrosæ salices, volucrésque canoræ
Fecerunt somnos & leve murmur aqua.
Blanda quies furtim victis obrepsit ocellis:
Et cadit à mento languida facta manus.
Mars videt hanc: visámque cupit; potitúrque cupitâ,
Et sua divinâ furta fefellit ope.
Somnus abit; jacet ipsa gravis: jam, scilicet, intra
Viscera Romanæ conditor urbis erat.

Huc facit & *Prudentius lib.* 1. *contra Symmachum v.* 174.

Etsi Rheæ sacram lascivi Martis amore
Lusa pudicitiam fluviali amisit in ulva.

Quicquid verò noster hîc de sua Dea jactitet, rectè tamen *Valer. Max. lib.* 4. *c.* 3. ii demùm penates, ea civitas, id regnum æterno in gradu facilè steterit, ubi minimum virium Veneris, pecuniæque cupido sibi vindicaverit.

Verf. 71. *Lipfius:*

Romuleas ipfa fecit cum Sabinis nuptias,
Unde Rhamnes, & Quirites, proque prole pofterûm
Romuli, patrem crearet, & nepotem Cæfarem.]

Quorum verfuum argumento *eadem Belgica Siren* carmen hoc Trochaicum in imperio Augufti natum comperit, & quidem fub extrema ejufdem Imperatoris tempora, atque poft Virgilium. Pater enim hic Cæfar D. Julius eft, nepos Auguftus. Quæ ipfæ tam quæfitæ blanditiæ quomodo convenient, (*addit porrò Lipfius*) nifi in hoc ævum? Venus, inquit, conciliatrix fuit Romanorum, Sabinarúmque nuptiis, quas Romulo jam tùm regnante, (unde *Romuli mater* nequaquam hinc nata dicetur, vel legetur) junxit, ut ex iis Rhamnes & Quirites crearet, & in poftera fecla utrumque Cæfarem, patrem cum nepote propagaret.

Rhamnes quid fint, *apud Commentatores Horatianos*, *Acronem* præfertim, lege ad iftud *in arte Poëtica:*

Celfi prætereunt auftera poëmata Rhamnes.

Id eft, Equites & Nobiles Romani, diftincti à Quiritibus, quorum nomen vulgus etiam promifcuum complectebatur. Cùm enim Romanorum & Sabinorum gens, quæ Curibus degebat, mifceretur, uno nomine *Quirites* omnes adpellari cœperunt, *Livius lib.* I.

Scriverius, tametfi legeretur in omnibus, atque adeò in fuo quoque MSc. *Romuleas*, nec damnare prorfus illud poffet, ipfi tamen concinnior & potior vifa hæc lectio, exigente ita fententiâ:

Moxque Marti de facello dat pudicam virginem
Romulúmque: cum Sabinis ipfa fecit nuptias.
Unde fanguis & Quirites, perque prolem pofteram
Romuli, mater creavit & nepotem Cæfarem.

Id

Id eſt, Venus Marti & de concubinâ & filio proſpexit, atque huic iterum Romuleo ejus populo de conjugibus: unde genus & ſtirps civium Romanorum non modo continuata, ſed & eâdem ſerie eadem benigna mater Venus Cæſarem quoque per poſteritatem Romuli procreavit. Sed quum ipſemet *Scriverius* immane ſuum & vix immune futurum facinus fateatur, quódque hæc lectio licèt veriſimilis, non tamen vera ſit: Maneant igitur in ſtatu ſuo priſtino illi ipſi verſiculi, vel ſanè *Lipſii* amplexanda erit emendatio.

Romuleæ quoque *nuptiæ* non veræ erant, ſed innuptæ nuptiæ, quia nec velato capite nuptæ nuptialiter fuerant Sabinæ: Sed commune iſtud olim fuit omnis coitus vocabulum, non tantùm legitimi ac juſti. *Paulus ex Feſto:* Pellicem, quæ uxorem habenti, nubebat. Et *ſuprà v.* 3.

Vere nubunt alites.

Quemadmodum quidem *Joſias Mercerus Pervigilium hoc noſtrum Venereum* jam citavit & explicavit *ad Nonium p.* 128.

Sabinæ quoque à ſeveritate & caſtitate celebres, non proſtituti pudoris conciliavit Romanis ſuis Venus uxores. Quâ de re *Livius* inſpici poterit, & *Juvenalis* eaſdem quoque tangit:

Sit formoſa, decens, dives, fœcunda, vetuſtos
Porticibus diſponat avos, intactior omni
Crinibus effuſis bellum dirimente Sabina.

Et *Martialis lib.* 1. *Epigr.* 3.

Caſta nec antiquis cedens Lævina Sabinis,

quas & *lib.* 9. *Epigr.* 41. caſtas, & *lib.* 11. *Epigr.* 16. horribiles, ſimplicéſque *lib.* 10. *Epigr.* 35. vocavit.

Quod verò tantopere *Cæſaribus* adulati fuerint Poëtæ, tam *C. Julio*, quam *Auguſto adoptato illius nepoti*, ejus rei anſam prior ipſemet ſubminiſtravit amplam. Sic enim *Suetonius Tranquillus in vita Julii* narrat, eum adhuc Quæſtorem Juliam amitam ſuam defunctam pro more laudâſſe è roſtris, in cujus laudatione de ejus ac patris ſui utraque

origine sic ait retulisse, veluti non ad verbum modò, sed & ad versum primus jam referam:

Amitæ meæ maternum genus ab Regibus
Ortum est: paternum cum Diis immortalibus
Conjunctum. Ab Anco Martio sunt Martii
Reges enim, quo nomine huic mater fuit;
A Venere Juliæ huju' gentis familia est.
Nostro ergò generi inest & Regum sanctitas,
Qui plurimùm inter homines pollent, & Deûm
Cærimonia, in quorum potestate hi regunt.

Quod posteà alii adripuere, & illum ipsum Julium post necem, cùm statim Cometes adparuisset, inter sidera & Deos collocârunt, atque familiam Juliam consecrârunt. Sic *Manilius lib.* 1.

— — Venerisque ab origine proles
Julia descendit cœlo cœlúmque replebit,
Quod regit Augustus socio per signa Tonante.

Vers. 74.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.]

Multos quidem à connubio & amore legitimo absterret, quod nesciant, quid vesper serus crásque vehat, quóque modo se cum familia alere debeant: Quibus *Prudentius Psychom. vers.* 615. regerit:

Nec te sollicitet res crastina, ne cibus alvo
Desuerit: redeunt escæ cum Sole diurnæ.
Nonne vides, ut nulla avium cras cogitet, ac se
Pascendam, præstante Deo, non anxia credat.

Id quod & *sequens stropha* significare videtur, ubi verè communis mater & nutrix terra, Deo sic jubente, omnes alere, fovere & educare, atque propagare quoque cernitur, non homines modò, sed & bruta animalia, atque lætum alitum genus, ceu *ultimâ* tandem *strophâ* concluditur. Hinc *Ovidius Fastor.* 1.

Nunc

Nunc fœcundus ager: pecoris nunc hora creandi,
Nunc avis in ramo tecta Larémque parat.

Verſ. 75.

Rura fœcundat voluptas: rura Venerem ſentiunt.]

Omnes quidem ita communiter præter *Scriverium*, qui poſuit:

Rura fœcundat voluptas, Venerem rura ſentiunt.

Sed vel in iſta regione *Venerem* relinquamus anapæſto, aut filium ipſius juſto trochæo ſuccenturiemus;

Rura Amorem ſentiunt.

Utpote cùm vel ipſe Amor poſt terram conditam ſtatim ex illa natus feratur, ut nutu ſuo prodit, qui imminet.

Verſ. 76.

Ipſe Amor puer Dionæ rure natus dicitur:
Hunc ager, cùm parturiſſet ipſa, ſuſcepit ſinu,
Ipſa florum delicatis educavit oſculis.

Legente ita & diſtinguente *Lipſio*. Quaſi de Venere puerpera Cupido ſtatim à terrâ velut à nutrice exceptus eſſet, ut Bacchus à Nymphis. Quò ipſo obiter inſtillaretur iſtud, quod in more priſcis ſæculis fuit poſitum, natos infantes protinùs in terram ſtatui, & quaſi cadere operâ obſtetricum, ut cœlum ſuſpicere inciperent & caſu terrenæ calamitatis primordia libarent. *Statius lib.* 1. *Sylvarum* etiam Venerem ita fabulantem *in Epithalamio Stellæ* introducit *verſ.* 111.

— *Tellure cadentem*
Accepi fovique ſinu.

Macrobius lib. 1. *Saturn. cap.* 12. Fatuam vocatam notat, quod

quod infantes partu editi non priùs vocem edant, quàm terram adtigerint. *Videatur Forcatulus in Cupidine Jurisperito cap.* 21.

Mihi tamen versus 77. lectio vulgata probatur magis;

Hunc ager cùm parturiret, ipsa (Venus) *suscepit sinu.*

Ex illo namque *Maroniano* (ceu vocavi) archetypo expressum:

Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus.

Quippe non *Sappho* modò *Poëtria* Cupidinem cœli terræque filium existimavit, sed & *Hesiodus in Theogon. principio*, atque *Aristophanes in Avibus* eumdem Deorum pulcherrimum & splendidissimum, statim post Chaos & terram, ex eâdem, vel ab eâdem posito Zephyrio ovo prognatum fuisse, ipsúmque cum Chao mistum, omne Deorum genus ex illo excitâsse tradiderunt. Quo de *Cælius Rhodiginus lib.* 16. *cap.* 25. adde *Platon. in convivio pag.* 1179. *C. Themistium orat.* 7. *pag.* 176.

Vers. 79.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Ordine haud injucundo à genere ad speciem, & semper ad specialiora, atque tandem ad singula animalium genera, & tantùm non ad individua, sceptrum Veneris & Amoris prono capite adorantia, progreditur *Auctor* noster.

A versu namque 61. *ad sequentem stropham* imperium cœli, terræ & maris cùm ipsi tribuisset; *inde* quantum in ipsa Orbis Domina Roma semper & singulis quasi temporibus prisco, meliori, & augusto vel Augusteo valuisset Venus, disertissimè nunciavit. *Mox*, urbe relictâ, *in stropha penultima* rus se contulit, in primam Cupidinis incunabulis nobilem sedem & primariam semper aulam. *In extrema verò parte hac* ab arvis ad prata & silvas iterùm digrediens, summatim tandem Veneris atque Amoris potentiam per singu-

la definire, atque illud *Virgilii* 3. *Georg. verſ.* 242. inculcare voluit:

Omne adeò genus in terris hominumque ferarùmque,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres
In furias ignémque ruunt: AMOR OMNIBUS IDEM.

Verſ. 80.

Ecce jam ſuper geniſtas explicant agni latus.]

Aut ego me amo, aut Phœbus me amavit, cùm ſic correxi, infit *Lipſius.* Nec ſanè ſignificantiùs exprimi potuit decubitus ille ovium in latus quaſi apricantium. Id enim ſolent ſuper geniſtas, myricas & humiliores frutices.

Salmaſius neque *agnos*, neque *hœdos* hîc recipit, quod verbum *explicare* non convenire videatur minutis animalibus: (*Addo*) multò minùs aprication i prævia venereæ copulæ & conjugalis fœderis, de quo hîc ſermo. Vetus ſcriptura cùm haberet TAONII vel TAORI, ceu N. & R. ſæpè permutantur, TAURI utique legere viſum *Pithœo*, impenſè quoque favente *Salmaſio. Scriverio* tamen pro *tauris VACCÆ* præponderârunt, juxta illud *Calpurnii Ecl.* 1, iiſdem prorſus verbis:

Cernis, ut, ecce, pater quas tradidit, Ornite, vaccæ.
Molle ſub hirſuta latus explicuere geniſtâ.

Quæ ipſa geniſta frutex eſt, quem incubitu ſuo premere *agnus & hœdus* haud in proclivi poſſit, notante quoque *Salmaſio. Barthius* nihilominùs *ad Calpurnii locum* poſtquam citâſſet & hunc *Pervigilii* verſum, in lectione *Lipſii* nihil immutandum cenſuit, uti nec *Taubmannus ad Culicem*; utrique AONI ſervati.

Verſ. 81.

Quiſque cœtus continetur conjugali fœdere.]

Non placet hîc *Salmaſii* illud;

Quiſque tutus continetur.

Eóque minùs *Scriverii* impurum *udus*, quod vel ipſum explicare puduit. Ample&timur igitur illud, quod hîc *Lipſius* iterùm *cum Pithœo*; quorum poſterior quum videret, ſingularem ſequi enumerationem, & repetitâ particulâ (*ecce!*) particularem indicationem, quinam cœtus conjugali fœdere contineantur, taurorum & vaccarum, ovium & arietum &c. itaque paulò generaliorem hunc verſiculum præponi, atque *verſûs* 80. & 81. ita permutari juſſit:

Quique cœtus continetur conjugali fœdere:
Ecce jam ſuper gen. explicant tauri latus.

Et ſic meliùs ſtatim conjungetur cum ſequenti

Verſ. 82.

Subter umbras cum maritis ecce balantum gregem!]

Virgil. 1. *Georg.*

Balantúmque gregem fluvio merſare ſalubri.

Atque *idem Eclog.* 7. eâdem metaphorâ uſus: *Vir gregis ipſe caper.* Quâ & *Theocritus* τράγον ἀνέρα τᾶν αἰγᾶν, & *Horatius* 1. *Oda* 17. olentis mariti uxores capras dixerat. Et *Maro* 1. *Georg. de admiſſario:*

Quem legêre ducem pecori & dixere maritum.

Cæterùm hîc ſubjungi & conne&ti deberet *triga illa trochaïcorum, ab Hieronymo Groſlotio Douzæ communicatorum:*

Ecce paſſeres ſalaces, ecce rauci turtures
Hâc ſuper virente myrto nos amoris admonent.
Cum puellis dulce inire veſti-contubernium.

Niſi *Salmaſius cum Scriverio* manifeſtum mangonium prodidiſſent, & ab eo procuſum qui primus edidiſſet, pari modo, quò *M. Antonius Muretus civis Romanus Joſepho Scaligero*, & exinde *Rittershuſio* fragmentis duobus, *Trabeæ* & *Accio* veterum Scenicorum adfi&tis, pridem impoſuit.

Et

Et *Trabeæ* quidem *Comici* nomine *è Philemone*, vel *è Menandro* secundùm alios, *Εἰ τὰ δάκρυ' ὑμῖν* &c. translatum ita habet:

Here, si querelis, ejulatu, fletibus
Medicina fieret miseriis mortalium,
Auro parandæ lacrumæ contra forent.
Nunc hæc ad minuenda mala non magis valent,
Quàm nænia præficæ ad excitandos mortuos.
Res turbidæ consilium, non fletum, expetunt.

Alterum *Accio ex Oenomao* adfictum *à Mureto*:

Nam si lamentis adlevaretur dolor,
Longóque fletu minueretur miseria,
Tum turpe lacrumis indulgere non foret,
Fractáque voce Divûm obtestari fidem,
Tabifica donec pectore excesset lues.
Nunc hæ neque hilum de dolore detrahunt,
Potiúsque cumulum miseriis adjiciunt mali,
Et indecoram mentis mollitiam arguunt.

Sed in orbitam & ad lychnos nostri *Vigilis*:

Vers. 82.

Et canoras non tacere Diva jussit alites.]

Nam quod *ad vers.* 2. suprà adduximus, merito suo *Ver canorum* & vocale propter aves loquaculas, superatâ elingui veluti hieme, indigitatur. *Venant. Fortun. hymno paschali*:

Ad cantus revocatur avis, quæ carmine clauso,
Pigrior hiberno frigore, muta fuit.

Et *Manilius lib.* 3. *sub finem* tempus hoc amœnissimum & ipse in theatrum producens, eumdem hunc *versum* 82. *&* *antegressos* ita circumloquitur:

Tunc pecudum volucrúmque genus per pabula læta
In Venerem partúmque ruit, totúmque canorâ

Voce

Voce nemus loquitur, frondémque virescit in omnem.
Viribus in tantum segnis natura movetur.

E quo loco percipitur quoque, quod jam sequitur:

Vers. 83.

Jam loquaces ore rauco stagna cygni perstrepunt.]

Quod tamen è *Virgil.* 2. *Æneid. v.*458. ductum est:

Dant sonitum rauci per stagna loquacia cygni.

Ubi *raucus* in bonam partem accipitur *juxta Servium*, & explicatur quoque *à Camerario* ὑπομ. *dec.* 5. *c.* 1. De cantu porrò cycnorum multi multa, cumprimis *Gentilis* adeundus & audiendus *ad Bucolica Virg.* Quemadmodum verò *Auctor* hîc *Noster*, quando generatim cum *Calpurnio Ecl.* 5. præmisisset:

Incipiant quòd Vere novo tinnire volucres;

speciatim cycnum, & philomelam cum sorore subdidit: ita *Auctor carm. de Vere fine lib.* 1. *Anthol.*

Πάντη δ' ὀρνίθων γλυκὴ λιγύφωνος ἀείδει,
Ἀλκύονες περὶ κῦμα, χελιδόνες ἀμφὶ μέλαθρα,
Κύκνος ἐπ' ὄχθαισιν ποταμοῦ, καὶ ὑπ' ἄλσος ἀηδών.

Quod *Vincentio Opsopæo* vertente est:

Et modò dulcicanum resonat genus omne volucrum,
Halcyones circum flumina curva vagæ.
Garrula formosis sub tectis cantat hirundo,
In ripis cygnus & philomela rubis.

Nullus hîc corax procrastinator, aut quæ moveat cornicula risum, aut similes nigræ & sinistræ aves audiuntur, quæ pessimè apud Venerem audiunt.

Λωΐτερος κύκνων μικρὸς θρόος, ἢ κολοιῶν
Κρωγμὸς ἐν εἰαριναῖς σκιδνάμενος νεφέλαις.

Vers. 85. *Pithœus* eleganter *Lipsii* sententiâ:

Ad-

Adsonant Terei puellæ subter umbram populi.]

Id est, Luſciniæ & hirundines ſub arborum tegmine per noctem, & præcipuè manè cantillant. Non temerè igitur ad hoc Pervigilium Veneris adducuntur. Nam ut hirundo *ὀρθογόη*, *manè lugens* Pandionis, *Heſiodo* nuncupatur: ita Luſcinia, *ut apud Ambroſium legere eſt*, pervigil cuſtos, cum ova quædam poſita corporis gremio fovet, inſomnem longæ noctis laborem cantilenæ ſuavitate ſolatur, quò poſſit non minùs dulcibus modulis, quàm fotu corporis ova animare. Id quod *apud Pithœum auctor Philomelæ* pedibus devinxit. *Plutarchus item de ſolertia animalium* quærit, quæ muſica luſciniarum, quæ hirundinum induſtria (ſcil. matutina) comparari poſſit. Adſonant autem hæ aves prolectante verno tepore & Venere. Nam & *Plato in Phæd.* animadvertit, avem nullam canere, cùm eſurit, aut friget, aliove quopiam doloris genere adficitur, non ipſam luſciniam, non hirundinem, non upupam, quas ajunt præ dolore canere. *Eæ ſunt Philomela, Progne & Tereus.* De quibus *Pauſanias lib.* 1. ſeu *in Atticis* hiſtoricam veritatem ex ipſâ fabularum caligine eruens, & metamorphoſeos rationem illuſtriùs reddens ſcribit, quod Tereus, cui Progne Pandionis Athenarum Regis filia nuptui data fuerat regnârit Daulide ſupra Chæroneam, & poſt adlatam Philomelæ vim & interemtum à mulieribus Ityn ſibi manus intulerit, in ejúſque tumulo primùm Upupa viſa ſit: quódque mulieres, cùm Athenas confugiſſent, præ luctu & mœrore, ob ea, quæ paſſæ fuerant, contabuerint. Unde vulgata de iis fuerit fabula, alteram in luſciniam, in hirundinem alteram mutatam, quod avis utraque miſerabiles & luctuoſos cantus edat. Et conjunguntur ſanè hæ ſorores à *Sidonio* quoque *Apollinari lib.* 2. *Epiſt.* 2. *pag.* 33. diluculo autem Philomelam inter frutices ſibilantem, Prognen inter aſſeres minurientem auribus inſonare, quàm volupe eſt! Quem ipſum tamen ob locum verior *Salmaſii* viſa h. l. ſcriptura *è Vet. Cod.*

Adſonat Terei puellæ ſubter umbram populi.

Eámque lectionem omninò recipiendam eſſe ſequentia docere

cere voluit *Scriverius*. Terei namque conjux Progne *versu* 87. ſuccedit, ſed hujus ſoror Philomela virgo (*puella Terei* quoque *Martiali*, ut jamjam ſequetur, cognominata) ab eodem Barbaro inceſtuosè vitiata præmittitur. Utque illa hirundo ὑπωρόφιος tectorum laquearibus & cameratis aſſeribus trabibúſque & inter homines converſari gaudet: ita hæc Philomela, *juxta Homerum*, Δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν fruticum & arborum, cumprimis autem *populi* denſis delectatur *umbraculis*. Quod & *Virgilius*, quem Noſter ſemper ſequitur; *lib.* 4. *Georg.* obſervavit:

Qualis populea mœrens Philomela ſub umbrâ
Amiſſos queritur fœtus. — —

Et *Veſpaſianus Strozius Erot. lib.* 6.

Æmula divini ſuaviſſima carminis ales,
Fingis in adventu carmina mille meo.
Nec procul hinc denſis canis abdita frondibus altæ
Ilicis in ramo, populeiſve comis.

Quare *Ovidius* in ipsâ fabulosâ tranſmutatione *lib.* 6. *fab.* 7. de iſtis Terei extorribus fœmellis canit:

Altera tecta ſubit quarum, petit altera ſilvas.

Quod ἄδηλον illud de Vere citato jam tum *v. ad* 82. comprobavit ex *Rittershuſii* verſione:

— — *Vaga tecta fatigat hirundo*
Littora olor, ſilvæque umbras reſonantis aëdon.

Exinde & ego aliquando utriuſque mythologiam epigrammate ſic ludebam; cùm *metamorphoſin Ovidianam* emblematis hujuſmodi includerem:

Quòd Pandioniæ Terei feritate ſorores
Verſæ in aves; & amant hæc nemus, illa domos:
His Oratorum latet ars, germanâque Vatum:
Garriat iſta foro; dum canat illa Diis.

In

In secreto, scil. & secessu aliquo Silvestri sibi Musisque placens, habitârunt (enim) Dii quoque silvas, queîs Poëtæ & lusciniæ juxtà gaudent. Unde *Martialis lib.* 1. *Epigr.* 53.

Sic ubi multisonâ fervet sacer Attide lucus;
Improba Cecropias effundit pica querelas.

Vers. 86.

Ut putes motus Amoris ore dici Musico.]

Adhuc quidem de lusciniâ solâ sermo est, nec enim hirundinina garrulitas tam musicalis, támque amabili flexu mobilis videri cuiquam poterit. Ut vel hinc quoque lectio illa *Salmasii* in præcedenti versiculo magis adferatur. Et quamvis illi lingua præsecta priùs fuerit, tamen *ore* suo nunc adeò *dicacula* est, ut verè de illâ, nescio quis, cecinerit:

Quam natura dedit linguam, Philomela, recisa est,
Ast aliam illius Dî tribuêre loco.
Nunc hominum dulcescit enim benè flexilis auri,
Quâ nihil in cantu dulcius Orbis habet.

Sed breviùs & meliùs *Epigrammatarius lib.* 14. 75. *in lusciniam:*

Flet Philomela nefas incesti Tereos, & quæ
Muta puella fuit, garrula fertur avis.

Φθέγγας ἴσσα πάσας, ὡς ἀηδόνις.

inquit *Euripidea Hecuba actu* 2. & *Vives:* Quid mirum dulciter eam garrire, quæ sit Attica, ubi etiam fluctus maris non sine numero adliduntur littori.

Tametsi verò non injucundè de Philomelâ hîc legatur, eam motus Amoris seu adfectus amantium ore facundo edisserere, & varietate sonorum totius artis Musicæ, varietatem quoque humorum & perturbationum exprimere: ita ut nunc continuo spiritu in longum æquabiliter sine mutatione trahat, nunc inflectat vocem: jam minutiùs & con-

concisiùs cantillet: nunc intorqueat & quasi crispet vocem: nunc extendat, jam revocet vocem: aliàs longos concinat versus quasi heroicos; aliàs breves, ut sapphicos; interdum brevissimos, ut Adonicos, animadversore *J. L. Vives exerc. lat. ling. dial. vest.* Exinde tamen nescio profectò, annon longè suaviùs hi duo versiculi continuatâ allegoriâ ita combinari & corrigi debeant:

Adsonat Terei puella subter umbram populi,
Ut putes modos Amoris ore duci Musico.

Quasi hæc unica avicula omnes Archiphonasci sui Cupidinis *modulos* adeò *ductitet* artificialiter, ut non tam voce illam, quàm fragili quâdam dulcedine crispantes sibilos corneis edere organulis *cum Fulgentio mythol.* autumes: vel potiùs ab unâ hâc perfectæ musicæ sciente ave modulatum edi sonum quemcunque, plenum, gravem, acutum, crebrum, extensum, vibrantem, summum, medium, imum, atque adeò præmonstratam omnem hominibus artis hujus suavitatem *cum Plinio* non dubites:

Ἀγχίστροφον γὰρ τὴν βοὴν διαπλέκει
Καὶ γαργαλισμοὺς ὀργανοῖ κεκλασμένους
Ἐν τῇ ἐν ἀκμῇ γλυκυθρόῳ μουσουργίας.

Scribit *Philes de aëdone*, quod *Bersmannus* ita effatus est:

Versatilem nam cantuum nectit sonum,
Fractásque titillationes fabricat
Peritiâ artis singulari Musicæ.

Idem & *Anonymus* quidam, non inamœnus tamen Poëta, *apud Pithœum in prætermissis collectionis Epigr. vet. pag.* 607. cum Lusciniâ colloquens sensit:

Sum noctis socia & sum cantûs dulcis amica,
Nomen ab antiquo sic Philomela gero.
Vox Philomela tuæ & citharas in carmine vincit,
Et superat miris Musica flabra modis.

Nec ambigo, quin *ab auctore priore Philomelæ*, qui falsò cre-

creditus fuit *Ovidius*, unum & alterum ille traxerit, quando hîc ita incipit:

Dulcis amica veni noctis solatia præstans:
Inter aves etenim nulla tibi similis.
Tu, Philomela, potes vocum discrimina mille
Mille potes varios ipsa referre sonos, &c.

J. Gruterus quoque *lib.* 3. *Eleg.* eamdem ivit viam:

Tu quoque, tu volucrum princeps, Philomela, quod olim
Innumeris numeris es meditata melos.

Ut verò ita *versum hunc* 86. rescriberem, *Paulinus in natali Felicis VII.* ante cæteros stimulavit, qui sic Philomelam commendat ex correctione *maximi & amicissimi nostri Barthii advers. lib.* 6. *cap.* 18.

Unicolor plumis ales, sed picta loquelis,
Nunc teretes rotat illa modos, *nunc sibila longis*
Ducit *acuta sonis, rursum quasi flebile carmen*
Inchoat, & secto præcidens fine querelam
Attonitas rupto modulamine decipit aures.

Quos ipsos Philomelæ modulatissimos modulos omnibusque numeris absolutam Musicam ad vivum auribus nostris adsonantem repræsentavit *Plinius lib. X. Hist. Natural. cap.* 29. Quem legens, *Erythræo ad Virgil. vade*, ita lætaberis, ut non Plinium, sed Lusciniam ipsam in Lusciniæ descriptione te audire existimes. Eámque carmine secuti Musis non invitis *Nathan. Chytræus in auctario Maji*, & *Janus Tagautius parte* 3. *Gallic. Poëtar. à Ranutio Gero, vel potiùs Jano Grutero collectorum.* E quo posteriore quædam huc pertinentia exscribamus:

Noctes atque dies arbusta quoque integra cantu
Lusciniæ rumpunt: tam parvo in corpore tanta
Vox sonat & grandi queritur tua crimina luctu,
Barbare Thrax. Questus dedit hancque injuria vocem,
Quam modò continuam lacrimoso gutture mœrens
In longum trahit, inflexam modò murmure lento
Multiplici variam gemitu variátque rotátque

Arguta: intortam sollers modò copulat, aut nunc
Concisam premit, ac brevibus distinguit epodis:
Nunc densum, nunc grande sonat, nunc tinnit acutum,
Crebra gemens, nunc ad medias adsurgit ab imis
Vocibus: hinc summas validis modò vibrat & urget
Spiritibus. Mox deinde silens, similisque dolenti
Infuscat vocem, tacitisque immurmurat umbris.
Mox fractos inter gemitus, iterùmque cadentes
Integrat & pleno revocat sua carmina questu;
Prolixam intendens animosis vocibus auram:
Unaque tot lituos tormentaque Musica vincit
Garrula nativisque modis & simplice voce.

Atque hæc eadem instrumenta, seu ut *Plinius* quoque vocavit, tormenta musica miris modis temperata, erranti quasi digito perculit *Venantius Fortunatus hymni toties commendati vers.* 30.

Hinc Philomela suis attemperat organa cannis,

sed & sonum quoque in aëre refractum, acutè finxit:

Fitque repercusso dulcior aura melo.

Quod ipsum propriè est *adsonare*, ut *echo* solet. Quo loco nec me, nec calamum continere possum, quin *Petri Lotichii Solitariensis* argutissimum de Philomelæ musico cum sui vocisque imagine inito certamine adscribam figmentum:

Dum sedet ac dulces iterat Philomela querelas,
Pendula quâ vitreas arbor opacas aquas;
Alitis effigiem subjectis spectat in undis,
Blandaque vicinis vox redit icta jugis.
Illaque dum queritur, simul ipsa videtur imago
Æmula sub ramo dulce virente queri.
Dum stupet & verè volucrem putat esse quod umbra est,
Et sibi divini carminis arte parem.
Perstat & invidiâ mœrens tabescit inani,
Certa, nisi vincat, victa dolore mori.

Omnia

Omnia depromit discrimina gutturis, omnes
Elicit, innumeris flexibus usa, modos.
Postremò multas frustrà dum certat in horas,
Séque repercusso decipit ipsa sono.
Unguibus, & rostro simulacrum invadit, & alis,
Inque necaturas inscia fertur aquas.
Vidit, & exanimem vicino cespite texit,
Triste genus lethi commiseratus, Acon.
Addidit & titulum: Falsus quam perdidit error,
Daulias hîc viridi conditur ales humo.
Infelix fatum! Quæ laudis tanta cupido est?
Fallor, an & miseras nos imitamur aves?

Haud malè quoque *motus Amoris duci ab ore musico* existimandum est, quod de Hercule & Orpheo tritum est. Ceu egregiè quoque declarant pauci quidam *veteris cujusdam Christiani versiculi*, quos in calce MSc. *Climacis seu scalæ Joannis Axiagasti* (qui inde vulgò *Climacus & Sinaita*, quòd in eo monte Abbas fuisset, cognominatur) Librarius adscripserat:

Ἡ Μουσικὴ μὲν Ὀρφέως πάλαι λόγος
Ἕλληνες ἣν ἔρησαν οἱ Μυθογράφοι
Ἅπαντα τοῖσι κρούσμασιν ἕλκειν ἀθρόως,
Καὶ θαῦμα ταύτην μεῖζον εἶναι θαυμάτων.

Verſ. 87.

Et neges queri sororem de marito barbaro.]

Prognen, scil. Philomelæ sororem. Quamvis enim plurimùm causæ habere videatur ejulandi & querulandi de conjuge tam immani, tam incestuoso, & verè barbarissimâ Thracum gente oriundo; attamen lætari potiùs, &, quòd elapsa sit, jubilare eam dixeris. Nisi quis & hîc quoque de Philomelâ adhuc continuari putet sermonem, ut *apud Statium Papinium* gravissimum Poëtam *lib.* 2. *Silv.* inter aves humanum sermonem conantes, non hirundo, sed luscinia poni merita fuit;

Et quæ Bistonio queritur soror orba cubili.

Hos

Hoc certum eſt, non ſatis liquere ex fabulâ, in quaſnam aves hæ ſorores mutatæ fuerint. *Homerus Odyſſ. T.* narrat, quòd Aëdon Pandarei (quem Latini Pandionem vocant) filia, vere novo in arborum denſis foliis ſedens, atque frequenter vocem perſonantem verſans, filium lugeat Itylum, quem alii Ityn vocant.

Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνὴν
Παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον. —

Cujus opinioni & *Ovidium in Epiſtola Sapphûs* ſuffragari ajunt:

Sola virum non ulta piè mœſtiſſima mater
Concinit Iſmarium Daulias ales Ityn.

Atque *idem* rurſus *ad Liviam*, vel veriùs *Pedo Albinovanus de morte Druſi:*

Deflet Threicium Daulias ales Ityn.

Probus quoque, non reprobus Virgilii interpres, prodidit Prognen in Aëdona, id eſt, in luſciniam, & Philomelam in Chelidona, ſive hirundinem fuiſſe mutatam: id quod *Ariſtotelis* teſtimonio 2. *Rhetor.* fulcitur, ubi hirundo è Philomelâ virgine facta narratur; & *à Varrone lib.* 4. *de Lat. Lin.* adfirmatur, ubi luſciniola luctuosè canens, ex Atticâ Progne in luctu facta avis dicitur. Chelidoni quoque ſeu hirundini linguam exſectam à Tereo *Anacreon carm.* 12. meminit. Nec *Virgilius* abluſiſſe videtur *in Sileno:*

Aut ut mutatos Terei narraverit artus;
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit,
Quo curſu deſerta petiverit, & quibus antè
Infelix ſua tecta ſupervolitaverit alis.

Atqui hoc Progne fecit, ait *Servius in Bucol.* ubi *Erythræus:* rectiùs quidem dixiſſet: *Atqui hoc pariter tum Progne fecit:* Nam & *apud Ovid. lib.* 6. *Metamorph. fab.* 7.

Enſe ferit Progne, jugulum Philomela reſolvit.

Et

Et poſt:

> — *Ityóſque caput Philomela cruentum*
> *Miſit in ora patris.*

Veriſimilius tamen eſt, magiſque receptum, Philomelam in ſui nominis avem, hoc eſt, in luſciniam, cujus Muſicâ nihil amabilius, verſam fuiſſe, ut ſcribit *Sabinus Interpres Ovid.* additâ ratione, quòd hæc inter canendum crebrò has voces edat: ΤΗΡΕῪΣ ΓΛΩ͂ΤΤΑΝ, conquerens de Tereo, quòd amputârit linguam: ſicuti Tereus in *Upupam* mutatus, fertur, uxorem cum ſorore perſequens, & quaſi adhuc filium quærens: ΠΟῦ ΠΟῦ, *ubi ubi* ſit clamitare. Progne verò filium lugens miſerabiliter ſonare: Ἴτυ Ἴτυ, (qui Ἴτυς ſeu Phaſianus eſt pollutarum menſarum *juxta Pauſaniam in Phoc.* maledictum exordium.) Quæ ipſa *Varinus ex Scholiis Ariſtophanis*, & poſteà *Erythræus* atque *Sabinus* transſcripſerunt.

Quicquid ſit, maxima injuria Philomelæ illata eſt à Tereo, verè propriéque barbaro, quare & illa magis, quàm Progne lugere auditur. Nam & ſic *Attius vetuſtiſſimus Poëta in Tereo apud Nonium*, *Merulâ* emaculante:

> *Tereus indomito more atque animo barbaro*
> *Conſpexit in eam, amore vecors flammeo, &*
> *Depoſtus facinus peſſimum ex dementiâ*
> *Confingit.*

(linguam verò, antequam præſcinderet, ita apud eumdem priùs adfatus eſt:)

> *O ſuavem linguæ ſonitum, & ô dulcitas*
> *Conſpirantis animæ.*

Intelligatur ſanè per Terei puellam luſcinia, ſymphoniaca ales, & amatoria, tùm profectò & hic *verſus* 87. de eadem erit capiendus, & meâ quidem ſententiâ ita perſcribendus:

> *Et neges queri* (eamdem ſcil. Philomelam) *Sororis de marito barbaro.*

Niſi quis SORORI malit, quod & nobis potiùs viſum, ad

I 3 eam

eam planè faciem, quâ iterùm *Statius Epicedio Patris* dixerat:

— — *Murmure trunco*
Quod gemit, & duræ queritur Philomela sorori.

Id enim fabulæ magis & rei convenit, ac si luscinia hirundini, æquè matutinæ avi, & germanæ quasi, suum infortunium narret, & conqueratur. Unde *Palladas Antholog. lib.* 1. *tit.* 60. & *H. Megiserus:*

Τίπτε πανημέριος Πανδιονὶ κάμμορε κούρη,
Μυρομένη κελαδεῖς τραυλὰ διὰ στομάτων;
Ἦται παρθενίης πόθος ἵκετο, τήν τοι ἀπηύρα
Θρηΐκιος Τηρεὺς αἰνὰ βιασάμενος.

Hoc est:

Cur totos, Philomela, dies, miseranda puella,
Consumis tristes flens iterando sonos?
Virginei an floris tantùm te macerat ardor,
Incestus Terei quem malè carpsit amor.

De unicâ ergò ave tres illi præcedentes versiculi, non de avibus sororibus loquuntur, id quod vel hic, qui jam instat, docebit:

Vers. 88.

Illa cantat, nos tacemus: quando ver venit meum?
Quando faciam par, aëdon, ut tacere desinam?]

Sic equidem tentabam. Nam cùm *Lipsius* rectè in præcedentibus duobus notam rogandi deleverit, in hoc tamen versuum pari relinquere illam *cum Pithœo* omninò debuerat. Nec enim planè præter causam toties signum illud irrupisse credendum est. *Quærit ergò Pervigilii Scriptor:* Numquid non & ipse aliquando ver suum pariter, ut cætera animalia, habiturus, ejúsque adventum percepturus sit? cúmque multis carmen Philomelæ commendâsset, eam ipsam porrò adloquutus interrogat: & quando tandem ipsi quoque, veterno & torpore hiberno omni excusso, responsurus, & paria facturus esset, tam amœnâ præsertim anni tem-

tempestate. Atque sic quoque ille, quisquis fuit, *auctor carminis de Philomela apud Pithœum*, adfatu Lusciniæ illud conclusit:

> *Porrige dulcisonas adtentis auribus odas:*
> *Nolo tacere velis, malo tacere chelyn.*

Ubi mendosè legebatur: *Volo tacere cupis.*

Mens autem ejus hæc videtur, quòd cantor ille malit suam chelyn requiescere, quàm Philomelam tacere. Contrà *Noster* alternis Musicam avis & hominis, atque ita suam quoque audiri cuperet, saltem ne perpetuò tacere cogeretur, sed quoquo modo ipsemet avem quoque ageret & repræsentaret. Pari sanè clausulâ finitur verni temporis descriptio *in Anthologia lib.* 1. *C. Rittershusio* interprete:

> — — *Cùm cantu perstrepat ales;*
> *Quid ni conveniat cantare hoc tempore vatem?*
> *Quis taceat, dum cuncta vigent, dum cuncta loquuntur?*

Videtur autem ibi *Græcus Anonymus* hos duos Vatem & avem ita voluisse contendere invicem:

Πῶς ὦ χρὴ καὶ { ἀηδόν' ἐν ἀέρι / ἀοιδὸν ἐν εἴαρι } καλὸν ἀεῖσαι;

Nec de nihilo est, quod *Dionysius* quoque, sub imperio Augusti orbem habitabilem qui descripsit, de Cycladibus meminit, quod gratulatoria sacra Apollini choreas quotannis ducant universæ ineunti dulci primùm vere, quando in montibus procul ab hominibus fœtificet dulcissima luscinia:

> Ῥύσια δ' Ἀπόλλωνι χορὺς ἀνάγυσιν ἅπασαι
> Ἀρχομένυ γλυκερῦ νέον εἴαρος, εὖτ' ἐν ὄρεσιν
> Ἀνθρώπων ἀπάνευθε κύῃ λιγύφωνος ἀηδών.

Quod si verò audax nimis alicui videatur nostra hæc emendatio, quòd *chelidon* in *aëdona* mutata sit, illi adeò mirum videri non poterit, cùm Philomela aliis quoque nunc in hirundinem, nunc in lusciniam, ut anteà dictum, conver-

ſa perhibeatur. Nec etiam tam longè à ſcripturâ priore ſeceſſum, cùm *in codice Pithœo-Lipſiano* ita legeretur:

Quando faciam ut celidon, ut taceret deſinam.

Unde alii *Petronii Editores* fabricaverant:

Quando facit muta chelidon.

E quo *Pithœus*, ac *Weitzius* legendum duxere:

Quando fiet muta chelidon, & tacere deſinam?

Quòd τὸ *facit*, ceu *Goldaſtus*, *Lotichius &c.* habebant, metri ratio non admitteret. Quaſi verò in tertiâ regione pædia dactylum æquiore animo toleraret. Quocirca vel hîc quoque mallem:

Quando fiet muta aëdon? ——

Hæc enim cantum ſuum tempori aucto æſtu finit, ubi hirundines hieme demùm conticeſcant, ceu ipſe quoque *Weitzius* animadvertit. Cur ergò Poëta noſter tamdiu differre carmen, & voluptatem ſuam debebat, qui poſt hiemem jam exactam, non quando iterum ea ventura eſſet, ſed potiùs, quando ver ſibi quoque jam veniſſet, inquirebat. Itaque optat, ut maturè ceſſante Philomelâ, ipſe quoque canat, nec ſemper taceat. Quorſum videbatur ſpectare, tametſi contrarium, *Vetus Epigramma apud Pithœum*, in clamoſum & furioſum Pygmæum:

Corpore par merulis, es par clamore cicadis,
Hinc differs, quod te tempora nulla vetant.
Dum loqueris, quærunt cuncti, vox cujus ab ore?
Atque ſonum alterius corporis eſſe putant.
Miramur, tantùm accipiant qui membra furorem,
Ut ſit forma levis, clamor & ira gravis?

Ita quidem *Fr. Juretus*, adplaudente *Opitio*, in primo verſu pro *querulis* repoſuit. Sed ipſe, nî ſyllaba ſecunda vetet, crederem ſcriptum fuiſſe:

Corpore querquedulis es par, clamore cicadis.

Si

Si qui tamen *chelidonis* vocem mutari minimè velint, ficuti & *patriæ meæ decus Barthius integro fermè cap. 6. lib. 4. Adv.* honoratum nomen hirundinum à multis adfectatum Poëtisque præcipuè tributum, è variis oftendit. Illi hanc fortean *Pervigilatoris* fententiam fuiffe putaverint; quòd cùm cantillante artificiofiffimè Philomela ipfe Poëta ftupore quafi conticefcat, propterea, quòd illam æmulus nullo planè modo adfequi carmine valeat, atque ideò alteram faltem ejus fororem Prognen vel hirundinem imitandam fibi proponat, quæ fi non adeò dulciter, at diutiùs tamen cantet, quàm lufcinia, nec umquam ferè taceat, fed femper trinfet. Itaque facilè verfus è fuperioribus poffet conftitui, vel potiùs integrè, unicâ faltem reftitutâ poftliminiò literulâ, retineri:

Quando { *faciam* / *fiam* } *uti chelidon, ut tacere definam?*

Quippe & *Salmafiano codice meliore* lectitatum eft.

Quando fiam ut celidon. ——

Unde *Salmafius* verfui confulturus, integram vocem addendo fecerat:

Quando ego fiam ut chelidon. ——

Et ut tandem me exfpectorem, genio haud infaufto, fed lubente dictatam puto hanc nobis emendationem, & ad mentem planè Auctoris cum præcedente verfu revolutam jucundiffimam reciprocationem:

Illa cantat; nos tacemus. Quando ver veniet meum?

Quando { *fies muta,* / *facio mutuum,* } *Aëdon: ut tacente te canam?*

Ne quis verò in nobis accufet, quod nos in aliis reprehendimus, per nos fanè legi poffet *fiet mutuum Adon*, nam & *apud Theocr.* ἀδόνες pro ἀηδόνες, & *apud Avicennæ interpretem Audon* exftat.

Egregia verò & amœbæa avis & lyricinis permutatio! Nam & ipsæ Lusciniæ audiunt aliquando intentione magnâ, & reddunt, vicibúsque reticent. Visum quoque sæpè jussas canere cœpisse, & cum symphoniâ alternâsse, *narrante Plinio loco citato lib.* 10. *cap.* 29. Neque sufficiebat Poëtæ, optare modò, ut ipse tandem tacere desinat, nisi Phœbo quoque benignè adspiciente, Musisque adspirantibus modulatè simul canat. Quare & nostræ huic ultimi verbi emendationi apertè & vocalissimè favet.

Vers. 90.

Perdidi Musam tacendo, nec me Apollo respicit.

Sic quidem malim, ut *Apollo* quintâ regione exstet, quàm spondæus cum *Phœbo:* cujus rei monitor nobis fuit politissimus & literatissimus juvenis *M. Jac. Thomasius.* Nam & sic *Ennius in Thyeste:* Et me Apollo ipse delectat; & *Pindarus Odæ* 5. *Nem.* ὃν φίλησ᾽ Ἀπόλλων.

Duobus verò præsidiis facultas illa Poëticâ, uti acquiritur, bonitate igneæ naturæ & artis exercitio, ceu *Horatius* quoque inter alios censuit

Natura fieri laudabile carmen & arte: &c.

ita vicissim totidem modis contrariis inusu atque socordiâ & ingenio effœto atque frigido amittitur. Quare Pervigilium quoque & hîc & Venusina *Juvenalis*, vel Aratæa *Cinnæ* lucerna requiritur: sicut hic posterior cecinit:

Hæc tibi Aratæis multùm invigilata lucernis
Carmina, queis ignes novimus æthereos.

Præcipuè tamen obtinet hîc illud *Ciceronis pro Archiâ*, quod à summis hominibus & eruditissimis acceperat; cæterarum rerum studia & doctrinâ & præceptis & arte constare; Poëtam naturâ ipsâ valere & mentis viribus excitari, ac quasi divino quodam spiritu adflari. Quod *idem eloquentiæ parens* 2. *de Oratore* explicatiùs repetiit: Audivi Poëtam bonum neminem sine inflammatione animorum exsistere posse & sine adflatu quodam furoris. Utrumque verò à Phœbo est. Quare *Statius* optimè *lib.* 12.

Vix

Vix novus iſta furor, venienſque impleſſet Apollo.

Avienus Poëta grandis:

— Deus en Deus intrat Apollo
Pectora, fatidicæ quatiens penetralia Cyrrhæ.

Sic *Lucanus lib.* 6. *Pharſaliæ:*

— — artus
Phœbados irrupit Pæan mentémque priorem
Expulit, atque hominem totâ ſibi cedere juſſit.

Et *Claudianus* 1. *de raptu Proſerpinæ:*

Jam furor humanos noſtro de pectore ſenſus
Expulit & totum ſpirant præcordia Phœbum.

Item:

Quis Muſis, ipſóque licet Pæane recepto
Enarrare queat?

Rurſus *de bello Getico verſ.* 598.

Hinc & in tali ἐνθουσιασμῷ conſtituti *Heſiodus* & reliqui antiquiſſimi Poëtæ à Muſis ſua ſe carmina accipere commenti ſunt, inquit *Barthius ad Claudianum*, jubens evolvere *Lucianum.* Ita *Virgilius Ecloga* 9.

Et me fecere Poëtam Pierides.

Perſius contrà, ut eò liberiùs Poëtas ambitioſos & jactabundos perſtringeret, de ſe ait:

Nec fonte labra prolui caballino,
Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo
Memini.

Quod idem eſt, ac ſi cum Noſtro dixiſſet: *Quod nec Muſas teneret, nec à Phœbo reſpiceretur.* Nam ut verba *Scholiaſtæ Perſiani, à Pithœo hic quoque omiſſa*, ſonant: *Dicitur, Pegaſum equum alatum, ad Heliconis montem errando per-*

pervenisse, ibique sibi oppressum ungulà fodisse; ex quo loco fons editus Musis fuit consecratus. Dicit autem de illis se non esse, qui egregii Musarum animi sunt: Nec somniasse in Parnasso bicipiti; Libero sacrata Nisa & Cyrrha Apollini. Unde *Lucanus:*

Cardine Parnassus gemino petit æthera colle,
Mons Phœbo Bromióque sacer &c.

Emphaticum quoque est verbum *respicere*, & numinibus proprium, quæ respicientia fingebantur, cùm favor eorum indicatur. Ut: Dii nos respiciunt, *Terent. Phorm.* id est, diligunt: & *in Andr.* nisi quid Dii respiciunt, me & te perdidi. *Virg.* 3. *Æneid.* Si qua pios respectant numina, id est, propitia sunt. *Cic. ad Attic.* Nisi quis nos Deus, (*& alibi*) Rempublicam respexerit. Vates verò cumprimis desiderant, ut ipsos Phœbus respiciat. Quamobrem *Calpurnius* vovet *Ecloga* 4.

Te quoque facundo comitatus Apolline Cæsar
Respiciat.

Et iterùm:

Scimus enim, quàm te non adspernetur Apollo.

Contrà idem:

— Te diversus Apollo despicit.

Vers. 91.

Sic Amyclas, dum tacebant, perdidit silentium.]

Desiderius Erasmus Roterodamus Chil. 1. *cent.* 9. *adag.* 1. *Amyclas silentium perdidit:* versum hunc à se dilaudatum, *probante quoque Scaligero*, ita protulit, hoc superaddens: *Meminit & CATULLUS (nisi fallit inscriptio carminis) DE VERE, quod nuper nobis Aldus Manutius noster exhibuit in antiquissima quadam Galliæ Bibliothecâ repertum.* Plura, qui velit, adeat *Servium*, ad ista *Virgilii lib. X. vers.* 564.

— Ta-

— *Tacitis regnavit Amyclis*,

ubi historicam rationem hujus proverbii & duplicem quidem reperiet. Adlusit & *Silius Italicus:*

— *Quásque evertere silentia Amyclas.*

Item *Lucilius: Mihi necesse est loqui, nam scio Amyclas tacendo periisse.* Vide & *Jan. Parrhasium ad Claudian. lib.* 1. *de raptu Proserp. ad p.*48. *Rader. ad Martial. lib.* 13. *n.* 110. *Dalechamp. ad Plin. lib.* 3. *c.* 5. *Carol. Steph. in Diction. hist.* & *Conr. Gesner: in Onomast.*

Haud inscitè quoque Noster, postquàm se ab Apolline non respici jam dixisset, exemplum Amyclarum subjecit, nam & illæ ab eodem Deo desertæ, cùm anteà in tutela ejus Numinis fuissent. Hinc enim *Statius Papinius lib.* 1. *Theb.*

Hujus Apollineæ currum comitantur Amyclæ.

Et *Claudian. de raptu Proserpinæ lib.* 1.

Mars donat Rhodopen, Phœbus largitur Amyclas.

Vers. ult.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.]

Quùm magnam partem felicitatis & sapientiæ in eo ponerent Veteres, ut quantum possent viri ab amore sibi temperarent, & vel penitùs abstinerent, vel maturè se inde retraherent: E diverso utrumque *noster Veneris Calator* evincere cupit, ut & qui numquam amavit, nunc amet, quique amavit, semper amet. Eadem mens est *Sentii Augurini de Plinio Juniore, in ejus Epist.*

Dum quærit, quod amet, probátque amari
Ille Plinius, ille quot Catones?
I nunc, quisquis amas, amare noli!

Quæ lectio quoque *D. Barthio* defensa *lib.* 35. *c.* 20. & totum carmen paraphrasi donatum. Idem *alius vetus Epigram-*

grammatarius apud Scaligerum in Catalect. Virgil. lib. 1. *p.* 20. ſentit :

Inſanus vobis videor, nec deprecor ipſe,
Quominùs hoc videar. Cur tamen hoc videor?
Dicite nunc: Quod ſemper amas, quod ſemper amaſti:
Hic furor? hic, Superi, ſit mihi perpetuum.

Qui verò numquam priùs amârunt, illud *Naſonis* audiant: *Venit amor graviùs quò ſeriùs.* Et *Sophocl.*

Ἔρωτι μὲν νῦν ὅςις ἀντανίςαται
Πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας, οὐ καλῶς φρονεῖ.

Ita *in Varronis Epiſt. ad Fuffium* ſuſpicor legendum *apud Nonium:* Si hodiè nænum venis, cras quidem adſis Veneris Pervigilio, hodiè natalis Fortis Fortunæ. *ut apud Arnobium lib.* 5. Lavatio Deûm matris eſt hodiè, Jovis epulum cras eſt. *Et ſtatim:* Telluris natalis eſt.

Quúmque *ſuprà p.* 46. carmen hoc *Veri* pariter & *Veneri* ſacratum oſtenderimus, propterea quòd Ver Veneris eſſet tempus, & hæc ſine illo parùm aut nihil eſſet; comparere hîc voluimus *Cl. Barthii*, idem planè nobiſcum & honorificentiſſimè de hoc Pervigilio cenſentis imitationem, quam ad *T. Calpurnii Eclogæ* 5. verſus illos protulit:

Tunc etiam tota vernanti gramine ſilva
Pubet & æſtivas reparabilis inchoat umbras,
Tunc florent ſilvæ viridiſque renaſcitur annus,
Tunc Venus & calidi ſcintillat fervor Amoris.

Vide (*inquit*) elegantiſſimum carmen, quod Pervigilium autumatur. Quem auctorem delicati Poëmatii nos aliquando æmulantes, *in X. libro Amabilium* ita cantillavimus. Unde non ſaltem Pernoctator noſter magis explanabitur, ſed & lectionem mentémque illuſtris viri, quam ſecutus ſit, edocebimur.

Speculum Leporis almum,
Ver, pande humum rigentem.
Sine Vere nil Diona eſt.
Vere ingruente vita
Rediviva luce Olympi eſt.
Sine Vere nil Diona eſt.

Longe

Longo ſepulta ſomno
Natura jam reſurgit.
Sine Vere nil Diona eſt.
Genitabiles Favonii
Rerum excitant calores.
Sine Vere nil Diona eſt.
Aprilibus ſub auris
Roſa mundus omnis una eſt.
Sine Vere nil Diona eſt.
Emortua ànte florum
Nunc germina intumeſcunt.
Sine Vere nil Diona eſt.
Speculum Leporis almi
Ver Luſuum dioptra eſt.
Sine Vere nil Diona eſt.
Ver Ludii chorea eſt,
Ver ſaltuum lubido eſt.
Sine Vere nil Diona eſt.
Ver prata cùm coronat,
Charites redire certant.
Sine Vere nil Diona eſt.
Amabiles Favonii,
Roſeos rigate campos.
Sine Vere nil Diona eſt.
Reducite eleganti
Pede, Gratiæ, choreas.
Sine Vere nil Diona eſt.
Saliſubſuli Lepóres,
Speculum polite veſtrum.
Sine Vere nil Diona eſt.
Labella ſaviorum
Sitiunt modò duella.
Sine Vere nil Diona eſt.
Papillula arrogantes
Oppreſſiunculas vult.
Sine Vere nil Diona eſt.
Tunicæ ſuopte motu
Jam ſubſilire pugnant.
Sine Vere nil Diona eſt.
Oculiſque delicatum
Monſtrare mox roſetum.
Sine Vere nil Diona eſt.

Et illud, illud, illud
Sed pulchra ſubticendum eſt.
Sine Vere nil Diona eſt.
Hebe rotunda ventre
Sitit Herculem maritum.
Sine Vere nil Diona eſt.
Juventa virginalis
Phœbum expetit glabellæ.
Sine Vere nil Diona eſt.
Pandunt ſinus papillæ,
Et ambiunt puellos.
Sine Vere nil Diona eſt.
Hortus tuus, Cythera,
Vult irrigari Amore.
Sine Vere nil Diona eſt.
Nemus maritum in imbrem
Comam arborum reſolvit.
Sine Vere nil Diona eſt.
Roſa vinculum reſignat,
Unguemque vult ſuperbum.
Sine Vere nil Diona eſt.
Cupido prætor eſt: jus
Ediſſerit juventæ.
Sine Vere nil Diona eſt.
Taurus, Leo, Tigriſque
Agit ſuas choreas.
Sine Vere nil Diona eſt.
Cedat Diana ſilvis,
Jam regnat has Cythera.
Sine Vere nil Diona eſt.
Sedat Salacia undis,
Jam regnat has Cythera.
Sine Vere nil Diona eſt.
Cedat Joviſque Olympo,
Jam regnat hunc Cythera.
Sine Vere nil Diona eſt.
Pan montibus, Paleſque
Agris ſevera cedat;
Et Faunus & Deorum.
Quod uſpiam eſt bonorum
Diona ubique regnat.

Nullum

Nullum Diona numen
Regnare vult, nisi unum,
Amabilem Priapum.
Sine Vere nil Diona est.
In Vere cuncta, cuncta
In Vere jam Diona est.

Atque hæc ipsa *Barthiana imitatio* calcar mihi & ansam præbuit, ut salvis quorumvis judiciis & lectionibus, meam quoque mentem liberè nunc proferam, & quo quidem modo totum hoc Poëmation scriptum fuisse vel putem, vel optem: ita ut etiam post tertium plerumque versum intercalaris jucundissimè intercurrat, rarò post quartum aut quintum, & nihilominùs tamen singulis tam paucorum versuum strophis sententia quælibet argutè absolvatur, quemadmodum ὀφθαλμοφανῶς ex sequentibus adparebit.

VEr novum, ver jam canorum, ver renatus orbis est:
Vere concordant Amores, vere nubunt alites,
Et nemus comam resolvit de maritis imbribus.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Cras Amorum copulatrix inter umbras arborum
Implicat casas virentes de flagello myrteo:
Cras Dione jura dicit, fulta sublimi throno.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Tuncque viro de superno, spumeo pontus globo,
Cærulas inter catervas, inter & bipedes equos,
Fecit undantem Dionen de maritis imbribus.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

 Facta

Facta Cypris de cruore, déque amoris flosculis,
Déque gemmis, déque flammis, déque Solis purpuris.
Ipsa gemmeîs purpurantem pingit annum floribus.
Cras amet, qui nûmquam amavit; quique amavit, cras amet.
Ipsa turgentes papillas de Favonî spiritu
Mulget in fœtus latentes; ipsa roris lactei,
Noctis aura quem reliquit, spargit humenteis aquas.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Emicant lacrumæ trementes decidivo pondere;
Gutta præceps orbe parvo sustinet casus suos,
Et recentibus vegentes ducit umbras floribus.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Hinc pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ:
Humor algens, quem serenis astra rorant noctibus,
Manè virgineas papillas solvit uventi peplo.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Ipsa jussit manè ut udæ virgines nubant rosæ:
Cras ruborem, qui latebat veste tectus igneâ,
Unico, marita, nodo non pudebit solvere.

Cras

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Ipſa Nymphas Diva luco juſſit ire myrteo;
It puer comes puellis: nec tamen credi poteſt
Eſſe Amorem feriatum, ſi ſagittas vexerit.
Ite Nymphæ: poſuit arma, feriatus eſt Amor.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Juſſus eſt inermis ire, nudus ire juſſus eſt:
Neu quid arcu, neu ſagittâ, neu quid igne læderet.
Sed tamen cavete Nymphæ, quod Cupido pulcer eſt:
Totus haud inermis idem, quando nudus eſt Amor.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Compari Venus pudore mittit ad te virgines:
Una res eſt, quam rogamus, cede, Virgo Delia,
Ut nemus ſit incruentum de ferinis ſtragibus.
Ipſa vellet, ut venires, ſi deceret virginem.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Jam tribus choros videres feriatos noctibus,
Congreges inter catervas ire per ſaltus tuos,
Floreas inter coronas, myrteas inter caſas.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Nec Ceres, nec Bacchus absunt, nec Poëtarum Deus.
Decinent, & tota nox est perviglata cantibus:
Regnet in silvis Dione, tu recede Delia!
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Jussit hyblæis tribunal stare Diva floribus:
Hybla totos funde flores, quantus Ennæ campus est;
Hybla florum prome vestes, quotquot annus adtulit.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ;
Ruris hic erunt puellæ, vel puellæ montium,
Quæque silvas, quæque lucos, quæque fontes incolunt.
Jussit omneis adsidere pueri mater alitis;
Jussit & nudo puellas nil Amori credere.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Cras erit, quo primus æther copulavit nuptias,
Ut pater totis crearet vernus annum nubibus,
In sinum maritus imber fluxit almæ conjugis;
Unde fœtus mixtus omneîs aleret magno corpore.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Ipsa

Ipſa venas atque mentem permeantis ſpiritûs
Intus occultis gubernat procreatrix viribus;
Perque cœlum, perque terras, perque pontum ſubditum,
Pervium ſui tenorem ſeminali tramite
Imbuit, juſſitque mundum nôſſe naſcendi vias.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Ipſa Trojanos nepotes in Latinos tranſtulit;
Ipſa Laurentem puellam conjugem nato dedit:
Moxque Marti de ſacello dat pudicam virginem.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Romuleas ipſa fecit cum Sabinis nuptias:
Unde Rhamnes & Quirites, proque prole poſterûm
Romuli, Patrem crearet & nepotem Cæſarem.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Rura fœcundat voluptas; rura Venerem ſentiunt.
Ipſe Amor, puer Dionæ, rure natus dicitur:
Hunc ager, cùm parturiret ipſa, ſuſcepit ſinu,
Ipſe florum delicatis educavit oſculis.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Quiſque cœtus continetur conjugali fœdere.
Ecce jam ſuper geniſtas explicant tauri latus!

Subter umbras cum maritis ecce balantum gregem!
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
En canoras non tacere Diva jussit alites.
Jam loquaces ore rauco stagna Cygni perstrepunt:
Adsonat Terei puella subter umbram populi,
Ut putes motus Amoris ore duci musico,
Et neges queri sorori de marito barbaro.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Illa cantat, nos tacemus: Quando ver veniet meum?
Quando fies muta, Aëdon, ut tacente te canam?
Perdidi Musam tacendo, nec me Apollo respicit.
Sic Amyclas, dum tacebant, perdidit silentium.
Castè amet, qui nondum amavit; quique amavit, castè amet.

SUM-

SUMMARIA PARAPHRASIS ET CONCATENATIO.

QUod in adparatu nuptiali Magnificorum obſervari ſolet, ut reparatis & emundatis denuò ædibus, præcinentibus & invitantibus Muſicis, hoſpitibus omnibus eleganter comtis & veſtitis, ac quaſi rejuveneſcentibus aut renatis, ſponſus amicæ, poſt facta jam ſponſalia, concordans, cum eâdem nuptias ſollemnes inſtituat, atque hæc ipſa paſſis & fragranti ſtillicidio perfuſis capillis marito futuro obviam fiat: Illud tempore verno totus mundus nuptias celebrans imitatur. Palatium ſuprà infráque innovatur, alitum genus fidicines agit, nihil non renàſcitur quaſi & in amorum concordiam ipſáque adeò connubia luxuriante capillitio proruit. Ut vel ipſa rerum Natura mater omnes atque ſingulos videatur inclamare, ut quiſquis, ſeu amârit umquam priùs, ſeu non amârit, amorem non niſi unum forſitan diem procraſtinet ampliùs. Eóque minùs, cùm circa hoc tempus videat ipſam πόθων μητέρα ἀελλοπόδων Venerem ante ædes quaſi nuptiales, virentes ſuas arbores non modò collocâſſe, ſed ita utraſque complicatis flagellis maritâſſe, & thalamum quaſi obſcuratura intexuiſſe, ut vel ipſæ quoque conjugalem copulam nobis inſinuent. Quem ſanè non poſſit non Diva illa πάνδημος omnibus modis promovere, cùm ipſa toti huic univerſo, ceu regina altithrona imperet, atque litibus odiiſque reſciſſis amorem ampliandum quibuſcunque injungat, & paria ſingula ipſamet combinet, vel adunet veriùs. Quandoquidem nec aliter illa ipſa Diva fuerit procreata, quàm quòd temperie vernâ ipſa cœlo dejecta, mari edita, fluctibúſque (*ut loquitur Apulejus lib.* 2.) ſit educata, hoc eſt, ab igneo ſeminis vigore, & ſpirituoſitate maſculâ, atque humectâ ſpumoſaque naturâ ſurgat ſalacia &

coëundi aviditas; nam & *Varrone lib.* 4. *de L. L. auctore*, Venus victrix ex junctione ignis & aquæ, vel ideò in nuptiis quoque in limine adhibitorum, velut à causâ nascendi duplice desumitur: Ubi mas ignis est, quod ibi semen; aqua fœmina, quòd fœtus ab ejus humore; hæc Venus conjungit invicem, ipsa inter equos, libidine hinnientes, & bijugum duplicitates aliquando exorta. Quæ itaque Venus de opt. sanguine, flore amoris, igneóque semine, in humido radicata elemento, Sole etiam (qui & ipse cum homine generat hominem) cooperante, instar gemmulæ alicujus protuberavit; illa ipsa quoque tempus suum similibus cupit renovatum & picturatum gemmeorum & flammidorum florum muricibus. Quin & illa ipsa benigna mater, ceu Croni viro lactescente producta, ubera sua bacchantia, (*uti Naso 6. Met. vocavit*) & tepidiusculâ Zephyri aurâ turgescentia relinere, & in illos suos vernos, intráque terræ uterum adhuc latitantes, & jamjam erumpentes fœtus, emulgere, paritérque in jam natos candidissimum suum lactique simillimum rorem, ceu Juno quondam in lilia, de nocte dispergere cœpit. Ut manè facto, si quid genitalis illius lacteique succi ab aurâ nocturnâ (*non enim nisi hac omni quiescente, juxtà Plin. lib.* 18. *c.* 29. *cadunt rores*) reliquum factum, videas tremulum mare mellifluo nitere arvo, (*ut Poëta vetus in Centimetro Servii loquitur*) guttásque passim flosculis ita hærere, ut lacrimæ oculis solent: quæ cùm casum, in quem, ceu graviores factæ, propendent, semper minitentur, aliquandiu tamen rotunditate se suâ adhuc sufflaminent, & umbellam quasi quamdam floribus, eosdem vegetantem, inducant. Quo ipso fit, ut rosæ purpureæ, tanquam Nymphæ pudibundæ, publico se sistant, atque proferant, earúmque ceu virginum mamillæ, quò plus humoris & cœlestis sudoris sub lumine Lunæ roscidæ, & purgatissimo noctis aëre collegerint, eò citiùs se aperire, & vestibus denudare, atque nuptiis veluti prostituere consueverint. Ut ipsæ, Venere ita jubente, omnem ruborem, quem tantoperè carum & occlusum priùs habuissent, postridiè, ceu maritæ jam factæ, in apricum prodere, & omnium oculis exponere, pudicitiæque claustra effringere non vereantur ampliùs. Eodem verò pacto, quo florum reginas, ceu jam sponsas produxit, illa ipsa Amorum Dea, roseas quoque & roscidas Nymphas suas per amœna myrteta

teta & umbrosos lucos ad festum Veris sollemne prodeambulare mandavit; iisque comitem facundum, qui pro vehiculo esset, associavit Cupidinem. Sed non satis tutæ videri illæ poterant, siquidem Amor sua secum arma veheret, nec ipse quoque pariter, ut illæ ab omni penitùs opere cessare, festúmque hoc innoxium planè feriatus accedere vellet. Sed intempestivus ille, & omninò frustraneus erat metus: Ite modò, saltate, & gaudia vestra securæ peragite virgines; arcum, tela, faces, exarmatus omnibus & singulis, quæ ullo modo læsura videbantur, deposuit. Utque festivus vobis, & revera otiosus adpareat, nec quicquam formidabile occultare forsitan valeat; ellum, quantillus est, totum nudum, vobiscum tripudiare, atque, matre ita decernente, restim ductitare conspicamini. Quicquid tamen ejus rei sit, vel ipsa illa nuditas, & nativa ejusdem manifestè comparens pulchritudo monere virgines debuerat, ut aliquantò cautiùs ipsum choris suis adjungant Amorem, quantò ille validiùs nudâ suæ formæ pulchritudine munitus, nec, licèt inermis, totus planè sit exarmatus:

Quò nudus magis est, hoc minùs alget Amor.

Nunc verò cumprimis opus fuerat pudicis puellis, ut ne cogitationibus quidem Venereis occupatæ forent, quando Dianæ pro virginitate hactenùs cultâ responsuræ, consimili ferè ipsius Divæ pudore, ad hanc ipsam nubiles jam, & viro maturæ cum canistris acu pictarum, & manu suâ elaboratarum telarum plenis, illam propitiaturæ, ablegentur, ne de cætero ipsis corrumpendis irascatur, (*velut è Theocriti Scholiaste ad Idyll. 2. hæc omnia discimus*;) neve illa tanquam in venatu inter feras suevisset, ita in puerperio aliquando stragem cruentam edat, cujus rei simulachrum quoque, & suspicandi materiam eædem deprecantur, atque Dianam tantisper, dum ipsæ Veneri suæ faciant, & ferientur, à lucis, nemoribúsque suis secedere, atque ab omni cæde sibi temperare comprecantur. Non quòd non eædem virgines adeóque ipsa Venus Dianam ferre non possent, quæ ipsa Divam alteram quoque ad sacra sua adventare gavisura esset ex animo, siquidem à decoro virginali, & rigidâ tanti numinis severitate non paulò alienius fortasse, pervigilationibus hujusmodi liberiori-

bus & hilarioribus intereſſe, videatur. Jam tùm enim per integrum trinoctium cum ſui ſimilibus, & natu quoque majoribus congregatas puellas in merâ lætitiâ, ipſas florum ſertis exornatas, & roſis quoque inſultantes, per medias illas humiliores, & è myrtis complicatas tripudiare caſas, atque tabernacula, & ad ſummum uſque manè ſua continuare cerneret Pannychia. Ubi *ὁ διαγρυπνήσας μέχρι τὴν ἕω ἐλάμβανε τὸν πυραμοῦντα, ut Ariſtophanis Interpres in Equit. tradidit.* Adeſſe igitur & Cererem oportuit, & Bacchum quoque, ne ἄοινα aut ſicca frigerent hujuſmodi feſta Venerea; quæ ita inſtaurata Phœbus quoque exortus ſuâ Muſicâ viſitans redderet lætiora: tametſi per exactam noctem nihil dum aliud, quàm cantatum, atque illud fermè ſolùm: (*Regnet in ſilvis Dione, tu recede Delia*) exauditum fuiſſet. Hic jam Venus antemeridiano tempore, ſi friguſculum aliquod de nocte ſuis colludentibus intervenisset, pro roſtris, jus cuilibet ex æquo redditura, conſidere meditatur. Et ne ſine omni ſtrepitu judicii hoc facere velle videatur, cum pompâ & adparatu rem agere occipit. Erectum ſtat tribunal floribus, non paucis, nec vilibus, ſed Hyblæis, imò Hyblæis tantum non omnibus oppletum, & aulæis quoque floridis è toto quaſi Ennæ campo demeſſis conveſtitum. Occnpato nunc majeſtatis throno, Regina præſidet Venus, Scabinæ ponè ſedenr, gratioſæ & pellaces Charites, Nymphæ, Oreades, Napeæ, Hamadryades, Naïades, & Nereides, velut in Γυναικοσυνεδρίῳ, aut *Heliogabali* Senatulo: Quas omnes & ſingulas ſibi à latere & conſiliis eſſe gaudet illa Amoris volatici genitrix. Eadem ſententiam ſuam per comitia hîc rogatam publicat univerſis, ut nulla umquam virgo quicquam credat aut fidat Cupidini, ſi vel maximè nudum, apertum, & inermem eum intra brachia ſua tenere certo certiùs præſumat; fugitivum illum ait, & aviculâ quâvis leviorem eſſe erronem, quem nec ipſa ſæpè retinere poſſit mater. Non ſtatim ergò libidini eſſe velificandum, ſed ampliandum & differendum aliquantiſper, aut ſaltem in craſtinum manè protelandum eſſe amorem. Nam ſi verè & honeſtè quiſquam amet, eum, ubi ſobrius ſit factus, cogitaturum & perpenſurum ſecum eſſe, quomodo totum hoc univerſum legitimo conglutinatum ſit conjugio, quomodo imprimis Æther ille, roris pater, totius anni fertilitatem proſeminaverit, dum Terræ, magnæ illi matri, at-

atque omnium nutrici per nuptialem fœcundi imbris copulam incubans, res creatas omnes, ceu fœtûs ſuos animet, & vegetet atque foveat, & conſervet. Conſideraturum porrò genuinum amatorem, quomodo illa ipſa Venus ceu procreationis princeps, mentem ipſam πᾶν τὸ ὅλον pervagantis, & commeatu ſuo inſtruentis ſpiritûs, potentiſſimi ſceptri ſui, non cuivis perſpectis rationibus moderetur: ita ut nihil nec in aëre, nec in terris, neque ſubjecto in mari deprehendatur, quod non eâdem vi imbutum nôrit, quo pacto coitionis illius nuptialis tenore perpetuo totum hunc mundum, atque omnia ſecula propagare debeat. Hoc jam præmeditatus in craſtinum deliberato animo ad amorem maturum feſtinare aliquis, nec comperendinare matrimonium ampliùs poterit, gnarus, ſi liberos inde tollere debeat, Naturam, ſeu adeò Venerem illam nominare malit, illos, ceu nepotes ſuos alituram, & vel coloniis quoque ductis alibi ſuſtentaturam eſſe; ſicuti Trojâ concrematâ & everſâ, ejus incolas in Latium quondam deduxit, ibidémque Laviniam Æneæ ſuo legitimo conjugio copulavit, Martique Iliam conciliavit, & Romulo, atque ejus populo de Sabinis uxoribus proſpexit; unde non Equites modò & Nobiles, ſed & plebs Quiritium per longa tempora ad ipſum uſque Julium & Auguſtum, è Veneris proſapiâ Cæſares, eſſent propagati. Quòd ſi jam quiſpiam fortean cenſeat, Amorem ſaltem urbanorum & divitum eſſe, & pauperiores omninò reſpuere pagorum colonos; atque ille propterea animum ſuum, nec ullam ſibi deſpondere velit uxorem; is verò nec rura carere poſſe voluptate cogitet, niſi planè ſterileſcere debeant, indéque adeò neceſſariam eſſe agricolis Venerem, ut cum ipſis quaſi Amor primùm natus & educatus ruri videatur. Ubi præſertim in amœniſſimis locis liberiùs omne animalium genus apricari, congredi, paſcere, & ſuos nutricari valeat. Quin & optimos ibi tibicines volucres lætè adſonare, & cùm juxta ſtagna Olores, tùm ſub umbroſis arboribus Luſciniam tàm ſuaviter cantillare audias, ut omnes amoris motûs ac modulos muſiciſſimis ſuis organulis eam ductitare, nec quicqnam in ejus voce querulum de Tereo immani relictum autumes. Quæ ipſa in cantu ſuo delicatiſſimo pervigilans Philomela Poëtam ita extra ſe poſuit, ut illâ cantante carmen ſuum continuare nequeat, ſed exclamare cogatur: Quando tandem

dem & ipſe pariter ut tu, avicula mea dulciſſima, veris vires & cantillandi ſtimulum ſentiam? Quod ipſum niſi aliter, quàm te ſilente, recuperavero, quando erit tandem, ut, quemadmodum nunc ego te canente tacere cogar: ita viciſſim te tacente egomet quoque canam, & tecum quodammodò alternando contendam? Sed fruſtrà ſum, nil ago, quando te auſcultando ita obtorpuerim, ut Muſam quaſi omnem amiſiſſe videar, nec me Phœbus magis, quàm Amyclas ſuas, eodem taciturnitatis vitio deletas, reſpectare dignetur. Nihil igitur ampliùs, quàm hoc ſolùm, in fine pariter ut in principio, ceu præco aut calator quidam intervocaliter ſuccinere perpetuò poſſum:

Caſtè
Quiſquis amaris, ama; ac, *ut ameris, amabilis eſto!*

Non alienum quoque, ſed perſimile viſum eſt aliis *Jani Anyſii Pervigilium*, quod, imperante Maximiliano I. Romæ compoſuit, & *lib.* 2. *Variorum* publicavit. Ubi *Venus Dea Gnidi*, *germinum vita* dicitur, *Quam propter coëant frondicomæ arbores, Maritáque prunus aurea pariat perſica. Ipſa imbribus lætis madens Effundat gravidas fœtibus è ſuo Scintilluláſque Gratiáſque aureo ſinu, Rubeántque in hortulis Roſæ illius ortæ ex vulnere. Quam Deam & avium & Serpentium ac pecudum gènus ſentiat, quódque in aquis net liquido pede. Cui en aræ micent, Et flore, myrto & plurima, Incendátque puer thura, bona accinens Verba occinant voce & puellæ tinnulæ: Ades Erycina, ades, Pulchro refulgens ſidere, Ut ſpectare ſoles delicias tuas, Tuos amores, Idáque ut vidit ſtupens.*

Seculum nunc etiam eſt, quum Romæ *Ambroſius Novidius*, ceu *Neovidius* quidam *faſtorum ſacrorum XII.* edidiſſet *libros*, ubi pariter *metaphraſten* quendam *noſtri Pervigilii* egit, Aprilem ab Aphrodite omnium matre Romanis cenſens denominatum.

Quando ſuis gradibus Trojana in gente reperta,
Mitis Iulæos fecit in Urbe Deos.
Utque eadem pulchra eſt, ita pulchro tempore digna:
Atque fuit Marti continuata ſuo.
Hæc elementa priùs (ſit fas hinc cœpta moveri)
In quibus hæc nunc ſunt: junxit amore locis.
Hæc aperit tempus: hæc pellit frigora vere:
Hæcque ſatis vires arboribúſque refert.

Hæc

Hæc Dea, quod tellus, quod mobilis educat aër,
Quod mare, quod cœlum, numine sola creat.
Tolle illam: magnæ fiant sine civibus urbes:
Nec populos, quos nunc possidet, Orbis habet:
Nomina natorum sunt nomina nulla parentum:
Quæque roget, quondam victima nulla, Deos.
Hâc Duce nunc volucres demulcent aëra cantu:
Et variè ludunt luxuriántque feræ.
Illi floret humus: ridet sine nubibus æther:
Mitéque fit pelagus: Lunáque Sólque redit.
Dicta sed à spuma est: hoc parcite velle negare:
Unde sibi mensis nomina Graja meret.
Marti hoc juncta Venus: requierat murmur amoris:
Amborúmque ingens corpore languor erat.
Quum subitò tellus contagia sensit amantum:
Vérque caput primæ cinxit honore rosæ.
Semina conspiceres urgere cacumine terram,
Molléque non uno flore nitere solum.
Quique aderant multo detonsi frigore colles,
Ceperunt densas per juga summa comas.
Sponte sua tergo quæsivit vacca juvencum:
Aque mare instanti prona salitur ovis.
Fœmina tunc primùm blandum cognovit amantem:
Tunc studium cultus primáque cura fuit.
Tunc elegi placuere leves: duræque puellæ
Eloquio victæ manè dedere manus.
Mirat æque fidem juvenis prope nocte jacentis,
Viderunt teneris limina fusa rosis.
Tunc digitis gemmas, tunc tradere crinibus aurum
Cœptum: tunc artes mille fuere viris.
Cùm sint hoc igitur Veneris tot tempore dona,
Livor erit, mensis si eripiatur honos.

Quæ omnia tamen deinde ad Naturam, veram omnium genitricem & nutricem transtulit, cui post Deum, penes quem stet *vis prima creandi*, *nascendi data nunc forma secunda foret*, subdens:

Pace tuâ Venus hæc vera est: tu ficta putâris:
Hac duce nam spumis nasceris ipsa tuis.

Sed sileamus & nos, non tamen propterea perdendi. Nec enim

enim plura de hoc Pervigilio, ne ipſe pervigilem, *concludit Lipſius.* Alio tempore alia:

Cras aret, qui numquam aravit; quique aravit, cras aret.

Ita dictata hæc ad calamum, quæ vos excepiſtis & exarâſtis, ad imitationem noſtri intercalaris epicitharifmate finiamus.

Totum verò opuſculum hoc Chriſtianâ gemmâ conſignemus, quam pariter ad umbilicum Venerii Poëtæ, imò artificis amandi, pius quidam Librarius MScr. noſtro adjecerat:

MUNDUS AMET MUNDUM, ME MUNDUS, NON EGO MUNDUM.

(Addo:)

ODERIT AST MUNDOS MUNDUS, AMABIT AN HUNC?

CORONIDIS LOCO ANTIQUA TROCHAICA SUBJICIAMUS.

NOtum eſto, Trochaïcis hujus generis carminibus antiquitatem cumprimis delectatam fuiſſe in ſolemnibus pompis & proceſſionibus v. gr. triumphalibus, aut ſacris quibuſcunque, & feſtis tripudiis. Unde & *in Prudentii Pæane*, ſeu *hymno IX.* qui ſic inchoatur:

Da puer plectrum, Choreis ut canam fidelibus!

Fabricius addidit: *Choreis Genus carminis Trochaïcum innui.* Quòd illis nullum metrum eſſet aptius, quàm trochæorum, à temporum celeritate ſeu volubilitate nuncupatorum, & in Choris frequentatorum, unde & *Chorei* dicti & *rotatiles*, quòd rotæ motu, ex violento & naturali compoſi-

posito, ferantur. Nam rota ubi primo quoque impulsu semel mota est, ab seipsa motus tenorem perpetuat, propterea quòd semper partem inferiorem superioris orbis moles premat. Itaque licèt Iambus æquè citò evadat è faucibus, solum tamen Trochæum volubilem agnoverunt, propter aliam syllabarum, in eadem quidem temporum quantitate, dispositionem. Iambus enim initio celer impetum capit, mox subsistit. Contrà stat primùm trochæus, deinde urget hoc ipso quasi pondere syllabæ syllabam, in quam incumbit, atque ea videtur subterlabi suâ celeritate. Quemadmodum egregiè hæc, ut omnia, nos edocet *J. C. Scaliger in Hyle Poët. cap.* 3. Cúmque carmina ita ab initio facta, ut cantillarentur, quare adducor, ut hæc inter prima agnoscam. Quamobrem & *Porcium Lucinium Servius* Poëticam Romæ cœpisse dicit, in hisce versibus, *teste A. Gellio lib.* 17. *cap. ult.*

Pœnico bello secundo, Musa pinnato gradu
Intulit se bellicosi in Romuli gentem feram.

* * * * *

Ennius quippe & *Pacuvius*, *Nævius* aliique prisci hoc carminum genere gavisi, licèt rudi adhuc & impolito, ut suprà pag. 104. monstratum est. Taliáque multa *in Varrone*, *Cicerone*, & *Veterum Poëtarum*, *Grammaticorum* item *Corpore* deprehendimus, quorum gustus hic esto, quæ inter florida Veterum alibi emendavimus & enarravimus.

Num novus quidam Deus jam sic repertus est Jovis?
Adspice hoc sublime candens, quem invocant omnes Jovem,
Cui quod in me est, exsecrabor hoc, quod lucet, quicquid est,
Juppiter tremenda, sancte, tela qui regis manu.

* * * * *

At pater Divûm trisulcum fulmen igni fervido
Mittat in tholum macelli.

* * * * *

Túmque cœli mundu' vastus constitit silentio,
Et Neptunus sævus undis asperis pausam dedit,

Et

Sol equis iter repreſſit ungulis volantibus;
Conſtitêre amnes perennes, arbores vento vacant.

* * * * *

Aureos ſubducit ignes ſudus ora Lucifer.

* * * * *

Cærulæ Neptune rector undæ, littorum potens.

* * * * *

Tolle thyrſos, æra pulſa, jam Lyæus advenit.
Bacche vitium repertor, plenus adſis vitibus,
Effluas dulcem liquorem comparandum nectari.
Conditúmque fac vetuſtum, ne malignis venulis
Aſperum ducat ſaporem, verſum in uſus alteros.

* * * * *

Sic coruſcus imber, alto nubilo multus cadens,
Grandine implicatur alba.

* * * * *

Improbè Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit.

* * * * *

Aſſum atque advenio Acherunte vix viâ altâ atque ardua,
Per ſpeluncas ſaxis ſtructas aſperis, pendentibus,
Maximis: ubi rigida conſtat craſſa caligo inferûm.
Unde animæ excitantur obſcura umbra, apertóque oſtio
Alti Acherontis, mortuorum ſalſo ſanguine imagines.

* * * * *

Tenebræ conduplicantur, noctiſque & nimbûm occæcat nigror,
Flamma inter nubeis coruſcat, cœlum tonitru contremit.
Grando miſta largifluo imbri ſubito præcipitans cadit:
Undique omnes venti erumpunt, ſævi exſiſtunt turbines.
Fervet æſtu pelagus. Cic. 3. de Oratore.

* * * * *

Her-

Hercules invicte, Cautus hoc tuo donum lubens
Numini sancto dicavit, Prætor urbis maximæ:
Cùm pia sollèmne mente ritè fecisset sacrum,
Tradidisti quod Potitiis Evandreo seculo
Administrandum, quod illi huc Antiis adduxerant.

* * * * *

Nemini Fortuna currum, à carcere ultimo levis,
Missum inoffensum per æquor candidum ad calcem subit.

* * * * *

Quod magnoperè quæsierunt, id frui̇sci non queunt.

* * * * *

Cùm Sapiens virtuti honorem præmium haud prædam petat,
Ecquid video, ferro septus possidet sedes sacras?

* * * * *

Multi' modis sum circumventus, morbo, exsilio atque inopia:
Tum pavor sapientiam omnem mî exanimato expectorat,
Alter horribilem minatur vitæ cruciatum & necem:
Quid? nemo ingenio est tam firmo & tanta confidentiâ,
Quin refugiat timido sanguen, atque exalbescat metu.

* * * * *

Ocio qui nescit uti, plus negocii hic habet,
Quàm cùm sit negocium . . . . . in negocio.
Nam cui quod agat institutum est, nullo id agit negocio,
Studet ibi, suámque mentem atque animum delectat suum.
Initio sed otioso nescit animus quid velit.
Hoc idem est, neque nos domi nunc, nec quoque militiæ sumus.
Imus huc, hinc illuc, cùm illuc ventum est, ire illinc lubet.
Incertè errat animus, præter propter vitam vivitur.

* * * * *

Hæc tu etsi perversa dicas, facilè Achivos flexeris.
Namque cum opulenti loquuntur pariter atque ignobiles,
Eadem dicta eademque oratio æqua non æquè valet.

* * * * * *

Hoc erit tibi argumentum semper in promtu situm:
Ne quid exspectes amicos, quod tutè agere possies.

* * * * * *

Neminem vidi qui sciret, quique sciat, quod est opus.

* * * * * *

Dulcem aquam bibat salubrem, cæpe & esit flebile.

* * * * * *

In quibus (villis) *Libyssa citrus fasciis cingit fores:*
Atque ubi graves aluntur pascuis pavûm greges.
Vel decem menses ubi una sepiant granaria,
Vineis ubi ampla cella, torculare Pœnicum.

* * * * * *

Liberâ lingua loquemur, ludis Liberalibus.

* * * * * *

Sperne mores transmarinos, mille habent offucias:
Cive Romano per Orbem, nemo vivit rectiùs.
Quippe malim unum Catonem, quàm trecentos Socratas.

* * * * * *

Qui mali sunt, non fuere matris ab utero mali:
Sed malos faciunt malorum falsa contubernia.

* * * * * *

— — — Quique res magnas manu
Sæpè gessit gloriosè, cuju' facta vivida

Nunc

Nunc vigent, apudque gentes solus qui præstat; suus
Eum pater cum pallio uno quondam ab amicâ abduxerat.

* * * * *

Dum Africani voce divina inhiat avidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare & Lælium, pulchrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ, ad summam inopiam redactus est.

* * * * *

Scena quem senem Latina viderat dirissimum;

* * * * *

Consules fiunt quotannis & novi proconsules,
Solus at Rex, ac Poëta non quotannis nascitur.

* * * * *

Tam malum est habere nummos, non habere quàm malum,
Tam malum est audere semper, quàm malum est semper pavor.
Tam malum est tacere multum, quàm malum est multum loqui.

* * * * *

Omnis mulier pectus intra celat virus pestilens:
Dulce de labris loquuntur, corde vivunt noxio.
Tam malum est foris amica, quàm malum est uxor domi.
Nemo non hæc vera dicit, nemo non contrà facit.

* * * * *

Hæc quidem me hercle opinor, præfica est, quæ mortuum
Sic collaudat.

* * * * *

Non mammosa, non annosa, non bibosa, non procax.

* * * * *

Sic mihi cùm tetulit coronam ob collocandas nuptias,
Tibi ferebat: cùm simulabat sese eam alteri dare,
Tum ad te ludibunda doctè & delicatè detulit.

* * * * *

Lena delinita argento nutus observat meos.
Quid velim, quid studeam: adveniens digito impellam januam,
Mox patebit: de improviso Chrysis ubi me adspexerit,
Alacris obviam mihi veniet, complexum exoptans meum,
Mihi se dedet. Fortunam ipsam anteibo fortunis meis.

* * * * *

Quando ponebam novellas arbores mali & pyri,
Cortici summæ notavi nomen ardoris mei:
Nulla fitque exinde finis vel quies Cupidinis.
Crescit arbor, gliscit ardor, ramus implet litteras.

* * * * *

Sonticam esse causam oportet, perdat ob quam fœminam.

* * * * *

Lacte candidum papillâ cùm fluit, signum putant
Partuis, quod hic sequatur mulierem è partu liquor.

* * * * *

Istiusmodi parentum est vita bilis liberis,
Sicubi malunt timeri, quàm vereri se à suis.

* * * * *

Nempe ii sunt verè inimici pessimi fronte hilaro,
Corde tristi, ut adprehendas quos neque, aut mittas, scias.

* * * * *

Ante-

Antesignani quadratis multis tecti insignibus,
Quos sequuntur cum rotundis velites parmis leves.

* * * * *

Hujusmodi multæ, in triumphis præcipuè cantari suetæ strophæ, apud bonos Auctores occurrunt. Veluti militum pueri balliftea & saltatiunculas tales composuerunt *in Aurelianum* apud *Fl. Vopiscum:*

Mille, mille, mille, mille, mille, decollavimus.
Unus ille Aurelianus mille decollaverat.
Ille mille vivat annos, ille mille occiderat!
Tantum habebit nemo vini, quantum fudit sanguinis.
Mille Francos, Sarmatásque mille junctim occidimus.
Mille, mille, mille, mille, mille Persas quærimus.

Cui haud absimilis est muliebris chori ovatio in sacris *I. REGUM cap. XVIII. versu* 7.

Mille Saül percussit hostes, dena David millia.

Quippe cantiunculæ hujusmodi trochaicæ plerumque fuere, quales & istæ *in C. Cæsarem. V. Sueton.*

Gallos Cæsar in triumphum duxit, inde in Curiam.
Galli brachas deposuerunt, latum Clavum sumpserant.

Item in eumdem Joca militaria v. *Barth. lib.* 47. *cap.* 23.

Urbici servate uxores: mœchum calvum adducimus.
Aurum in Gallia effutuisti; hic sumsisti mutuum.

* * * * *

Gallias Cæsar subegit., Nicomedes Cæsarem.
Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

Et in eumdem, ſtatuæ ipſius ſubſcriptum:

Brutu' qui Reges ejecit, Conſul primò factus eſt:
Hic qui Conſules ejecit, Rex poſtremò factus eſt.

Item *in Sergii Galbæ* ſeveriſſimam diſciplinam:

Diſce miles militare, Galba eſt, non Getulicus.

* * * * *

F I N I S.

A U-

AUSONII
CUPIDO CRUCI ADFIXUS,
EIDYLLION,

CUM

NOTIS

MARIANGELI ACCURSII,

ELIAE VINETI,

PETRI SCRIVERII,

ET

ANONYMI:

Accessere ad Calcem

JOSEPHI SCALIGERI

ET

GASPARIS BARTHII

Capita, quibus hoc Opusculum illustrarunt.

BIBLIOPOLA
LECTORI
S.

UÆRENTI *mihi numquid possem novi edere, aut certè in lucem iterum trahere, quod eruditis & elegantioribus hominibus non displiceret; indicatum mihi est* PERVIGILIUM VENERIS, *quale à* P. SCRIVERIO *editum fuerat. Sed quum hoc jam typis descriptum esset, tenuitas voluminis effecit ut ei addendum putarem* AMOREM CRUCIFIXUM, *quod in eadem collectione Scriveriana erat, cum notis* MARIANGELI ACCURSII, ELIÆ VINETI & PETRI SCRIVERII, *ad quas accedebat Cap. XVIII. Lib. II. Lectionum Ausonianarum* JOSEPHI SCALIGERI. *Hæc omnia iterum hîc vides, accesseruntque præterea paucæ notulæ* ANONYMI, *quæ cum ceteris sunt contextui Auctoris subjectæ, & Caput VII. Lib. XII. Adver-*

fariorum GASP. BARTHII, *quo hoc Poëma illuſtrat. Notas omnes ſub ipſo contextu videbis, quæ cùm eſſent ſat prolixæ, ad calcem rejiciendas putavi* SCALIGERI & BARTHII *animadverſiones. Elegantiſſimum eſſe & ingenioſiſſimum hoc Poëma audivi dicentes homines, qui de rebus ejuſmodi certum judicium ferre poſſunt; & qui etiam nihil eſſe hîc contra bonos mores me docuerunt. Quare tibi etiam, Lector, quin placiturum ſit non dubito.*

Hagæ Comitis Idibus Martiis anni M DCC XII.

AUSO-

AUSONIUS
GREGORIO FILIO
SALUTEM.

1. AN umquam vidisti nebulam pictam in pariete? Vidisti utique & meministi. 2. Treveris quippe,

1. *AN umquam &c.*] Manuscripti Codices, *En umquam.* Qui modus percontandi vel Terentio est proprius. Imitationem alioqui de Terentio Plautoque in Præfatiunculæ ipsius argumentum sibi sumpsit. Quorum sanè Poëtarum, ut & Flacci & Maronis, studiosus, oppidoque imitator dignoscitur. Plautus itaque in Menæchmis ait:

Dic mihi: numquam vidisti tabulam pictam in pariete,
Ubi aquila catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?

Terentius autem in Eunucho:

— Virgo in conclavi sedet,
Suspectans tabulam quamdam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem
Quo pacto Danaë misisse ajunt quondam in gremium imbrem aureum, &c.

Quibus admoneri posse videbamur, *tabulam* non *nebulam* esse in Ausonio scribendum. Cæterùm cùm & in epistola ad Symmachum dixerit, *Hoc me velut aureus bracteæ fucus, aut picta nebula, non longius, quàm dum videtur, oblectat.* Cumque aliquid *tanquam per nebulam* videri, atque accipi, tum, *nebula inanius ac mollius* dicatur; putandum sit fortassè, arbitratu suo, *tabulam* in *nebulam* Ausonium mutasse. Quando & in manuscriptis exemplaribus ne speciem quidem alterius lectionis hactenus invenimus. ACCURSIUS.

Ibidem.] Idem Ausonius ad Symmachum quarta epistola: *Me velut aërius bractea fucus, aut picta nebula, non longius quam, dum videtur, oblectat.* Illic an recte *nebula* scribatur, non satis mihi liquet, sed hìc pro *nebulam* non dubito, quin *tabulam* legisset

pe, 3. in triclinio Æoli fucata est pictura hæc. Cupidinem

gisset Erasmus, si eorum in mentem venisset, quæ ex Plauti Menæchmis adducit Mariangelus. Sunt autem hæc:

Dic mihi, numquid vidisti umquam tabulam pictam in pariete,
Ubi aquila catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?

Sic è proverbiorum albo eradendum illud, *Nebulam in pariete*, nisi alibi legerit Erasmus, quo rem nihili & somnio simillimam significari existimavit. VINETUS.

Ibidem.] Repone quod in MSS. Codd. repperit Mariangelus Accursius: *En umquam vidisti nebulam* &c. Qui modus percontandi vel Terentio per est familiaris: ne Maronem, cujus studiosissimus Vir Consularis, aliosque in testimonium citem. Hallucinantur autem mirificè qui hîc *tabulam pictam* malunt ex Plauti Menæchmis, Actu I, Scena II. & Terentii Eunucho, Actu III, Scena V. Cujus lectionis ne minimum quidem vestigium in membranis quibus usus Mariangelus. Quid, quòd reclamet ipse Ausonius, qui pictæ nebulæ alio item loco meminerit. Epistola ad Symmachum: *Hoc me velut aureæ bracteæ fucus, aut picta nebula non longius quàm dum videtur oblectat*: denique hîc *Aeris campos* depictos ait, & marcentes *nebuloso lumine* flores, aliaque ejusmodi. SCRIVERIUS.

2. *Treveris*] *Treviris* Tilianus Codex, de quibus in Claris Urbibus. VINETUS.

3. *Æoli.*] Parisiensis liber, *Zoili*, & vetus Tilii codex. IDEM.

In triclinio Æoli fucata est pictura.] Tilianus codex, & Parisiensis liber Jodoci Badii apud Vinetum, *in triclinio Zoili.* Melius, & probabilius; cùm *Æolus* infrequentius nomen sit, quàm *Zoilus*. Quare ex veterum codicum fide scripturam hanc non gravatè admiserim. Dominus illarum ædium Treviris, in quibus Triclinium illud quod exhibebat eam picturam, fuerit, non Æolus aliquis, à ventorum rege denominatus, sed Zoilus. ZOILI nomen proprium bis terve occurrit in antiquis Inscriptionibus. Appianus olim exhibuit hanc repertam Comi:

D. M.
C. MESSENI
ZOILI
COLLEG. DENDROPH
COMENSIVM.

Anno

dinem cruci adfigunt mulieres amatrices, non istæ de-
nostro

Anno undesexcentesimo & millesimo Tibure effossum marmor, cui inscriptus crocodilus, & hæc Epigraphe:

DIS. MAN
AEL. ZOILVS
HIC. SITVS. EST
VIXIT. AN. LII.

A Gutenstenio Gruterus pag. ıɔ cccc. 9. Apud quem etiam illa superior Inscriptio, pag. ccccxxxviii, 2. Et pag. cccii, 2. veteris tabulæ fragmento,

ANTISTIVS ZOILLVS.

Id est, Zoilus. Nam L superfluè geminatur: ut in QUERELLA pag. ccccLXXX, 5. VELLIT pag. DCLXXII, I. OLLIM pag. DCXC, 5. pro *Querela*, *velit*, *olim*. Sic etiam ubi in veteri Romano Martyrologio, Adone, & Usuardo, xxv Maji, legitur: *In Istria natalis SS. Zoelli*, &c. margini Usuardi adscriptum est, *Zoili*. Aliàs item Zoilus inter Sanctos. Ado in Martyrologio, xxvii Junii: *Cordubæ in Hispaniis natalis SS. Zoili & aliorum*: Eadem eodem die Usuardus. Martyrologium Romanum non celebrat Cordubensem Martyrem; sed alium xxiv Novembris: *Romæ*, inquit, *Chrysogoni Martyris*, *& Zoili*. Usuardus Zoilum præterit. Ado pluribus agit de Chrysogono, & Zoilum Chrysogoni *abscissum caput corpori ejus compaginasse* (verba Adonis sunt) memoriæ prodit. Quin etiam Zoilus Grammaticus, unus ex Dipnosophistis apud Athenæum. Ut nihil hîc dicam de nobilissimo Zoilo, qui Ὁμηρομάστιγος cognomen meruit. Cujus audax quidem, sed parum felix mordacitas proverbio locum fecit, ut vulgo *Zoili* vocentur nobilium Auctorum obtrectatores & castigatores: vel Plinio teste in operis ardui præfatione. Ad quem quoque adludit meus Hispanus in Epigrammatis: (lib. iv, 77.)

Pendentem volo Zoilum videre.

Hic Zoilus Amphipolites fuit. Scripsit varia: & inter ea; Grammatica quædam contra Homerum. Vide Suidam, & Ælianum Variar. lib. xi. cap. x. Ex Zoili cujusdam scriptis mul-
ta

nostro seculo, 4. quæ sponte peccant, sed ille Heroïcæ, quæ sibi ignoscunt & plectunt Deum; quarum partem 5. in *Lugentibus Campis* Maro noster enumerat. Hanc

ta Plinius in librum duodecimum Naturalis Historiæ transtulit: & apud eumdem lib. XII. Zoili Macedonis scripta citantur. Hic iste Amphipolitanus creditur: Amphipolis enim urbs Macedoniæ. *Zoilus de Figuris* citatur à Phæbammone Sophista de Figuris, referente Bibliothecâ Gesnerianâ Tiguri auctâ. Alios atque alios possem recitare, ex Vitruvio & Clemente Alexandrino, & aliis. Et plura sunt Martialis in Zoilum epigrammata. Sed de Zoilis plus satis: ne & ipse Zoilos irritem. Abundè liquet scribendum esse apud Ausonium *Zoili*, pro *Æoli*.

Nisi quis malit, *Treveris in triclinio Solii*. Ut palatii triclinium intelligat: quamquam impropriè & minus usitatè *Solium* pro *Palatio* dici possit. Ipse Ausonius tamen alio loco sic accepisse videtur:

Armipotens dudum celebrari Gallia gestit,
Trevericæque urbis solium, quæ proxima Rheno,
Pacis ut in media gremio, secura quiescit.

De Claris urbibus III. D. Ambrosius lib. V. Epist. XXVII. *Cùm pervenissem Treveros, postridie processi ad Palatium.* Treverorum urbem Pomponius Mela & Ptolemæus Augustam nominant. Data Treveris plura Augustorum Rescripta; Constantini, Juliani, Valentiniani, Valentis, Gratiani, Valentiniani Junioris, Theodosii, Arcadii. Et Ammianus Marcellinus lib. XV. *Treveros domicilium Principum clarum* ait. Vide eumdem lib. XXVII, XXIX, & XXX.

Vidi etiam, qui *in triclinii tholo* legendum conjecerat: quam conjecturam vix ægrè ferant, qui balnearum quidem tholos meminerint, non tricliniorum; ut quæ alio modò fuerint camerata. Ammianus lib. XXVIII: *Tholos introierint balnearum.* Atqui apud Martialem hoc Epigrammate, lib. II, 59.

MICA *vocor. Quid sim, cernis. Cœnatio parva.*
Ex me Cæsareum prospicis, ecce, tholum;
Frange toros: pete vina: rosas cape: tingere nardo:
Ipse jubet mortis te meminisse Deus.

Accipiunt eruditissimi viri non Augusti Mausoleum, non Capitolium, non Flaviæ gentis templum, vel ædes Cæsaris, cum vulgo interpretum; sed tholum interiorem ipsius Micæ, à quo pen-

Hanc ego imaginem ſpecie & argumento miratus ſum; [6] deinde mirandi ſtuporem tranſtuli ad ineptiam [7] poëtandi. Mihi, præter [8] lemma, nihil placet; ſed com-

pendebat cranium, quod convivas mortis admoneret, ut eo largius indulgentiuſque viverent. Vetus Gloſſarium: Θόλος, *teſtudo.* Suidas: Θόλος, οἶκος περιφερής, καὶ τοῦ οἱ πρυτάνεις ἐσιῶντο, &c. Philander ad quartum Vitruvii hæc adnotavit: *Tholus eſt ædificii camera, quæ altius creſcens rotundâ formâ in faſtigiatum cacumen deſinit, à quo* Πάνθειον θολοειδὲς *ſcripſit Dion lib.* LIII. *Re enim verâ Pantheum eſt hæmiſpærio tectum, hoc eſt, circulatâ camerâ, inque medio hemiſphærio lumen ad circinum factum. Aliàs eſt teſtudinis umbilicus, id eſt, veluti ſcutum in medio tecto, quo trabes omnes conveniunt, ubi dona ſuſpendebantur, auctore Servio* IX. *Æneid.*

Quamquam poſſit nimis laxum videri & vagum de magna urbe loquentem referre in Triclinii tholo hoc aut illud pictum haberi. De villa aliqua tolerabilius ſit. Sine dubio itaque indicare voluit Auſonius Palatium Treverenſe; aut alicujus ædes in quibus illud Triclinium. Eum Zoïlum adpellant veteres codices, non Æolum. Atque ita repone. SCRIVERIUS.

4. *Quæ ſponte peccant* &c.] Sic & illæ Heroïdes ſponte peccarant, ſed jocatur *Auſonius*, dum hoc diſcrimen ſtatuit inter Heroïdas & ſui ævi mulieres; quaſi hæ ſponte peccarent, nec delicti quidquam, præter ſe, inſimularent; cùm veteres illæ amatrices peccata ſua Cupidini, aut Fato tribuerent, veluti alieno impulſu in amorem ruiſſent. At Cupido quidem nomen eſt adfectûs, qui intra amatricum pectus furit; Fatum verò merum figmentum. Vide ad verſ. 64. ſequentis Eidyllii. ANONYMUS.

5. *In Lugentibus campis.*] Virgilius ſexto Æneidos:

Nec procul hinc partem fuſi monſtrantur in omnem
Lugentes campi. Sic illos nomine dicunt.
Hic quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, & myrtea circum
Silva tegit. Curæ non ipſa in morte relinquunt. VINET.

6. *Denique mirandi.*] *Deinde mirandi*, codex Tilianus. IDEM.

7. *Poëtandi.*] Vox gerundi à deponente *Poëtor*: quo uſos veteres Latinos probat Priſcianus libro octavo. IDEM.

8. *Lemma.*] Argumentum, λῆμμα. Idem verbum in præfatione Parentalium, & in Iambico ad Probum. IDEM.

9. *Nævos*

commendo tibi errorem meum, 9. nævos nostros & cicatrices amamus; nec soli nostro vitio peccasse contenti, adfectamus ut amentur. Verùm quid ego 10. huic Eclogæ studiosè patrocinor? Certus sum quodcumque meum scieris, amabis, quod magis spero quàm ut laudes. 11. Vale.

9. *Nævos* &c.] Hoc adagio significatur, turpitudinem nostram, vitia, ineptias, nobis placere. *Nevum* autem, non *nævum* scripsit, puto, Erasmus in proverbio, *E nevo cognoscere*. IDEM.

10. *Huic Eclogæ patrocinor.*] Defendo hanc meam eclogam. Est *ecloga* Græcum ἐκλογή. Quod exponit electionem vetus Glossarium: sed quæ poëmata Theocriti εἰδύλλια, βουκολικάque vulgo inscribuntur, ac Virgilii Bucolica, hæc antiqui Grammatici *Eclogas* quoque vocant, veluti Servius in tertium, septimum, nonum, eorum Virgilii carminum. *Eclogas* etiam Porphyrio vetus Horatii Commentator, Horatii nuncupat *Epistolas* & *Satyras*, in epistolam septimam libri primi, & in Satyram tertiam, quinctam, ultimam secundi Sermonum: ac Ausonius *Odas* in præfatione Griphi. Hinc *Eclogarium* in titulo Dodecastichi de diebus septimanæ. IDEM.

11. *Vale.*] Addunt quidam libri, *ac dilige parentem*. Cæterum de hoc Ausonii Poëtæ filio Gregorio, quem pro *Gregorio Georgium* Jodoci Badii exemplaria nuncupant, legere licebit, quod monuimus in nonum carmen Parentalium. IDEM.

CU-

CUPIDO
CRUCI ADFIXUS.

AERIS in campis, memorat quos Musa Maronis,
Myrteus amentes ubi lucus opacat amantes,
Orgia

1. A*Eris in campis.*] Elysios inferorum campos sic adpellat in extremo sexto Æneidos Virgilius, verf. 887. VINETUS.

Ibidem.] Vide Interpretes *Virgilii* ad locum. Respici crediderim aut ad sententiam Philosophorum quorumdam, qui inferos in *aëre* collocabant, ut Stoïci, de quibus vide *J. Lipsium* Phys. Stoïcæ Lib. III, 14; aut ad eos Mythologos, qui Plutonem aërem interpretabantur, ut *Phurnutus* de Nat. Deorum cap. v. Scriptor vitæ *Homeri*, pag. 326. Ed. Amstel. *Heraclides* Ponticus in Allegoriis Homericis, ejusdem editionis p. 442. Nec interest hæc non consentire cum ceteris fictionis partibus, cùm non soleant Poëtarum somnia magis secum consentire, quàm dormientium. Si hæc minùs placeant, hîc *aër* more Græco tenebras subterraneas significabit; quamvis in Elysiis Virgilianis non essent tenebræ, cùm *solémque suum & sua sidera nossent.* ANONYMUS.

2. *Myrteus.*] Silva myrtea in iis, quæ modò adscripsimus ex Virgilii sexto Æneidos verf. 444. Est Myrtus arbor sacra Veneri, Virgilius in Meliboeo:

Populus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho,
Formosæ myrtus Veneri, sua laurea Phœbo.

Hic autem est, quæ παρίσωσις adpellatur Eustathio, πάρισον & ὁμοιοτέλευτον Rutilio, Quinctiliano, Aquilæ. Sunt enim πάρισα, sive ὁμοιοτέλευτα, vel ὁμοιοκατάληκτα campis & *Maronis*, *amentes* & *amantes*: qualia reperies multa passim. Cæterùm priores etiam Poëtæ eadem figura libenter usi reperiuntur. Homerus in prima Odysseæ rhapsodia:

Ἐκ γὰρ Ὀρέσταο τίσις ἔσσεται Ἀτρεΐδαο.

Virgilius in secunda Ecloga:

Dixit Damœtas; invidit stultus Amyntas.

Orgia ducebant Heroïdes, & ſua quæque,
Ut quondam occiderant, lethi argumenta gerebant.
Errantes ſilva in magna & ſub luce maligna,
Inter arundineáſque comas, gravidúmque papaver,
Et

Ovidius primo Faſtorum:

Ora vides Hecates in tres vergentia partes. VINETUS.

3. *Orgia ducebant.*] Pompam, nempe, in neſcio quo feſto die, veluti in honorem Deorum Inferorum. Genus loquendi eſt Virgilianum, Æneid. VI, 517. Vide *Servium* ad Æn. III, 303. ANONYMUS.

Ibid. *Heroides.*] Quas in epiſtola *heroïcas* adpellavit mulieres. VINETUS.

5. *Errantes ſilva in magna.*] Virgilius Æneid. VI, 451, & ſeqq. ANONYMUS.

7. *Sine labe lacus.*] Qui nemini obſcura explicuerunt non debuerant hîc tacere. Sed, niſi fallor, viſi ſunt ſibi intelligere quod non intelligebant. *Labes* hîc non vitium aliquod ſignificat, ſed devexam humi cavitatem, quâ lacuum aquæ continentur. Cicero de Divinat. Lib. I, 35. *Addidit Cœlius eo tempore ipſo, cùm hoc calamitoſum fieret prœlium, tantos terræ motus, in Liguribus, Gallia, compluribúſque inſulis, totáque Italia factos eſſe, ut multa oppida corruerint, multis locis* labes *factæ ſint, terræque deſederint.* Ibid. cap. 43. *Delata ad Senatum* labes *agri Privernatis, cùm ad infinitam altitudinem terra deſediſſet.* Igitur jocans *Auſonius*, ut ſignificet hæc eſſe ſomnia, ait eſſe illic *lacus, ſine labe;* hoc eſt, qui nulla cavitate terræ contineantur; quod perinde eſt ac montes, ſine declivitate. Sic & in ſequentibus ludit. IDEM.

10. *Mirator Narciſſus.*] Auſonii Epigramma XCV. de Narciſſo ſui ipſius amore capto:

Si cuperes alium, poſſes, Narciſſe, potiri.
Nunc tibi amoris adeſt copia: fructus abeſt.

De eodem Epigr. XCVI:

Quod non ex hujus formâ pateretur amator;
Ipſe ſuam qui ſic deperit effigiem?

De inſano Narciſſi amore, atque in florem ſui nominis transforma-

Et tacitos sine labe lacus, sine murmure rivos.
Quorum per ripas nebuloso lumine marcent
Fleti olim regum & puerorum nomine flores,
Mirator Narcissus & Oebalides Hyacinthus,
Et

matione, legendus Ovidius tertio Metamorphoseon. VINETUS.

Mirator Narcissus, & Oebalides Hyacinthus.] In Technopægnio, vers. 69. & 70.

Solamen tibi, Phœbe, novum dedit Oebalides flos,
Flore alio reus est Narcissi morte sacer fons. IDEM.

Ibidem.] Si veterem Latinæ Linguæ usum spectemus, post *mirator*, subaudiendum erit *sui*; quod se miraretur Narcissus, de quo etiam *Ovidius* Metam. lib. III, 423.

Cunctáque miratur, quibus est mirabilis ipse.

Sed dura est omissio τῦ *sui* & jam ante *Ausonii* ævum Latinitas prisca labascere cœperat, & in novum usum deflectere, qui in Linguis à Latina derivatis etiamnum obtinet. Hinc quia qui *mirantur* quidpiam id diu contemplantur, atque subinde oculos eò convertunt; ideò *mirari* cœpit idem significare ac *contemplari*, quod observavit *Claud. Salmasius* ad hæc verba *Trebellii Pollionis* in Gallienis, pag. 179. *Uniuscujusque vultum, mirâ inhiatione, mirantes.* Sic Hispanicè hodie *mirar* & Italicè *mirare* eodem sensu dicimus, & Galli *se mirer*, de iis qui in speculo se contemplantur, & speculum *miratorium* vocant. Itaque, ne quid dissimulem, Narcissum *miratorem* dictum à nostro putem, quòd se in fonte diutissimè spectaret, ut in ejus fabula narrat *Ovidius*. Itaque *Mirator Narcissus* erit aut Gallicè *Narcisse le mireur*, si modò Galli hac voce nos peregrinos uti patiantur, aut Hispanicè *Narcisso el mirador*, Italicè, *il miratore*, nempe vultûs sui. Sed prius malim, à Lingua Gallica petitum. Similes sunt alibi voces, apud *Ausonium*, ut cùm præf. ad Griphum *burras* vocat quisquilias. ANONYMUS.

Ibid. *Oebalides Hyacinthus.*] Oebali filius, Regis Laconiæ, quæ & Oebalia ab illo apud Virgilium, & Oebaliæ hinc Amyclæ in Epistolæ vicesimæ quinctæ versu vicesimo sexto. Hyacinthus autem Phœbi Apollinis amores, mutatur in florem libro decimo Metamorphoseon Ovidii, & Crocus quarto. Adonidis vero cruor eodem decimo, & Ajacis tertio decimo. VINETUS.

Et Crocus auricomans & murice pictus Adonis;.
Et tragico scriptus gemitu Salaminius Æas.
Omnia, quæ lacrimis & amoribus anxia mœstis,
Exercent memores, obitâ jam morte, dolores,

Rur-

11. *Adonis.*] Sic vocat Anemonen, de nomine ejus, è cujus sanguine nata fingitur. Vide *Ovidium* Metam. x. in fine. Anonymus.

12. *Et tragico scriptus gemitu.*] Αἴ αἶ, id est, *heu heu*, gementis, querentis, dolentis vox: quales in quibusvis Tragœdiis frequentes, non solum in illis de Ajace. Qui autem Latinis Ajax, Græcis Αἴας, τοῦ Αἴαντος, unde hîc *Æas*: quod nomen ex tragica illa voce αἶ αἶ geminata factum videtur: quam Hyacintho flori (in eum puer Hyacinthus primus, deinde Ajacis cruor conversus fuit) inscripsit Apollo, dicente Ovidio:

Non satis hoc Phœbo est. Is enim fuit auctor honoris.
Ipse suos gemitus foliis inscripsit: & αἶ αἶ
Flos habet inscriptum, funestaque litera ducta est.

Inter Heroum Epitaphia est Ajacis tertium. Salamis autem est insula maris interni, patria Ajacis: unde *Salaminius*. Vinetus.

13. *Omnia, quæ lacrimis & amoribus anxia mœstis,*
Exercent memores, obitâ jam morte, dolores,
Rursus in amissum revocant Heroidas ævum.]

Ita emendavi. Aliter atque aliter hæc vulgò interpunguntur. Quid si legamus?

Exercent memores: obitâ jam morte dolores
Rursus in hoc missas revocant Heroidas ævum.

Nisi per *amissum ævum* intelligendum sit, elapsum, præteritum, & vetus. Atque ita nihil temerè mutandum. Scriverius.

16. *Fulmineos Semele.*] Hæc fuit filia Cadmi & Harmoniæ, auctore Hesiodo in Theogonia. Quomodo autem Jovis adulteri ignibus illa Baccho gravida arserit, & ut,

Imperfectus adhuc infans genitricis ab alvo
Eripitur, patrioque tener, si credere dignum est,
Insuitur femori: maternaque tempora complet,

Ovidius narrat tertio Metamorphoseon. Vinetus.

17. *Am-*

Rursus in amissum revocant Heroïdas ævum.
Fulmineos Semele decepta puerpera partus
Deflet &, ambusti lateris, per inania currens,
Ventilat ignavum simulati fulminis ignem.

Irri-

17. *Ambustas latera, per inania.*] *Inania latera, ignavum ignem, simulatum fulgur, mare sine fluctibus, faces sine igni, speciem gladii inanem*, & alia, eadem dixit figurâ. Nam apud mortuos verarum rerum sunt tantum umbræ, & effigies. Vereor tamen, ut ne hîc *latera* pro alio aliquo verbo sit suppositum. IDEM.

Ibid.] Legendum omnino:

Deflet, & ambustis laterum per inania cunis
Ventilat ignavum simulati fulminis ignem.

Τὸ *fulminis* Mariangelus Accursius observavit in Msc. Cod. cùm legeretur antea *fulguris*. Quod temerè fortassis non irrepsit, sed genuinum ipsius Poëtæ est. Non enim nocentissimum fulmen Semelæ immissum, sed mitius quoddam, & secundum: referente Ovidio in hac Fabula, Metamorphos. lib. III.

——— ——— *Ergo mœstissimus altum*
Æthera conscendit, vultuque sequentia traxit
Nubila, queis nimbos immistaque fulgura ventis
Addidit, & tonitrus & inevitabile fulmen.
Quà tamen usque potest, vires sibi demere tentat:
Nec quo centimanum dejecerat igne Typhœa,
Nunc armatur eo: nimium feritatis in illo est.
Est aliud levius fulmen, cui dextra Cyclopum
Sævitiæ flammæque minùs, minùs addidit iræ;
TELA SECUNDA vocant Superi. Capit illa, domumque
Intrat Agenoream.

* *Latera per inania.* Vinetus inter alia ad hunc locum, *Vereor*, inquit, *ut ne hic LATERA pro alio aliquo verbo sit suppositum.* Editiones quædam interjecerunt *hæc*: *latera hæc per inania.* Quæ nullam sanè bonam sententiam efficere monuerunt viri docti, leguntque:

—— *ambustas lacerans per inania cunas.*

Per inania interpretantur *Aëris in campis.* Ad quæ Cl. Salmasii

Irrita dona querens, sexu gavisa virili,
Mœret in antiquam Cænis revocata figuram.

Vul-

hanc Notam cùm nuper in schedis meis reperissem, quî eam prætterire aut dissimulare potui? Sic igitur ille in suâ ad me Epistolâ:

Lacerare potiùs quàm redintegrare locum mihi videntur qui *lacerans* legunt. Nescio etiam quid sit *ventilare fulminis ignem*. An fulmen ut ignis vulgaris potest ventilari? Sed nec *ventilare* heic accipiendum pro ventulum facere, & flabello ignem excitare. *Ventilare* est in altum jactare, ut faciunt qui *ventilare arma* dicuntur Quintiliano: & *ventilare æstivum aurum digitis sudantibus* Juvenali. Nunc te judicem adpello, an non meliùs sic restitui possit:

Deflet, & ambustas latè per inania cunas
Ventilat ignavo simulati fulminis igne.

Ventilat latè per inania cunas ambustas simulati fulminis ignavo igne. Hæc ille. Festiva admodum videtur acerrimi Boxhornii nostri conjectura, sub manu nata:

Deflet, & ambustas iterum per inania cunas
Ventilat ignavo simulati fulminis igne.

Iterum, nempe, in pictura. Scriverius.

Ibidem.] Satis quidem liquet nullum inesse sensum hisce verbis, *ambustas latera per inania cunas*; nullus enim hic est locus *cunis*, nec illæ *ambustæ* dicuntur à Poëtis, cùm Bacchus utero Semeles est extractus, ut femori Jovis insueretur; nec *latera inania* quidquam huc faciunt. Primùm peccatum est in voce *cunas*, quæ pro *currens* vitiosè scripta est; tum reliqua mutata, ut species quædam constructionis in oratione servaretur. Sed hoc voluit *Ausonius*: Semele, currens per inania (*inferorum*) ventilat ambusti lateris ignem ignavum, qui erat simulata fulminis (*nempe, in inferis, ubi verum nihil, omnia ficta*) flamma. Jam nihil obscurum superest; *currendo* enim *ventilatur* flamma, ab eo qui eam gerit. Anonymus.

Ibid. *Fulguris,*] Legendum, *fulminis*. Sic Manuscripti Codices. Accursius.

19. *Sexu gavisa virili.*] Solœcismus videtur esse, *Cæneus revocata*. Exemplaria vero Manuscripta, *Cænis*. Fœmina enim priùs fuerat Cænis nomine. Ovidius:

Clara

Vulnera ſiccat adhuc Procris, Cephalique cruentam
Diligit & percuſſa manum. Fert fumida teſtæ
Lumi-

Clara decore fuit proles Elateïa Cænis.

Idem:

Tu mibi Cænis eris. ——

Vel itaque legendum, *Cænis*: vel, (ut impreſſi habent quidam) *Cæneïs*. Ei namque fœminæ & *Cænis* nomen inditum & *Cæneis* fuiſſe conſtat. Gellius lib. IX. cap. IV. *Notiſſima illa veterum poëtarum de Cæneide & Cæneo cantilena.* Sed neque illud tranſiliero, quòd ſi vel *Cæneus* cuſtodiatur, videri poſſit ex Catulliana mimeſi, de Aty, quem genere virili, antequam eviretur, adpellat. Dein etiam muliebri. Hæc poſtea ab Neptuno compreſſa, ſexus mutationem impetravit ac *Cæneus* adpellatus eſt. Qui tandem pro Lapithis adverſus Centauros decernens, cùm invulnerabilis ſtupri penſatione factus foret, arboreis oppreſſus trabibus, in avem commutatus dicitur. Scribit Ovidius XII Metamorphoſ. Sunt qui eum dicant poſt mortem priſtinæ forma redditum. Ut Virgilius in VI. (quem ſequutus hîc noſter eſt:)

—— *Et juvenis quondam, nunc fæmina Cæneus,*
Rurſus & in veterem fato revoluta figuram. IDEM.

20. *Mæret in antiquam* &c.] In fœminam. Virgilius ſexto Æneidos:

—— *Et juvenis quondam, nunc fæmina Cæneus*
Rurſus, & in veterem fato revoluta figuram. VINET.

Ibidem.] Epigr. LXIX. De iis quæ ſexum mutarint:

Cænea convertit proles Saturnia Conſus.

Cæneus Elati filius, Magneſius, auctore Hygino, primùm Cænis puella fuit; quam pro concubitus præmio, in virum transformavit Neptunus, Saturni filius. Ovidius duodecimo Metamorphoſeon, & Phlegon Trallianus de Mirabilibus & longævis. IDEM.

21. *Vulnera ſiccat adhuc Procris.*] Hanc in frutetis latentem, pro fera, Cephalus maritus interfecit. Fabulam narrant Ovidius, Hyginus, Servius in ſextum Æneidos. IDEM.

22. *Fert fumida teſtæ.*] Sunt qui legerint, *teſtem*. Hoc eſt
M 4 conſciam

conſciam Herûs ac Leandri furtorum lucernam. Quod ſanè Poëta Muſæus ait:

Κρυφίων ἐπιμάρτυρα λύχνον ἐρώτων.

Occultorum teſtem lucernam amorum.

Verum *teſta* figulinam etiam lucernam ſignificat. Quo genere innumeræ in Antiquorum monimentis etiamnum manent. Et Virgilius in Georgicis ait:

Ne nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſcivêre hiemem, teſtâ cum ardente viderent
Scintillare oleum. —— ACCURSIUS.

Ibid.] Puella Ero, cui patria fuit Seſtos urbs Helleſponti in Aſia, & quæ ſe in mare præcipitavit ex ſumma turri, poſtquàm vidit Leandrum ſuum ex Abydo adverſi litoris oppido ſummerſum; hæc manu geſtat ſimulacrum fumantis facis, & ignium, illorum quos noctu ad ſe natanti Leandro, curſus dirigendi gratiâ, ſolebat ex ea ſua turri oſtendere. *Teſtas* dici vaſa terrea, adnotavimus in Epigramma ſeptuageſimum primum. *Teſtam* hoc loco vocat Auſonius, quem λύχνον, Muſæus. Fulgentius in Mythologicis id Latinè *Lucerna* dixit: & Marcus Varro libro quarto de lingua Latina *Lucernam* eſſe ſcribit, quod vocant Græci λύχνον. Vetus etiam interpres Græcorum Euangeliorum λύχνον *Lucernam* vertit, ac antiquum Gloſſarium. Hoc vas, ex quacunque materia veteres fecerint (nos hodie ferreis, æreis, ſtanneis, vulgo utimur) in id oleum infundebatur: & in oleum immergebatur illud, quod in lychno quia eſſet, id eſt, ἐν λύχνῳ, Græci ἐλλύχνιον, adpellarunt, ut Herodotus libro ſecundo de lucernis Ægyptiorum, pro quo Latinum non habeo, quod dem. *Funalium* id quidem exponit vetus Gloſſarium. Sed hoc vocabulum alibi non legi, & neſcio, quàm probum ſit. *Funale* fortaſſis ibi legendum. Quanquam *Funale* propriè dici video, apud Ciceronem & Valerium de Duilio, id genus facis, quod ex fune cera circumlito fit. *Ellychnion* ergo Græci vocant, quod ardet in lychno. Græcoque pro ſuo non timuit frequenter uti Plinius Naturalis hiſtoriæ auctor, veluti libro viceſimo tertio, cap. IV. *Ellychnia ex una fiunt claritatis præcipuæ.* Et viceſimooctavo, cap. XI. *Optimè Ellychnio papyraceo, oleoque ſeſamino. Lucernarum lumen* interdum vertens, ut libro viceſimo primo de junco herba, cap. XVIII. *Uſus ad naſſas marinas, vitilium elegantiam, lucernarum lumina præcipua medulla.* Et viceſimo quincto de verbaſco alia herba, cap. X. *Tertia Lychnitis vocatur, ab aliis thryallis, foliis ternis, aut cumplurimùm quaternis, craſſis, pingui-*

guibusque, ad Lucernarum lumina aptis. Quum hæc Dioscoridis Græca interpretatur, Καὶ τρίτη φλομὶς, ἡ καλουμένη λυχνῖτις, ὑπὸ δέ τινων θρυαλλὶς, φύλλα τρία, ἢ τέσσαρα ἢ καὶ πλείονα ἔχουσα, παχέα, λιπαρὰ, δασέα, εἰς ἐλλύχνια χρησίμη. Ex quibus Plinii locis & aliis, cognosces ex multis rebus semper fieri solita, sed quæ nos hodie ex glossipina illa lanugine ferè faciamus. Dicebantur autem lychni δίμυξοι qui duas, τρίμυξοι qui tres, πολύμυξοι qui plures myxas haberent. Sic enim *myxas*, pro *myxos*, suspicor legendum apud Valerium Martialem in Apophoretis, ubi *Lucerna* πολύμυξος hoc modo loquens inducitur:

Illustrem quum tota meis convivia flammis,
Totque geram myxos, una lucerna vocor.

Μύξος namque non invenio apud Græcos in ea significatione, sed μύξα, ut apud Suidam mentio fit lucernæ viginti myxarum. Est autem μύξα, mucus, humor è cerebro per nares defluens. Dicuntur & μύξαι, nares ipsæ, ut Pollux & Hesychius docent: unde per similitudinem quandam myxæ lucernarum sunt adpellatæ, prominentes lucernarum partes, ellychnium sustinentes, vel ipsa adeo ellychnia ex iis naribus, muci instar, emergentia. A lychno vero, quod λύχνιον, & λυχνίαν, fecerunt iidem Græci, Latini *candelabrum* verterunt. Est à candela, quam sustineret, dictum hoc, Varrone etiam auctore; sed *candelabrum* quoque adpellatum, cui superponebatur lucerna, ut in Euangelio Lucæ: *Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subter lectum ponit, sed super candelabrum ponit: ut intrantes videant lumen.* Ex his Græcis, οὐδεὶς δὲ λύχνον ἅψας, καλύπτει αὐτὸν σκεύει, ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθησιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς. Sed erant & lucernæ pensiles, ut primo Æneidos:

—— Dependent lychni laquearibus aureis
Incensi, & noctem flammis funalia vincunt.

Lampades autem illæ Euangelicarum virginum, quibus oleo quoque opus erat, tibi disquirendum relinquo, quam diversum genus erat à lucernis. Græcum est æque λαμπὰς, atque λύχνος, seu λύχνον: verùm eo perlibenter usi sunt Latini omnes scriptores pro suo, & *facem* exponit antiquum Glossarium. Vinetus.

Ibid.] Notat Mariangelus quosdam legisse, *fert fumida testem* L. Hoc est, conſciam Herûs ac Leandri amorum lucernam. Λύχνον adpellat Musæus. Ignoscat amicus mihi Belga, alti vir ingenii, si ferre non possum, *fumida tadæ lumina.* Testa figulinam lucernam significat. Virgilius in Georgicis:

Lumina Sestiaca præceps de turre puella.
Et de nimboso saltum Leucate minatur

Mascu-

Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nescivêre hiemem, testa cùm ardente viderent
Scintillare oleum. ——

Avienus in Prognosticis Arateis:

Et prope nocturnis ardentibus undique testis
Concrescant fumi, si flammeus emicet ignis
Effluus. Arato λύχνα.

Prudentius Cathemerinon v. Hymno, Ad incensum cerei Paschalis, sive, Ad incensum lucernæ:

—— *seu cava testula*
Succum linteolo suggerit ebrio:
Seu pinus piceam fert alimoniam.

Lampades & testæ ejusmodi figulinæ exstant innumeræ apud Antiquarios, quotidieque effodiuntur. Possum ego aliquot ostendere: longe plures in Supellectile Romana Neomagi in Bataviâ & alibi erutas adcuratissimus Joannes Smetius. Et non ita pridem DE LUCERNIS VETERUM doctissimum Commentarium edidit clarissimus Fortunius Licetus. Sustine itaque emendandi pruriginem. SCRIVERIUS.

23. *Sestiaca* &c.] Heronem omnes nominarunt, & Heroidum numero habuerunt, ante *Joannem Harduinum* Jesuitam Parisiensem, qui in Nummis Populorum & Gentium vult serò fictam hanc fabulam (à Monachis nescio quibus XIII sæculo) è malâ interpretatione nummi Abydenorum, in quo, pro Η ΡΩΜΗ ΑΝΔΡΟΣ, quibus significabatur Hellespontus unâ nocte viribus unius viri posse natando trajici, legerunt ΗΡΩ ΛΗΑΝΔΡΟΣ, confinxeruntque *Leandrum* & *Heronem*, fabulámque quæ de iis fertur. Crederem, si tum alter fuisset *Harduinus*, sed unum omnia secula tulerunt, qui nummos ita interpretari sustineret: ut unum fuit, ipso judice, sæculum, quo innumeri Scriptores Græci & Latini à Monachis Gallis fabricari, nemine animadvertente, possent. Sed febricitantis somniis irridendis tempus non teram, neque vocibus ἡ ῥώμη ἀνδρὸς tale quid significari non posse ostendere adgrediar. ANONYMUS.

24. *Leucate.*] *Leucates* per tertiam declinationem, & *Leucata* per primam, rupes, saxum, promontorium: unde in mare desiliisse Sappho dicta, in epigramma nonagesimum. Virgilius tertio Æneidos,

Mox

Mascula Lesbiacis Sappho peritura sagittis, 25
Harmoniæ cultus Eriphyle mœsta recusat,

Infe-

Mox & Leucatæ nimbosa cacumina montis.

Leucas etiam, ut Pallas, in eodem Epig[illegible] & in versu ducentesimoquartodecimo Mosellæ, idem pron[illegible]m, & urbs. VINETUS.

25. *Mascula.*] Ita adpellata Horatio in libri primi epistola pænultima. Non enim solùm viros illa, sed etiam ut mas quispiam, in feminas femina exarsit. Alias adfert rationes ex Strabone & Horatii interpretibus Lilius Gregorius Gyraldus Ferrariensis de Poëtis. IDEM.

Ibid. *Lesbiacis sagittis.*] Amore Phaonis. Ad eum scribit apud Ovidium: qui, vel Plinio teste, etiam è Lesbo insula erat. IDEM.

26. *Harmoniæ cultus.*] Ita legendum, pro,

Hermione cultus Eriphyles mœsta recusat.

Sic apud Hesiodum in Theogonia, Diodorum Siculum libro quarto, & alios Græcos. *Harmonia* hæc, & *Harmonie*, Martis & Veneris filia ex adulterio: quam Latina exemplaria in *Hermionen* fere corruperunt. *Cultus* autem, segmenta, & monile: quod eodem fuisse fato fortunaque cum equo Sejano, & auro Tolosano, memoriæ proditum est. Quisquis enim illud habuit, posseditque, novo ac miserando exitio ipse cum sua familia periit. Tale namque Veneris maritus Vulcanus,

— Ut prisca fides, Mavortia longa
Furta dolens, capto postquàm nihil obstat amori
Pœna, nec ultrices castigavere catenæ,
Harmonies dotale decus, sub luce jugali,
Struxerat. —

Ejus itaque fatum, quæ prima illud collo induit, prima probavit ipsa Harmonia in serpentem cum viro Cadmo mutata: mox Semele, Jocasta, & aliæ. Vide Statium Poëtam secundo Thebaidos, Athenæum sexto, Rhodiginum libri duodecimi capite tertiodecimo. IDEM.

Ibid. *Eriphyle mœsta.*] *Mœstamque Eriphylem* dixerat Virgilius sexto Æneidos, illud στυγερήν τ' Ἐριφύλην Homeri Odysseæ undecimi interpretans. IDEM.

Ibid. *Recusat.*] Sed jam serò: quia eo fato & ipsa perierat.

Fabu-

Infelix nato, nec fortunata marito.
Tota quoque aëriæ Minoïa fabula Cretæ,
Picturarum instar, tenui sub imagine vibrat.
Pasiphaë nivei sequitur vestigia tauri,

Licia

Fabula sic habet. Amphiaraus vates sciebat, si ad bellum Thebanum proficisceretur, se illic periturum. Occultavit itaque se conscia Eriphyle uxore. Adrastus autem rex Argivorum, quum generum Polynicen (de quo & fratre est Epigramma centesimum & tricesimum,) in eo negotio adjuvare vellet, acceptum ab eo monile illud, sorori Eriphylæ obtulit, ut indicaret maritum, quod lubens illa accepit, &, ut ait Sulpicius Lupercus in Elegia de avaritia, *latebras viri patefecit sui.* Proficiscens ergo ille ad id bellum, filio suo Alcmæoni mandavit, ut post suam mortem supplicium de matre sumeret: quod fecit ille sedulò. IDEM.

27. *Infelix nato.*] Alcmæone. A quo interfecta fuit ob proditum Amphiaraum: & qui postea furiis exagitatus fuit, quomodo Orestes. IDEM.

Ibid. *Nec fortunata marito.*] Amphiarao, quem apud Thebas absorpsit terra. IDEM.

28. *Minoïa fabula.*] Quæ ad Minoëm regem Cretæ insulæ aëriæ & altæ, pertinet: ut quæ sit de Pasiphaë uxore, & filiabus Ariadne & Phædra. IDEM.

30. *Pasiphaë nivei.*] Ex Sileno Virgilii. IDEM.

Ibid.] Dædalus faber insignis vaccam fecit ligneam, & veræ vaccæ corium induxit: in qua inclusa Pasiphaë, uxor Minois regis Cretæ insulæ, à tauro fuit inita. Cujus infandum amorem illi Venus objecerat. Hyginus, Philostratus in Iconibus, Servius in sextum Æneidos. Meminit idem Ausonius Epigr. LIX: & Epigr. LXV. Ad taurum, de Myronis buculâ:

Quid me, taure, paras, specie deceptus, inire?
Non sum ego Minoæ machina Pasiphaæ. IDEM.

31. *Licia.*] Fila. Androgeo filii mortem Minos ulturus, bellum intulit Atheniensibus, & vicit. Victis hanc statuit pœnam, ut unoquoque anno septenos liberos suos Minotauro (monstrum hoc ex Pasiphaë & Tauro natum fuerat) edendos mitterent. Theseus Atheniensis patriæ vicem dolens, in Cretam venit: cujus amore capta Ariadne Minois filia, docuit, quomodo *cæca regens filo vestigia*, labyrinthum ingressus, Minotaurum interficeret; quod quum esset factum, Ariadne ejusque sorore Phædra raptis, victor Athenas rediit. Ariadnen tamen in Naxo, quæ & Dia, insula, dormientem reliquit: unde est illa apud Ovidium

Ariad-

Licia fert glomerata manu deserta Ariadne.
Despicit abjectas desperans Phædra tabellas.
Hæc laqueum gerit, hæc vanæ simulacra coronæ.
Dædaliæ pudet hanc latebras subiisse juvencæ.

Præ-

Ariadnes ad Theseum epistola. Fabulam narrant Hyginus, & Servius in sextum Æneidos. Idem.

32. *Despicit abjectas.*] Litteras, ni fallor, non quas ipsa, sed quas ejus nomine scripserat Ovidius. Idem.

Ibid.] Theseus Atheniensium rex patres habuit Deum Neptunum, & Athenarum Regem Ægeum; at matrem Æthram. Illi filius fuit Hippolytus ex uxore Hippolyta, sive, ut alibi legitur, Antiopa. Quâ mortuâ, Phædram Minois Regis Cretæ insulæ filiam duxit Theseus. Hæc privignum suum egregiâ formâ juvenem, amore capta, marito absente, de stupro interpellavit. Hippolytus, qui cunctarum alioqui mulierum commercium aversabatur, tantum scelus exhorruit. Quem contemptum Phædra impatientiùs ferens, litteras ad Theseum dedit, quibus ab Hippolyto se per vim stupratam mentiebatur: & suspendio se necavit. Theseus litteris conjugis credidit: & quum non facilè posset ipse de filio pœnas sumere, patrem Neptunum rogavit, ut Hippolytum puniret. Neptunus itaque è mari phocam, vitulum marinum, immanem emisit; cujus formâ & horribili mugitu, equi, quibus junctis Hippolytus secundùm mare vehebatur, territi, dominum suum distraxerunt. Diana autem quum Hippolytum propter castitatem unicè carum haberet, eum in vitam per Æsculapium fratris filium Apollinis revocavit: indeque Latini pro Hippolyto Virbium, quasi Bis-virum, vocaverunt. Narratur autem hæc fabula de Hippolyto lib. xv. Metamorphos. Ovid. Euripidi, Senecæque in Tragœdia Hippolyto, Hygino, Servio, & aliis. Idem.

Ibid. *Desperans.*] Potiri amore Hippolyti privigni sui. Idem.

33. *Hæc laqueum gerit.*] Phædra:

Phædra & Elisa tibi dent laqueum, aut gladium.

Phædra amoris impatientia se suspendit, ut jam diximus. Elisa Dido gladio incubuit. De quâ præter Ausonii Epigr. cxi. & ἀδέσποτοι Anthologiæ lib. iv. Virgilius in Æneide. Idem.

Ibid. *Hæc vanæ.*] Ariadne, quam à Theseo in Dia relictam Liber duxit uxorem: eique hanc dedit coronam, quæ postea inter sidera collocata est, Hyginus secundo Astronomicôn de Corona, & Philostrati εἰκόνες. Idem.

34. *Pudet hanc.*] Pasiphaën. Idem.

36. *Laet*

Præreptas queritur, per inania gaudia, noctes.
Laodamia duas, vivi, functique mariti.
Parte aliâ truces, strictis mucronibus, omnes,
Et Thysbe & Canace & Sidonis horret Elissa.
Conjugis hæc, hæc Patris, & hæc gerit hospitis ensem.
Errat & ipsa, olim qualis per Latmia saxa,
Endymioneos solita adfectare sopores.
Cum face & astrigero diademate Luna bicornis.
Centum aliæ veterum recolentes vulnera amorum,
Dulcibus & mœstis refovent tormenta querelis.

Quas

36. *Laodamia.*] Acasti Thessaliæ regis filia. IDEM.

Ibid. *Duas.*] Scilicet unam vivi mariti Protesilai, quando cum aliis ille Græcis in Phrygiam navigavit, ubi omnium primus est interfectus, sicut habet ejus epitaphium inter Heroica duodecimum: & alteram functi mortuique viri, quando Laodamia quum audivisset ipsum periisse, petiit à Diis, ut diem unum (sic scribit Lucianus in dialogis mortuorum) vel tres horas (ita Hyginus) reviviseeret, quò videre, & colloqui sibi liceret. Quod impetravit. Reliqua, & quo pacto ipsa se combusserit, ex Hygino cognosces. IDEM.

38. *Thysbe.*] Thysbe Babylonia, propter Pyramum, quem amabat, qui se interfecerat, & se ipsa interfecit. Fabula est quarto Metamorphoseon. IDEM.

Ibid. *Canace.*] Epigrammate octogesimo tertio. Fuit hæc Æoli ventorum regis filia. Quæ misso à patre gladio se interfecit, quum ex suis & fratris nefandis amoribus concubituque natus puer esset. Hyginus. Canaces litteræ Macareo apud Ovidium. IDEM.

Ibid. *Sidonis.*] Sidonia, patronymicum. Vide Epigramma nonagesimum, & centesimumundecimumque. IDEM.

39. *Conjugis hæc.*] Pyrami, Thysbe. IDEM.

Ibid. *Hæc patris.*] Canace, Æoli. IDEM.

Ibid. *Hæc hospitis.*] Dido, Æneæ. Ex quarto Æneidos. IDEM.

40. *Latmia saxa.*] Latmus, mons Cariæ Ciceroni in Tusculana prima, Endymionis à Luna, ut ferunt, quondam adamati fabula nobilis. Nam Endymionem illic à Luna consopitum putant, ut dormientem oscularetur. Meminit Lucianus fabulæ cùm alibi, tum in dialogo quodam Veneris & Lunæ, Erasmus in proverbio *Endymionis somnus*, Hyginus, Fulgentius, Scholia vetusta in quartum Argonauticôn Apollonii, & Ausonius ipse rursus in Ephemeride. IDEM.

Ibi:

Quas inter medias, furvæ caliginis umbram
Dispulit inconsultus Amor, stridentibus alis.
Agnovere omnes Puerum, memorique recursu
Communem sensere reum; quamquam horrida circum
Nubila & auratas fulgentia cingula bullas,
Et pharetram & rutilæ fuscarent lampados ignem;
Agnoscunt tamen, & vanum vibrare vigorem
Occipiunt, hostemque unum, loca non sua nactum,
Quum pigros ageret densa sub nocte volatus,
Factâ nube premunt trepidantem & cassa parantem
Suffu-

Ibidem.] Videtur *Ausonius* hîc Ethnicam Mythologiam desere- re, qui Lunam ipsam inter Heroïdas in inferis agentes recenset. Certè si quæ fuit Endymionis amasia, mortalem eam fuisse oportuit, & Latonæ filia ejusmodi sine dubio fuit, ut & reliqui majorum gentium Dii. Sed hîc in fictione hærendum, ut videtur, fuerat, & consentanea Poëticis figmentis dicenda. Alioqui respicere potuit noster ad id quod habet *Heraclitus* de Incredibilibus cap. XXXVIII. de Endymione: *Λέγεται ὅτι, καθεύδοντος αὐτοῦ Σελήνη ἐρασθεῖσα, καταβᾶσα ἐμίγη αὐτῷ. εἴη δ' ἄν, ὁ μὲν Ἐνδυμίων ποιμὴν ἄπειρος γυναικὸς, ἐπιθυμητικῶς δὲ ἔχουσα γυνὴ αὐτοῦ ἐρωτηθεῖσα παρά τινος τίς εἴη, ἔφη, Σελήνη. Aiunt illius dormientis amore captam Lunam, delapsam cælo cum eo concubuisse. Potuit verò Endymion pastor esse mulierem nondum expertus; mulier verò quæ ejus cupidine ardebat interrogata* (*παρά τινος* à quodam delendum crediderim) *quænam esset, dixit, Luna.* Quod non usque adeò absurdum esse ostendere quidem hactenus, sed res esset latiùs diducenda. ANONYMUS.

49. *Auratas fulgentia cingula bullas.*] Meo animo, ineptè sic vulgò. Scriptum oportuit, *auratis bullis.* SCRIVERIUS.

51. *Vanum vibrare.*] Lego, *manuum vibrare vigorem*, vel *librare.* IDEM.

Ibidem.] Recepta lectio melior est. *Vanus vigor* hîc dicitur & reliqua omnia inferorum, quæ veris adsimilata sunt, non vera. Et *vibrare vanum vigorem*, est vegeta membra videri movere, nec tamen quidquam proficere. ANONYMUS.

52. *Loca non sua.*] Notum est militem *suo loco* dici pugnare, qui favente consiliis, & opportuno sibi loco pugnat; *non suo*, qui incommodo & sibi adverso. Inferi non erant locus Amori aptus, cùm, exceptis Plutone & Proserpinâ, nemo illic amare crederetur. IDEM.

57. *In-*

Suffugia, in cœtum mediæ traxere catervæ.
Eligitur mœsto myrtus notissima luco,
Invidiosa Deûm pœnis. Cruciaverat illic
Spreta olim memorem Veneris Proserpina Adonin.
Hujus in excelso suspensum stipite Amorem

De-

57. *Invidiosa Deûm pœnis.*] *Deûm pœnæ* sunt pœnæ quas Dii de hominibus exigunt, ut *Virgilii* exemplo constat, qui Æneid. VI, 565. pœnas, quas improbi in Inferis patiuntur, *Deûm pœnas* vocat, ubi Sibylla interrogata ab Ænea, *quibus pœnis urgerentur* mali, respondet:

—— Me cùm locis Hecate præfecit Avernis,
Ipsa Deûm pœnas *docuit.* IDEM.

Ibid. *Cruciaverat illic Spreta olim.*] Et hoc fingit *Adonim* poëta. VINETUS.

58. *Spreta olim memorem Veneris Proserpina Adonim.*] Epigr. XXIX. *Adoneum.* Legitur & *Ædoneum* prima diphthongo, ut Ἀϊδωνεὺς ille, Epigrammate præcedenti. Est autem *Aidoneus* Pluto inferorum Deus, & quidem Molossorum Rex in extremo Theseo Plutarchi: at *Adoneus* prima brevi, Adonis, ut mox docebimus. Platoni verò & Adonidi eadem adtribuuntur apud Macrobium primo Saturnaliorum, & in Hymnis Orphei; ut idem numen esse videatur, quare utro modo legas, non multùm interfuerit. Sed *Aaoneum* primâ brevi malo, intelligoque, ut Lilius, Adonidum illum, Veneris deæ amores & delicias: quomodo apud Plautum in Menæchmis:

Dic mihi, numquid vidisti umquam tabulam pictam in pariete,
Ubi aquila catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?

Natum autem Adonidem apud Sabæos gentem Arabiæ fabulatur Ovidius decimo Metamorphoseon. Idemque numen esse Bacchum & Adonidem ex Plutarchi Symposiacis tradit Cælius Rhodiginus: atque δικέρως uterque adpellatur, Orpheo in Hymnis. Adonidis præterea meminit Ausonius in Glauciæ epitaphio, & in epistolarum quincta ad Theonem. IDEM.

Ibid. *Adonin.*] De Adonide multò meliora memini me legere, Gallico sermone, *Bibliotheca Universalis*, Tomo, nisi fallor, secundo. Locum adeant quibus res erit cordi. ANONYMUS.

59. *Hujus.*] In hujus myrti alto stipite. VINETUS.

62. *Adfl;*

Devinctum post terga manus; substrictaque plantis
Vincula mœrentem, nullo moderamine pœnæ
Adficiunt; reus est, sine crimine, judice nullo,
Accusatus Amor; se quisque absolvere gestit,
Transferat ut proprias aliena in crimina culpas.

Cuncta

62. *Adficiunt*] Imò *Adfigunt*, ut conveniat lemmati suo Poëta, quod est, CUPIDO CRUCI ADFIXUS. SCRIVER.

64. *Transferat ut proprias aliena in crimina culpas.*] Quod emendatum jam est, *Transfert*, à veri specie non abhorret. Vetusti tamen exemplaris nostri lectio sincerior, *Transferat ut proprias aliena in crimina culpas.* Porrò particula, *Quisque*, commutanda non videtur, licèt ad *Heroïdas* hoc genere referri posse, non adpareat. Cùm enim & in Monosyllabis (*Technopægnii vers.* 112.) particulam *Quis* genere dixerit neutro,

Quis fluitat pelago, quod non natat in fluvio? pix.

adfirmaverim potiùs talia eo modo posuisse eum, ut à Vetustioribus poni consuevit. Ennius, *Quis tu es mulier?* Terentius in Eunucho, *Illarum neque quisquam te novit.* Et Donatus ait, *Quisquam* multis probari exemplis etiam fœmininò genere Veteres protulisse. Ita ut in numeris & generibus hæc Prænomina infinita sint. Priscianus quoque ac Nonius ajunt, *Quis* & *Quisquam* communis esse generis, auctoritate Veterum, ut apud Græcos. Ex Jurisconsultorum etiam sententiâ, de Verborum significatione, verbum hoc, *Si quis*, tam masculos quam fœminas complectitur.

Hæc indidimus, vel ne cuilibet temerè immutandi facultas relinquatur in Monosyllabo, *Quid*: hîc, *Quæque.* Vel si fortè ita potiùs, ut sequutis temporibus dici cœptum, inter doctos emendandum convenerit, ne id quidem latuisse nos, adpareat. ACCURSIUS.

Ibid.] Legitur &, *Transfert & proprias.* VINETUS.

Ibid.] Hæc est vetusti exemplaris scriptura, teste Mariangelo. Mihi sincerior videtur altera lectio:

— Se quisque absolvere gestit,
Transfert & proprias aliena in crimina culpas.

Porrò particula *quisque* commutanda non est in *quæque*: tametsi ad Heroïdas referri hoc genere vix possit. Est enim gnome Ausoniana, ad quosvis spectans, non Heroïdas tantùm. In Epistola

N præ-

Cuncta exprobrantes tolerati insignia lethi,
Expediunt, hæc arma putant, hæc ultio dulcis,
Ut quo quæque perît, studeat punire dolorem.
Hæc laqueum tenet, hæc speciem mucronis inanem
Ingerit, illa cavos amnes, rupémque fragosam,
Insanique metum pelagi & sine fluctibus æquor.

Non-

præliminari similiter: *Nævos nostros & cicatrices amamus: nec soli nostro vitio peccasse contenti, adfectamus ut amentur.* SCRIVERIUS.

Ibidem.] Videtur propemodum *Ausonii* in animo fuisse Dialogus, quem *Lucianus* fingit inter Æacum, Menelaum, Protesilaum & Paridem. *Protesilaus* iratus quòd ivisset Trojam, uxore paullò antea ductâ, atque illic occisus fuisset, strangulabat in inferis *Helenam*, quæ calamitatis illius causa, ut putabat, erat; donec monitus ab *Æaco* ipsum *Menelaum* adgrederetur; à quo amandatur ad *Paridem*, qui flagitium suum refert ad Amorem, à quo invitus, ut ait, eò adductus erat: *οἶσθα δὲ ὡς ἀκούσιόν τί ἐστι, καί τις ἡμᾶς δαίμων ἄγει ἔνθα ἂν ἐθέλῃ: nosti autem*, inquit, *esse aliquid quod inviti facimus, & Deum quemdam nos agere quò vult.* Quibus auditis, volebat *Protesilaus* Cupidinem ipsum comprehendere, si modò licuisset; sed *Æacus* ostendit ipsum, sibi causam fuisse immaturæ mortis, qui primus, nimiâ gloriæ cupiditate, in Trojanum solum, è navibus Græcorum, desilire voluisset. Tum verò captus *Protesilaus*, omisso Amore, Fato rem tribuit. *Οὐ γὰρ ἐγὼ τούτων αἴτιος, ἀλλ' ἡ μοῖρα, καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς οὕτως ἐπικεκλῶσθαι: Neque enim ego horum causa fui, sed Parca, & quod ita ab initio nevisset.* Quemadmodum faciunt tandem Heroïdes Ausonianæ. ANONYMUS.

65. *Tolerati insignia leti.*] Gladios, laqueos, & alia, quibus se ipsæ interfecerant. VINETUS.

66. *Expediunt.*] Hæc depromunt, & adferunt in medium. IDEM.

73. *Myrrha.*] Mater Adonidis, decimò Metamorphoseon in sui nominis arborem mutata: quæ humorem succumve exsudat, ut pinus. Vide Dioscoridem, Plinium, Ruellium. VINETUS.

Ibid. *Lugentibus.*] Sunt Codices qui servent, *vigentibus*, contra syllabæ rationem. Sed scribendum sit fortasse, *lucentibus.* ACCURSIUS.

Ibid.] Jamdudum est, quod rescripseram, *lacrimis lucentibus*; ad myrrham ipsam & gemmea succina respiciens. Et nunc animadverto in hunc Ausonii locum verba isthæc adnotasse Mariangelum

Nonnullæ flammas quatiunt, trepidoque minantur
Stridentes nullo igne faces. Rescindit adultum
Myrrha uterum lacrimis lugentibus, inque paventem
Gemmea fletiferi jaculatur succina trunci.
Quædam ignoscentum specie, ludibria tantùm
Sola volunt, stylus ut, tenuis sub acumine puncti,

Eli-

gelum in Diatribis suis. Sunt, inquit, codices qui servant, *lacrimis vigentibus*, contra syllabæ rationem: sed scribendum fortasse, *lacrimis lucentibus*. Ecce, conspirantem habeo eruditissimum virum. Nuper verò tentabam ex vestigiis scriptæ-lectionis, *lacrimis urgentibus*. Myrrha arbor abundantiâ & copiâ myrrhæ & lacrimarum adultum & distentum uterum rumpit, sudátque myrrham. Ovidius Metamorphoseon lib. x. fab. ix.

Cùm tandem terrâ requievit fessa Sabæâ,
Vixque uteri portabat onus.

Et post aliquot versus,

Jamque gravem crescens uterum præcinxerat arbor,
Pectoraque obruerat, collumque operire parabat.
Non tulit illa moram, venientique obvia ligno
Subsedit, mersitque suos in cortice vultus.
Quæ quamquam amisit veteres cum corpore sensus,
Flet tamen, & tepidæ manant ex arbore guttæ.
Est honor & lacrimis. stillataque cortice myrrha
Nomen herile tenet, nulloque tacebitur ævo. &c.
Dat gemitus arbor, lacrimisque cadentibus humet.

Legit apud Ausonium Cl. Salmasius, *lacrimis ingentibus*. Et in epistola sua ad me hoc eruditum scholion adtexit: Filius medici non potuit ignorare duo esse myrrhæ genera. Unum ἀδρόβωλον, alterum μικρόβωλον. Illud glebis ingentibus, hoc minoribus, cujus meminit Dioscorides. At Myrrha hîc quæ lacrimas suas in lapidem congelatas, quæ succina gemmea hîc vocat Ausonius, in Cupidinem erat jaculatura, grandioribus guttis præoptavit sudare, ut plus mali, nempe, facerent Cupidini, quàm si parvas & μικροβώλους jaculata esset. Ideo certè uterum laxavit grandioribus lacrimis, τοῖς ἀδροβώλοις, quia his vice saxorum impetere parabat Cupidinem. Hæc ille. Quare tempus est ut hujus emendationis, & tristium ineptiarum desinamus. SCRIVERIUS.

Eliciat tenerum, de quo Rosa nata, cruorem;
Aut pubi admoveant petulantia lumina lychni.
 Ipsa etiam, simili genitrix obnoxia culpæ,
Alma Venus tantos penetrat secura tumultus,
Nec circumvento properans suffragia nato
Terrorem ingeminat, stimulisque accendit amaris
Anci-

77. *De quo Rosa nata.*] Alii è sanguine Veneris ipsius natas rosas fabulantur. Vide *Pervigilium Veneris* vers. 23. & quæ ad eum Interpretes. ANONYMUS.

83. *Ancipites furias.*] Amori infensas Heroïdas, sed adhuc tamen dubitantes, an debeant ulcisci. VINETUS.

84. *Mariti.*] Vulcani. IDEM.

85. *Deprenso Mavorte.*] In Gripho Ternario, vers. 27.

— Ter clara instantis Eoi
Signa canit serus, deprenso Marte, satelles.

Martis cum Venere dormientis fabulam narrat Lucianus in Somnio, seu Gallo. Quidam quondam fuit Marti, Deo belli, in deliciis adolescens formosus Ἀλεκτρύων. Sic gallum gallinaceum vocant Græci. Mars quotiens ad Venerem Deam Vulcani conjugem noctu veniebat, quia timebat Solem, ne se deprehenderet cum ea, & Vulcano nunciaret, Alectryonem secum adducebat. Eum foris ad ostium jubebat observare, quum Sol emergeret. Ceterum quadam nocte somnus Alectryonem oppressit; nec adventantem Solem sensit, qui Martem cum Venere deprehendit. Rem Vulcano statim renunciavit; qui accurrit continuò, retibus adulteros implicuit; & sic vinctos, ceteris Diis ad id spectaculum convocatis, ostendit;

— qui risere, diuque
Hæc fuit in toto notissima fabula cælo,

ut scribit Ovidius quarto Metamorphoseon, vers. 189. Suo itaque satelliti & excubitori Mars graviter ob istum veternum iratus, ex homine fecit avem, cum galea & crista sua, ceterisque quibus tum excubabat armis. Ex eoque Martiales aves, miseri, scilicet, illius Alectryonis genus, avito periclo & pœnâ sapientes, vigilantiores fuerunt, diligentioresque ad Solis adventum diis omnibus hominibusque prænunciandum, diu ante quàm exoriatur. *Deprenso marte*, in vetusto Lugdunensi libro: *depenso Marte*, sine *r*. [*Serus.* quum gallus olim serus & tardus fuit ad excitandum

Ancipites furias; natique in crimina confert
Dedecus ipsa suum, quòd vincula cæca mariti,
Deprenso Mavorte, tulit, quòd pube pudendâ
Hellespontiaci ridetur forma Priapi,
Quod crudelis Eryx, quod semivir Hermaphroditus,
Nec satis in verbis, roseo Venus aurea serto
Mœ-

dum Martem cum Venere dormientem. Ita Silvius hoc intellexit ex fabula. IDEM.

86. *Hellespontiaci* &c.] *Priapus fuit de Lampsaco civitate Hellesponti*, inquit Servius in Georgica, *de qua pulsus propter virilis membri magnitudinem, post in numerum Deorum receptus, meruit numen esse hortorum.* Alii hunc tradunt Mercurii, alii Liberi, & Veneris filium. IDEM.

Ibid.] Historia, aut potiùs fabula huc faciens legitur apud Scholiasten *Apollonii* ad Argon. Lib. I. vers. 932. ANONYMUS.

87. *Eryx.*] Veneris & Butæ filius. Hyginus, Servius, Diodorus. VINETUS.

Ibid. *Semivir Hermaphroditus.*] Epigram. LXVIII. de iis quæ sexum mutarint:

Vidit semivirum fons Salmacis Hermaphroditum.

Semimarem dixerat Ovidius, tantùm non mollem & enervum, sed etiam qui utrumque gereret sexum. Fuit hic Mercurii & Veneris filius:

Cujus erat facies, in quâ matérque patérque
Cognosci posset. Nomen quoque traxit ab illis.

Nam 'Ερμῆς Mercurius, 'Αφροδίτη Venus Græcis nominatur. Ovidius libro quarto Metamorphoseon sic de Salmacidis & Hermaphroditi coïtu canit:

Sic ubi complexu coierunt membra tenaci,
Nec duo sunt, sed forma duplex: nec femina dici,
Nec puer ut possit. Neutrumque & utrumque videtur.

In eosdem leguntur hæc epigrammata Ausonii, de Hermaphrodito, XCVIII:

Mercurio genitore satus, genitrice Cythere,
Nominis ut mixti, sic corporis Hermaphroditus.

Mœrentem pulsat puerum & graviora paventem.
Olli purpureum, mulctato corpore, rorem
Sutilis expressit crebro rosa verbere, quæ jam
Tincta priùs, traxit rutilum magis ignea fucum.
Inde truces cecidere minæ, vindictáque major
Crimine visa suo Venerem fecere nocentem.
Ipsæ intercedunt Heroïdes & sua quæque
Fune-

Concretus sexu, sed non perfectus, utroque:
Ambiguæ Veneris, neutro potiundus amori.

De conjunctione Salmacis cum Hermaphrodito, epigr. XCIX:

Salmacis optato concreta est nympha marito.
Felix virgo, sibi si scit inesse virum.
Et tu, formosæ juvenis permiste puellæ,
Bis felix, unum si licet esse duos.

Est autem Salmacis Nympha, & fons Cariæ, de quo Vitruvius lib. II. tibi legendus, cap. VIII. IDEM.

90. *Olli.*] Illi, Amori. IDEM.

91. *Sutilis rosa.*] Serto ex rosis facto, consuto, intexto. IDEM.

93. *Inde.*] Viso cruore. IDEM.

95. *Heroïdes.*] Dido, Phædra, & aliæ. IDEM.

96. *Crudeli maluntadscribere fato.*] Quam puero Amori. IDEM.

Ibid.] Vide not. ad vers. 64. Excusatio hæc vulgaris rectè ridetur à *Luciano*, Apologiâ pro Mercede conductis, non procul ab initio: Ἀρά μοι κράτιστον ἐθελοκακήσαντα, καὶ τὰ νῶτα ἐπιστρέψαντα, καὶ ἀδικεῖν οὐκ ἀρνούμενον ἐπὶ τὴν κοινὴν ἐκείνην ἀπολογίαν καταφυγεῖν; λέγω δὲ τὴν Τύχην καὶ Μοῖραν καὶ Εἱμαρμένην καὶ παραιτεῖσθαι συγγνώμην ἔχειν μοι τοὺς ἐπιτιμῶντας, εἰδότας ὡς οὐδενὸς ἡμεῖς ἐσμὲν κύριοι, ἀλλ' ὑπό τινος κρείττονος. μᾶλλον δὲ μιᾶς τῶν προειρημένων ἀγόμεθα ΟΥΚ ΕΚΟΝΤΕΣ, ἀλλ' ἀναίτιοι παντάπασιν ὄντες ἃ ἂν λέγωμεν ἢ ποιῶμεν; *An optimum fuerit ut ego sponte ignavus, dato tergo, nec improbitate negatâ, ad communem illam excusandi rationem confugiam? Ad Fortunam, inquam, ad Parcam & Fatum, & veniam ab iis qui me objurgant deprecer; ut qui non ignorent nos nullius rei esse dominos, sed à potentiore, aut potiùs ab uno ex prædictis, agi* NON VOLENTES, *sed prorsus in iis, quæ dixerimus, aut fecerimus, innocentes?* Sic se gerentes inducit suas Heroïdas *Ausonius.* ANONYMUS.

97. *Pia*

Funera crudeli malunt adſcribere fato.
Tum grates pia mater agit ceſſiſſe dolentes,
Et condonatas puero dimittere culpas.
  Talia nocturnis olim ſimulata figuris
Exercent trepidam caſſo terrore quietem;
Quæ poſtquàm multâ perpeſſus nocte Cupido
Effugit, pulsâ tandem caligine ſomni,
Evolat ad ſuperos, portáque evadit eburnâ.

97. *Pia mater.*] Venus, mater Cupidinis. VINETUS.
Ibid.] Mitis, manſueta. Propria hæc ſignificatio vocis *pius*, ut alii notarunt. ANONYMUS.
100. *Talia nocturnis* &c.] Talia ſomniamus, quæ *ſimulant*, hoc eſt, agere videntur, aut etiam *adſimilant*, vel *adſimulant*, ſimulacra quæ dormientibus obverſantur. IDEM.
101. *Quæ poſtquàm multa* &c.] Quaſi Cupido ipſe hæc ſomniaſſet. Fictiones fictionibus tegit noſter, ne perpluant, ſcilicet, ut ille ait, de mendaciis. IDEM.
103. *Portáque evadit eburnâ.*] Hemiſtichium Virgilianum, ex fine ſexti Æneidos. Virgilii enim imitatione, omnia, quæ hic rettulit, ficta & falſa eſſe intelligi vult. Homerus autem Odyſſeæ τ, & ab eo idem Virgilius, duas fecit ſomniorum portas: quas nominavit etiam idem Auſonius in extrema Ephemeride, Corneam & Eburneam:

Divinum perhibent vatem, ſub frondibus ulmi
Vana ignavorum ſimulacra locaſſe ſoporum,
Et geminas numero portas. Quæ fornice eburno
Semper fallaces glomerat ſuper aëra formas:
Altera, quæ veros emittit cornea viſus. VINETUS.

JOSEPHI SCALIGERI AUSONIANARUM LECTIONUM

LIBRI II. CAPUT XVIII.

IN Præfatione in Cupidinem cruciatum: *An umquam vidisti nebulam pictam in pariete*? Studiosus imitator Plauti ubique Ausonius. Nam & hoc quoque ex Menæchmis Plauti imitatum:

> — *Numquid tu vidisti tabulam pictam in pariete,*
> *Ubi Aquila Catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?*

In ipso Poëmate suspecta mihi sunt illa: vers. 17.

> — *& ambustas latera hæc per inania cunas.*

Sanè nullam bonam sententiam efficiunt. Quare puto legendum:

> — *& ambustas lacerans per inania cunas*
> *Ventilat ignavum simulati fulminis ignem,*

Per inania, hoc est, Aëris in campis. Sequitur paullò pòst, vers. 24:

> *Et de nimboso saltum Leucate minatur*
> *Mascula Lesbiacis Sappho peritura sagittis.*

Menander de eadem:

> — Τὴν ὑπέρκομπον
> Θηρῶσα Φάων' οἰςρῶντι πόθῳ
> Ῥίψαι πέτρας ἀπὸ τηλεφανοῦς.
> Ἀλλὰ κατ' εὐχὴν σὴν δέσποτ' ἄναξ.

Ita

Ita enim legendum apud Strabonem, & diſtinguendum. *Maſculam* vocat, quia, cùm fœmina eſſet, præcipitem ſe dedit ex illo ſaltu, ex quo tantum ſolebant viri ſeſe impatientiâ amoris jaculari. Nam propterea dicebatur locus ille, ἅλμα τῶν ἐρώντων, non ἅλμα τῶν ἐρωσῶν. Unde *ſaltus virilis* vocat Statius: Horatius, & Auſonius noſter vocant eam *maſculam*. Nam ſanè doctiſſimus Turnebus id non videtur ſatis adſecutus eſſe. Primus omnium, ut ait Strabo, Cephalus ex ea petra ſeſe præcipitavit, cùm Ptaolan impatienter amaret. Sed concedant mihi lectores, paulùm ex Auſonianis caſtigationibus reſpirem, & quædam de Leucate petra, & de ſaltu illo dicam, numquam antehac audita, ex auctore nondum in vulgus edito, Ptolemæo filio Hephæſtionis ἐκ τῆς εἰς πολυμάθειαν καινῆς ἱστορίας. Apud illum igitur quæritur, cur apud Bacchyliden Silenus dixerit, Leucada à Leuco Ulyſſis filio cognominatam fuiſſe: qui Zacyntho erat, & ab Antipho interfectus fuit. Eum igitur Leucatæ Apollinis templum condidiſſe. Ibi petram eſſe vicinam Leucadem, à qua qui ſaltu ſe mitterent, amoris inſaniâ liberari. Cauſſam hanc ex media hiſtoria adſignat: Venerem, ſcilicet, poſt mortem Adonidis ſedulò eum ubique terrarum perquiſiviſſe: tandem eum Argis Cypri in æde Apollinis Erithii inveniſſe. Et cùm impotentiam amoris ſui Apollini patefeciſſet, ab ipſo ad Leucadem petram deductam juſſu Apollinis ſeſe è ſpecula deorſum miſiſſe. Quo facto, morbo amoris defunctam fuiſſe. Cùm cauſſam rei quæreret: Apollinem reſpondiſſe: ſeſe crebrò obſervaſſe, Jovem, quoties Junonem impotenter deperiret, ibi ſolum ſedere, & vi mali levari. Sed & Artemiſiam illam, poſt viri Mauſoli mortem, contemptam à Dardano Abydeno, quem non patienter ardebat, dormienti adoleſcenti oculos effodiſſe. Cùm tamen ne hac quidem injuriâ morbus remitteret, remedium à petra quæſiviſſe. Sed fruſtra fuit. Nam ex eo ſaltu periit: ibique ſepulta fuit. Similiter & Hippomedontem Epidamnium, propter amorem pueri neſcio cujus, ſeſe ex eadem petra jeciſſe. Sed nihilominus ipſum periiſſe. Refert & de Nicoſtrato Comico, eo ſaltu levatum amore Tettigidææ Myrinenſis. Addit Maceten Buthrotium Λευκοπέτραν vulgò cognominatum fuiſſe, quòd quater eum ſaltum expertus eſſet: & quater hoc remedio amore caruiſſet. Innumeros præterea idem expertos. In his ſenem Bulagoran Phana-

goriten, cùm amaſſet Diodorum tibicinem. Rhodopen etiam Emiſſenam, quæ geminos fratres ex ſatellitio Antiochi Regis amabat, cùm viciſſim ejus ab illis nulla ratio haberetur, animi impotem ſeſe jeciſſe, & animam edidiſſe. Adoleſcentibus nomina erant Antiphonti, & Cyro. Charinus vero Iamborum Poëta amavit Erotem Regis Eupatoris à poculis. Et cùm fabulæ de ſaltu Leucadis fidem haberet, ſeſe præcipitem miſit: & crure fracto doloris cruciatibus periit. Ac inter efflandum animam hos lepidiſſimos ac elegantiſſimos Iambos in medium jecit:

Ἔῤῥοις πλανῆτι, καὶ κακὴ πέτρη Λευκάς.
Χαῖρον σὺ σὺ τὴν ἰαμβικὴν μοῦσαν
Κατηθάλωσας ἐλπίδος κενοῖς μύθοις.
Τοιαῦτ' Ἔρωτος Εὐπάτωρ ἐρασθείη.

Quin & Nereum quemdam Carinenſem ex amore Atticæ nomine mulieris Athenis natæ ſeſe præcipitaſſe. Et non ſolùm amore ſolutum fuiſſe: ſed etiam vivum incidiſſe in rete jaculum, in quo ſimul cum riſco auri pleno in terram extractus fuit. Cùm eo nomine piſcatori, qui ſe extraxerat, litem intenderet, aurum illud ad ſe pertinere: caſu enim ſibi obveniſſe; noctu ab Apolline admonitum incepto deſtitiſſe. An non ſatis haberet, quod citra vitæ periculum à morbo amoris liber eſſet? quare, ſi ſaperet, de alieno auro litem ne moveret. Hæc ego, quia jucunda ſunt, ut ſpero, neque tamen in vulgi notitiam pervenerunt, præterea neque ab hoc loco aliena erant, quaſi corollarium adjicere volui, ut nihil, quod ad Poëtam noſtrum illuſtrandum faceret, intentatum relinqueremus.

CASPA-

CASPARIS BARTHII ADVERSARIORUM

LIBRI XII. CAPUT VII.

ARGUMENTUM.

Laus Ausonii. *Fucatus*, *pictus*. *Glossa in* Ausonio. *Aï*, *αἴ*, *Græcum*. *Laterum inania*. *Instar*. *Adfectare*. *Adfectatio*. Tertullianus *illustratur*. *Laus* Heraldi. *Inactus*. *Cavus pro vacuo*, *nullius rei*. *Apud* Ausonium *Cupido crucifixus multis locis illustratur & emaculatur*.

QUOD de Auctoribus, qui in omnium manibus versantur, modò diximus; esse eos etiamnum satis procul ab emendatis, ejus negotii nobis fidem dabit etiam *Ausonius*; cujus Poëtæ ingenium, ad nihil non aptum, summum in his litteris *Josephum Scaligerum*, fato quodam, sibi conciliavit; ita tamen ut, post eum, aliis etiam favere non nolit.

Cupidinem crucifixum his mihi locis considera; Præfatione: *Treviris*, *in triclinio Æoli*, *fucata est pictura hæc*. In Libris fuit *Zoili*, quod ego sanè, argumento hujus carminis & picturæ, non paullò convenientius arbitror; nimirum, ab ingenio *Zoili* infesti fabulatorum principi *Homero*. *Fucata* est picta, nam *fucare* pingere illi ævo. *Paulinus* Natali VIII.

Nunc volo picturas fucatis, agmine longo,
Porticibus videas.

Idem:

— si fortè adtonitas hæc per spectacula mentes
Agrestum caperet fucata coloribus umbra.

Mox: *Cupidinem cruci adfigunt mulieres amatrices*; *non hæ, de nostro seculo, quæ sponte peccant*; *sed illæ Heroicæ, quæ sibi ignoscunt & plectunt Deum*. Argutè certè, hoc dictum. Veteres enim culpam Cupidini dant, illæ suâ culpâ gavi-

sæ

ſæ ne accuſant quidem alium quempiam. Idem de Heroïnis infra verſu LXIII.

Mox: *Sed commendo tibi errorem meum. Nævos noſtros & cicatrices amamus, nec ſoli, noſtro vitio, peccaſſe contenti, adfectamus ut amentur.* Alterum ex his, vel *noſtro vitio*, vel *peccaſſe* olet gloſſam admodum in talibus frequentem, ut vel exemplis iis diſcere potes, quæ *Muretus* in variis collegit. Legas: *nec ſoli peccaſſe contenti. Noſtro vitio* neſcio annon vitio additum ſit.

[At tu nihil deme, neque enim omnia ſuperflua pro *gloſſis* habenda. Alioqui non pauca loca, non in *Auſonio* tantùm, ſed in omnibus omnino Scriptoribus eſſent decurtanda. Nemo ita loquitur, nihil ut ſuperfluum dicat. *Gloſſæ* præterea, explicationis causâ, adduntur obſcuræ orationi, aut voci, non perſpicuæ. ANONYMUS.]

Nec tamen adfirmo, ſed, quæſo te, quid opus *noſtro vitio*, cùm omnia ad nævos & cicatrices referuntur?

[*Noſtro vitio*, ſi vis, additur, ut opponatur delictum ita commiſſum delictis, in quæ pravis exemplis delabimur. Sed non ita ſunt omnia ad vivum reſecanda, præſertim in familiari Epiſtola. ANONYMUS.]

In fine hujus Epiſtolæ, mendum eſſe videtur: *certus ſum quodcumque meum ſcieris amabis, quod magis ſpero quàm laudes.* Quâ ratione hoc ſcriptum ſit, vix videbit etiam Lynceus. Cur minùs ſperabit laudari, quod amandum obtrudit? Scripſit, Ædepol, *Auſonius: quod magis ſpecto quàm ut laudes.* Adeò non diſſimulat terſum laudis ambitum, ut alterum magis ſpectans, acutè & huic locum, velut inferioris gradûs, relinquat.

[Nihil muta. *Auſonius* magis ſperabat *amorem*, *quàm laudes*, quia ludos amicorum quamvis non *laudemus*, *amamus* tamen. ANONYMUS.]

In ipſo Poëmatio verſ. XII.

Et tragico ſcriptus gemitu Salaminius Aias.

Quaſi verò gemitus ille ſolùm tragicus ſit! Notum in tragœdiis αἲ αἲ ſæpe geminatum eſſe. At quomodo non aliis quibuſcumque rebus? Non adfirmo, ſed ſuſpicor *Auſonium* ſcripſiſſe: *& Graio*, quod, Hercle, generi toti aptius, cui illa vox apta. Ut pariter Græcum *Ovidius* ponit Lib. X.

Ipſe ſuos foliis gemitus inſcribit, & αἲ αἲ
Flos habet inſcriptum, funeſtáque littera ducta eſt.

[At

[At non dicit *Ausonius* αἶ esse *solùm* tragicum gemitum, satis est ut reverâ sit inter gemendi interjectiones, apud Tragicos. ANONYMUS.]

Sequuntur hi versus continuâ serie:

Omnia quæ lacrimis & amoribus anxia mœstis
Exercent memores, obitâ jam morte, dolores:
Rursus in amissum revocant Heroïdas ævum.
Fulmineos Semele &c.

Neminem hos versus, ut in omnibus editis distincti & concepti hac facie sunt, intelligere re ipsa est. An *flores* enim *exercent memores dolores*? An *flores mœsti* sunt? Et ut hoc demus, an Aiax, Narcissus, Adonis, Hyacinthus *Heroïdas revocant in amissum ævum*? Puræ ineptiæ Librariorum sunt, qui, ut propagent Scripta, de intellectu in utramque aurem dormiunt. Lege & distingue:

Omnia (quà lacrimis & amoribus anxia mœsti
Exercent memores, obitâ jam morte, dolores)
Rursus in amissum revocant Heroïdas ævum.

Omnia ista, ait, Heroïdas in amissum ævum revocant, non tamen omnino, sed quatenus mœsta sunt & dolorem etiam post fata testantur. Hoc argumentum fuit picturæ; Heroïdes redditæ imaginariæ vitæ, in obscuro quodam loco; his accedunt Heroum nomine flores, quatenus exercent planctum, etiam post obitum ratum. Sic omnia plana. *Omnia quæ* nescio an tueri possis, tametsi sit complexio *Virgilii* in suavissima Ciri usitata. Sed illud alterum magis ex sententia est.

[Illud alterum est frigidum. Sensus est, *lethi argumenta*, & flores, in quos infelices Heroës mutati fuerant, & omnia quæ lacrimis & amoribus anxia exercent memores dolores, etiam obitâ morte, revocasse Heroïdas in amissæ vitæ memoriam. Sed verum est, malè interpunctos fuisse versus. ANONYMUS.]

Mox, eadem serie:

Fulmineos Semele decepta puerpera partus
Deflet, & ambustas latera, per inania cunas
Ventilat ignavum simulati fulminis ignem.

Omnia *ignava* & *simulata*, quia pictura in aëris campis erat, non toto lumine videnda. Τὸ *latera* licèt in omnibus libris reper-

repertum, *Vinetus* meritò suspectum habuit. *Scaliger lacerans* reposuit. Nolui ego; non enim aliæ cunæ Semeles fuisse dici possunt depictæ; quàm latus ipsius, quod amburens Jupiter extraxit Bacchum. *Cunæ ambustæ* sunt ipsum corpus Semeles, unde non aliter, quàm *laterum Ausonio* relictum puto. *Laterum per inania* phrasi eo ævo usitatissima, est per latera ipsa spoliata pondere suo. Nec quis de lateribus fugillet; inde enim extractum maluit pictor puerum pingere, quàm per partes minimè plangentibus aperiendas. *Lacerare* verò *cunas ambustas per inania* dura phrasis.

[Dura sunt quæ vir doctissimus comminiscitur, quis enim *cunas* dici putet corpus ipsum Semeles, cùm cunæ nonnisi natis dentur? Quis *inania laterum* pro utero vacuo ferat? Quis sensus in his: *Et per inania laterum ambustas cunas, ignavum ignem simulati fulminis ventilat*? *Simulatum fulmen* hîc est falsum fulmen, & veluti umbra fulminis, quia in inferis verum nihil, sed evanidæ tantùm imagines. Vide notata ad hunc locum. ANONYMUS.]

Mox versu XXVIII.

Tota quoque aëriæ Minoïa fabula Cretæ,
Picturarum instar, tenui sub imagine vibrat.

Legendum *picturatum instar*. *Instar* est imago, adsimulatio. *Picturatum instar* imago variis coloribus expressa. Multis de hac voce ad *Apulejum*.

[*Fabula Cretæ aëriæ* (hoc est, infernæ, quæ in aëris campis) imaginibus, picturarum instar, efficta, sub tenuibus simulacris vibrat, hoc est, movetur. Similis est picturis, quæ moverentur. ANONYMUS.]

Post non multa, de Luna:

— olim qualis per Latmia saxa
Endymioneos sola adsectare sopores.

Adsectare hîc verbum est Veneris, à nobis notatum ad *Claudianum*. Significat ad concubitum conciliare velle, Veneris res alicui propinare. Commentator Vetus *Horatii* Lib. I. Sat. II. *Permolere. Violare, polluere, adsectare, adpetere* &c. In eam sententiam isto loco *Ausonius*, in eamdem *Tertullianus* Lib. de Præscript. adversus Hæreticos cap. VIII. *Fuerat Athenis & illam sapientiam humanam, adsectatricem & interpolatricem Veritatis, de congressibus noverat.*

verat. Idem Scriptor sæpius pro libidine *adfectationem* dixit, quod non satis perspexit *Heraldus*, alioqui vir dextræ eruditionis.

[*Adfectare sopores* est captare tempus somni Endymionis, id quærere, ut *adfectare regnum* & similia. ANONYMUS.]

Vers. LII.

> — *hostémque unum loca non sua nactum,*
> *Cùm pigros ageret densa sub nocte volatus.*

Suspicor *Ausonium* scripsisse *non sua inactum.* Loca enim nanciscimur, quæ sponte studioque adpetimus, id quod contrarium hoc loco esse decet. Nec obest τὸ *agere*, imò venustatis gratiâ repetitum puto, summo studio quoque.

[Mera hæc est barbaries, quam non adfectat *Ausonius. Nancisci* discimus quod nobis obtingit, sive adpetitum priùs, seu casu ejus compotes fiamus, aut in id inviti incidamus. Sic *nancisci malum*, apud *Terentium* Andr. v, 6, 3. & Phorm. III, 3, 10. ANONYMUS.]

Versu LIX. de arbore:

> *Hujus in excelso suspensum stipite Amorem*
> *Devinctum post terga manus, substrictáque plantis*
> *Vincula mœrentem, nullo moderamine pœnæ*
> *Adficiunt. Reus est, sine crimine* &c.

Miror neminem hoc loco tum apertum mendum vidisse. Legendum: *nullo moderamine Pœnæ Adfigunt.* Nihili vulgata lectio, *nullo moderamine pœnæ adficere.* Adfixum verò Amorem ingerit ipse Poëta, *præfatione: Cupidinem cruci adfigunt mulieres amatrices.* Crux sanè est arbor illa talibus, ut jam dixit, pœnis usitata.

[Minùs rectum est, *adfigunt suspensum in summo stipite. Suspendere* hoc est, non *adfigere*, quod impropriè in Præfatione usurpavit *Ausonius. Adficere nullo moderamine pœnæ*, est pœnâ immoderata adficere, vel nullum moderamen adhibere. Nihil hîc, quod Poëtam dedeceat. ANONYMUS.]

Ex sequentibus gnomen videtur non Poëta, sed Librarius fecisse. Legendum puto: *Se quæque absolvere gestit*, non *quisque*, cùm omnes sint sexûs sequioris, & Poëta in præfatione, seu argumento dixit: *Heroicæ, quæ sibi ignoscunt & plectunt Deum*; licèt quisque quoque ad feminas trahi possit, ut, *mi dulcis anus*, apud *Tibullum.* Omnino au-

autem, utcumque dissimulamus, hîc duo versus olent ævum degenerans, & *Alano* aliquo, quàm *Ausonio* sunt digniores.

[Mihi verò *Ausonio* nequaquam indigni videntur, & sententiæ etiam necessarii. Palato *Barthii*, qui tam infelix est conjector, non admodum confidere licet. ANONYMUS.]

Sequitur versu LXVII.

— *hæc ultio dulcis* —
Ut quo quæque perit studeat punire dolorem.

Lege, *doloré*. Quo *dolore* quæque perit hoc hostem, punire studet. Non enim punit dolorem, sed petulantiam potiùs & crudelitatem dolore ipso. Mirum hæc talia visa hactenus non esse.

[Nihil muto. Sensus est, ut dolorem, quo quæque periit studeat punire Cupidinem, vel esse pœnam Cupidinis. ANONYMUS.]

Omissum est versu LI *rigorem*, non *vigorem* esse legendum. *Rigor* enim summa est crudelitas. *Claudianus:*

Triste rigor nimius, Torquati despue mores.

Hîc autem Heroïnæ:

— *vanum vibrare rigorem*
Occipiunt.

Horret vulgata lectio.

[Imò tua, *Barthi*; nam *vibrare vigorem* quid sit diximus ad textum. *Vibrare rigorem* nihil est. ANONYMUS.]

Versu LXIX. *cavi amnes* vani sunt, qui congruunt, scilicet, aëreis campis. *Paulinus* Iambo ad Cytherium:

Hi nunc obesi spiritu superbiæ
Et opibus inflati cavis
Humi manebant compediti.

Mammertus noster Lib. II. de statu animæ, *cavum* vanitatis dixit, ut quidem à Jureto ex V.C. suppletum est.

FINIS.

IN-

INDEX I.

AUCTORUM

Laudatorum, ſæpè quoque emendatorum.

A.

O Feſtus

B.

C.

D. *Da-*

D.

E.

F.

G.

P. Le.

Ri-

INDEX I. AUCTORUM.

Finis Indicis Auctorum.

INDEX II.

RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G. Gem-

G.

H.

I.

L.

M.

Mens

Q.

R.

F I N I S.

